ळजी जेठा महाविद्यालय, जळगाव.

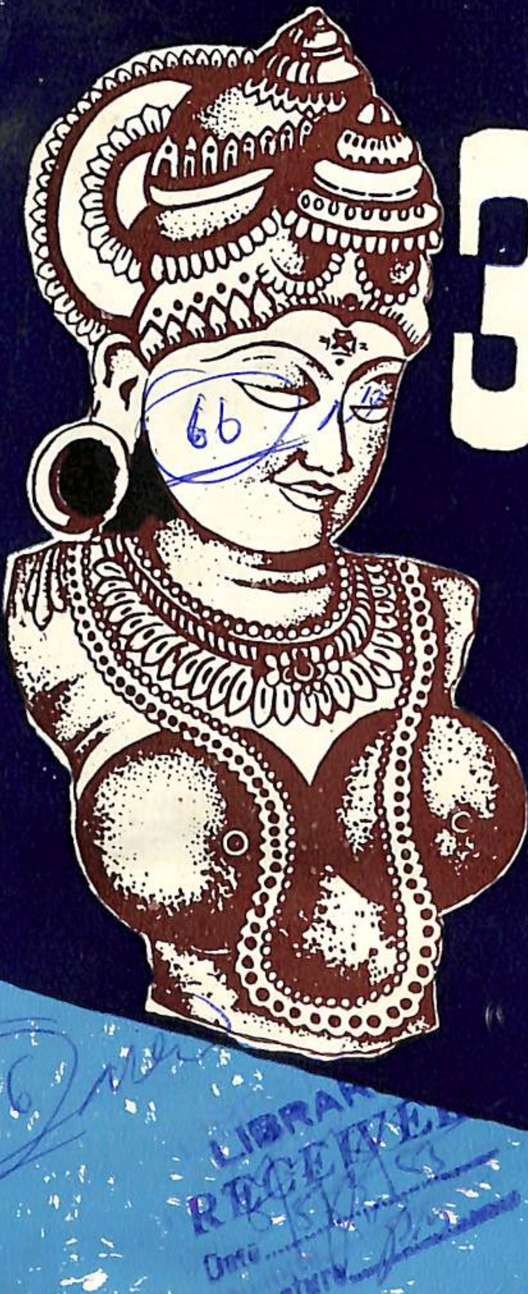

अजिंठ

नियतकालिक

१९८३-८४.

LIBRARY
RECEIVED
Date ...
Signature ...

विद्यार्थी प्रतिनिधी

मुख्य संपादक
ी.एन.हपरीकर.

श्री राजेंद्र मनसुटे.
" राजेंद्र धांडे.

अजिंठा संपादक मंडळ १९८३--८४

बसलेले डावीकडून – १) सौ. डॉ. प्रमिला भिरुड २) श्री. राजेंद्र धांडे (विद्यार्थी प्रतिनिधी) ३) प्रा. डी. डब्ल्यू. जोशी (उपप्राचार्य) ४) प्रा. डी. एस. नेमाडे (प्राचार्य) ५) श्री. किशोर वाघ (विद्यार्थी प्रतिनिधी) ६) प्रा. पी. एन. हुपरीकर (प्रमुख संपादक) ७) श्री. राजेंद्र मनसुटे (विद्यार्थी प्रतिनिधी)

उभे असलेले डावीकडून – १) प्रा. टी. आर. चिरमाडे २) प्रा. एन. डी. पाटील ३) प्रा. बी. आर. रडे ४) प्रा. एस. एन. पाटील

मुळजी जेठा महाविद्यालय, जळगांव

KNOWLEDGE IS POWER

66 New
M. J. Arts Science & Commerce College LIBRARY JALGAON
LIBRARY RECEIVED 8/3/83
Signature

आजिंठा

(नियतकालिक १९८३ – ८४)

❊ प्रमुख संपादक ❊

प्रा. प्र. ना. हुपरीकर

❊ विद्यार्थी प्रतिनिधी ❊

श्री. राजेंद्र मनसुटे
श्री. राजेंद्र धांडे
श्री. किशोर वाघ

मुखपृष्ठ सजावट — श्री. राजेंद्र धांडे

❊ प्रकाशक ❊
प्रा. पी. एन. हुपरीकर
मु. जे. कॉलेज,
जळगांव ४२५ ००२

❊ मुद्रक ❊
श्री. रतनकुमार बारी
(बी. ए. सी. इंग्रजी)
अनमोल प्रिंटिंग प्रेस
६३६, बिठ्ठल पेठ बारीवाडा
जळगांव ४२५ ००१

मुळजी जेठा महाविद्यालय, जळगांव.

अजिंठा

१९८३-८४

०– संपादक मंडळ –०

प्राचार्य डी. एस. नेमाडे

उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. जोशी

उपप्राचार्य डी. एच. महाजन

❊ प्रमुख संपादक ❊

प्रा. पी. एन. हुपरीकर

प्रा. टी. आर. चिरमाडे

प्रा. डॉ. (मिसेस्) पी. जी. भिरुड

प्रा. डॉ. इफ्तिकार अहमद

प्रा. एन्. डी. पाटील

प्रा. बी. आर. रडे

प्रा. एस्. एन्. पाटील

❊ विद्यार्थी प्रतिनिधी ❊

श्री. राजेंद्र मनसुटे

श्री. राजेंद्र धांडे

श्री. किशोर बाघ.

०- संपादकीय -०

अजिंठा नियतकालिकाच्या या अंकाद्वारे आपल्याशी 'हितगुज' करतांना आम्हास मनस्वी आनंद होत आहे. 'अजिंठ्याच्या' या अंकाचे माध्यमातून आमच्या महाविद्यालयाची अन् त्यातील विविध प्रकारच्या उपक्रमाची, हालचालींची कल्पना आपणास करून देण्याचा प्रयत्न आम्ही केला आहे.

महाविद्यालयीन जीवन म्हणजे मुसमुसतं चैतन्य ! तारुण्य ! या जीवनातील प्रत्येक क्षण युवापिढीला आयुष्यभर जतन करावासा वाटतो किंबहुना तो तसा वाटावा अशीच अपेक्षा असते.

युवकांची मनं फुलतात, बहरतात ती याच कालावधीत, स्वतःच्या कलागुणांचा, सर्जनशील व्यक्तिमत्वाचा, विकास करण्याची त्यांची धडपड सुरू होते तीही याच कालावधीत.म्हणूनच या परिस्थितीची जाण ठेवून आम्ही आमच्या विद्यार्थ्यांना प्रतिवर्षी व्यक्तिविकासाची पुरेपूर संधी उपलब्ध करुन देत असतो.

विविध क्षेत्रातील नामवंत (व्यक्तींची) व्याख्यानं, विविध प्रकारच्या महाविद्यालयीन, आंतरमहाविद्यालयीन, विद्यापिठीय-स्तरावर असलेल्या क्रीडास्पर्धा, वादविवाद-स्पर्धा, नाट्य-स्पर्धा, एकांकिका अन् काव्य वाचन-स्पर्धा यासारख्या कितीतरी अभ्यासेतर हालचाली संपूर्ण वर्षभर महाविद्यालयाच्यापरिसरात सातत्याने सुरू असतात.

विद्यार्थ्यांचे कलागुण, त्यांच्यातील विविध कौशल्ये अन् त्यांची विजिगीषु वृत्ती सतत जागृत ठेवण्याचा आमचा प्रयत्न असतो. आजची युवापिढी ही अत्यंत संवेदनाशील आहे, या पिढीला मोठ्या आव्हानांना तोंड द्यावे लागणार आहे. शिक्षणपद्धतीमुळे निर्माण होणाऱ्या दूरगामी समस्या,बदलतं सामाजिक आणि राजकीय वातावरण, जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात सतत अन् वेगानं वाढत जाणारी स्पर्धा ही परिस्थिती पाहिली म्हणजे मन कसं चक्रावून जातं! या साऱ्या परिस्थितीत आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची भूमिका केवळ बघ्याची अथवा किंकर्तव्यमूढ झालेल्या अर्जुनासारखी होऊ नये यासाठीच आम्ही सारे प्रयत्नशील असतो.

शिक्षण हे परिवर्तनाचं प्रभावी साधन आहे असं म्हटलं जातं. शिक्षणातूनच समाजपरिवर्तन होऊ शकतं अशी श्रद्धा मोठमोठ्या विचारवंतांनीही बाळगली आहे. व्यक्तिविकास, चारित्र्यसंवर्धन ही

शिक्षणाची प्रमुख उद्दीष्टं मानली जातात. अध्यापन संस्कार विद्यार्थ्यांना जीवनात सर्वार्थानं उपयोगी पडण्यास पुरेसे ठरत नाहीत. या संस्काराबरोबरच त्यांच्या वर्तनात जीवनाभिमुखता कशी आणता येईल आणि या व्यावहारिक जगात त्यांना स्वावलंबी, स्वाभिमानी आणि सुजाण नागरिक म्हणून कसे जगता येईल हा विचार समोर ठेवून आम्ही विविध प्रकारचे उपक्रम आयोजित करीत असतो आणि म्हणूनच जिल्ह्यात अन् जिल्ह्याबाहेरही आमच्या महाविद्यालयानं एक वेगळं असं स्थान प्राप्त करुन घेतलं आहे.

या छोटयाशा अंकातून आमच्या प्रयत्नांचं दर्शन घडविण्याचा प्रयत्न आम्ही केला आहे. विविध उपक्रमांचे अहवाल महाविद्यालयाच्या सर्वांगीण प्रगतीचं दर्शन आपणास घडवतील त्याबरोबरच विद्यार्थ्यांच्या साहित्यामधून आजच्या युवापिढीची प्रातिनिधीक स्पंदनं आपल्यापुढे येतील अशी अपेक्षा आहे.

हा अंक नेटका, सुबक अन् आकर्षक करण्यासाठी अनेकांनी हातभार लावला आहे. या सर्वांचे आम्ही आभारी आहोत.

१) महाविद्यालयीन वार्ता

१९८३-८४ या वर्षातील महाविद्यालयीन वार्ता आपणापुढे सादर करतांना आम्हांस विशेष आनंद होत आहे. आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी कला, क्रीडा व शैक्षणिक क्षेत्रात तर सुयश मिळविलेच पण त्याचबरोबर आमच्या महाविद्यालयातील अनेक प्राध्यापकांनी विविध क्षेत्रात मौलिक कार्य करुन महाविद्यालयाच्या यशास उज्वलता प्राप्त करुन दिली.

२) विविध क्षेत्रांतील यश

गेल्या वर्षातील विद्यापिठीय परीक्षांच्या निकालाच्या तुलनेत विज्ञान, कला आणि वाणिज्य या तिन्हीही शाखांमधील विद्यार्थ्यांनी उत्तम दर्जाचे यश संपादन करुन आपल्या महाविद्यालयाच्या उच्च शैक्षणिक परंपरेत भर घातली आहे. प्रथमश्रेणी मिळविणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या कला, वाणिज्य व विज्ञान ह्या तिन्ही शाखांमध्यें दरवर्षी वाढतच आहे.

शैक्षणिक प्रगतीबरोबरच कला व क्रीडा ह्या क्षेत्रातही आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी नेत्रदीपक यश मिळविले आहे. पुणे येथे आयोजित केलेल्या ' पुरुषोत्तम करंडक ' नाटयस्पर्धेत आमच्या महाविद्यालयाने सादर केलेल्या ' पावसाचे गाणे ' या एकांकिकेस द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले व विद्यार्थ्यांनी पहिली दोन वैयक्तिक पारितोषिके मिळविली. (त्यात रमेश भोळे यांना दिग्दर्शनाचे व राम देशपांडे यांना वाचिक अभिनयाचे प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.) जळगाव येथे आयोजित करण्यात आलेल्या ' जैन करंडक ' स्पर्धेत ही आमच्या ' अस्मिता ' या नाटकांस दुसरे पारितोषिक मिळाले तर जामनेर येथे जिल्हा पातळीवर आयोजित करण्यात आलेल्या लोकहितवादी नाटयस्पर्धेतही ' अ मता ' या एकांकिकेस प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले आणि ' कथा दिनूच्या मृत्युची ' या एकांकिकेस दुसऱ्या क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले. एकूण नाटय क्षेत्रातील हे आमच्या विद्यार्थ्यांचे यश गौरवास्पदच !

या वर्षी ज्येष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयातील खेळाडूंनी क्रीडा क्षेत्रात नेत्रदीपक यश मिळवून महाविद्यालयास अनेक पारितोषिकं मिळवून दिली. अशा सर्व क्रीडापटूंचे हार्दिक अभिनंदन ! ज्येष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी श्री. राधेश्याम कोगटा यांची पुणे विद्यापीठ विद्यार्थी–क्रीडा–सचीव म्हणून निवड झाल्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन. तसेच कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी श्री. विश्राम पुरुषोत्तम अभ्यंकर याने कलकत्ता येथे भरलेल्या राष्ट्रीय पातळीवरील खो खो स्पर्धेत कुमार गटात सुवर्णपदक मिळविले त्याबद्दल त्याचेही हार्दिक अभिनंदन! शिवाय ज्या ज्या विद्यार्थ्यांनी वेगवेगळ्या क्षेत्रात विशेष दर्जाचे यश प्राप्त केले त्या सर्वांचे मनःपूर्वक अभिनंदन !

३) पुणे विद्यापीठ आंतरविभागीय मैदानी स्पर्धा –

आमच्या महाविद्यालयात या वर्षी पुणे विद्यापिठाच्या विद्यमाने पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धा अत्यंत शिस्तीत व उत्तम प्रकारे पार पडल्या. विविध महाविद्यालयांमधून आलेल्या क्रीडापटूंनी आपापल्या खेळांत नेत्रदीपक प्राविण्य दाखवून विविध पारितोषिके मिळविली. ह्या स्पर्धांचे उद्घाटन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. अण्णासाहेब बेंडाळे यांनी केले तर पारितोषिक वितरण समारंभ माननीय जिल्हाधिकारी भास्करराव पाटील यांच्या शुभहस्ते साजरा झाला.

४) प्राध्यापकांचे मौलिक यश

विद्यार्थ्यांना त्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी प्रेरणा देत असतांनाच आमच्या महाविद्यालयातील प्राध्यापकांनीही आपापल्या क्षेत्रात व इतरही अनेक क्षेत्रात लक्षणीय कार्य केले व बहुमान मिळविले. आमचे प्राचार्य डी. एस्. नेमाडे यांची पुणे विद्यापिठाच्या बोर्ड ऑफ स्पोर्टस्च्या ' चेअरमनपदी ' अभिमानास्पद निवड झाली. तसेच डॉ. एस. आर. चिरमाडे यांनी ' भारतीय सामाजिक विज्ञान अनुसंधान परिषद - नवी दिल्ली ' या संस्थेच्या मदतीने ' हुंडा पद्धतीचे अर्थशास्त्र ' ह्या समाजाच्या ज्वलंत समस्येवर प्रकाश टाकणारा संशोधनात्मक निबंध लिहून समाजास मौलिक मार्गदर्शन घडविण्याचा स्तुत्य उपक्रम केला आहे. प्रा. ग. म. तल्हार यांनी मद्रास येथे भरलेल्या All India Management Conference ला उपस्थित राहून Japanese Management Technique या विषयावरील चर्चासत्रात भाग घेतला त्याचप्रमाणे म्हैसूर येथे भरलेल्या All India Commerce Conference मध्ये ' New International Economic Order' ह्या विषयावर त्यांनी आपला पेपर वाचला. " अखिल भारतीय वाणिज्य संघटना " या संस्थेच्या कार्यकारिणीवर त्यांची सभासद म्हणून झालेली निवडही अभिनंदनीय आहे. प्रा. बी. व्ही. नाईक यांनीही मद्रास येथे भरलेल्या All India Management Conference मध्ये विविध चर्चासत्रात भाग घेतला. प्रा. एम्. के. येवले (पदार्थ विज्ञान विभाग) हे अखिल भारतीय पातळीवर भरलेल्या Cryorganics ह्या विषयावरील परिसंवादात भाग घेण्यासाठी गेले होते. तसेच नवव्या इयत्तेसाठी त्यांचे पदार्थ विज्ञानाचे पुस्तक सरकारनें क्रमिक पुस्तक म्हणून मंजूर केले आहे. प्रा. बडगुजर (संरक्षण विभाग) हे रायपूर येथे भरलेल्या संरक्षणशास्त्र विषयक परिषदेस उपस्थित होते. प्रा. ए.पी. चौधरी व प्रा.भाल सिंग (भूगोल विभाग) यांनी जळगाव जिल्हयाच्या नियोजना संबंधी एक अभ्यासपूर्ण पेपर अखिल भारतीय पातळीवरील चर्चासत्रात सादर केला. प्रा. शेखर सोनाळकर हे पुणे विद्यापिठाच्या एम्. कॉम. परिक्षेत विद्यापिठात प्रथम श्रेणीत सर्वप्रथम आले. प्रा. आर. बी. पाटील (पदार्थ विज्ञान विभाग), प्रा. मिश्रा (संख्याशास्त्र विभाग) यांनी एम. फिल. साठी

निवड झाली. डॉ. सौ. प्रमिला भिरुड यांनी आपल्या " राजस " ह्या काव्यसंग्रहाच्या रूपाने साहित्यिकांच्या परंपरेत स्थान मिळविले आहे. कु. व्ही. एस्. हजारी यांनी पी. एच. डी. पदवी प्राणिशास्त्र या विषयात संपादन केली. तर सौ. देशपांडे यांनी संख्याशास्त्रात एम्. फिल् मध्ये सुयश मिळविले. इंग्रजी विभागातील प्रा. प्र. ना. हुपरीकर हे त्रिवेंद्रम येथे भरलेल्या All India English Teachers Conference ला उपस्थित होते. तेथे झालेल्या विविध चर्चासत्रात त्यांनी भाग घेतला. अशारितीने अनेक क्षेत्रात विविध स्तरावर बहुमान व यश मिळविणाऱ्या ह्या सर्व प्राध्यापकांचे मन:पूर्वक अभिनंदन !

महाविद्यालयातील पदवीधर व पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन, विविध विषयांशी संबंधीत असलेली चर्चासत्रे इ. च्या निमित्ताने अनेक मान्यवर व्यक्तींनी आमच्या महाविद्यालयास भेट देऊन आपल्या मार्गदर्शनाचा लाभ करून दिलेला आहे; यासंबंधीची तपशिलवार माहिती विविध मंडळांच्या अहवालावरून आपणास समजेल. या सर्व मान्यवर व्यक्तींचे आम्ही सदैव ऋणी राहू.

५ महाविद्यालयातील विविध प्रकारचे उपक्रम अभ्यासेतर हालचाली व वेगवेगळ्या योजनांचा, त्यांच्या वर्षभरातील कार्याचा परिचय या अंकात दिलेल्या विविध अहवालांवरुन सहज होऊ शकेल.

स्टॉफ वार्ता--

नवप्राध्यापकांचे स्वागत –

या वर्षी ज्येष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयात खालील प्राध्यापकांच्या नेमणुका करण्यात आल्या.

जेष्ठ महाविद्यालय– प्रा. एम्. एल्. पाटील प्रा. एस्. एच. पाटील, प्रा. यु. एल्. फालक प्रा. एस्. डी. जोशी, प्रा. आर. एम्. पाटील, प्रा. वाय्. टी. पवार, प्रा. एन्. व्ही. भारंबे, प्रा. पी. टी. चौधरी, प्रा. पी. एम्. कोठारी, प्रा. सौ. व्ही. एम्. साळवेकर, प्रा. कु. शैलजा चांदसरकर, प्रा. कु. कल्पना देशमुख.

कनिष्ठ महाविद्यालय–

प्रा. व्ही. ए. कुरकुरे, प्रा बी. यु. पाटील, प्रा. आर. ए. पाटील, प्रा. के. टी. जाधव, प्रा. कु. बीना निकम, प्रा. कु. व्ही. एस्. हजारी, प्रा. कु. एस्. डी. बयाणी, प्रा. सौ. बी. एम्. कुलकर्णी, प्रा. के. एस्. सोनवणे.

ज्येष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयातील या सर्व प्राध्यापकांचे आम्ही स्वागत करतो. महाविद्यालयाच्या परंपरेत ते मौलिक भर घालतील असा विश्वास वाटतो.

महाविद्यालयात खालील शिपायांच्या नेमणुका करण्यात आल्या. श्री. डी. एल्. बाविस्कर, श्री. बी. एम्. कोरे, श्री. एम्. एम्. राठोड, श्री. जे. डब्ल्यू. वडीळे, श्री. बी. एम्. सोनवणे, श्री. आर. ए. ठाकूर, श्री. एस्. ए खरणमळ, या सर्वांचे आम्ही स्वागत करतो.

नवोगतांच्या स्वागताचा आनंद व्यक्त करीत असतांनाच अनेक मान्यवर प्राध्यापक निवृत्त होणार असल्याचे दु:खही व्यक्त करण्याचे दिव्य आम्हास करावे लागत आहे.

उपप्राचार्य डी.डब्यू. जोशी हे या वर्षी आपल्या महाविद्यालयाच्या प्रदिर्घ सेवेतून निवृत्त होत आहेत गणितासारखा रुक्ष व कठीण विषय शिकविण्याचे त्यांचे कौशल्य व त्यांची शिस्तप्रियता आमच्या सदैव लक्षात राहील. उपप्राचार्यपदाची सुत्रे हातात घेतल्यापासूनची त्यांची कामगिरी तर विशेष नजरेत भरण्यासारखी आहे. त्यांचे उर्वरित आयुष्य सुखाचे व भरभराटीचे जावो हीच सदीच्छा !

प्रा. डी. एच्. चौधरी (पदार्थ विज्ञान विभाग) हे देखील महाविद्यालयाच्या प्रदीर्घ सेवेतून निवृत्त झाले आहेत. त्यांचे अध्यापन कौशल्यही सदैव स्मरणात राहील. तसेच रसायनशास्त्र विभागातील डेमॉन्स्ट्रेटर श्री. एस् आर्. वाडेकरही याच वर्षी सेवानिवृत्त झाले. दोघांनाही सुयश चिंतितो.

ज्येष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयातील प्रा. सौ. रोहिणी पुणतांबेकर, प्रा. सौ. जे. पी. बऱ्हाटे प्रा. कु. एस्. पी. हजारे, प्रा. कु. कल्पना देशमुख, प्रा. डी. बी. अत्तरदे, प्रा. सौ. एस्. पी. वाणी प्रा. कु. शहीन अहमद, प्रा सौ. एस्. एस्. तळेले हे सर्व प्राध्यापक महाविद्यालय सोडून गेले आहेत. त्यांची आठवण आम्हास सदैव राहील. त्यांचे भावी आयुष्य सुखाचे जावो ही सदिच्छा !

महाविद्यालयाच्या कार्यालयातून खालील व्यक्ती सेवानिवृत्त झाल्या आहेत. श्री. वाय्. के. फेगळे (पदार्थ विज्ञान विभाग) एच्. एस्. चिरमाडे (कार्यालय) श्री पी. एस् जावळे (रसायनशास्त्र विभाग) त्यांच्या कार्याची आम्हास सदैव आठवण राहील. त्यांना निरोप देतांना त्यांनाही आम्ही शुभेच्छा देत आहोत.

श्री. आर् डी. पाटील (शिपाई–पदार्थ विज्ञान विभाग) आणि श्री. आसाराम मैकू (माळी) हे देखील महाविद्यालयाच्या प्रदीर्घ सेवेतून निवृत्त होत आहे. त्यांचेही पुढील आयुष्य सुखाचे जावो हीच इच्छा !

कै. श्री. बा. रानडे, कै. ग. वि. अकोलकर, कैं. कुसुम अभ्यंकर, कै. दत्ता भट, कै. प्रभाकर पाध्ये, कै श्री. शं. नवरे आणि कै. वसंत देशमुख ह्या मान्यवर व्यक्ती आपणास कायमच्या सोडून गेल्या आहेत. त्यांना आमची विनम्र श्रद्धांजली. ह्या सर्वांच्या आत्म्यास परमेश्वर शांती देवो ही प्रार्थना!

आभार –

' अजिंठ्या ' चा हा अंक तयार होण्यासाठी अनेकांचे परिश्रम सहाय्यभूत ठरले आहेत. विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी दिलेले स्वयंस्फूर्त लेखन सहकार्य, के. के. जोशी, ब्लॉक मेकर्स, पुणे यांनी परिश्रम घेऊन केलेली मुखपृष्ठाची व ब्लॉकची छपाई, विद्यार्थी प्रतिनिधी श्री. राजेन्द्र धांडे यांनी दिलेले मुखपृष्ठ याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत.

' अजिंठा ' च्या छपाईची जबाबदारी **' अनमोल प्रिन्टिंग प्रेस '** चे व्यवस्थापक **श्री. रतनकुमार वारी** (बी. ए. स्पे. इंग्रजी) यांनी अल्पमुदतीत अंक छापून दिल्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत. तसेच अनमोल प्रिन्टींग प्रेस मधील कर्मचाऱ्यांच्या सहकार्याबद्दल आम्ही आभारी आहोत. शिवाय ज्या ज्या हितचिंतकांनी अंकासाठी जाहिराती देवून आम्हास सहकार्य केले त्यांचेही आम्ही ऋणी आहोत. आमच्या महाविद्यालयातील कर्मचारी वर्गानेही ह्या अंकछपाईसाठी वेळोवेळी जे सहकार्य केले त्याबद्दल त्यांचेही आम्ही आभारी आहोत. तसेच आम्हास प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे ज्यांनी सहकार्य केले त्यांचेही मन:पूर्वक आभार !

प्रा. पी. एन. हुपरीकर

✲ प्रमुख संपादक ✲

विना सहकार नही उद्धार.

मु. जे. महाविद्यालय कंझु. को-ऑप. सो. लिमिटेड. जळगांव

विद्यार्थ्यांना लागणाऱ्या उपयुक्त वस्तु, लेखन साहित्य, तसेच सर्व प्रकारची ऑफिस स्टेशनरी व सौन्दर्यप्रसाधने यांची माफक दरात व अती उत्तम दर्जेदार मालाची विक्री करणारी जळगांवातील एकमेव संस्था—

ठिकाण – मु. जे. महाविद्यालय परिसर, जळगांव

संस्थेच्या ग्राहक भांडारातूनच आपली खरेदी करुन आपल्या सेवेची आम्हास संधी द्यावी.

" ग्राहकांचा संतोष हेच आमचे ध्येय "

राजाभाऊ एन. कोलते
सेक्रेटरी
मु. जे. महा. कंझु. को-ऑप सो. जळगांव.

प्रा. एल. एन. पाटील
चेअरमन
मु. जे. महा. कंझु. को-ऑप. सो. जळगांव.

जिमखाना कार्यकारिणी ८३–८४

कला मंडळ कार्यकारिणी ८३–८४

साहित्य मंडळ कार्यकारिणी

श्री. राधेशाम कोगटा, पुणे विद्यापीठ स्पोर्टस सेक्रेटरी, विद्यापीठ कबड्डी संघाचे कर्णधार

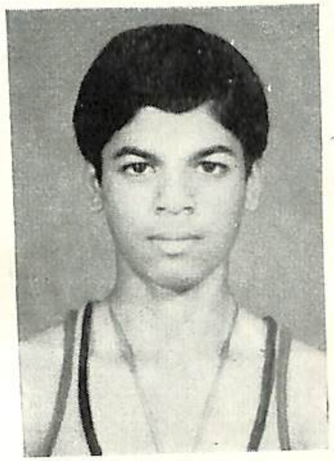

श्री. विश्राम अभ्यंकर राष्ट्रीय पातळीवरील खोखो विजयीं संघात सुवर्णपदक विजेता सर्वोत्कृष्ट खेळाडू ८३–८४

श्री. प्रमोद ~~कोल्टे~~ कोल्हे
विद्यापीठ प्रतिनिधी

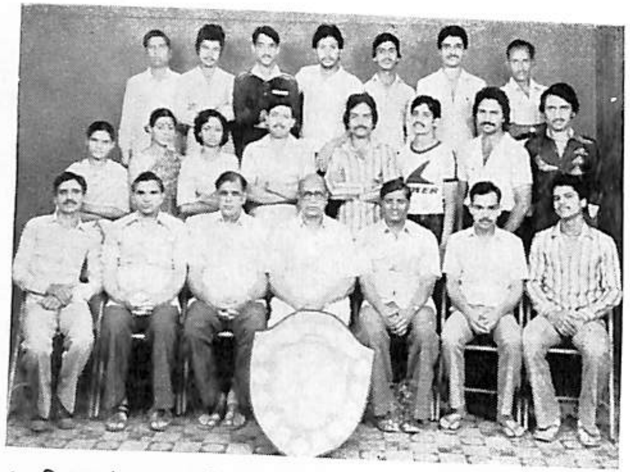

'अस्मिता' या एकांकिकेतील कलाकार लोकहितवादी मंडळ जामनेर तर्फे आयोजित स्पर्धेत सर्व प्रथम क्रमांक जैन करंडक द्वितीय क्रमांक

कनिष्ठ महाविद्यालय – खो खो
जिल्हा पातळीवरील विजयी संघ

कनिष्ठ महाविद्यालय, अॅथलेटिक्स
जिल्हा पातळीवरील विजयी स्पर्धक

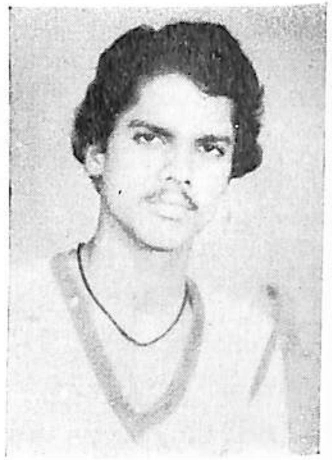

श्री. राजेंद्र मनसुटे, रोटरी क्लब पाचोरा आयोजित एकपात्री नाटय प्रयोग स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक व बक्षीस रु. ७५

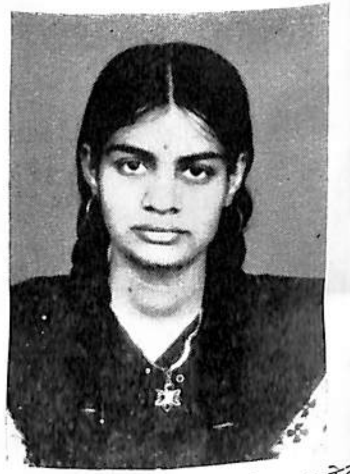

कु. सुरेखा पाटील, पुणे विद्यापीठ बास्केट बॉल संघ खेळाडू. आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा ८०० मीटर धावणे प्रथम क्रमांक

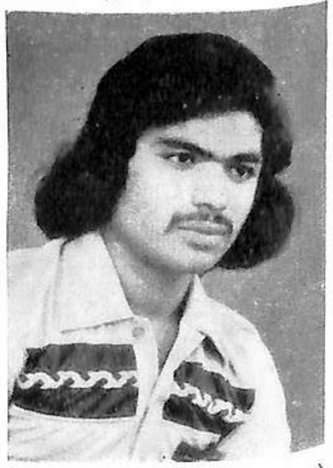

श्री. पाटील मधुकर (भादुलीकर)
आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा वजन उचलणे (५७ किलो गट) प्रथम क्रमांक

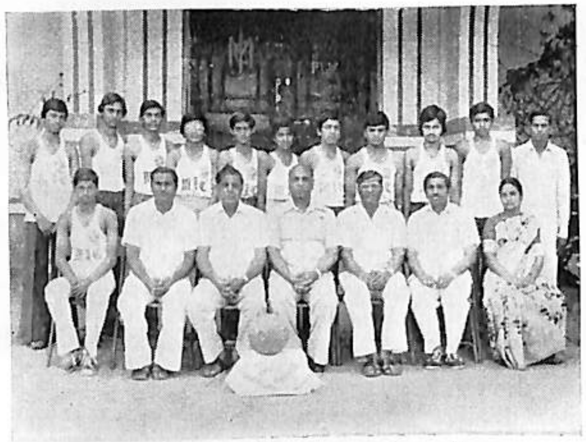

कनिष्ठ महाविद्यालय, बास्केट बॉल
जिल्हा पातळीवरील विजयी संघ

आंतर महाविद्यालयीन हॅण्डबॉल विजयी संघ
(मुली)

वजन उचलणे स्पर्धेत चॅम्पियनशिप मिळविलेला संघ

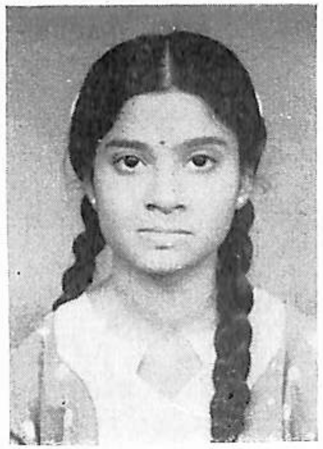

कु. अय्यर अलमेलु हरिहरन
१२ वी वाणिज्य परीक्षा सर्वप्रथम

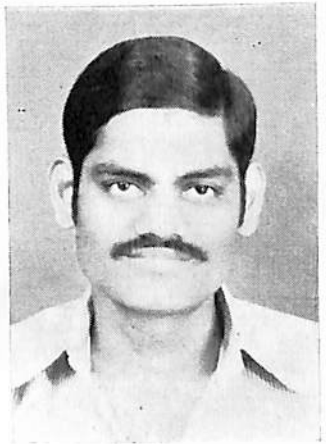

श्री. भालचंद्र चौधरी, आं. महाविद्यालयांत स्पर्धा वजन उचलणे
(७५ किलो गट) सर्वप्रथम

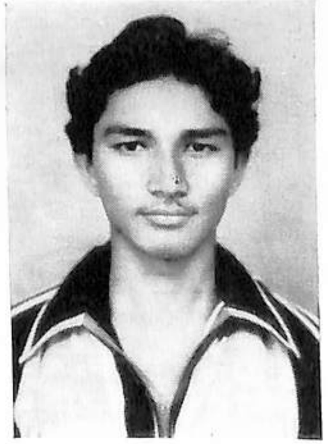

श्री. यशवंत देसले
पुणे विद्यापीठ हॅण्डबॉल खेळाडू

आंतर महाविद्यालयीन हॉकी विजयी संघ (मुली)

कु. एम. व्ही. चिपळूणकर
टी. वाय. बी. ए. सर्वप्रथम

वादविवाद मंडळ कार्यकारिणी

कु. शर्मिली जगताप
पुणे विद्यापीठ हॉकी खेळाडू

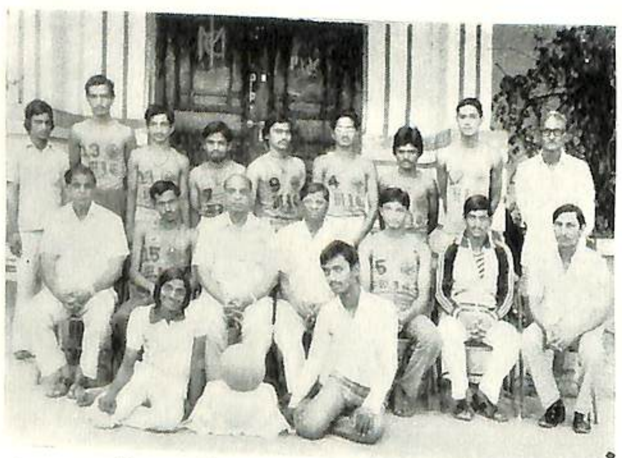

आंतर महाविद्यालयीन बास्केट बॉल विजयी संघ (मुले)

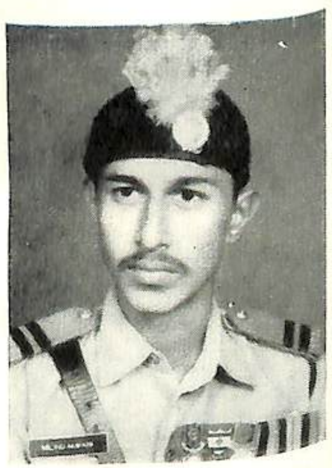

श्री. मिलींद वाणी (सिनियर अंडर ऑफिसर) 'सी' सर्टिफिकेट परीक्षा 'अ' वर्गात सर्वप्रथम

आजिंठा

मराठी विभाग

" राष्ट्ररूपी इमारत "

" भाषा हे समाजाच्या जीवन विकासातील एक आधारभूत आणि सनातन असे तत्त्व आहे. समाजाच्या बांधकामातील राजकीय, नैतिक वा आर्थिक व्यवस्थांचे वरचे महाल-मजले अनेकदा दुरुस्त होतात, बदलतात, नव्या रूपातही उभे राहतात. या सर्व युगांतरात नष्ट होत नाही वा आमूलाग्र बदलत नाही ती फक्त भाषा. भाषा जेव्हा नष्ट होते तेव्हा समाजाचे अस्तित्वच समाप्त होते. सर्व परिवर्तनातून समाजाला सोबत करणारी, गेलेल्या काळातील सत्त्व आजच्या काळापर्यंत आणून पोचविणारी, आणि पुढच्या काळातील परिवर्तनाला आवश्यक असे पाथेय आजच्या काळात सिद्ध करणारी, ती समाजाची मायशक्ती आहे. राष्ट्राची नवीन इमारत बांधतांना आमचे लक्ष जर फक्त धरणांवर आणि कारखान्यांवरच खिळले आणि भाषेचे प्रश्न अलक्षित राहिले तर या बांधकामाला पूर्णत्व येणार नाही. इतकेच नव्हे तर कच्च्या पायाचा दोषही वास्तूत उत्पन्न झाल्याशिवाय राहणार नाही. "

वि. वा. शिरवाडकर
(कुसुमाग्रज)

अनुक्रमणिका

अ.नं.	विषय	लेखक
१)	५८वे अखिल भारतीय मराठी साहित्यसंमेलन (लेख)	सौ. रेखा सावळे
२)	पुन्हा एकदा चोरांचे संमेलन (ललित लेख)	छपरीबंद जयराज
३)	पवित्र की अपवित्र (कथा)	कु. सुचित्रा वसंत गुळवे
४)	मातृभाषा आणि शिक्षणाचे माध्यम (लेख)	कु. छाया जगन्नाथ पाटील
५)	क्रिकेट कॉमेंट्री आणि आमची सौ. (ललित लेख)	चंद्रकांत चौधरी
६)	दैवदुर्विलास (कथा)	राजेंद्र भाऊलाल चौधरी
७)	अशीच माणसं हवीत (व्यक्ती चित्र)	रविंद्र मोराणकर
८)	जागतिक शांतता–भारत एक आशास्थान (लेख)	दिलीप पाटील
९)	प्रेमाचे अर्थशास्त्र (ललित लेख)	सराफ पी. डी.
१०)	अनघा (कथा)	कु. संध्या सोनटक्के
११)	चित्रपट आणि समाज (लेख)	किशोर प. वाघ
१२)	संक्रांत (व्यक्ती चित्र)	कु. रजनी एस्. देशपांडे
१३)	कहाणी छात्रसेना देवतेची (ललित लेख)	मिलींद मनोहर वाणी
१४)	उपकार (कथा)	कु. हेमलता पाटील
१५)	आजचा विद्यार्थी बेशिस्त का ? (लेख)	पाटील विजयकुमार हरी
१६)	अज्ञान (कथा)	रमेश बोरोले
१७)	व्यसन हे फॅशन बनल्यामुळे होणारे चारित्र्यहनन	सोनवणे प्रभाकर जिजाबराव

५८ वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन

सौ. रेखा सावळे
(एम्. ए. मराठी प्रथम वर्ष)

अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन जळगांवी भरवावे ह्याचे सूतोवाच अंबेजोगाईच्या ५७ व्या संमेलनात करण्यांत आले. तेव्हापासून जळगांवकर अतिशय आनंदीत झाले होते. २८ जाने. १९८४ हा उद्घाटनाचा दिवस ठरला. म्हणून जळगांवकर संमेलनाच्या यशस्वीतेसाठी प्रयत्नाला लागले.

जी. एस. हायस्कुलच्या भव्य प्रांगणात ३० ते ३५ हजार श्रोते बसू शकतींल असा २००x३००फूट आकाराचा भव्य सभामंडप उभारला होता. अवती-भोवती पुस्तक विक्रेत्यांची दुकानें उभारली होती. या सर्व भागाला **' बहिणाबाई नगर '** हे नांव दिले. या सभामंडपाच्या प्रमुख दालनासमोर निसर्गकन्या बहिणाबाई चौधरींचा अर्धपुतळा व उत्तरेच्या बाजूला पूज्य साने गुरुजींचा अर्धपुतळा उभारला होता. सभामंडपात निरनिराळ्या साहित्यि-कांचे आणि संतांचे फोटो लावून साहित्याचे वातावरण निर्माण करण्यांत आले होते.

या भव्य सभामंडपात होणाऱ्या उद्घाटनाच्या दिवशी बहिणाबाईंच्या निवासस्थानापासून ते बहिणाबाई नगरापर्यन्त भव्य अशी शोभायात्रा काढली गेली. साहित्यसंमेलनाचे ते एक आगळे आणि वेगळे वैशिष्ठ्य होते. या शोभा यात्रेत सुशोभित केलेल्या ५८ बैलजोडचा, साहित्य रथापुढे चालत होत्या. तर मावळे घोडयांवर बसून साहित्य रथ यात्रेचे आणि साहित्यदिंडीचे रक्षण करीत आजी माजी संमेलन अध्यक्षांना घेऊन हा रथ वारकऱ्यां-प्रमाणे टाळ मृदुंगांच्या तालात धुंद होऊन जात होता. या शोभायात्रेचे स्वागत जळगांवच्या नागरिकांनी उत्साहाने केले. दुतर्फा गर्दी होती. साहित्यिकांचे, साहित्यदिंडीचे पंचारतीने आणि फुले उधळून स्वागत केले जात होते. असा हा सोहळा डोळयांचे पारणे फेडणारा होता.

शोभायात्रा बहिणाबाई नगराजवळ आली. माजी अध्यक्ष व्यंकटेश माडगूळकर, आजी अध्यक्ष शंकरराव खरात पाठोपाठ इतर साहित्यिक तुतारीच्या निनादात सभामंडपाकडे येऊ लागले. महाराष्ट्रीय पद्धतीने मावळत्या आणि विद्यमान अध्यक्षांचे सवाष्णींनी पंचारती ओवाळून स्वागत केल्यानंतर अध्यक्ष शंकरराव खरातांनी बहिणाबाईच्या पुतळयाला हार अर्पण करुन निसर्गकन्येपुढे नतमस्तक होऊन अभिवादन केले.

अ नु क्र म णि का

अ.नं.	विषय	लेखक
१)	५८वे अखिल भारतीय मराठी साहित्यसंमेलन (लेख)	सौ. रेखा सावळे
२)	पुन्हा एकदा चोरांचे संमेलन (ललित लेख)	छपरीबंद जयराज
३)	पवित्र की अपवित्र (कथा)	कु. सुचित्रा वसंत गुळवे
४)	मातृभाषा आणि शिक्षणाचे माध्यम (लेख)	कु. छाया जगन्नाथ पाटील
५)	क्रिकेट कॉमेंट्री आणि आमची सौ. (ललित लेख)	चंद्रकांत चौधरी
६)	दैवदुर्विलास (कथा)	राजेंद्र भाऊलाल चौधरी
७)	अशीच माणसं हवीत (व्यक्ती चित्र)	रविंद्र मोराणकर
८)	जागतिक शांतता–भारत एक आशास्थान (लेख)	दिलीप पाटील
९)	प्रेमाचे अर्थशास्त्र (ललित लेख)	सराफ पी. डी.
१०)	अनघा (कथा)	कु. संध्या सोनटक्के
११)	चित्रपट आणि समाज (लेख)	किशोर प. वाघ
१२)	संक्रांत (व्यक्ती चित्र)	कु. रजनी एस्. देशपांडे
१३)	कहाणी छात्रसेना देवतेची (ललित लेख)	मिलींद मनोहर वाणी
१४)	उपकार (कथा)	कु. हेमलता पाटील
१५)	आजचा विद्यार्थी बेशिस्त का ? (लेख)	पाटील विजयकुमार हरी
१६)	अज्ञान (कथा)	रमेश बोरोळे
१७)	व्यसन हे फॅशन बनल्यामुळे होणारे चारित्र्यहनन	सोनवणे प्रभाकर जिजाबराव

५८ वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन

सौ. रेखा सावळे
(एम्. ए. मराठी प्रथम वर्ष)

अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन जळगांवी भरवावे ह्याचे सूतोवाच अंबेजोगाईच्या ५७ व्या संमेलनात करण्यांत आले. तेव्हापासून जळगांवकर अतिशय आनंदीत झाले होते. २८ जाने. १९८४ हा उद्घाटनाचा दिवस ठरला. म्हणून जळगांवकर संमेलनाच्या यशस्वीतेसाठी प्रयत्नाला लागले.

जी. एस. हायस्कुलच्या भव्य प्रांगणात ३० ते ३५ हजार श्रोते बसू शकतील असा २००x३००फूट आकाराचा भव्य सभामंडप उभारला होता. अवती-भोवती पुस्तक विक्रेत्यांची दुकानें उभारली होती. या सर्व भागाला **' बहिणाबाई नगर '** हे नांव दिले. या सभामंडपाच्या प्रमुख दालनासमोर निसर्गकन्या बहिणाबाई चौधरींचा अर्धपुतळा व उत्तरेच्या बाजूला पूज्य साने गुरुजींचा अर्धपुतळा उभारला होता. सभामंडपात निरनिराळ्या साहित्यि-कांचे आणि संतांचे फोटो लावून साहित्याचे वातावरण निर्माण करण्यांत आले होते.

या भव्य सभामंडपात होणाऱ्या उद्घाटनाच्या दिवशी बहिणाबाईंच्या निवासस्थानापासून ते बहिणाबाई नगरापर्यन्त भव्य अशी शोभायात्रा काढली गेली. साहित्यसंमेलनाचे ते एक आगळे आणि वेगळे वैशिष्ट्य होते. या शोभा यात्रेत सुशोभित केलेल्या ५८ बैलजोड्या, साहित्य रथापुढे चालत होत्या, तर मावळे घोड्यांवर बसून साहित्य रथ यात्रेचे आणि साहित्यदिंडीचे रक्षण करीत आजी माजी संमेलन अध्यक्षांना घेऊन हा रथ वारकऱ्यां-प्रमाणे टाळ मृदुंगांच्या तालात धुंद होऊन जात होता. या शोभायात्रेचे स्वागत जळगांवच्या नागरिकांनी उत्साहाने केले. दुतर्फा गर्दी होती. साहित्यिकांचे, साहित्यदिंडीचे पंचारतीने आणि फुले उधळून स्वागत केले जात होते. असा हा सोहळा डोळ्यांचे पारणे फेडणारा होता.

शोभायात्रा बहिणाबाई नगराजवळ आली. माजी अध्यक्ष व्यंकटेश माडगूळकर, आजी अध्यक्ष शंकरराव खरात पाठोपाठ इतर साहित्यिक तुतारीच्या निनादात सभामंडपाकडे येऊ लागले. महाराष्ट्रीय पद्धतीने मावळत्या आणि विद्यमान अध्यक्षांचे सवाष्णींनी पंचारती ओवाळून स्वागत केल्यानंतर अध्यक्ष शंकरराव खरातांनी बहिणाबाईच्या पुतळ्याला हार अर्पण करून निसर्गकन्येपुढे नतमस्तक होऊन अभिवादन केले.

टाळयांच्या गजरात आणि जयघोषाच्या निनादात साहित्यिक व्यासपीठाकडे जाऊ लागले. व्यासपीठावर आजी आणि माजी अध्यक्ष तसेच ज्येष्ठ आणि श्रेष्ठ नामवंत साहित्यिकांचे स्वागत स्वागताध्यक्ष लोकसेवक श्री बाळासाहेब मधुकररावजी चौधरी यांनी केले. स्वागतगीताने समारंभाला प्रारंभ होऊन वातावरण अतिशय मंत्रमुग्ध झाले. समारंभाच्या उद्घाटक 'ज्ञानपीठ' पारितोषिक विजेत्या हिंदी कवयित्री महादेवी वर्मा यांनी शारदादेवीच्या फोटोसमोर दीप प्रज्वलीत करून उद्घाटन केले. ज्येष्ठ आणि श्रेष्ठ साहित्यिकांचा शाल आणि श्रीफळ देऊन सत्कार केला.

नियमाप्रमाणे माजी अध्यक्ष व्यंकटेश माडगूळकरांनी साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदाची सूत्रे नियमानुसार विद्यमान अध्यक्ष शंकरराव खरातांच्या हाती सोपविली. स्वागताध्यक्ष श्री बाळासाहेब चौधरी यांनी सर्व साहित्यिकांचे स्वागत करून आपल्या भाषणात मराठी भाषेला १००० वर्ष पूर्ण झालेत म्हणून मराठीचा यथोचित गौरव व्हावा अशी सूचना केली. उद्घाटक महादेवी वर्मा यांचे भावना प्रधान भाषण झाले. त्यात त्यांनी मराठी माणसाच्या शौर्य आणि कर्तृत्वाचा यथोचित गौरव केला. साहित्यिकांना समाज प्रबोधनाचा, स्वाभिमानाचा मंत्र दिला. माजी अध्यक्ष व्यंकटेश माडगूळकरांनी आजी अध्यक्ष शंकरराव खरातांच्या साहित्यातील मूलभूतता अतिशय मार्मिक आणि लालित्यपूर्ण शब्दात प्रतिपादन केली. श्री. शंकरराव खरातांनी आपल्या भाषणात दलित साहित्याचा उहापोह करतांना आपणास डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांपासून साहित्यिक प्रेरणा कशी मिळाली व अधिकारावर डॉ बाबासाहेबांच्या विचारसरणीचा पडलेल्या प्रभावाचे दर्शन घडविले. जळगांवकरांच्या अभूतपूर्व स्वागताने भारावलेले श्री. शंकरराव खरात शेवटी म्हणाले की, "जळगावात माझा गाव गवसला" या भावपूर्ण उद्गाराने जळगांवकरांचे कान आणि मन तृप्त झाले.

मंडपाच्या दक्षिणेला विद्यानिकेतनच्या सभागृहात गेल्या एक हजार वर्षापासूनच्या मराठी साहित्यात झालेल्या विकासाचे दर्शन घडविणारे प्रदर्शन मांडले होते. ह्या प्रदर्शनात प्राचीन हस्तलिखिते, शिलालेख महानुभाव पंथाच्या पोथ्या, जैन धर्माचे प्राचीन साहित्य, विविध विद्यापीठांची प्रकाशने ठेवण्यात आली होती. एका दालनात जळगांव जिल्ह्यातील लेखक, कवींचे साहित्य होते. दुसऱ्या दालनात मराठवाड्यातील विद्यापीठ नामांतरामुळे झालेल्या अत्याचारांचे हृदयद्रावक असे चित्रदर्शन लक्ष्य वेधणारे ठरले. विशेष म्हणजे बहिणाबाईच्या काव्यांशावर आधारलेली निसर्गचित्रे ही ह्या प्रदर्शनाचे महत्वाचे वैशिष्ठ्य मानावे लागेल.

उद्घाटनाच्या सोहळ्यानंतर दुपारी तीन वाजता एकूण तीन चर्चासत्रे आयोजित करण्यात आली होती. चर्चासत्र प्रा. राजा महाजन यांच्या खान्देश गीताने सुरु झाले. पहिल्या सत्राचा 'मानवी मूल्यांच्या प्रस्थापनेत साहित्याचे योगदान' हा विषय होता. तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी, गं. बा. सरदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली सत्र सुरू झाले. अनेक वक्त्यांनी विषयाला अनुसरून मार्मिकतेने मते मांडण्याचा प्रयत्न केला. तसे पाहिले तर विषय सर्वसामान्य माणसाला न पेलवणारा असूनही श्रोत्रवृन्द मात्र साहित्यिकांच्या चाललेल्या वाग्युद्ध आणि त्यांचे वाक्चातुर्य व शब्दभांडार पाहाण्यात आणि ऐकण्यात अगदीच गुंग झाल्याचे दिसून आले.

लेखकाच्या आयुष्यातील कसोटीचा क्षण हे दुसरे चर्चासत्र अगदी मजेशीर झाले. या सत्रात मृत्युंजयकार श्री. सावंत, वलतेकर दया पवार यांनी लेखकाला कशा कसोटयांना तोंड द्यावे लागते. हे अगदी गांभिर्याने कथन करून श्रोत्यांना लेखक साहित्य निर्मिती करतांना नानाविध समस्यांना तोंड देतो हे पटवून दिले तर श्री. ज. जोशींनी काठी टेकवत आपल्यासमोर लेखक म्हणून कसोटीचा क्षणच आला नाही. असे आपल्या विनोदी ढंगाने सहज स्पष्ट करून मूळ विषयाची दांडी उडविण्याचा प्रयत्न केला. अध्यक्षपदी असलेल्या श्री. वामनराव चोरघड्यांनी आपल्या विनोदी शैलीतून हाताच्या बाह्या वर करीत लेखकाला कशा अनेक कसोटयांच्या दिव्यातून जावे लागते याचे काही मासलेवाईक उदाहरणे देऊन लेखक होणं आणि प्रसिद्धीस येणं किती कठीण असते याचे समालोचन करून चर्चासत्र थांबविले.

रात्री ९-३० वाजता कवि ना. धो. महानोर यांच्या अध्यक्षतेखाली कविसंमेलन सुरू झाले. आपल्या आवडत्या कवींना पाहता यावे, त्याने रचलेल्या कविता त्याच्याच तोंडून ऐकता याव्यात म्हणून श्रोत्यांची खूपच गर्दी जमली होती. तर व्यासपीठावरही काही जुने तर काही नवोदित कवींचीही तेवढीच गर्दी दिसून येत होती. असा हा कार्यक्रम ३ ते ३॥ तास चालला. कवी महानोरांनी शेतकऱ्यांच्या जीवनावरील ग्रामीण भाषेत कविता सादर करून कार्यक्रमाला सुरूवात केली. सर्वश्री सुधाकर गायधनी फ. मु. शिंदे, त्र्यंबक सपकाळे, नारायण सुर्वे, राजेंद्र सोनवणे, उत्तम कोळगावकर पुरुषोत्तम पाटील, श्रीमती अनुराधा पाटील, श्री. स. सो. सुतार इ. अनेक कवींनी आपल्या कविता सादर केल्या. विशेष म्हणजे मंगेश पाडगांवकरांच्या उदासबोध आणि सलाम या कवितांनी श्रोत्यांच्या डोळ्यातील झोपच उडाली. उपहास आणि उपरोधाने श्रोत्यांच्या हसून मुरकुंड्या वळल्या तर वसंत बापटाच्या लावणीने श्रोतागण जवळ जवळ तालातच डोलू लागला. अंधकवी राम गोसावी यांच्या 'डोळे का' कवितेने श्रोत्यांच्या हृदयात कालवा कालव केली. तर वाघांच्या 'तिफण' या कवितेने शेतातील पेरणीच औत बहिणाबाई नगरातच जणु उभे केले होते. अशा रितीने अनेक नावांजलेल्या तसेच नवोदीत, कवी आणि कवयित्रींनी त्यात भाग घेतला होता. ग्रामीण व शेतकी जीवनावर तसेच राजकीय आणि आर्थिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचार, विषमता, दलितांच्या जीवनावर, त्यांच्यावर होत असलेल्या अन्याया बाबत काव्यमय दर्शन आपल्या कवितेतून घडविण्याचा यशस्वी प्रयत्न या कवींनी केला होता.

रविवार दिनांक २९ ला सकाळी ९ ते १ वाजेपर्यंत परिसंवाद आयोजित केला होता यात "आजच्या मराठी साहित्याच्या उर्मी आणि प्रेरणा" (कथा, कादंबरी, कविता, नाटक) हा विषय होता. चर्चासत्रात सर्वश्री यशवंत मनोहर, अनिल अवचट, रा. रं. बोराडे, अर्जुन डांगळे, दत्ता कुळकर्णी, गजवी, मधुकर केंचे, हातकणंगलेकर, डॉ. शेंडे, श्री. ज. जोशी इ. नी भाग घेतला होता. प्रत्येकाने नाटक, कथा, कादंबरी, कविता या साहित्याच्या निरनिराळ्या क्षेत्रातील लेखकाला प्रेरणा कशी मिळते याचा उहापोह केला. त्यात साहित्यात संकुचिततेपेक्षा व्यापकतेला अधिक महत्त्व द्यावे या विचारावर भर दिलेला दिसून आला. दुसऱ्यामहायुद्धानंतर या क्षेत्रात कसकसे बदल घडून नवीन प्रेरणा मिळाल्या. त्यामुळे मराठी साहित्य कसे विकसित होत आहे याचे स्पष्टीकरण निरनिराळ्या जुन्या आणि नव्या नाटक, कथा, कादंबरी, आणि कवितांचे दाखले देऊन केले. शेवटी प्रा. म. ना. अदवंत यांनी सत्राचा समारोप केला. या चर्चासत्रामुळे साहित्यिकांना प्रेरणा कशी मिळते. त्याला साहित्य कसे स्फुरते याची काहीशी कल्पना श्रोतृवर्गाला येऊ शकली.

दुसरे चर्चासत्र तीन वाजता सुरु झाले. "आजच्या मराठी साहित्याच्या उर्मी आणि प्रेरणा" [चरित्र, आत्मचरित्र, समिक्षा, वृत्तपत्रे] हा विषय होता. चर्चासत्रात डॉ. भिमराव कुळकर्णी, प्रा. मोहिनी वर्दे, भाई मदाने, प्रा. सदाशिव माळी, माधव गडकरी, केशव मेश्राम, इ साहित्यिकांनी आपली मते व्यक्त करतांना निरनिराळ्या साहित्यिकांच्या चरित्र, आत्मचरित्रांचा आधार घेतला. आत्मचरित्र म्हणजे आठवणींचा एक साठाच आहे, तर स्त्रियांच्या आत्मचरित्रात पतीचे उदात्त चित्रच दाखविलेले असते. शिवाय स्त्रियांची आत्मचरित्रे ही पुरुषांच्या आत्मचरित्रापेक्षा अधिक विश्वासार्ह आणि यशस्वी ठरतात असा निर्वाळा अनेक साहित्यिकांनी दिला. दलित चरित्र आणि आत्मचरित्रातून हक्क आणि त्यासाठी लढा, तसेच त्यांच्यावरील अन्याय आणि त्याबाबत दलितांना होत असलेल्या वेदनांचे बोलके दर्शन घडते. असे अनेक विचार मांडले गेले. त्याचबरोबर वृत्तपत्रीय लेखाविषयी अजूनही साहित्याच्या क्षेत्रात उदासिनता असल्याचे एका वक्त्याने स्पष्ट केले. वाचकांची प्रेरणा ही साहित्यिकांनी लक्षात घेण्याची नितांत आवश्यकता असल्याची जाणीव व्यक्त केली. स्त्री आपल्या आत्मचरित्र्यातून सामाजिक संघर्ष व्यक्त करीत असते. अशा निरनिराळ्या मतांचे प्रदर्शन झाले.

सायंकाळी ५ ते ८ पर्यंत "स्त्री बोलू आणि लिहू लागली" हा परिसंवाद खूपच रंगला. डॉ. वर्टी, प्रा. नसीम पठाण, सुगंधा शेंडे, प्रा. रावसाहेब कसबे इ. अनेक वक्ते या परिसंवादात सहभागी झाले होते. स्त्रीयांच्या व्यथा व्यक्त करण्यात येवून स्त्रीयांवरील होणाऱ्या अत्याचारांविषयी आणि तिच्या पारंपारिक जीवनाविषयी वक्त्यांनी खेद व्यक्त करून स्त्रियांनी बंडखोर वृत्तीचा स्वीकार करावा, आणि शेवटी स्त्री एक माणूसच आहे. तिला माणसाप्रमाणेच जीवन जगण्याचा अधिकार आहे हे स्पष्ट केले.

रात्री ९-३० वाजता श्रोत्यांचा आवडीचा कथाकथनाचा कार्यक्रम आयोजित केलेला होता. स्वाभाविकपणे या कार्यक्रमाला गर्दीचा महापूरच लोटला होता. मिळेल त्या ठिकाणी बसून श्रोत्यांनी या कार्यक्रमात खूपच रस घेतला. त्यात भर घातली ती सत्राचे अध्यक्ष बाजीराव पाटील यांनी. आपल्या वऱ्हाडी बोलीतून त्यांनी श्रोत्यांत हस्स्यांचे कारंजेच उडविले. अनेक जुन्या आणि नव्या कथाकारांनी भाग घेऊन रसिक श्रोत्यांना आनंदीत केले. पण द. मा. मिरासदार, शंकर पाटील या सारख्या नामवंत, प्रख्यात, कथाकारांच्या गैरहजेरीने श्रोत्यांच्या आनंदावर मात्र विरजण पडले, असो. पण एकूण ग्रामीण, आणि वऱ्हाडी भाषेतील किस्से आणि चुटके ऐकून श्रोता तृप्त मनाने रंगीत थंडीतूनही उबदार पणे कथनकर्त्यांच्या कथेची चर्चा करत घराकडे परतला.

दिनांक ३० ला सकाळी परिसंवादाचा कार्यक्रम झाला. 'मराठी भाषा- प्रगती आणि संभाव्यता' शिक्षणाचे माध्यम, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान हे परिसंवादाचे विषय होते. परिसंवादाच्या जागा वेगवेगळ्या ठेवल्या होत्या. पण श्रोत्यांची रसिकता विचारात घेऊन मुख्य सभामंडपातच हा कार्यक्रम आयोजित केला. डॉ. कोलते, डॉ. यु. म.पठाण, डॉ. करंदीकर, डॉ माळी. प्राचार्य पी. बी. पाटील, लक्ष्मण माने, डॉ. नरेश कवडी डॉ. वऱ्हाडपांडे, भारती खरे, आदि मान्यवर साहित्यिकांनी विचार मांडले. मराठी भाषेच्या प्रगति आणि समृद्धतेसाठी वऱ्हाडी, अहिराणी आणि इतर बोलीभाषेंच्या शद्बकोषांची आवश्यकता आहे, तर शिक्षणाचे माध्यम मराठीच असावे, इंग्रजी भाषेला दुय्यम स्थान असावे. तर आकाशवाणी, टेलिव्हीजन इ. माध्यमातून भाषाविषयक शिक्षण देण्याची गरज आहे असे मत व्यक्त केले. तर डॉ. केळकरांचे विचार त्यांच्या शिष्या डॉ. अंजली यांनी वाचून दाखविले. त्यातून मराठी भाषेच्या प्रगतिसाठी काय करावे याचे मार्गदर्शन झाले. बोलीभाषा आणि प्रमाणभाषेवर बरीच चर्चा झाली. बोलीभाषा आणि प्रमाणभाषा यांच्यात आयात-निर्यात होणे किती आवश्यक आहे हे काही वक्त्यांनी सोदाहरण पटवून दिले. वैज्ञानिक शद्ब स्वीकारण्याचीही तितकीच आवश्यकता आहे असे मत मांडले. या सत्राने मराठी भाषा विकसित करण्याची भावना व्यक्त करुन त्याबरोबरच इतरही बोलीभाषांना प्राधान्य द्यावे, तसेच मराठी ही राजभाषा असावी. शिक्षणाचे माध्यम असावे असे मत स्वागताध्यक्ष बाळासाहेब चौधरी आणि डॉ. कोलते यांनी व्यक्त करून सत्राचा शेवट केला.

दुपारी ३ वाजता समारोपाचा अतिशय भावपूर्ण कार्यक्रम झाला. या कार्यक्रमात विद्याधर गोखले, सौव्रतचे बेहेरे, स्वागताध्यक्ष बाळासाहेब चौधरी यांची भाषणे झाली.. वामनराव चोरघड्यानी कार्यक्रमाच्या यशाबद्दल आपल्या भावना विनोदी शैलीतून व्यक्त करीत असतांना खान्देशच्या आतिथ्याचा ' खा ' आणि ' दे ' या शद्बांतून गौरव करुन जळगांवकरांना धन्यवाद दिले. अध्यक्ष शंकरराव खरातांचे भाषण झाले. त्यांनी तळागाळातील, ग्रामीण भागातील, तसेच नवोदित साहित्यिकांना प्रेरणा मिळावी म्हणून अशी साहित्यसंमेलने भरविणे आवश्यक आहे. व त्यायोगे साहित्याच्या क्षेत्रात विशेष प्रगति घडून येईल अशी भावना व्यक्त केली. तर संमेलनाच्या अवतीभोवती होत असलेल्या पथनाट्याविषयी खंत व्यक्त केली. याचवेळी दलित पँथरच्या अनुयायांनी मोर्चा आणला होता. पँथरनेते आठवले आणि त्यांच्या अनुयायांचे स्वागताध्यक्ष बाळासाहेब चौधरी आणि अध्यक्ष शंकरराव खरात यांनी मंडपात स्वागत करुन त्यांच्या भावनेशी आपण सहमत असल्याचे मत व्यक्त केले. मोर्चा स्वागताच्या मिरवणुकीत रूपांतरीत झाला. निषेधाऐवजी जयघोष केला गेला. निरनिराळ्या गावाहून आलेले साहित्यिक आपापल्या गावी जाण्याच्या तयारीला लागले, तेव्हा साहित्यिकांच्या सह्या घेण्यासाठी विद्यार्थ्यांनी मोठी धमालच केली!

सायंकाळी ८॥ वाजता विविध गुणदर्शनांनी युक्त " मातीचं स्वप्न " हा अशोक परांजपेंनी सादर केलेला कार्यक्रम अतिशय बहारदार झाला. म्हणूनच या कार्यक्रमाला गर्दीने उच्चांक गाठला होता.

असे हे ५८ वे मराठी साहित्य संमेलन अतिशय आनंदपूर्ण वातावरणात पार पडून त्याची यशस्वीपणे सांगता झाली. हे संमेलन साहित्य संमेलनाच्या इतिहासात अनेक दृष्टींनी आदर्श व संस्मरणीय ठरेल अशी ग्वाही अनेक साहित्यिकांनी देऊन जळगांवकरांना धन्यवाद दिले.

● ● ●

: अपूर्ण :

लिहीत होतो कथा
जीवन नावाची
नायिका तुला बनवून
नायक बनणार होतो
अर्थात मीच !

आपल्या प्रेमकहाणीच्या
लिहीत गेलो कागदावर
स्वप्नांबद्दल
तू व मी पाहिलेल्या.

होतो आशेवर एकाच
कथा पूर्ण करण्याच्या
पण . . . . .
काढून घेतले स्वतःस
कथा मोडून . . . .

आणि
राहिलेले तुटलेले शब्द माझे
आणि दुखावलेल्या भावना
उरली तीच कथा आणि तोच
खरडलेला कागद !

जयंत खडके
एस.वाय.बी.एस्सी.

For the Best Portraits
Indoor Groups, Outdoor Groups
& Colour Photos
Everything in Photography

Please Visit : Phone : 4676

DELUX PHOTO STUDIO

72, Navi Peth, Bhagawan Mahavir Marg, (Near Old Bus Stand)

Jalgaon-425001

(Maharashtra)

संसार आणि सर्कस

संसार म्हणजे एक सर्कस आहे हत्तीला टीचभर जागेत दोन पायावर उभा करायचा आणि उधळणाऱ्या घोड्याला नुसत्या फटकाऱ्याने वळवायचा. वाघाला चुचकारायचे आणि त्याच्या थाळीत शेळीची उपासमार होणार नाही असे पाहायचे. सिंहाच्या जबड्यात प्रसंगी हरिणीला उशी मिळाली पाहिजे. आणि हे सगळे पार पाडण्यासाठी हातात अंकुशही घ्यायचा आणि आसूडही कडाकड ओढायचे. पण त्यापैकी एकाचाही रोष आपला बळी जाण्याइतका भडकू द्यायचा नाही. हाताने जळत्या मशाली झेलायच्या आणि अंगाभोवती सुऱ्या फेकल्या जात असतांना अविचल राहून अवेद्ध बाहेर पडायचे. छे ! छे ! संसार ही अजब कसरत आहे. नव्हे "कसरत" हा शब्द अगदी अपुरा आहे. संसार हा योग आहे. आणि योग्याचीही प्राज्ञा नाही तो निर्दोश पार पाडण्याची !

साने गुरुजी —

पुन्हा एकदा चोरांचे संमेलन

छपरीबंद जयराज,
१२ वी कला

अेके दिवशी सकाळीच एक अनोळखी इसम मला भेटायाला आला. मी त्याला विचारले " आपण कोण ?"

तो नम्रपणे म्हणाला, " मी चोर आहे."

दिवसाढवळ्या चोरांचे आमच्या घरात काय काम असावे याचा मला उमज पडेना. पण हल्ली सर्वच ठिकाणी " सौजन्य सप्ताह " चालू असतात, त्या प्रमाणेच चोरांनीही सौजन्य सप्ताह पाळायचे ठरविलेले असावे. असे मला वाटले. आपल्या गिऱ्हाईकांना दिवसा म्हणजे अवेळी भेटून त्यांचे क्षेमकुशल विचारावयाचा चोरांचा हा उपक्रम मला स्तुत्य वाटला. मी ही त्याला नागरिकांकडून सहकार्य देण्याच्या तयारीने म्हणालो, –" काय चोरसाहेब, कसं काय चाललंय् ? प्रकृती वगैरे बरी आहे ना ?" त्यावर चोर म्हणाला, "थँक्यू, आज मी आपल्याकडे काही विशेष कामाकरिता आलो होतो."

मी टेबलावर सिगारेटचे पाकीट ठेवीत म्हणालो, 'बोला साहेब.' तो म्हणाला, " अखिल भारतीय चोर परिषदेचा मी संघटक आहे. निरनिराळ्या संघटनांचे महत्व व त्यांच कार्य याबद्दल मी आपल्याला सांगायला नकोच. आमच्या चोर-परिषदेचं एक अधिवेशन सुमारे पन्नास वर्षापूर्वी भरलं होत, हे आपल्या लक्षांत असेलच. परंतु, त्यावेळी आमच्या सभासदांनी अधिवेशनाच्या गावातच हस्त–कौशल्य दाखविल्यानं आमचे पुढील अधिवेशन भरवणं आम्हाला अतिशय जड गेलं, हे मला कबूल केलं पाहिजे. पन्नास वर्षांच्या प्रदीर्घ अज्ञातवासानंतर आता आम्ही पुन्हा चोरांचे संमेलन भरवायचं ठरवलं आहे. हा मान आपल्या गावाला मिळावा अशी माझी इच्छा आहे."

–हा मान आमच्या लहानशा अन् गरीबगावाला झेपण्यासारखा नाही, आणि सभासदांचे 'श्रमही' वाया जाण्याचा संभव आहे. असे मी चोर साहेबांना नम्रपणे सुचविले. त्यावर चोरसाहेब म्हणाले, "छे ! छे ! ! आपण कसलीही काळजी करू नका . आपल्या गावाला संमेलन भरवायची जबाबदारी तुम्ही स्वीकारलीत, तर संमेलनाच्या नंतरची पांच वर्षे या गावात चोरी होणार नाही , असं मी आश्वासन देतो नि तसा ठरावही परिषदेतर्फे संमत करण्याची व्यवस्था करतो."

या भरघोस आश्वासनामुळे मला ही योजना विचारार्ह वाटली. तसेच चोर–परिषदेचे बहुतेक सभासद हे अशिक्षित व अज्ञानी असल्यामुळे ते आपले वचन पाळतील अशी आशाही माझ्या मनांत रूजली.

दुसऱ्या दिवशी मी आमच्या गावांतील निवडक कार्यकर्त्यांची बैठक घेतली. चोरांचे संमेलन आपल्या गावी भरणार आणि विशेषत: त्यामुळे गावात पांच वर्षे चोरी होणार नाही. या कल्पनेचे सर्वांनी स्वागत केले. संपादक श्री. गरजवंत ठपारे यांनी तर आपल्या दैनिकाचा खास ‘चोर अंक’ प्रसिध्द करण्याचे आश्वासन दिले. संमेलनाला बराच मोठा खर्च येणार होता. त्यासाठी निधी जमविण्याकरिता पांच जणांची एक समिती नेमण्यात आली, या आमच्या समितीत – आमच्या गांवचे पोलीस अधिकारी श्री. वारकू ठेंगणे, चोरांचे संघटक श्री. स. दा. भामटे, संपादक ठपारेबुवा एक शेठजी श्री. मा. रा. जोडे आणि मी स्व: असे सभासद होतो.

निधी जमविण्यास ताबडतोब सुरुवात करण्यांत आली· संमेलनानंतर पांच वर्षे चोरी होणार नाही. व त्यामुळे पोलीस खात्याचे काम अगदी कमी होणार असल्याने पोलीसांनी निधी जमविण्यासाठी फारच परिश्रम घेतले. चोरांच्या आश्वासनामुळे नागरिकांनीही उदार हस्ताने मदत केली. दोन आठवड्यातच संमेलनाच्या निधीची रक्कम सोळा हजार रूपये झाली, आणि निधी कार्यवाहांकडे पोचता केला गेला.

संमेलन आठ दिवसावर येऊन ठेपले, तेव्हा चोरांच्या एका प्रतिनिधीने स्वागत–समितीकडे सूचना आणली की, या संमेलना बरोबरच येथे ‘, साहित्य–संमेलन’ ही भरवावे. प्रथम मला या सूचनेचा अर्थ कळेना, तेव्हा त्या प्रतिनिधीने सांगितले, “हे साहित्य – संमेलन म्हणजे पुस्तकं लिहणाऱ्या साहित्यिकांचे संमेलन नव्हे, तर मी सुचविलेले साहित्य – संमेलन म्हणजे चोरीच्या साधनांचं संमेलन होय.” हा ठराव ‘अ. भा. चो. प.’ च्या पहिल्या अधिवेशनात झाला होता व आता त्याची अंमलबजावणी व्हावी, नि उत्कृष्ट चाकू, कात्री, हातोडा, शिडी, दोरी, कानस वगैरे वगैरे जुनी तशीच नवीन अद्ययावत् उपकरणे तयार करणाऱ्यांना बक्षिसे आणि प्रशस्तिपत्रके देण्यात यावी – – –” वरील सूचनेवर चर्चा होऊन ती सर्वानुमते संमत झाली. व चोर संमेलना बरोबरच साहित्य - संमेलनही घेण्याचे ठरले. जशी-जशी संमेलनाची तारीख जवळ येऊ लागली तशी गावात येणाऱ्या पाहुण्यांची संख्या ही वाढू लागली. चोर, भामटे, लफंगे, लुच्चे, दरोडेखोर उचले वगैरेच्या टोळयांच्या - टोळया, मोटारी, आगगाडीने अथवा स्वत:च्या वाहानाने येऊ लागल्या चोर आणि त्यांच्या उपशाखांबरोबरच वर्तमान-पत्रकार, नेते, वकील, साहित्यिक, नोकर इ. अनेक तऱ्हेचे ‘सम–व्यावसायीक’ ही येऊन दाखल झाले.

प्रथम–प्रथम आम्हाला चोर व पत्रकार यांतील फरक कळतच नसे. पण वित्ताबरोबरच अब्रुचेही हरण झाले तर ती सामान्य चोराची कर्तबगारी नसून पत्रकाराची किमया आहे, असे आम्ही लौकरच ओळखायला शिकलो.

गावातील · प्रशस्त गांधी–बाग मैदानाला ‘चोर–नगर’ असे नांव देण्यात आले. या ठिकाणी दहा हजार प्रतिनिधी बसू शकतील असा मांडव उभारण्यात आला. ‘चोर–नगरातील’ मंडप झाडे, फुलांची रोपे, विजेचे दिवे, झालरी वगैरेंनी सुशोभित करण्यात आला. गेले कित्येक दिवसांपासून गावातील व आसपासच्या गावातील शोभेचे आणि इतर सजावटीचे सामान हळूहळू अदृश्य होत होते, त्या सर्व ओळखीच्या वस्तूंचे मंडपात पुनरूपीदर्शन होऊन आमचे अंत:करण उचंबळून आले.

संमेलनाच्या आदल्या दिवशी तर गावात चोऱ्यांचा इतका सूळसुळाट झाला की चोरी न करणाऱ्याकडे लोक चमत्कारिक नजरेने पाहू लागले आणि त्यांच्यात काहीतरी विकृती आहे असे मानू लागले. चोरांच्या संघटकाने दिलेले आश्वासन आणि गेल्या दोन–तीन आठवड्यांतील चोऱ्यांचा फैलाव यातील विषमता मी संघटकांच्या नजरेस आणली. तेव्हा ते म्हणाले, “वा! राव! आम्ही असं आश्वासन दिलं होतं की, संमेलनानंतर पांच वर्ष गावात चोरी होणार नाही, संमेलनापूर्वी अगर संमेलन चालू असतांना चोरी होणार नाही असे आम्ही कधीच म्हटले नव्हते!”

या उत्तरावर आम्ही निरुत्तर होऊन संघटकाच्या बुद्धी चातुर्याचे कौतुक करीत आमच्या ‘रिकाम्या घरी’ परतलो.

संमेलनाचा दिवस उजाडला आणि प्रचंड उत्साहाने आम्ही चोर नगरातील भव्य मंडपाकडे गेलो. चोरांच्या काही दिवसांच्या संगतीमुळे आम्ही आता चोरांच्यापेक्षा मुळीच निराळे नव्हतो. त्यामुळे प्रतिनिधींच्या सन्माननीय जागा आम्हाला मिळाल्या. संमेलनाचे अध्यक्ष म्हणून प्रसिद्ध नामवंत दरोडेखोर ‘श्री. शेनफडू बेरड’ यांची रीतसर निवड झाल्या-नंतर स्वागताध्यक्ष अथवा प्रसिद्ध कारागृहस्थ श्री. गुंडाप्पा झुरळे यांनी स्वागतपर भाषण दिले. ते म्हणाले, “मला हे जाहीर करण्यास अत्यंत आनंद वाटतो की, या विस्तीर्ण सभागृहात एकही वस्तु आम्ही विकत आणलेली नाही. प्रत्येक वस्तु आमच्या सभासदांच्या ‘परिश्रमाचे’ फळ असून ती त्यानी स्वत:च्या निसर्गदत्त चौर्यकौशल्याने मिळवून संमेलनाला मोफत दिलेली आहे. त्याबद्दल मी त्या त्या सभासदाचे आणि वस्तूंच्या मूळ मालकांचे मन:पूर्वक आभार मानतो.”

आमच्या वस्तूंबद्दल स्वागताध्यक्ष झुरळयांनी आमचे आभार मानल्याबद्दल आणि वस्तूंची वाहतूक निरनिराळ्या घरांपासून मंडपापर्यंत आणण्याची जबाबदारी संमेलनान घेतल्याबद्दल आम्ही त्यांचे अत्यंत कौतुक केले.

अध्यक्षांनी आपल्या भाषणात सांगितले, वास्त-विक जगातील इतर कित्येक व्यवसाय प्रत्यक्ष अगर अप्रत्यक्षरित्या चोरीवर अवलंबून असता; आमच्याच व्यवसायाकडे अधिक्षेपानं पाहिले जाते हा आमच्यावर अन्याय आहे. बड्या राष्ट्राच्या राजकारणाकडे लक्ष दिले तर इथून-तिथून सारा चोरीचाच मामला असल्याचं आढळून येतं. एकमेकांचे मुलुख, शस्त्र, पैंसा, माणसं लंपास करणं हाच या राष्ट्रांचा हेतु असतांना हे मात्र साव आणि आम्ही त्यांच्याहून कमी प्रतिचे असं मानण्याची प्र वृती लोकांत आढळते. (शेम, शेम! ‘धिक्कार’ च्या आरोळ्या) आंतरराष्ट्रीय राजकारणाकडून देशाच्या कारभारावर नजर टाकली तर इथंही निवडणूकी लढवणे म्हणजे पद्धतशीरपणे मताचे हरण करणं असाच प्रकार दिसतो. दोन प्रांताच्या सीमेवरील मुलुखाचं वाटप आणि दरोड्यानंतर आलेल्या आमच्यांतील संपत्तीचं वाटप यात काय फरक आहे? ग्रंथकार पाश्चिमात्य ग्रंथातल्या कथा चोरतात, वर्तमानपत्र एकमेकांच्या बातम्या चोर-तात शिंपी कापड चोरतात. सोनाराबद्दल तर बोलायलाच नको, सिनेमावाले गाणी चोरतात तर तरूणी हृदय चोरतात आणि अंगचोरपणा तर सार्वजनिक जीवनात सर्वत्रच दिसतो. अशा रितीनं सर्व जीवनाला व्यापून टाकणारा आमचा व्यवसाय जनतेच्या नाराजीला पात्र होणे अयोग्य आहे. उलट या व्यवसायातील कष्ट नि उदात्त हेतू ध्यानात घेऊन विशेष कर्तबगारी करणाऱ्या चोरांना मानचिन्ह नि बक्षिसे दिली पाहिजेत. त्यांना पकडून देण्यासाठी बक्षिस नसावित म्हणजे काय?

संमेलनाचा ठराव मांडतांना ‘चोरवाडी’ येथील चौर्यश्री मकडू मरतुकडे यांनी असा ठराव मांडला की, “सरकारचा निषेध करावा.” अध्यक्षांनी “सरकारचा निषेध कशासाठी करावयाचा?” असे – मरतुकडे म्हणाले, “कशासाठी निषेध हे मी आताच सांगू शकत नाही, पण कोणतंही संमेलन

अधिवेशन, परिषद यांच कामकाज पाहिलं तर त्यात सरकारच्या निषेधाचा एकतरी ठराव हा असतोच. या प्रथेला अनुसरुन आपणही तसा एक ठराव करावा."

पेरुवाडीचे चौर्यमहामेरू झिपरू लांडगे यांनी पुढील ठराव मांडला, 'आजकाल सर्वत्र हरिजनांना' विशेष सवलती आहेत. वास्तविक खरे 'हरिजन' आम्ही चोरच आहोत 'हरी' म्हणजे 'कृष्ण' आणि कृष्णाचे 'जन' म्हणजे पेंद्या वगैरे मंडळी. ही मंडळी गोकुळातून गोरस चोरीत असत. तेच कार्य आम्ही पुढं चालवित असल्यानं आम्हीच खरे 'हरिजन' आहोत. आम्हाला यापुढं 'चोर' न म्हणता 'हरिजन' असे संबोधण्यात यावं. तसेच हरिजनांच्या सर्व सवलती आम्हालाही मिळाव्यात–" हा ठराव सर्वानुमते संमत झाला.

यानंतर अध्यक्ष महाराजांचे विचारपरिप्लुत भाषण झाले. ते म्हणाले, 'हा काळ संघटनेचा आहे. संपादक, शिंपी, कारखानदार, सरकारी नोकर, कामगार, पालक वगैरे सर्वांच्या संघटना असतात, मग चोरीच्या व्यवसायातील लोकांनीच असं काय घोडं मारलं आहे, की त्यांची संघटना नसावी? आमच्या व्यवसायात जातपात, धर्म, देशी, परदेशी असे कोणतेही निर्बंध नाहीत. हिंदू, मुसलमान, ख्रिश्चन, चिनी, जपानी वगैरे सर्व तऱ्हेचे लोक आमच्या व्यवसायात 'एक दिलानं' काम करतात! जगातील सांपत्तिक विषमता दूर करुन संपत्तीचं वाटप समाजवादी समाजरचनेनुसार करणं हा तर आमच्या संघटनेचा मुख्य हेतू असून तो साध्य करण्याकरिता आपण रात्रंदिवस किती खपतो आणि प्रसंगी त्यासाठी कारावासही पत्करतो हे मी सांगावयास हवे असं नाही —!" त्यानंतर

परदेशातील चोरीच्या पद्धतीचा अभ्यास करण्यासाठी एक शिष्टमंडळ निरनिराळ्या देशांत पाठविण्याचे ठरले. त्यासाठी होणाऱ्या खर्चाची तरतूद शिष्टमंडळाने स्वतःच्या कर्तबगारीनेच करावी असे ठरले.

लाचलुचपतीचा ठराव खुद्द अध्यक्षांनीच मांडला. ते म्हणाले, "लाचेला आम्ही चोरीची धाकटी बहीण मानीत असू, पण तिच्या आजच्या अवाढव्य प्रगतीमुळे ही मोठी बहीण नव्हे तर आमची सासू शोभत आहे.! "आमचा जिथं हात ही पोहचणार नाही तिथं हिची महाराणीप्रमाणं बडदास्त ठेवण्यात येते. म्हणून या ठरावान्वये सर्व लाच लुचपतखोर 'आप्तवर्गांना' अशी विनंती करण्यात येत आहे की, त्यांनी लाचलुचपतीचा आडमार्ग न स्विकारता चोरीचा राजमार्गच अनुसरावा.

पूर्व संकेतांप्रमाणे आमच्या गावात इथून पुढे पांच वर्षे चोरी होणार नाही असे आश्वासन देणारा ठरावही थोड्या विरोधाने का होईना पण पास झाला.

यानंतर आणखीही बरेच ठराव संमेलनापुढे होते. पण जस-जशी रात्र पडू लागली, तस-तशी प्रतिनिधींमधील चुळबूळ वाढू लागली, "दिवसा काहीही ठराव–चर्चा करा, पण आमची रात्र आम्हाला द्या." अशा आशयाच्या चिठ्ठ्या अध्यक्षांकडे येऊ लागल्या. खुद्द अध्यक्षांनीच आपले महत्वाचे काम असल्याचे सांगितले. रात्री नऊच्या सुमारास चोरांचे बरेच प्रतिनिधी या ना त्या निमित्ताने मंडपातून निघून जाऊ लागले. तेव्हा संमेलनाचे काम आवरते घेण्याची अध्यक्षांनी कार्यवाहांना सूचना केली. कार्यवाहांनी आभाराच्या भाषणात सर्वांचे आभार मानले आणि संमेलनाचे 'खजिनदार' दुपार पासून बेपत्ता असल्याचे जाहीर केले.

जमलेले चोर-प्रतिनिधी मंडपातून जाता-जाता, साहित्य संमेलनातून खास उपयुक्त हत्यारे घेऊन जात असलेले पाहून, आमचा जीव तीळ-तीळ तुटू लागला. आणि आम्ही नागरिकही घाई-घाईने एकमेकांचे निरोप घेऊन आमच्या घरातील उरल्या–सुरल्या वस्तूंचा सांभाळ करण्यासाठी घराकडे धावत निघालो.

सकाळी उठून आम्ही सभामंडपाकडे गेलो असतांना तेथून सभामंडपासह सर्व चोर गायब झालेले दिसले. त्यामुळे खरोखरच संमेलन झाले की नाही येवढी शंका येऊ लागली. मंडपाची आवरा आवर, व पोहोचविण्याचे कामही आम्हाला ठेवले नाही. त्यामुळे आम्हीही उपस्थित सभासदांचे (अध्यक्षांसह) मनातल्या मनांत आभार मानले.

● ● ●

जितेन्द्र झेरॉक्स

सर्व प्रकारचे महत्वाचे दस्तऐवज, खरेदी खतें, सर्टिफिकेट, लायसेंस, इ. फोटो कॉपीज त्वरीत करून मिळतील.

- आकर्षक व बिनचूक कामासाठी -

जितेन्द्र झेरॉक्स

२०१ नवीपेठ, जनशक्ती कार्यालयाशेजारी

जळगांव

☎ ३५०४

कविता

अनील पी. पाटील

एस्. वाय्. बी. कॉम्.

ती चालली असता तिची वाट

म्हटलं – 'थांब'!

मुठभर राख देवून तिच्या हातात

म्हटलं – 'माझ्या अंगास फास'

ऐकून शब्द माझे

ती हळहळली.

दोन टपोरी आसवे

गालावरती ओघळली

आसवांचे शब्द झाले

अन् कविता ही साकारली

कुणापासून काय शिकावे?

संतोष रडे

टी.वाय्.बी.कॉम्.

१. पाण्यापासून – क्षमता
२. दुधापासून – स्नेह
३. मुंगीपासून – एकी व शुभ
४ कुत्र्यापासून – इमानदारी
५ जमिनीपासून – धाडस व शौर्य
६. गाईपासून – वात्सल्य
७. जपानपासून – उद्योगप्रियता
८. इंग्लंडपासून – शिस्त
९. अमेरिकेपासून-व्यापारवशिक्षण
१० आयरलँडपासून–देशभक्ती
११. भारतापासून – सहिष्णुता

✻ ✻ ✻

हार्दिक शुभेच्छा :--

आकर्षक छपाईची कामे
त्वरीत व योग्य भावात
करून मिळतील.

पाटील प्रिन्टींग
प्रेस

विसनजी नगर, जळगांव.
☎ ३२८६.
प्रोप्रा.- संजीव मुकुंदराव पाटील.

हार्दिक शुभेच्छा —

महाराष्ट्र दुग्धालय
२१६, नवी पेठ जळगांव
☎ ३६०६

विजय मेडिकल्स
☎ ५२३३
देशी व विदेशी औषधी
मिळण्याचे एकेमेव ठिकाण.
स्टेट बँक शॉपिंग सेंटर
कॉटन मार्केट जवळ,
नवी पेठ, जळगांव.

पवित्र की अपवित्र ?

कु. गुळवे सुचित्रा वसंत
टी.वाय्.बी.कॉम्. (ए)

आपलं नांव ?
श्री. मंगेश श्रीनिवास पटवर्धन .
आपला पत्ता ?
ब्लाक नं. २०, गणेश हौसिंग सोसायटी,
स्टेशन रोड, ठाणे.
आपलं वय ?
फक्त सव्वीस वर्षे.
उत्पन्नाची बाब ?
इंजिनियर, दरमहा २२०० रू.

ही व अशीच प्रश्नोत्तरे चालली होती. मुग्धा आपल्यासमोर उभ्या असलेल्या अपरिचित तरुणाला निरनिराळे प्रश्न विचारीत होती .

मुग्धा ! होय मुग्धाच ! तिचे जीवन उमलण्याआधीच कुस्करल गेलं. मुग्धा ! नाजूक ओठ , सरळ नाक , पाणीदार डोळे , गोरी आणि सडपातळ , आकर्षक ! ती आज ४ वर्षापासून या विवाहसंस्थेत नोकरीला होती . समोर येणाऱ्या तरुणाची / तरूणीची संपूर्ण माहीती मिळवायची आणि त्याला किंवा तिला आपल्याकडे उपलब्ध असलेल्या स्थळांपैकी सुयोग्य स्थळ निवडून देण्यास मदत करायची हे ती स्वतःचे कर्तव्य समजत होती .

मंगेशविषयी सगळी माहीती लिहून घेतल्यावर तिने त्याला परत १५ दिवसांनी या असे सांगितले. मात्र तो गेल्यावर तिचे कामात काही केल्या लक्ष लागेना.

तिचीच काय पण मंगेशचीही वेगळीच अवस्था झाली होती. त्याच्या लक्षांत आले होते की मुग्धा अविवाहीत आहे आणि त्याच्या मनांत एकदम एक विचार चमकला की मुग्धा का बरे लग्न करीत नसेल ? आपल्याला तर ती आवडलीय्. मग पुढाकार घेऊन विचारायला काय हरकत आहे ? फार तर नाही म्हणेल. पुन्हा भेटू नका म्हणेल, पण प्रयत्न करायला काय हरकत आहे ?

दुसऱ्या दिवशी त्याचे कामात लक्ष लागेना. म्हणून त्याने हाफ-डे टाकला व विवाह संस्थेच्या दिशेने स्कूटर वळवली. जाऊन पाहतो तर काय मुग्धा आज रजेवर होती. तो नाराज झाला. तेथील फाईलमधून त्याने तिचा पत्ता शोधून काढला व तो तिच्या घराकडे निघाला. रस्त्याने जातांना त्याच्या मनांत विचार येत होते – आपल्याला असं अचानक बघितल्यावर तिची काय प्रतिक्रिया होईल ? ती आपल्याला घरात घेईल का ? आपल्याशी बोलेल का? –विचारांच्या आवर्तनातच तो तिच्या घरापाशी येऊन थांबला. समोरच दारावर पाटी होती. कु. मुग्धा देशपांडे.

'ट्रिंग ट्रिंग' बेल वाजताच मुग्धाने दार उघडले. समोर मंगेशला बघताच ती अवाक् झाली. पण क्षणभरच. मग तिने हसून त्याचे स्वागत केले व त्याला बसण्याची विनंती केली. तो बसल्यावर तिने अवांतर बोलण्यात वेळ न घालवता मुद्याचा प्रश्न विचारला, "आपले इथे येण्याचे प्रयोजन ? – हं – बाकी लग्नाबद्दल विचारणार असाल तर आधीच सांगते की, मला लग्न करायचे नाही !" तिच्या स्पष्टवक्तेपणामुळे मंगेश जरा दचकलाच पण तरीही सर्व धीर एकवटून त्याने विचारले, ' मुग्धा मी यायचं कारण विचारायला तुझ्याकडे आलोय ग' पण मिस्टर पटवर्धन, दुःख दुसऱ्याला सांगून का ते कमी होतं ? "पण दुसऱ्याने ते कमी करायचा प्रयत्न' केला तर ? पण मी माझं दुःख आजपर्यंत कुणालाच सांगितलं नाही आणि पुढे पण सांगायची इच्छा नाही. ते फक्त माझ्या काकाला नि मलाच ठाऊक आहे. " "पण प्लीज मुग्धा, मला हे जाणून घेण्याची फार इच्छा आहे ग -- ". मुग्धा काही सांगेना. शेवटी मंगेश म्हणाला, बरं ठीक, ते जाऊ दे. पण आज माझ्याबरोबर जवळच्याच बागेत फिरायला यायला कांही हरकत नाही ना ? मुग्धा मुकाटयाने निघाली. मंगेशने अगदीं पिच्छाच पुरविला. तरी आपलं दुर्दैव आपल्याच तोंडानं सांगायला ती धजेना ! शेवटी म्हणाली, तुम्ही उद्या ऑफिसमध्ये या. मी एक चिठ्ठी देईन. ती वाचल्यावर तुम्हाला माझं दुर्दैव समजेल आणि ते समजल्यावर कोणाही भल्या माणसाला माझ्याबद्दल आपुलकी वाटणार नाही अशी माझी खात्री आहे.

दुसऱ्या दिवशी पटवर्धन तिच्या ऑफिसात गेल्यावर तिने त्याला चिठ्ठी दिली. त्याक्षणीच अधीरतेने तो वाचू लागला. – तो वाचतांना मुग्धाही मुग्धपणे त्याच्या चेहेऱ्यावरचे भाव वाचीत होती. त्यात लिहीलं होतं –

--- मी १० वर्षाची असतांना माझे आई वडिल व लहान भाऊ स्कूटरवरून जात असतांना त्यांना अपघात होऊन ती तिघंही वारली मला रक्ताचे असे कुणीच राहिले नाही. मला माझ्या काकांनी पुण्याला नेऊन तेथील शाळेत घातले काकू स्वभावाने चांगली होती. मी बारावीनंतर सिनीयर कॉलेजला जाऊ लागले. एकदा काकूंची आई वारली म्हणून ती मुलांना घेऊन नासिकला गेली होती आणि घरात फक्त काका व मी दोघे होतो. एका रात्री वासनेने पछाडलेल्या काकांनी माझ्या कोवळ्या जिवाचा बळी घेतला. १८ व जपून ठेवलेली माझी अमोल ठेव लुटली गेली होती फुल उमलण्याआधीच कळी कुस्करली गेली. दुसऱ्याच दिवशी निश्चयाने या अफाट मुंबईत येऊन नोकरीच्या शोधात भटकू लागले. भ्रष्ट झाले हे शरीर आपण नवऱ्याला अर्पण करायचं ना असा मी निश्चय केला व तो आजतागायत पाळत आले आहे."———

"-- वाचल्यावर मंगेश म्हणाला, पण मुग्धा तू मला हवीस. मी तुला आहे त्याच स्थितीत स्वीकारायला तयार आहे. मुग्धा — ए – मुग्धा असे म्हणत तो तिच्याजवळ येऊ लागला. व जसजसा जवळ येऊ लागला तसतसा तिचा निश्चय ढासळत गेला आणि मग मंगेश तिथून बाहेर पडला तो – मुग्धाला सोबत घेऊनच-- तिच्या नोकरीचा राजीनामा देऊन – – तिला जीवन- सहचारिणी बनविण्यासाठी घेऊन जाऊ लागला.

कारण आम्ही मोठे झालो

तेव्हा आम्ही लहान होतो
दिसायलाही छान होतो
आईचे तर प्राण होतो

आता आम्ही लहान नाही
छान तर मुळीच नाही
कारण आम्ही मोठे झालो !! १ !!

तेव्हा आम्ही रडत होतो,
हट्ट धरुन बसत होतो
बाहुला बाहुली खेळत होतो

आता रडणे शोभत नाही
हट्ट धरून चालत नाही
कारण आम्ही मोठे झालो. !! २ !!

तेव्हा शाळेत जात होतो
गंमत जंमत करत होतो
चिंचा बोरे खात होतो

आता शाळेत जात नाही
गेलो तरी घेत नाहीत
कारण आम्ही मोठे झालो. !! ३ !!

स्टूलावर उभे रहात होतो
लाडवाचा डब्बा पाडत होतो
चोरुन लाडू खात होतो.

आता स्टूल लागत नाही
पण चोरून खाणे शोभत नाही,
कारण आम्ही मोठे झालो. !! ४ !

संतोष रडे
टी. वाय्. बी. कॉम

" बघतेस काय ऊठून "

" बघतेस काय अुठूनी
बाहेर काजळात
गेली सखे सरून
केव्हाच मध्यरात्र!
डोळ्यात का उभे हे
थबकून दोन आंसू
बघतो तुझ्या सुखाला
राहूच काय ग्रासू
का कंप जाणवे ग मंदावलेल्या स्वरांत
गेली सखे सरून
केव्हाच मध्यरात्र
दोघे मिळून जाणू
अेका मिठीत वागू
वैफल्य जीवनीचे
दोघे मिळून भोगू
मग या तमीही बहरेल चांदरात
गेली सखे सरून
केव्हाच मध्यरात्र

हेमंत भोळे
एस. वाय. बी. एस्सी.

मुलांसारखे प्रेम करोनि मार्ग दाखवी आयुष्याचा
असे महाविद्यालय अमुचे राखू मान सदा नित त्याचा
लहान परिसाच्याही संगे लोखंडाचे होई सोने
असेच घडवी जीवन अमुचे सार्थक होई विद्यादाने

जी जी नदी मिळें सागरा कुशीत घेई सागर तिजला
केला नाही भेद-भाव काही' प्रत्येकाला म्हटले अपुला

जे जे वसे मातेठाई तेते मिळते लेकरांना
देती प्राध्यापकही तैंसे ज्ञान-दान हे विद्यार्थ्यांना
ठाव ठरेना अज्ञानाचा सारी प्रकाशाची साथ
करी कणांकित आम्हा दाखवोनि यशो-पथ

मन जाते हरखुन प्रवेशता आवारात
विसरूनी स्वतःलाच विद्यार्थ्यांच्या मेळाव्यात

हात हातात गुंफुनी बागडणे विद्यार्थ्यांचे
सारा आनंदी आनंद नाव नसेही दुःखाचे
विरहानें मित्राच्या या मासे सुटी जीवघेणी
वाटे क्षण युग युग तसे संगतीला कोण्ही

द्यावा आजला निरोप वेळ येता विरहाची
जीवनाच्या या व्यापारी वाट पकडू यशाची

लहान पाखरे घेती भरारी फुटता पंख
आम्हीही अशीच घेऊ भरारी –लेऊ पदवीचे पंख
यज्ञ हा ज्ञानाचा अखंड नि थोर कधी ना विसरु.
प्रखर निष्ठा त्यावर ठेवून ज्योत ही ज्ञानाची तेवत धरु !

दिलीप वसंतराव चौधरी
सिनिअर एम्. कॉम्.

तुझं गीत . . . .

जोशी जगदीश आर.
सिनिअर एम्. कॉम्. डिव्हीजन ए.

हरवलेल्या वाटेत,
कुठे तुला पहातोय् मी !
पायांना ती वाट अनोळखी,
तरी चालत जातोय् मी !!

वळण घेतले पायांनी,
सुलभ व्हावी वाट म्हणून !
दिली साथ शब्दांनी,
जावे मी गात म्हणून !!

वेदनेचा सूर निघेल,
वाटेत कधी जाता जाता !
पहाशील आपले मीलनतेथे,
गीत हे गाता गाता !!

मातृभाषा आणि शिक्षणाचे माध्यम

कु. छाया जगन्नाथ पाटील.
११ वी कॉमर्स

भारताच्या स्वातंत्र्याला, राष्ट्रीय ऐक्याला व लोकशाहीला ज्या काही समस्यांनी धोका निर्माण केला आहे, त्यातील भाषिक समस्या ही एक समस्या आहे. ही समस्या म्हणजे देशातील नेत्यांना, सर्व पक्षांना व भारतीय नागरिकांना असलेले मोठे आव्हान आहे. सदर समस्या सोडविल्या शिवाय आपण खरेखुरे स्वतंत्र, स्वत्वशील, स्वाभिमानी व लोकशाहीवादी नागरिक आहोत असे म्हणण्याचा भारतीयांना अधिकार नाही असे मला वाटते. वास्तविक पाहाता घटनेने पंधरा वर्षांच्या आंत हिंदी ही राष्ट्रभाषा व्हावी व सर्व राज्यांचा स्थानिक कारभार त्या नागरिकांच्या मातृभाषेतच चालावा असा स्पष्ट निर्देश असतांना आज पस्तीस वर्षे उलटल्यावर-ही आम्ही त्या दिशेने किमान वाटचाल तरो करीत आहोत काय? सत्तारूढ पक्षांसह इतरही सर्व पक्ष ही समस्या सोडविण्यात हतबल झाल्यासारखे दिसत आहेत. कोणत्या राजकीय पक्षाने आपल्या जाहीर-नाम्यात या प्रश्नाला अग्रक्रम दिला आहे ? सामान्य नागरिकही या बाबतीत हतबल आणि प्रवाहपतित झाल्यासारखा दिसतो. त्यामुळे एक प्रकारची चम-त्कारिक कोंडी निर्माण झाल्यासारखी वाटते आणि तेच देशाचे फार मोठे दुर्दैव आहे.

माझ्या मते याचे एकमेव कारण म्हणजे इंग्रजी भाषेची वाढती गुलामगिरी होय. इंग्रजी भाषेशिवाय या देशाचे चालुच शकणार नाही असा समज अथवा गैरसमज जाणता आणी अजाणता करूण देणारा एक वर्ग (Class) या देशातल्या जनसामान्यांच्या (Mass) 'क्रांतीच्या मार्गात 'झारीतील शुक्राचार्यांची' भूमिका करतांना दिसत आहे. या 'इंग्रजाळलेल्या' ' व्हाईट कॉलर्ड ' वर्गाने विज्ञान (सायन्स) तंत्रज्ञान (Technology), वैंद्यकशास्त्र (Medical) इ. ची गंगा आपल्या जटेत अडकुन ठेवण्याचा प्रयत्न केला आहे. ती ज्ञानगंगा झोपडीपर्यंत पोहचू नये, खेड्यापाड्यापर्यंत जाऊ नये, तळागाळातील लोकांना तिचा लाभ होऊ नये असे त्यांना वाटत असावे. नाहीतर आतापर्यंन्त जगातील इतर सर्व भाषांचे विज्ञान, तंत्रज्ञान, वैद्यकशास्त्र आपल्या मातृभाषेत आले असते. सर्व प्रादेशिक व राष्ट्रभाषा समृध्द झाल्या असत्या . जे चीन, रशिया मध्ये घडू शकले, जपान मध्ये घडु शकले ते भारतात घडू शकले नसते काय ? जे फ्रांसमध्ये किंवा लहानशा स्वित्झर्लंडमध्ये होऊ शकले ते येथे झाले नसते काय? जगातील सर्व प्रगत देशांमधील प्राथमिक व दुय्यम स्तरावरील नव्हे तर उच्च शिक्षणाचेही माध्यम तेथिल मातृभाषेतच आहे. मग आमच्या देशातील विव्दानांची , तज्ञ प्राध्यापकांची या बाबतीत काहीच जबाबदारी नाही काय ? त्यांनी युध्द पातळीवरून प्रयत्न करून सरकारची मदत घेऊन, जगातील प्रथम भाषांमधील ज्ञान भांडार मातृभाषेत आणणे आवश्यक आहे. त्याशिवाय या देशातील जनता

मानसिक गुलामगीरीतून कशी मुक्त होणार ? 'मातृभाषेला गौरवाचे स्थान तिचेच सुपुत्र मिळवून देणार ' नाहीत तर काय परकीय लोक मिळवून देतील ? या उलट आमच्या देशातील काहीं विद्वान तर ' मम्मी-डैडी ' ची संस्कृती आयात करण्यात धन्यता मानतांना दिसतात हे दुर्दैवच आहे. आपल्या पाल्यांना प्राथमिक व पूर्वप्राथमिक स्तरावरही इंग्रजी माध्यमांतून शिक्षणदेत आहेत. इंग्रजी माध्यमाच्या शाळांचे अनावश्यक तणच मातृभाषेच्या पिकाला खुरटून टाकीत आहे. जगांतील यच्चयावत शिक्षण तज्ञांनी मातृभाषेतून शिक्षणाचा पुरस्कार केला असतांना व मानसशास्त्रज्ञांचा ही त्याला पाठींबा असतांना आमच्या देशात मात्र इंग्रजी माध्यमाची लाट यावी त्यात अज्ञांपासून सूज्ञांपर्यंत सगळयांनी वाहात जावे हे केवढे दुर्दैव आहे. खरे म्हणजे आकलन (Understanding) आणि अभिव्यक्ती (expression) या दोन्ही दृष्टिने मातृभाषेतूनच शिक्षण आवश्यक ठरते. इंग्रजी भाषेतून ते दिल्याने आपण विद्यार्थ्यांचा बौध्दिक अपव्यय करीत नाहीत काय ? त्याहीपेक्षा काळाचा आणि पैंश्यांचा फार मोठा अपव्यय करुन आपण काय साधीत आहोत हा विचार करण्यासारखा प्रश्न आहे. आणि हे किती दिवस चालणार व आपण चालवून घेणार आहोत हा महत्वाचा प्रश्न आहे.

याचा अर्थ इंग्रजी भाषेबद्दल आमचा दुःस्वास आहे असा मुळीच नाही. इंग्रजी भाषा स्वतंत्रपणे शिकण्याची सोय सर्वत्र असावी याबद्दलही दुमत असण्याचे कारण नाही. इतर विदेशी भाषेपेक्षा ती आपल्याला अधिक जवळची आहे, हेही मान्य त्या भाषेची ज्ञानविज्ञानाची झेप प्रचंड आहे हेही खरे. पण आज त्या भाषेने सर्व भारतीय भाषांच्या प्रगतीत फार मोठा अडसर निर्माण करून ठेवला आहे तो समर्थनीय कसा ठरेल ? इंग्रजी भाषेने सम्राज्ञी म्हणून मिर मिरवावे व मातृभाषांनी तिच्या दासींप्रमाणे वावरावे काय ? तिच्या सासुरवासा… देशभाषा अधिकाधिक दरिद्री व दुर्बल होत जाणार त्याचे काय ? जगातील अन्य प्रगत देशांनी आपल्या मातृभाषा संपन्न, ज्ञानविज्ञानक्षम केल्या असतांना आम्ही मात्र घरच्या म्हातारीचे काळ होणार काय ? राष्ट्रभाषा व मातृभाषेला गौणत्व देऊन जगात आपली मान कशी ताठ रहाणार ? ज्ञानेश्वरांनी संस्कृताचे प्रस्थ असूनही मराठीच्या बाल्यावस्थेत तिला अवघड तत्वज्ञानाच्या भाषेत खणखणीतपणे बोलायला लावले ज्ञानेश्वरी, अमृतानुभवासारखे अलौकिक ग्रंथ लिहिले. मग ' आधुनिक ज्ञानेश्वरांना ' मराठीला विज्ञान व तंत्रज्ञाच्या भाषेत बोलाय… लावणे अशक्य आहे काय ? पण आमच्या विद्वानांची इच्छा असेल तर मार्ग सापडेल ना ? त्यांना केवळ आपले ' वर्गीय हितसंबंध ' जपावयाचे आहेत आणि म्हणून ते वेड घेऊन पेडगावला जात आहेत हे क… पण सत्य म्हणणे भाग पडते. त्यासाठी सरकारला जालीम उपाय करणे आवश्यक आहे. **इंग्रजी भाषा म्हणून फक्त अध्ययन व्हावे व इंग्रजी माध्यम कायद्याने बंद करावे.** हा उपाय कठो… वाटण्याची शक्यता आहे. पण रोगच जर असा… असेल तर जालिम उपाय केल्यावाचून गत्यंतर नाही सुरी सोन्याची असली म्हणून उरात खुपसून घ्याव… काय? परकीय भाषांनी जर येथील सर्वसामान्यांच्या हिताला बाधा आणली असेल तर त्याचा गांभीर्या… विचार होणे आवश्यक ठरते. ज्यांची स्वभावेवर पर्यायाने स्वदेशावर, स्वसंस्कृतीवर निष्ठा नसे… त्यांना या देशात राहण्याची गरज नाही अ… सांगण्याची वेळ आली आहे. कारण असल्या… लाचारांनी देश मोठा होत नाही.

ज्यांची या देशावर खरीखुरी निष्ठा होती त्या सर्व देशभक्तांनी मातृभाषेचा गौरव काय उगा… केला ? गांधीजीं पासून विनोबांपर्यंतच्या व साव… आंबेडकरांसारख्या सर्व सुपुत्रांनी इंग्रजी शिक्ष… घेऊनही इंग्रजीचा उदो उदो केला नाही. मातृभाषेच्या विकासालाच त्यांनी हातभार लावलेला दिसतो. सर्व धर्माच्या प्रणेत्यांनी काय परकीय भाषेतून उपदेश केला? महावीरांनी अर्धमागधीतून कां उपदेश केला ? त्यांना सर्वसामान्यांचे कल्याण करावयाचे होते ना ? ' माझा मराठीची बोले कौतुके । अमृतातेही पैजेशी जिंके!!' असे ज्ञानेश्वर कां म्हणाले ? त्यांनी संस्कृताच्या कडीकुलुपात बंदिस्त ज्ञान लोकभाषेत कां उपलब्ध केले ? 'संस्कृत देवें केली व प्राकृत काय चोरापासोनी आली' असे एकनाथांना कां विचारावे लागले ? 'बुडते हे जन न देखवे डोळा' असे म्हणणा-या तुकोबांनी आपली अभंगवाणी कोणत्या भाषेत रचली ? व कां रचली ? एकच कारण की त्यांना सर्व सामान्यांचा पारमार्थीक उद्धार करावयाचा होता ? या सर्व संतांना व धर्म संस्थापकांना जन कल्याणाचा ध्यास होता. म्हणून त्या सर्वांनी सामान्यांच्याच भाषेचा पुरस्कार केला. आमच्या आजच्या विद्वानांना सर्व सामान्यांबद्दल कळकळ असेल तर त्यांनी त्यांच्याच भाषेत लिहिले पाहिजे व साहित्यनिर्मिती व ज्ञाननिर्मिती केली पाहिजे

फ्रांससारख्या देशाला इंग्रजीचे दुःस्वास कर-ण्याचे काय कारण ? पण फ्रेंच भाषेत सुध्दा एकच इंग्रजी नियतकालिका चालते. बाकी सर्व फ्रेंच भाषेत. कारण त्यांचे त्यांच्या मातृभाषेवर प्रेम. आमच्या देशात इंग्रजी नियतकालिके (दैनिक, साप्ताहिक, मासिके) शेकडोंनी चालतात. आमची निकालपत्रे न्यायाधिश इंग्रजीतून वाचून आमच्यावर अन्याय करतात याची त्यांना जाणीवही नसते. धर्माधिकारी सारखे न्यायमूर्तीही मातृभाषेतून कायद्याचे ज्ञान असावे अशाच मताचे आहेत. डॉ.पुरंदरे सारखे जगमान्य धन्वंतरीलाही वैद्यकीय ज्ञान मातृभाषेतून दिले जावे असे वाटते व नारळीकरांसारखे शास्त्रज्ञही मातृभाषेतुन शिक्षण देण्याचा आग्रही पुरस्कार करत असतांना आमच्या देशातील भाषांची ससेहोल-पट होऊन एखाद्या परकीय भाषेच्या मगरमिठीने देशाचा प्राण कासावीस व्हावा ही अत्यंत चिंतनीय बाब आहे. लोकांच्या भाषेत जेव्हा सर्व प्रकारचे ज्ञान विज्ञान दिले जाईल तेव्हाच ' लोकशाही व समाजवाद ' या शब्दांना काही अर्थ राहील . ज्या देशातील अर्धी अधीक जनता अशिक्षीत आहे व तीन चतुर्थांश जनता खेड्यात आहे त्यांना आपण काय आंधळी , बहीरी आणि मुकी ठेवणार ? कधी पर्यंत ठेवणार ? व का ? त्यांना लोकसभेपासून विधान सभेपर्यन्त व सभा संमेलनापासून परिषदां-पर्यन्त इंग्रजी प्रवचन देणाऱ्या पंडितांना कोपरा पासून नमस्कार , दुसरे आपण काय करणार ! धन्य हा देश ! आणि धन्य ते पंडित ! 'देवा , या लोकापासून या देशाला वाचव. ' अशी प्रार्थना करण्याव्यतिरिक्त आपल्या हातात काय असणार ?

खरे पाहता सचिवालयापासून तालुका कार्या-लयांपर्यन्त, सुप्रिम कोर्टापासून तर लहानसहान न्यायालयांपर्यंत व लोकसभेपासून ग्रामपंचायतीपर्यंत, सर्व प्रकारच्या कंपन्या व कारखाने यांची कार्यालयें या सर्व ठिकाणी शंभर टक्के प्रादेशिक भाषांचा वापर करणे आवश्यक आहे. सर्व प्रकारचे शिक्षण, प्राथमिक व ऊच्च स्तरावर मातृभाषेतून देणे आव-श्यक आहे . त्याच प्रमाणे राज्याराज्यामधील व राज्य आणि केंद्रामधील संबंध राष्ट्रभाषेतून झाले तरच या भाषांना काही प्रतिष्ठा मिळेल व वैभव प्राप्त होऊ शकेल उच्च शिक्षणाचे माध्यम मातृ-भाषेत केल्याशिवाय तिच्यात ग्रंथ निर्मिती होणार नाही . आज ग्रंथ नाहीत म्हणून इंग्रजी माध्यम लादले जाते तर इंग्रजी माध्यम असल्याने प्रादे-शिक भाषेत आवश्यक ती ग्रंथनिर्मिती होत नाही. अशा कोंडीत आमचे उच्च शिक्षण सापडले आहे आज सर्व विज्ञान , तंत्रज्ञान , वैद्यक व वास्तुशास्त्र मातृभाषेत व राष्ट्रभाषेत आल्याशिवाय आपल्या भाषांना जगन्मान्यता मिळणार नाही . आमच्या भाषा साहित्य दृष्टया अरबीपेक्षा कितीतरी समृध्द व श्रेष्ठ असून युनोत त्यांना स्थान नसावे अशी खंत बाळासाहेब मधुकरराव चौधरींना करावी लागते पण — इतर विद्वानांना ना खंत ! ना खेद !!

● ● ●

०-वात्रटिका-०

कु. सुचित्रा वसंत गुळवे
टी.वाय.बी.कॉम्.

१) बशीला वाटते कधी कधी, धरावे कपाचे कान,
नको लोकांपुढे नवऱ्याचा अपमान.

२) चावट असतात सगळीच कुत्री
दगडालाच समजतात मुत्री.

३) साहेबाने धरला खुर्चीचा हात
टेबल बिचारा बसला सारा दिवस पहात

४) माईकला मारली बाईने टिचकी
तिकडें कर्ण्याला लागली उचकी.

• विनोद -

एकदा एक शेतीमंत्री खेड्यातील एका शेतात गेले. तेथील पीक बघून नाराजीने ते शेतकऱ्याला म्हणाले, "या शेतातून जरी फक्त ५ किलो गहू उत्पादन झाले तरी मला आश्चर्य वाटेल. यावर शेतकरी म्हणाला तुमच्यापेक्षा जास्त आश्चर्य मला वाटेल कारण अहो महाशय, हे बाजरीचे शेत आहे."

- स्वप्न -

कु. सुषमा आर. भाटीया,
एफ्.वाय्.बी.कॉम्. (ए)

मनाच्या कुरणातील
हळुवार भावनांची
सारीच हिरवळ
जळून जाते तेव्हा
उरते ती राख,

ते उष्ण सुस्कारे-
आणि तापलेल्या-तडपत्या
सूर्याचीची सोबत असलेली
टळटळीत दुपार,
पण, — — — — — —

कोठेतरी कोपऱ्यात
वणव्यातून सुटलेले
एक गवताचे पान
या साऱ्या पार्श्वभूमीवर
पहात असतं —

स्वप्न !— —
हिरव्या गार,
लहरणाऱ्या
पुन्हा एकदा बहरणाऱ्या
कुरणाचं ! !

क्रिकेट कॉमेंट्री व आमची सौ.

चंद्रकांत चौधरी
एम. ए. (सिनिअर)

मी ऑफिस मधून नुकताच घरी आलो. घरी येवून टाय व बूट काढून पलंगावर पेपर घेवून जरा लेटलो. तोच आमच्या हिनं मोठ्या शिताफीने माझ्या हातातून पेपर ओढून घेतला. तिच्या या पेपराच्या अगाढ प्रेमाने मला आश्चर्यच वाटले. कारण आमच्या सौभाग्यवतीला पेपराची आठवण फक्त दोन वेळा येते. एकदा आमच्या राजूच्या XX X X सकाळच्या कार्यक्रमाला व दुसऱ्यांदा रद्दीवाल्याची आरोळी ऐकल्यावर.

पेपर थोडा फार चाळून झाल्यावर आमच्या हिनं मला मोठ्या तोऱ्यात दरडावून सांगितलं. "उद्या पासून भारत आणि पाकिस्तानची नवी क्रिकेट मॅच आहे. आजच आपला रेडिओ दुरूस्त करून आणा, मला क्रिकेट खेळायला व कॉमेंट्री ऐकायला खूप — खूप आवडतं !" आमच्या कुटुंबाच्या या आवडीने मी फार खुष झालो. माझ्या पत्नीच्या अंगी खेळाडू वृती आहे याचा मला फारच अभिमान वाटला. तसा मला त्याचा आजच्या भांडणात अनुभव आलाच होता म्हणा !

पेपर वाचल्यापासून उद्या केव्हा येतो असे आमच्या स्मिताला झाले होते. हो ! हेच आमच्या सौ. चे नांव बरं कां ! शेवटी कसा तरी मॅचचा दिवस उजाडला. आमच्या सौ. चा आनंद गगनांत मावेनासा झाला. तिने लवकर उठून घरगुती कामाला सुरुवात केली. वेळे अगोदर चहा मिळाल्यामुळे मला देखील आनंद झाला. अजून कसे ९-५५ होत नाहीत. हा प्रश्न मला स्मिताने किती वेळा विचारला ते मला निश्चित सांगता येणार नाही. त्यासाठी तिने शेजारच्या पाटलांकडे जाऊन आपले घड्याळ चालू आहे कि नाही याची खात्री करून घेतली. दुरुस्तीसाठी टाकलेला रेडिओ तिने केव्हा आणला हेच मला समजले नाही. यावरून मला स्मिताच्या क्रिकेटबद्दलच्या प्रेमाची जाणीव झाली. लग्न झाले नसते तर भारतीय क्रिकेट संघाच्या निवड समितीवर तिची नेमणूक झाली असती असे देखील मला वाटते. मी आमच्या बंटीशी बोलत होतो तोच. "गप्प बसा हो ! सायलेंस प्लीज !" या धमकीने आम्ही दोघे भानावर आलो. बन्टी तर वेळेच्या आधीच शाळेत पळाला. यावेळी रेडिओ सांगत होता **"The match is about to start"** एखाद्या भाविक माणसाच्या चेहऱ्यावर ऐकतांना जे भाव दिसतात तसाच चेहरा यावेळी आमच्या सौभाग्यवतीचा मला दिसला. रेडिओ सांगत होता **'Captain Kapil Deo & Captain Zahir Abbas are ready for**

toss ' यावेळी आमची सौ. फारच आनंदी दिसत होती. **And Zahir Abbas has won the Toss** ' रेडिओने पुढची बातमी सांगितली आणि आमची सौ. एकदम खाली कोसळलो. आई ऽऽऽग ! ऽऽऽ असा कसा आहे हा बॉस. मला थोडे फार इंग्रजीचे ज्ञान अवगत असल्यामुळे मी म्हटले, ' अग बॉस नाही टॉस. '

स्मिताच्या या क्रिकेट कॉमेंट्री बरोबर मला किचन कॉमेन्ट्री काही एक कॉमेन्ट न करता पहावी लागे. रविवार सुटीचा दिवस असल्याने मी घरीच होतो. परंतु आठवड्याचा थकवा घालवणं मात्र अशक्य होते. कॉमेन्ट्री सुरू होती. पाकिस्तानी खेळाडू आऊट होत होते. स्मिता आनंदीत होत होती. मी देखील तिच्या आनंदात सहभागी झालो होतो. **'And Raja is out cought by patil.'** रेडिओच्या दुप्पट आवाजाने स्मीता ओरडली. शाब्बास संदीप! अगदी गणपती बाप्पा मोरया सारखी ही घोषणा मला वाटली. मॅचचा लंच टाईम झाला तशी मला देखिल माझी आठवण झाली. यावेळी आमच्या सौभाग्यवतीने किचन रुमचा ताबा घेतला. गप्पांबरोबर स्वैंपाक चालू होता. मी मात्र जेवणा अभावी अगदी 'क्लिनबोल्ड' झालो होतो. इतक्यात कॉमेंट्री सुरु झाली. आणि स्मिताने रेडिओकडे धाव घेतली तेव्हा तिचा अवतार पाहण्यासारखा झाला होता. दोन्ही हातात पिठाचा गोळा घेऊन तशीच पळाली. मी मात्र माझ्याच विचारात कॉटवर पहुडलो. थोड्या वेळाने स्मीताच्या आवाजाने मी भानावर आलो. ती म्हणाली, "अहो! सुनिल आला वाटतं!" मला वाटले शेजारच्या पाटलाचा सुनिल आला असेल म्हणून मी म्हटले त्याला सांग की आमचा बंटी शाळेत गेलाय. तो आज येणार नाही खेळायला "अहो सुनिल गावस्कर म्हणते मी, आपली बॅटिंग सुरू झाली वाटतं." आणि याच वेळी मला किचन रुमची आठवण झाली. जाऊन पाहतो तर तव्यावरची पोळी स्टोव्हच्या ज्योतीशी स्पर्धा करण्यात गुंग झाली होती. भाजीतर फारच 'सुग्रास' झाली होती. मी माझ्या परीने दोघांचे सांत्वन करण्याचा प्रयत्न केला.

तेवढ्याच "अय्या आई - - ग - ! मेला तो हाफिज,' या स्मीताच्या आरोळीने मी बैंठकीत धूम ठोकली. जाउन पाहतो तर स्मीता रडवेल्या स्वरात म्हणाली, "सुनिल आऊट झाला हो ! " स्मीताच्या या आरोळीने शेजारच्या सौ. पाटील व जोशी काकू धावतच आमच्या बैठकीत शिरल्या. मी स्वयंपाक घरातून आल्यामुळे माझ्या हातातील चिमटा व उलथणे पाहून त्यांचा निराळाच समज झाला ! तसा सुनिल गावस्कर म्हणजे आमच्या हिच्या भावाच्या मित्राच्या वहिनीच्या मैत्रिणीच्या सख्ख्या काकाच्या चुलत मामाच्या मुलीचा नातू. म्हणजे तसा माझ्या अगदी 'जवळचाच' म्हणून मी देखील स्मीताच्या दुःखात सहभागी झालो. कशी तरी मॅच संपली.

अशा या क्रिकेटच्या कसौटी काळात स्मीताने माझीच ' किचन वर्क ' कसौटी पाहिली होती. खेळाडूंचा लंच टाईम झाला तरी आमच्या घरातील टी टाईम होत नसे. सुट्टीत विश्रांती म्हणजे अगदी स्वप्नच ठरत असे. असे आहे आमच्या सौ. चे क्रिकेट प्रेम (वेड) ! पुन्हा कधी कसौटी दिन न उगवूं दे आणि रेडिओ बिघडू दे अशी मी संतोषी माते जवळ प्रार्थला करतो.कारण यांच एका मातेपुढे आमची सौ. माघार घेत असते.

दैवदुर्विलास

राजेंद्र भाऊलाल चौधरी
११ वी विज्ञान

एके दिवशी पुन्हा हेमांगीची प्रकृती गंभीर झाली. तिला हॉस्पिटलमध्ये दाखल करण्यात आले. तिला वाचविण्यासाठी डॉक्टर प्रयत्नाची पराकाष्ठा करीत होते. पण व्यर्थ, ' शेवटची इच्छा विचारून घ्या ' हे डॉक्टरांचे चारच शब्द पण ते रमेशच्या कर्णपुटात सारखे आघात करू लागले .... शेवटची इच्छा, म्हणजे ' आपली पत्नी आपल्याला सोडून जाणार ? ' ह्या कल्पनेनं तो कासाविस झाला.

भिंती वरील एका कोळ्याच्या जाळ्यात एक किडा सापडला होता. तो सुटण्याची धडपड करीत होता. कोळी त्याला जाळ्यात खेचण्यासाठी त्याच्या भोवतीचे चिकट जाळे अधिक घट्ट करीत होता. त्याच्याकडे पाहता पाहता त्याला वाटले, ' तो किडा म्हणजे हेमांगी, आणि कोळी म्हणजे कॅंसर ! " त्याच्या सुखी संसाराला कुणाची तरी दृष्ट लागली होती.

हेमांगी अत्यंत सुंदर होती. शरीर घाटदार, चेहरा कांतीव होता. इतकी सुंदर व चांगली पत्नी आपल्याला मिळाल्यामुळे रमेश स्वतःवरच खुष होता. तो मनातल्या मनात विचार करी, परमेश्वराने या स्वप्न सुंदरीला बनवितांना इंपोर्टेड- मटेरियल वापरले होते की काय ? आणि रमेश हेमांगीलाही विनोदाने म्हणायचा, " शहाजहान आता जर हयात असता, तर त्याने तुझ्यासाठी दुसरा ताजमहाल बांधला असता. " मग हेमांगी रमेशकडे रागाने पाहून निघून जायची.

हेमांगीच्या लग्नातील सुंदर व आकर्षक रुप त्याच्या डोळ्यासमोर आले आणि त्याचे डोळे पाणावले. मुकेश आणि स्मिता ह्या आपल्या मुलांच्या पोरक्यापणाबद्दल त्याला काळजी वाटू लागली. खरं म्हणजे हेमांगीच्या मृत्युमुळे तोही पोरकाच होणार होता. दोघांची मनं किती जुळली होती. रमेशच्या सांगण्यानुसार ती वागत होती. तिने आपली इच्छा बोलायचा अवकाश, रमेश त्या इच्छा पूर्ण करण्याचा आटोकाट प्रयत्न करीत असे. रमेश आणि हेमांगी यांचा संसार गुलमोहराच्या झाडाप्रमाणे सुंदर आणि आकर्षक होता. सगळं अगदी आखूनदिल्याप्रमाणे चाललं होतं. सरळ रस्त्याने जात असतांना अचानक पुढे दरी यावी त्याप्रमाणे मध्येच हे संकट उभं राहिलं होतं. तो स्वतःलाच दोष देऊ लागला. इतके दिवस हे दुखणं आपल्या लक्षात येऊ नये अशा कोणत्या कामांत आपण मग्न होतो ? तिच्याकडे दुर्लक्ष झालं, आपण आपल्या कर्तव्याला मुकलो, ही खंत त्याला सारखी टोचू लागली. ....

- - - हेमांगी झोपेत काहीतरी पुटपुटत अस-ल्याचं त्याच्या लक्षात आलं आणि तो आवेगाने कॉटकडे वळला. आपल्या आजाराचं भयानक स्वरुप लक्षांत येऊन ती घाबरली नसेल ना ? मुलांना आपण सोडून जाणार ह्या कल्पनेनं कासावीस होऊन आपल्याला तर हाक मारीत नसेल ना ? ती काय पुटपुटते हे ऐकण्यासाठी रमेश तिच्याजवळ गेला. ती ' अनिल ' ' अनिल ' असे म्हणत होती. त्याच्या लक्षात काहीच येत नव्हते.

त्याने तिच्या भावांची आणि अगदी जवळच्या नातेवाईकांची नावे आठवली पण काही केल्या ' अनिलचा ' संबंध कोणाशीही लागत नव्हता. हवी असलेली वस्तु वेळेवर न मिळाल्यामुळे जसा अस्वस्तपणा येतो तसे त्याला झाले होते.

रमेश एक साधा सरळ माणस ! मनासारख शिक्षण पदरात पडलेलं. सुंदर सहचारिणी त्याला लाभली होती. शिवाय कॉलेजातील विद्यार्थीप्रिय प्राध्यापक म्हणून त्याची ख्याती होती. सारं कसं सुटसुटीत आखीव आणि रेखीव होतं पण आज साराच डाव उलटला होता ! हेमांगीच्या आजाराने भयानक स्वरूप धारण केले होते. आपल्या अखेरच्या क्षणी ती ' अनिल ' ' अनिल ' असे म्हणत होती. तो कोण हे समजत नव्हते.

रमेश शेजारच्याच खुर्चीवर बसला आणि सहज आवाजात म्हणाला, "तुला काही खावसं वाटतं का? कुठे बाहेर जावसं वाटतं का ? तुझ्या भेटीसाठी मुलांना पुण्याहून बोलवू का ?"

' नको, काहीच नकोसं वाटतं ! '

तुझ्या दादांना, आईला, वहिनीला भेटीसाठी बोलवू कां ?

' नको कशाला त्रास देता त्यांना ? बोलवा-यचचं असेल तर........ खोकल्यामुळे वाक्य अर्धवट राहीले.

मनातलं सांगून टाक . खरंच कुणाला भेटावसं वाटतं कां ? रमेश म्हणाला.

रागवणार नसाल तर सांगते, 'मला अनिल लखो-टेला भेटायचं आहे' ती कातर स्वरात बोलू लागली.

' कोण हा अनिल लखोटे ? ' रमेशने मध्येच प्रश्न केला.

हेमांगी बोलू लागली, माझ्याशी त्याचं लग्न ठरलं होतं. म्हणजे आम्ही ठरविलं होतं पण ते होऊ शकलं नाही. तुमची पत्नी होण्याचं भाग्य मला लाभलं. तुमच्याशी लग्न झाल्यापासून सुखाचा समाधानाचा पाऊस पडतोय. सर्व काही मनासारखं मिळत राहीलं पण – – – –

झंझावाताने झपाडलेल्या झाडावरुन पक्षी भराभर उडतात. त्याप्रमाणे रमेशच्या अंतःकरणातून शब्द बाहेर पडले. " हं आलं लक्षात, इतकं असून तू त्याला विसरु शकली नाहीस पाण्यातल्या तेलाच्या थेंबाप्रमाणे माझ्या संसारात राहिलीस ? " रमेशनें हेमांगीला खडसावून प्रश्न विचारला. त्याच्या चेहऱ्यावरील रोष आता स्पष्ट दिसत होता. पण त्याकडे दुर्लक्ष करीत ती म्हणाली, " प्लीज, रमेश, प्लीज. माझी शेवटची इच्छा पूर्ण करा. तुमच्याशी ग्न झाल्यापासून मी त्याला विसरण्याचा प्रयत्न रतेय. तुमच्याशी प्रामाणिक राहिले. तो दिसेल, टेल या भितीनें मी माहेरी देखील गेले नाही. ----- ी सुंदर होते. घरची गरीबी असली तरी चालेल, ण घरंदाज आणि सुंदर पत्नी तुम्हाला हवी होती. ्या निकषांत आणि चौकटीत मी सापडले. तुमचं ाणि माझं लग्न ठरलं. मोठ्या थाटात झालंही ाणि सुखाचं मंदिर उभारलं गेलं.

लग्नाआधी हे सारं मी तुम्हाला सांगावं ही ाझी इच्छा आईवडिलांनी फेटाळून लावली. शिबानं एवढं चांगलं स्थळ मिळतय् आणि तुला हे ाळे सुचताहेत. अशा कठोर शब्दांनी आईवडिलांनी ाझी कानउघाडणी केली. आज मात्र मी तुम्हाला ारं सांगायचं ठरवलं आहे. का कोण जाणे पण ाज पुन्हा अनिलला भेटावं असं मला वाटू लागलं ाहे. ' रमेश माझी ही इच्छा पूर्ण कराल ना ? ' ेमांगीला थकण्यामुळे ग्लानी आली. तिचा थकवा गेल्यानंतर रमेशने अनिलचा पत्ता विचारला. [प्रेम प्रसंगाला जुमानत नाही. माणसाला जुमानत नाही. प्रेमाच्या जगात दोन जिवापुरतीच जागा असते]

- - - रमेश हात मागे करुन हॉस्पिटलच्या खिडकी जवळ उभा होता. लग्न होऊन इतक्या वर्षानंतरही अनोळखी वाटणारी आपली पत्नी हेमांगी हिचाच तो विचार करीत होता. इतक्या दिवसाचं प्रतारणेचं दुःख सहन करणं हे विष पचविण्यासारखं होतं.असं कोणतं वैशिष्टय आणि वेगळेपणा असेल त्याच्यांत ? हेमांगी अनिल लखोटेला विसरु शकली नाही. रमेशच्या डोक्यात विचारांची चक्रे फिरतच होती. आपण हरल्याची, सर्वस्व गमावल्याची खंत रमेशला वाटत होती . हेमांगी पूर्वीच्या प्रियकराच्या भेटीसाठी आसुसली आहे. ह्या दैवदुर्विलासाबद्दल त्याला स्वतःचीच कीव आली.

हॉस्पिटल प्रवेशद्वारापाशी एक टॅक्सी थांबली. धावत पळत एक देखणा तरुण हॉस्पिटलच्या पायऱ्या भराभर चढू लागला. तो तडक वरच्या मजल्यावर पोहोचला.

' वार्ड नं २३, कॉट नं १३ दारातून हेमांगी-कडे लक्ष जाताच तो तिरासारखा रुममध्ये शिरला. हेमांगीच्या गार नाकावर आपले नाक ठेवत तिला म्हणाला, ' हेमांगी, मला माफ कर. मला यायला वेळ झाला.' हेमांगी लखोटेला न्याहाळीत होती.

हेमांगीच्या आयुष्याची संध्याकाळ व्हायला लागली होती. अनिल लखोटे हेमांगी जवळ बसला होता. आणि रमेश, हेमांगी आणि अनिलला शांतपणे न्याहाळीत होता. अनिलच्या असल्या वागण्यामुळे तो जास्तच अवाक् झाला होता.-- त्याला नव्हते त्याचे हेमांगी बरोबरचे वागणं आवडत.

- - - डॉक्टरांनी सांगितलेल्या सूचना रमेश तंतोतंत पाळत होता. पण तिला भावनिक दिलासा देण्यात तो अपयशी ठरला होता. आता ह्या क्षणाला कळतंय की हेमांगी अनिल लखोटेला का विसरू शकली नाही. रमेशला त्यांच्यातील प्रेमा-कर्षणाची जाणीव झाली.

हेमांगीला खोकल्याची उबळ आली. माश्याला पाण्यातून बाहेर काढल्यानंतर जसा तळमळतो त्याप्रमाणे तिचा जीव घाबरू लागला.

हेमांगी आता मृत्यूच्या दाढेत सापडली होती. हेमांगीला वाचविण्यासाठी डॉक्टरांनी खूप प्रयत्न केलेत. पण त्यात त्यांना अपयश आले. हेमांगीने इहलोकचा प्रवास संपविला.

भिंतीवरील जाळ्यामधील किडा कोळ्याने ग्रहण केला होता.

● ● ●

❀ उत्तम प्रतीचे भाजीपाला–बियाणे.
❀ किटक नाशके.
❀ बायर इंडिया (जर्मन) व गुजराथ अॅग्रो केमिकलसचे जिल्हयाचे प्रमुख वितरक
❀ नवभारत सीडस् (जालना) चे डिलर.
❀ मोफत योग्य तांत्रिक सला मिळण्याचे एकमेव विश्वासपात्र दुकान.

मे. अॅग्रो एडस्

१३०, खान्देश मील शॉपिंग सेंटर,
स्टेशन चौक, जळगांव–४२५००१
संचालक
श्री. भैयासाहेब पाटील (बी.एस्सी.)
ऑ. मॅजिस्ट्रेट
श्री. विजयसिंह पाटील
व्हा. चेअरमन
नगरदेवळा सुतगिरणी

● हार्दिक शुभेच्छा ●
स्टेनलेस स्टीलची सर्व प्रकारची
व आंदणाची भांडी योग्य भावात
मिळण्याचे एकमेव ठिकाण म्हणजेच

संजय स्टेनलेस स्टील कार्पोरेशन

५६, खान्देश मिल शॉपिंग कॉम्प्लेक्स
जळगांव

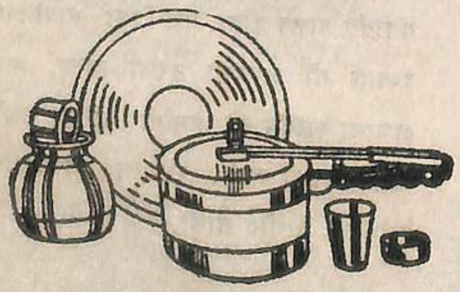

प्रेस्टीज आणि हॉकिन्स चे डीलर व सुटे पार्टस् मिळतील.
प्रोप्रा. - सुनिल मुकुंदराव पाटील

अशीच माणसं हवीत !

रविंद्र मोराणकर
१२ वी कला

वर्गात हसून हसून मुलांच्या मुरकुंड्या वळत होत्या. बाहेरून ऐकणाराला वाटलं असेल की, आज प्रोफेसर पाटील मराठी शिकवायचं सोडून वर्गात झेंडूची फुले वाचताहेत सांगितलं तरी कोणाला खरं वाटायचं नाही. कवि सुरेश भट यांच्या 'मनातल्या मनात मी' कवितेचं वाचन चाललं होतं. परंतु प्रोफेसर पाटील यांच्या विद्यार्थ्यांना हे नवीन नव्हतं "अहाहा ! आवेग आणि आवेश यांचा समन्वय असलेली कविता; अहो, काय हो सुरेश भट म्हणजे ? -- किती अजाण आहे. त्या प्रियकराची प्रेयसी ? माय गुड फेलोज्, डोंट लाफ. अहो, किती हास्यास्पद प्रसंग ! ही प्रेयसी अजून अज्ञान आहे. आणि हा प्रियकर 'अज' असा, विलाप करतो आहे. काय प्रेम असेल ! तुम्हा मॉडर्न लोकांना नाही कळायचं ते "

आणि अशा रीतीने नेहमी त्यांचं मराठीचं अध्यापन चालायचं. दोन वर्षे त्यांच्या जवळ मी मराठी शिकलो. ठेंगणी मूर्ति — साधा हाप शर्ट—हातात नेहमी कुठले तरी पुस्तक असतेचं —त्यांना पाहिलं की, लहानपणी माझी मराठी चौथीची परिक्षा घेतलेल्या दिपोटीची आठवण होते. कुठलाही मुद्दा दोन–तीन मिनीटांवर टिकायचा नाही. पण मराठी साहित्याबद्दल तळमळ मोठी ! "अहो, काय तुमचे हे — काय त्यांची नांवं सुद्धा मला माहीत नाही -- लिहतात हो ! छया ! छया ! नो लिट्रेचर ग्रेट ! ग्रेट ! ! माय गुड् फेलोज— ग्रेट !!!

त्यांचं वर्गातलं शिकवणं एका पेक्षा अधिक भाषामध्ये चालायचं. तासाला सुरूवात सुरेख विनोदाने व्हावयाची. मधेच गाडी कुठंतरी संस्कृत स्टेशनावर यायची. बऱ्याच वेळानं लक्षात यायचं की, वर्गामध्ये संस्कृत न जाणणारी गुजराथी मुलं आहेत, की लगेच पुन्हा — हां ! व्हॉट् आय वॉज टॅलिंग टु दीज् फेलोज् — यू सी माय गुजराथी फेलोज्" असे पुकारून पुन्हा इंग्रजीत भाषण सुरू व्हायचं. प्रत्येक तीन–चार शब्द टाकून "माय गुड फेलोज्" हे संबोधन ठरलेलें. तासाचे चाळीस– पंचेचाळीस मिनिटे नुसती गडबड चालायची. दर पांच–दहा मिनिटांनी "नॉट फॉर गुजराती फेलोज —" –इकडे मध्येच — "काय समजलांत काळे ? माझ्यासारखा तळमळीने शिकविणारा नाही भेटायचा तुम्हाला हं ! नुसतं मराठी नाही – आय् टीच् यू इंग्लिश – आय् टीच् यू व्यवहार – लाईफ् लाईफ् – दुसऱ्या कॉलेजमध्ये जा – नो स्टफ् – काय तो मराठी शिकवतो ? माझी स्टाईल बघ म्हणावं.

मी म्हणजे त्यांच्यात होमोजिनीयस् होतो – लिहून घ्या. होमोजिनीयस् — अरे बाबा, असे इंग्लिश शब्द ऐकायला नाही मिळायचे तुम्हाला " हेंही नेहमी चालायचं की कुठला तरी मोठ्ठा इंग्रजी शब्द वापरून सगळ्यांना सक्तीने तो टिपून घ्यायला लावायचे.

आम्हाला एकदा कुळकर्णी शिकवीत होते. " अहाहा, काय आमची नीता जोशी म्हणून सांगू ? ह्या (समोरच्या मुलीकडे बोट दाखवून) ह्यांच्या सारखी ॲनिमिक नव्हती. (पुट् डाऊन ॲनिमिक–गुड्–वर्ड–लिहून घ्या) अहो, कशी सुंदर की तुमची ग्रेटा गार्बो काय ? आणि शुद्रकानं त्या शकाराची कॅरेक्टर तरी काय रंगवली आहे हो ! शकार म्हणजे किंग ऑफ व्हिलन्स आणि हा शकार – – (मुली माना खाली घालतात) आमचा चारूदत्त बघा – ग्रेट ! तुमच्या मॉडर्न हिरोसारखा नाही– " नो बटरफ्लाय मेन्टॅलिटी. " असले दुसरे अनेक शब्द आमच्या वहीत लिहिलेले मला आठवतात. पण इतकं सारं असलं तरी मुलांना मात्र प्रोफेसर पाटील फार आवडायचे. ' आमची शकुंतला, आमची वसंतसेना, आमची मालविका ' म्हणतांना अगदी गद्गदून यायचं. शकुंतलेच्या पाठवणीच्या प्रवेशात वर्गात खूप हंशा पिकला होता. पण प्रोफेसर पाटील यांच्या अर्ध्या चष्म्याखाली लुकलुकणारे डोळे मात्र भरून आले होते. " तुम्ही लहान आहांत. उद्या माझ्यासारख्या मुलीला सासरी पाठवायचा प्रसंग आला म्हणजे ग्रेट ॲगनी ! "

कॉलेजमध्ये त्यांना 'अण्णा' नावाने ओळखीत. वर्गात कितीही बरपांशी रागाचं सोंग आणलं तरी परीक्षेच्यावेळी प्रत्येकाजवळ येऊन " अरे बाबा, एक चार पानं तरी खरडून ठेव. तुला तीस मार्कं देता आले म्हणजे झालं. काही येत नसलं तर प्रत्येक पानावर चार ' राम रक्षेचे ' श्लोक तरी लिहून ठेव, कोरा पेपर देऊ नकोस " असे बजाऊन जात.

पुष्कळवेळा मुलांना आपल्या घरीहि घेऊन जायचे " अग, हे माझे विद्यार्थी आले आहेत. कांही चहा-बिहा दे त्यांना. " बायकोला, मोठ्या अभिमानाने " हें माझे विद्यार्थी " म्हणून सांगतांना आपुलकीने सुरकुतलेल्या चेहऱ्यावर दोन्ही डोळ्यांच्या कडांना मोठ्या मिष्कील रेषा उमटत.

" सर, ते शांकरभाष्य आपल्याला काही कळंत नाही बुवा ! पुन्हा एकदा समजाऊन द्या " मी एकदा त्यांना म्हणालो.

" अरे, खरं सांगू का तुला ? ते शांकरभाष्य मला तरी कुठे नीट कळलंय ? " मी बघत राहिलो त्यांच्याकडे.

मी वरच्या वर्गात आलो, त्याच वर्षी ते सेवा-निवृत्त झाले. सर्व विद्यार्थ्यांनी त्यांना निरोप दिला. खूप विद्यार्थी जमले होते.

प्रोफेसर पाटील यांनी भाषणास सुरुवात केली, " माय् गुड् फेलोज् — " त्यांना शब्द फुटेना " माय् गुड् फेलोज् " एवढेच म्हणू ते खाली बसले.

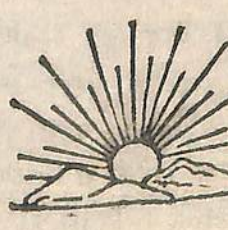

जागतिक शांतता
भारत-एक आशास्थान

दिलीप पाटील
टी.वाय.बी.ए. (राज्यशास्त्र स्पे.)

आज सर्व जगामध्ये शांतता निर्माण करणे आणि आण्विक युद्धास प्रतिबंध करणे ही एक महान समस्या आहे. अण्वस्त्रे, रासायनिक अस्त्रे, क्षेपणास्त्रे अशा अत्याधुनिक विघातक, सर्वनाशक, शस्त्रास्त्रांत दिवसागणीक वाढ होत आहे. हिरोशिमावर टाक-लेल्या अणुबॉम्ब पेक्षा लाखो पटींनी जास्त शक्तीशाली अणुबॉम्ब आणि हैड्रोजन बॉम्ब विकसित केले जात आहेत. एक अणुशक्ती चलित विमान वाहकावर ५०० कोटीं डॉलर खर्च येतो. हा खर्च ५३ देशाच्या एकूण राष्ट्रीय उत्पन्नापेक्षा अधिक आहे. नागाने आपला फणा पसारलेला आहे. समस्त मानव भयभीत होऊन आपल्याला तो डसणार तर नाही ना अशा नजरेने त्याकडे पाहात आहे. अण्वस्त्रांच्या साठ्यात संचित झालेली विनाशक शक्ती संपूर्ण मानवास एकदा नव्हे तर अनेकदा पूर्णपणे नष्ट करील. शिवाय कैक युगे पृथ्वीवर मानवी जीवन निर्माण होऊ शकणार नाही. जे जिवंत राहतील ते मेलेल्यांचा हेवा करतील. असे वैज्ञानिकांनी भयानकतेचे रेखाटलेले चित्र पाहून मनावर कायमचे भितीचे सावट पडते.

जगाला विनाशाकडे घेऊन जाणारी अण्वस्त्रे, त्याचा भयंकर परिणाम आणि त्यात सतत पडणारी भर यामुळे जागतिक शांततेचा प्रश्न निर्माण झाला आहे. तिसरे महायुद्ध निर्माण होते की काय असे तणावपूर्ण वातावरण पाहून मानवी मन शांततेकडे अधिक झुकते. आज नवोदित राष्ट्रे अण्वस्त्राच्या साठ्यात भर घालण्यात गुंतलेली आहेत. आणि विकासाकडील पैशांचा ओघ युद्ध साहित्य निर्माण करण्याकडे वळविणे भाग पडत आहे. आपली पृथ्वी अभुतपूर्व संहारक शक्ती असलेल्या भस्मासुराच्या अपूर्व भाराने वाकली आहे. याचा वापर झाला तर मानवीसंस्कृती शिल्लक राहील का?मग जग विनाशाच्या उंबरठ्यावर उभे असतांना विनाश टाळता येईल ? अण्वस्त्रे गोठविता येतील ? अणुयुद्ध टाळता येईल ? अशा गंभीर समस्या सोडविणेसाठी मानवाने प्रयत्नशील' राहिले पाहिजे, याकडे जागतिक लोकमत झुकलेले दिसते.

अशा गंभीर समस्यांच्या वातावरणात ७ मार्च १९८३ रोजी भारताच्या अध्यक्षतेखाली १७० अलिप्त राष्ट्रांची परिषद दिल्लीत भरली. त्यांत प्रामुख्याने याच समस्यांवर विशेष भर दिला. त्या ठिकाणी भारताने घेतलेल्या भूमिकेमुळे लोकांच्या अपेक्षा वाढलेल्या दिसून येतात. भारतासारख्याच अविकसित राष्ट्राला आर्थिक, सामाजिक विकासाच्या कठीण समस्या सोडविण्यासाठी टिकाबू शांततेची अत्यंत गरज आहे. यात दुमत नाही.बड्या महासत्ता

असलेली राष्ट्रे मागासलेल्या राष्ट्रांमध्ये लष्करी विस्तार वाढवित आहे.लष्करी तळ उभारुन युद्धाची नवी क्षेत्रे शोधीत आहेत लहानदेशांच्या व लोकांच्या कारभारात ढवळाढवळ करून त्यांना शत्रुत्वाच्या व संघर्षांच्या मार्गावर ढकलीत आहेत. अशा पार्श्व-भूमीवर भारतासारख्या तटस्थ राष्ट्रांना जागतिक शांतता प्रभावित करण्याचे कार्य करावयाचे आहे.

जगात शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी भारताने काहीतरी केलेपाहिजे.अशी अपेक्षा लोक करीत आहेत. कारण भारत हा शांतता व सहजीवन यांचा प्रणेता व भोक्ता आहे. तेच प्रमुख ध्येय जागतिक राजकारणाचे आहे. भारताच्या प्राचीन इतिहासाकडे दृष्टीक्षेप टाकला असता असे आढळून येते की भारताने सतत युद्धखोर प्रवृत्तींना विरोध करुन समझोत्यावर भर दिला. भारत हे कधीही आक्रमक नव्हते व राहणार नाही हे इतिहासावरुन प्रत्ययास येते. ते सत्य व अहिंसा या तत्वज्ञानावर आधारलेले असल्याने युद्धखोर राहूच शकतनाही.त्याला बौद्ध, जैन या सारख्या पंथांनी निर्माण केलेला सत्य, अहिंसा यांचा वारसा मिळाला आहे. त्यांचा प्रसार व प्रचार भारतातून सर्व जगात झालेला आहे. त्याचा प्रत्यक्ष वापर केलेला आहे. जगाने त्याचे अनुकरण केलेले आहे. हे सत्य नाकारता येत नाही.

महात्मा गांधींनी सत्य व अहिंसा या तत्वाच्या आधारावर भारतास स्वातंत्र्य मिळवून देऊन जगाला एक शांततेचा मार्ग दाखवून दिला. त्या मार्गाने ब्रिटीशांसारख्या साम्राज्यवादी सत्तेशी शांततेच्या मार्गानें लढून क्रांती होवू शकणे हा महान सत्य विचार प्रसृत केला. म्हणजेच गांधी मार्ग हा शांततेचा मार्ग आहे. हा मोठा दिलासा जगाला आहे, यात शंका नाही. तो मार्ग अनुसरला तर जागतिक युद्ध नव्हे तर युद्ध प्रवृत्तीच नष्ट होईल असा दृढ विश्वास लोकांमध्ये निर्माण झालेला आहे.

भारताने स्वीकारलेले परराष्टीय धोरण याच तत्वावर आधारलेले आहे. पंडित नेहरुंनी सांगिलेली पंचशील तत्वे, राष्ट्राराष्ट्रातील मतभेद संघर्ष युद्धाच्या मार्गाने न सोडविता शांततापूर्ण व मैत्रीच्या मार्गानी सोडवावी ही सांगणारी आहे. म्हणजे जगात शांतता नांदली पाहिजे. यावरच भर दिला आहे. जेव्हा संघर्ष उद्‌भवले तेव्हा भारताने मध्यस्थाची भूमिका यशस्वीपणे केली. कोरिया, पॅलेस्टाईन, व्हिएतनाम, इराक-इस्त्रायल, कांपूचिया प्रश्नाबाबतचे भारताचे धोरण म्हणजे जगात खरी शांतता निर्माण व्हावी हेच आहे. असे किती तरी उदाहरणे सांगता येतील की जेथे भारताने जागतिक राजकारणात शांततेच्या दृष्टीने भरीव स्वरूपात कार्य केले. रशिया, अमेरिका या महासत्तांमध्ये सलोखा निर्माण करण्यासाठी मध्यस्थाची भूमिका भारताला करावी लागणार आहे. कारण भारत हे तटस्थ राष्ट्र आहे. दोन्ही महासत्तांशी भारताची मैत्री आहे, सलोखा आहे.

नुकत्याच युनोच्या शस्त्र कपात त्रिसदस्य शिखर परिषदेचे आमंत्रण रशिया अमेरिकेच्या बरोबरीने भारतास मिळाले आहे. हे कशाचे द्योतक आहे ? कॅनकुन परिषदेत भारताने घेतलेली भूमिका तसेच तटस्थ राष्ट्रांचे नेतेपद आशा निर्माण करणारे आहे

अणुशक्तीच्या बाबतीतही भारताने स्वीकारलेले धोरण हे अतिशय विधायक असे आहे. अणूचा वापर विघातक, विनाशासाठी न करता स्व:ताचा औद्योगिक विकास करून घेण्यासाठी करावा याचा सतत पाठपुरावा भारतकरीत आलेला आहे. युद्ध साहित्यात पैसा न गुंतविता तो राष्ट्राच्या विकासासाठी गुंतवावा ही प्राथमिक निकड आहे. याची जाणीव भारतास आहे. तसाच सतत प्रसार व प्रचार तो करीत आलेला आहे.

भारत सुद्धा शस्त्रास्त्र स्पर्धेच्या दृष्टचक्रात सापडलेला आहे हे मान्यच करावे लागते. पाकिस्तानला एफ् १६ सारखे अत्याधुनिक फायटर विमाने अमेरिकेने पुरविले. त्यास तोड म्हणून भारतास जग्वार, मिराज, २००० विमाने घेणे अपरिहार्य झाले अशा शस्त्रास्त्र स्पर्धेच्या दुष्टचक्रातून बाहेर पडता येणार नाही का ? किंवा त्याची परिणिती युद्धात होईल का ? अशा प्रश्नांनी भारतीय उपखंड सुद्धा ग्रासलेला दिसून येतो. त्यासाठी भारताने शांततेच्या प्रयत्नात एक पाऊल पुढे टाकले आहे.

शेवटी भारत हे एक महान लोकशाही राष्ट्र आहे. स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व, सत्य, अहिंसा या मौलिक तत्वांवर 'सर्व वसुधैव कुटूंबकम' अशा शिकवणुकीतून तयार झालेल्या भारत जागतिक शातंता प्रस्तापित करण्याचे एक आशास्थान ठरावे यात नवल नाही.भारताने अलिप्त राष्ट्रांच्या परिषदेचे अध्यक्षपद मिळविणे, अविकसित राष्ट्रांच्या जाणीवांचा उद्‌गाता, ठरणे इ. दृष्टींनी जागतिक राजकारणात शांततेच्या बाबतीत सर्वांच्या अपेक्षा वाढलेल्या दिसतात.तशा अपेक्षीत नजरेने सारा मानव भारताकडे पाहात आहे. त्यात भारत यशस्वी ठरेल. जगातील युद्धे नष्ट होतील व सारे गांधीजीच्या मार्गाने वाटचाल करतील अशी आशा करू या.

● ● ●

शब्दांची ताकद

अरविंद चौधरी
एम्.कॉम. (सिनी.)

सूर्य आणि चंद्र यांचेपासून दूर . . . दूर . .
असलेली पृथ्वी,
या पृथ्वीवर काही मानवांनी जन्म घेतला.
त्यात काही कवी तर काही शक्तीशाली मानव
काही कवींनी आपल्या काहीं कविता - - - -
सूर्यावर आणि चंद्रावर उधळल्या
शक्तीशाली मानवांना भरवसा वाटेना
म्हणून ते चंद्रावर गेले - - -
तिथे त्यांना –
कवितांचे छोटे छोटे लुकलुकते शद्ब सापडले.
शक्तिशाली मानवांनी हसून ते शद्ब
सहज आपल्या खिशात घातले
आता कसोटी सूर्याची,
ते सूर्यावर गेले - - -
आणि सूर्यावरल्या प्रखर शद्बांची ताकद पाहून
शद्बांचे ते गुलाम झाले - - - गुलाम झाले !

-: अकल्पित :-

१५ ऑगस्ट १९४७ ला

तू सौभाग्यवती झालीस

साऱ्या विरह वेदना सोसून

तू मंगळसूत्र घातलंस

तुझ्या स्वातंत्र्य नावाच्या पतीचं

किती सुखावलो होतो आम्ही

तुला हसतांना तुझ्या सख्याशी .... । १ ।

पूर्वी तुला अशी विराण बघून

काळीज फाटायचं !

तेव्हां तू वाट पहायचीस

तुझ्या सख्याची .... ! । २ ।

सख्याला शोधण्यासाठी

किती पिढ्यांची कुर्बानी सागांवी ?

कुणी फास चुंबिला अंदमानात लोलू चालवला

काहींचा बाग फुलण्यापूर्वी निर्माल्यात गेला

आस एकच होती साऱ्यांना

तुझ्या सख्याची.... .... ! । ३ ।

रक्त मुरलं मातीत नि झाळाला फळे लागली

तू सौभाग्यवती झालीस

तू सौभाग्यवती झाली

फुलवशील बहरवशील — घर

काश्मिर कन्याकुमारी पर्यंत पसरलेलं

झुमलो आम्ही करामत कल्पून

तुझ्या सख्याची .... । ४ ।

पण एक सांग — — —

३५ वर्षे झाली तरी

डोळ्यांचं पारणं तसंच ठेवून विचारतो

जनगण म्हणतांना पंजाब, सिंध म्हणतांना

तुझ्या पदरा आडचा हुंदका उमगतो मला

आणि बये तू वांझोटी नाहीस

मला कळतयं । ५ ।

पण तुझा स्वातंत्र्य नावाचा नवरा

एवढा नपुंसक निघेल ....

सारं अकल्पित होतं मला

सारं अकल्पितच — — — — । ६ ।

जगदीश पोळ
एम्.कॉम् (प्रथम वर्ष)

प्रेमाचे अर्थशास्त्र !

सराफ पी. डी.
एम. ए. (अर्थशास्त्र)

अर्थशास्त्र ! महाविद्यालयीन शक्षणिक जीवनातील एक मनोरंजक तितकाच भेजा खाणारा चमत्कारिक विषय !

मागणी अधिक, पुरवठा कमी = किंमत जास्त! मागणीच्या कमी अधिक प्रमाणावर नफ्याचा चढ-उतार अवलंबून असतो. सारं काही शिस्तीत आणि नियमाच्या काटेरी कुंपणात अडकलेलं.

प्रेम ! दोन जीव एकजीव करणारं. एका जीवासाठी दुसऱ्या जीवानं जीव ओवाळून टाकावं असं ! पण त्यालाही अर्थशास्त्राच्या काटेरी कुंपणाचं आकर्षण असतं असं वाटतं. अर्थशास्त्राच्या नियमाचे प्रेमाला वावडे नाही त्यामुळे प्रेमाचे सुद्धा अर्थशास्त्र बनतं.

प्रेमाच्या अर्थशास्त्रांतही मागणीला महत्व आहे. मागणी म्हटलं की पुरवठ्याचा संबंध आला. प्रेमाच्या मागणीस हवा हवासा वाटणारा परंतु हातात सदैव खेळणारा पैसा लागतो आणि मनाला भुरळ पाडणारी नवाळी फॅशन हवी असते. उदा. ' अ ' ला गठविण्यासाठी ' य ' ला पैसा भरपूर खर्च करावा लागतो. कुठल्यातरी उच्च हॉटेलमध्ये पार्टीचे आयोजन करावे लागते. कुठलातरी न समजणारा इंग्रजी चित्रपट मिटक्या मारीत पाहावा लागतो. ! अर्थात यासाठी पैशांची आवश्यकता असते. अन् मोहाच्या फसव्या जाळ्यात अडकविण्यासाठी नानाविध, रंगीबेरंगी पोषाखाची बदलती फॅशन आवश्यक ठरते. अशावेळी प्रेमाच्या अर्थशास्त्रांत ' मागणीला ' विशेष ' मागणी ' असते. ! आजचेच उदाहरण पहाना. मुलींच्या बेलबॉटमला इतकी काही मागणी आहे की, त्यामुळे ' प्रेमाची मागणी ' सफल होण्याची चिन्हे दिसू लागतांत.

अर्थशास्त्रातील मागणीच्या सिद्धांता प्रमाणेच बदलती फॅशन व पैशातील वाढ कायम ठेवली तर प्रेमातही सारख्याच प्रमाणांत सारखी वाढ होत राहते. हा प्रेमाच्या अर्थशास्त्राचा सिद्धांत आहे. पण या दोहोतही घट झाल्यास प्रेमातही घट होत असते. (ज्याला आपल्या भाषेत ' विचका ' आणि अगदीच खालच्या थरातील बोलीत ' पचका ' म्हणत असतात तो होत असतो.)

प्रेमाचा मागणी वक्र:- ' प्रेमाचा मागणी वक्र ' हा फॅशन व पैसा यांच्या परिणामानुसार परि-

णामकारक रीत्या उजवीकडून डावीकडे झुकतो. पण त्याला काही अपवाद आहेत. (अगदी अर्थशास्त्रातील मागणी वक्राच्या अपवादा प्रमाणेच) प्रियकर–प्रेयसी यांच्यातील प्रेमापेक्षा आईचे प्रेम श्रेष्ठ असल्याने ते रागाने किंवा लोभाने कमी होत नाही. तसेच प्रेम जर मनापासून असेल तर मित्र प्रेम, बंधु आणि भगिनी प्रेम यांच्यामध्येही विशेष घट होत नाही.

नफा:– ' नफा ' हे अर्थशास्त्रांतील एक स्वतंत्र प्रकरण आहे. अन् प्रेमप्रकरणातही त्याचा विचार अग्रस्थानी आहे. प्रेमाच्या मागणीत संयोजक हा पुरुष असो वा स्त्री असो प्रीतिरूपी हा नफा ज्याच्या त्याच्या धाडसीपणावर अवलंबून असतो. कारण या धाडसाच्या शक्तीवरच त्यांना आपल्या आईवडिलांना न भिता नामोहरण करावयाचे असते. जमिनीत ज्याप्रमाणे उपजत आणि अविनाशी गुण असतात. हा अर्थशास्त्रातील नियम स्त्रीच्या बाबतीतही आहे. विधात्याने स्त्रीला उपजत आणि दीर्घकालीन सौंदर्य आणि नैसर्गिक आकर्षण इ. गुण मुक्त हस्ताने बहाल केले आहेत. याचा उपयोग स्त्रीला पुरुषाचे खंडरूपी प्रेम (जे अखंड कधीच नसते) मिळविण्यास होते पण यासाठी स्त्रीला आपल्या सौंदर्याची बरीच काळजी घ्यावी लागते. (अगदी उतार वयात काही स्त्रिया आपले सौंदर्य टिकविण्यासाठी विविध सौंदर्य प्रसाधने का वापरतात या प्रश्नाचे उत्तर आता लक्षांत आले असेलच.)

प्रेमाच्या अर्थशास्त्रांत धोक्याचा लाल कंदील व्यवस्थित रीत्या पार केल्यास संयोजकास त्याचा प्रेमरूपी योग्य तो मोबदला पदरात पाडून घेता येतो. हा धोक्याचा कंदील पार करतांना भविष्यकाळाचा योग्य तो अंदाज संयोजकास घ्यावा लागतो. अंदाज चुकल्यास निराशा चुकत नाही.

मागणीच्या लवचिकते प्रमाणे प्रेमातही लवचिकता आढळते. प्रियकर आणि प्रेयसी यांच्या प्रेमातील लवचिकता प्रसंग विशेष दिसली पाहिजे जर कोणत्याही प्रसंगाला मोडेल पण वाकणार नाही, हा दुर्दैवी हट्ट दोघांपैकी एकाने जरी धरला आणि Adjestment (संयोजन) करावयाचेच नाही असे ठरविले तर त्यास ' ताठर प्रेम ' असे म्हणतात. जे केव्हाही सफल होत नाही.

प्रेमाच्या स्थानिकीकरणासाठी कच्चा माल पुरविण्यासाठी विद्यालये, महाविद्यालये, मोठमोठ्या कचेऱ्या, शहरातील उद्याने, हमरस्ते, एस्. टी. स्टँडस्, गणेशोत्सव, महाशिवरात्री सारखे सार्वजनिक उत्सव यांचा उपयोग होतो. अशा ठिकाणी प्रियकर आणि प्रेयसी यांना संधी साधून अपेक्षीत अशा संकेत ठिकाणी भेटीगाठी घेता येतात. (असंख्य अशा या 'गाठीतून' एखाद्याचीच गाठ वासु–सपनाची किंवा रोमीयो-ज्युलियटची असते.)

प्रेमासाठी वाहतुकीच्या साधनांचाही अनुकूल उपयोग होतो. शहरातील बसेस, लोकल्स यांचा चांगलाच उपयोग होतो हृयातील गोड धक्के हे दोघांनाही सवयीप्रमाणे दिलेले असतात हे दोघांनाही माहीत असते.

प्रेमास अनुकूल परिस्थिती म्हणजे दोन विद्यार्थ्यांनी (विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनी) जवळ जवळ राहणे, अभ्यासाची पुस्तके आणि नोटस् या द्वारे [खरे म्हणजे त्यात भीतभीत लिहलेल्या चिठ्ठीद्वारे] प्रेमाची अखंड निर्मिती करता येते.

प्रेमाच्या अर्थशास्त्रात वर्णभेद, वंशभेद (लिंग-भेद सोडुन!) इ. भेदांना स्थान दिले जात नाही. प्रेमाच्या बाजारात जगातील कोणत्याही माणसाला मक्तेदारी किंवा दादागिरी करता येत नाही.

प्रेमातही अर्थशास्त्राप्रमाणेच नियोजनाला महत्व असते. जर का ते चुकले तर संधटकाचा धंदाच घाट्यात पडणारा असतो, परस्परांतील आकर्षणाची जागा द्वेष, मत्सर आणि अश्रु या तीन दुर्गुणी महाशयांनी घेतल्याचे आढळते!

तेजी–मंदी :– प्रेमाच्या अर्थशास्त्रात देखील तेजी-मंदीचाच काळ असतो. जुलै, ऑगष्ट हा कॉलेजचा सुरवातीचा काळ विशेष करून प्रेमास लाभदायक असतो. गॅदरिंग सारख्या उत्सव प्रसंगी तर प्रेमाच्या तेजीला अगदीच उधाण आलेले असते. परंतु कॉलेजच्या सर्व प्रकारच्या परीक्षांचा काळ हा प्रेमाच्या मंदीचा असतो. या वेळेस परस्परात आकर्षण असूनही व्यवहार म्हणून फक्त **Hallo! Good Morning, Best Luck. Luck** एवढ्याच शब्दांनी प्रेमाची वाट लावली जाते. परंतु सुट्टीत मात्र पुन्हा या प्रेमाला नवे अंकुर फुटतात.

असे असते प्रेमाचे अर्थशास्त्र !

• • •

FOR LATEST STYLE AND DESIGNS AND TO HAVE THE CHOICEST AND WIDEST RANGE OF VARIETIES OF FOOTWEARS

Do Visit

FOOTCARE

38, Khandesh Mill Shopping Complex Near Milan Mithai.

JALGAON 425001

With best compliments from–

Bhatia Electric

Works and Stores

Authorised Dealers for

Khaitan Ceiling and Exhaust fans, Jawan Table fans, Anchor Electrical Accessories.

7, Bhatia Shoping Centre
Jalgaon. 425001.

REWARD

Tailors and out Fitters

Khandesh Mills Shopping Complex
Shop No. 20, **Jalgaon.**

METRO TAILORS

Opp. TOWER
JALGAON.
GENTS SPECIALIST

Khandesh Medical Agencies

Retail & Wholesale Chemists.

Authorised Distributors for–

1) CIBA GEIGY.
2) S GEIGY
3) THEMIS PHARM.
4) I. C. P. A.
5) SYNCARE.
6) PHAR-EAST.

KHANDESH MEDICAL AGENCIES
Mahatma Gandhi Road,
Near Nehru Statue,
Navi Peth, **Jalgaon.**

अनघा

कु. संध्या सोनटक्के
एफ.वाय.बी.कॉम्.

'काय शशांक, ते फुलपाखरू न्याहाळण्यात एवढा गुंग झालास ? पण सांभाळ रे बाबा. उगीच जें शक्य नाही त्याच्यामागे लागण्यात काही फायदा आहे का ?' शशांकच्या मित्राने दुरून येणाऱ्या अनघाकडे टक लावून पहात असलेल्या शशांकच्या पाठीवर थाप मारत विचारले. तसा शशांक आपल्याच तंद्रीत उत्तरला 'का शक्य नाही ?' आणि एकदम चुप बसला. त्याच्या मनात अनघा विषयी अनेक विचार घोळू लागले.

अनघा . . . एक सुस्वरुप, सालस आणि अतिशय हुशार मुलगी होती. पण ती कधीच कोणात मिसळत नसे की जास्त बोलत नसे. सगळ्या मुलींना वाटे की, तिला तिच्या रुपाचा हुशारीचा गर्व आहे. म्हणूनच ती अशी शिष्टा–सारखी वागते.

सगळ्यांना जरी असे वाटत असले तरी शशांकला मात्र असे कधीच वाटले नाही. उलट तिच्या या वागण्यामागे तिचे फार मोठे दुःख आहे, असे सारखे त्याला वाटे. ते जाणून घ्यायला तो उत्सुक होता. पण तसा धीर मात्र त्याला अनघा समोर आल्यावर होत नसे. बरं, तिची गरीब परिस्थिती कदाचित कारण असेल म्हणावे तर तेही शक्य वाटत नव्हते. कारण तिच्या रोजच्या साड्या अतिशय भारी व नवीन नवीन असत. तसेच कुंकवापासून चपले पर्यंत सगळं मॅचिंग असे. त्यामुळे अनघा म्हणजे कॉलेजला सर्व मुला–मुलींना व प्रोफेसरांना पडलेले आणि न उलगडणारे एक कोडेच होते. एवढं मात्र खरं की, अक्षरशः मुलीं–नाही तिचा हेवा वाटे. मग मुलांची गोष्ट काय विचारायची ? सगळ्या मुलांना ती अत्यंत रुपवान म्हणून प्रिय होती. तर प्रोफेसर वर्गात ती अत्यंत बुद्धिमान आणि विनम्र म्हणून प्रिय होती. लावण्य आणि तिव्र बुद्धिमत्ता यांचा सुंदर संगम तिच्या ठायी झाला होता.

तर अशा गुलाब फुलाबरोबर प्रेमगुंजन करण्यास शशांकच्या मनातील भ्रमर अतिशय उत्सुक झाला होता. त्याला केवळ तिच्या रुपानेच नाही तर तिच्या स्वभावातील अनेक पैलूंनी भुरळ घातली होती. अशी ही त्याच्या प्रेमाची प्रोत्साहनकर्ती मात्र त्याबाबतीत अज्ञान होती. आणि शशांकला आपल्या प्रेमाचे गुपित तिला सांगण्याचा धीर नव्हता. सरिता आपली नित्यनेमाने प्रवाहाने जात होती आणि

सागर मात्र आपले बाहू पसरून संगमोत्सुक झाला होता.

एक दिवस अनघा परीक्षा जवळ आलं म्हणून रिडिंग रूम मध्ये कॉलेज सुटल्यावर अभ्यास करीत बसली. कारण घरी गेल्यावर अभ्यास करणे शक्य नाही हे तिला चांगले माहित होते. सात–साडे–सातच्या सुमारास ती कॉलेजमधून बाहेर पडली. तेव्हा बरेच अंधारून आले होते. कॉलेजही तसे गांवापासून थोडे दूरच होते. म्हणून ती भरभर पावले उचलत होती तेवढयात कोणीतरी तिचा हात धरुन कॉलिजच्या मागच्या बाजूच्या भागा–कडे ओढत नेऊ लागला. ती किंचाळणार तेवढयात त्याने तिच्या तोंडावर हात दाबला तशी ती सुटण्यासाठी अतोनात प्रयत्न करु लागली. त्या धडपडीत त्यांची तिच्यां तोंडावरील पकड सैल होताच तिने त्याच्या हाताला कडकडून चावा घेतला आणि त्याला जोरात ढकलून ती जिवा–च्या आकांताने धावू लागली आणि तित–क्यात समोरून येणाऱ्या शशांकच्या स्कुटरचा तिला धक्का बसला. बस्स नंतर मात्र लगेज तिची शुद्ध हरपली.

शशांक हॉस्पीटलमध्ये बैचेन होऊन अनघा शुद्धीवर येण्याची वाट पाहू लागला. इकडे पोलीस-इन्स्पेक्टर त्यांच्यावर प्रश्नांची सरबति करीत होते. आपली काहीच चूक नव्हती हे वारंवार सांगूनही त्यांची खात्री पटत नव्हती. असे असले तरी नकळत का होईना आपल्या हातून अपराध घडला ही जाणीव त्याला होऊन त्याच्या डोळयात अश्रु जमू लागले.

कितीतरी वेळाने अनघा शुद्धीवर आली. शशांक तेथेच खुर्ची टाकून तिच्या समोर बसला होता. ती शुद्धीवर येताच त्याला अत्यानंद झाल आत्ता तिच्याजवळ जाऊन क्षमा मागावी अ त्याला क्षणभर वाटले. पण दुसऱ्याच क्षणी त्याल आपल्या कर्तव्याची जाणीव झाली. त्याने नर्स आणि डॉक्टरांना बोलावून आणले. डॉक्टरां अनाघाला तपासून नर्सला औषध देण्याच्या सूच दिल्या आणी ते अनाघाची तब्येत आता ठी आहे, काळजी नाही असे सांगून निघून गे नर्सही अनघाला औषध देऊन निघून गेली. त खोलीत शंशाक आणि अनघा दोघेच राहिले. शशां आपल्या खुर्चीवरून उठला आणि पलंगाव अनघाच्या डोक्याजवळ बसला. तिच्या मस्तकाव प्रेमाने हात फिरवत त्याने तिची क्षमा मागितल त्य च्या डोळयातील आश्रु तिच्या मस्तकावर ओघ लागले. त्याच्या त्या कृतीने भारावून जाऊन अनघ त्याला लगेच क्षमा केली. त्याच्या मस्तकावर हातावर हात ठेवण्यासाठी तिने हात उजलला प एकदम हातात कळ आल्याने तिचा चेहरा वेदना पिळवटून निघाला. कारण तिच्या उजव्या हाता हाडाला मार लागला होता. तिच्या डोळयात पा तरळले. पण तिच्या मनांतील भावना जा शशांकने मायेने तिचे अश्रु पुसले. आणि त्याचक्ष तिच्या डोळयातील कृतज्ञतेचे भाव त्याने पाहि आपल्या प्रेमाचा नक्की विजय होणार हे त्या जाणवले. त्याने हळूच तिचा हात आपल्या हात घेऊन आपले प्रेम तिच्या जवळ प्रकट केले. क्षण तिचे डोळे अत्यानंदाने लकाकले पण दुसऱ्या क्ष तिचा चेहरा दुःखाने व्याकूळ बनला. त्याला म्हणाली, ' शशांक माझाही तुझ्यावर जडला आहे. पण मला हे सारे इथेच थांब पाहिजे. कारण तुझ्या लायक मी नाहीरे! तू माझी हकिकत ऐकलीस तर तू मला लगेच लोटशील. तू माझी आधी सगळी कहाणी पाहिजेस. मग माझा स्वीकार करायचा की हा तुझ्या इच्छेचा प्रश्न आहे. '

माझे आई-वडिल मी लहान असतांनाच मोटार अपघाताने वारले. मी एकटेच होते. मला बहीणभाऊ नव्हती. तेव्हा आमच्या शेजारी वडिलांच्या दूरच्या नात्यातील एक बाई रहायची. मी त्यांना मावशीच म्हणत असे आणि त्यांच्याकडे जायला मला खूप आवडायचे. कारण त्या मला रोज नवीन–नवीन खाऊ द्यावयाच्या. आमच्या आईला मात्र मी मावशींकडे गेलेले आवडायचं नाही. तिच्यामते मावशी ही वाईट वळणाची बाई होती. पण आई–बाबा मला सोडून गेल्यानंतर माझ्या पालनाची जबाबदारी मावशीने स्वतःहून स्वीकारली. नाही तरी नातेवाईकांना मी जडच झाले असते. मी मावशीकडे मजेत रहात होती. ती मला लहानपणी खूप नटवायची आणि म्हणायची, किती सुंदर दिसतेस गं. मोठी झाल्यावर तूच मला आधार देशील. तुझ्या रुपावर मला श्रीमंती भोगता येईल. तेव्हा मला तिच्या बोलण्याचे काहीचं समजत नसे. पण तारू–ण्यात पदार्पण केल्यावर मला मावशीचा माझ्या बाबतीतला दृष्टीकोन समजून चुकला. आणि त्या कल्पनेने मी चांगलीच हादरले. मला नटणं, मुरडणं या गोष्टी अगदी असह्य होतात. या क्षणाला सुद्धा त्या किळसवाण्या प्रकाराने पोटात भितीचा नुसता गोळा उठतो. खरंतर अभ्यासाव्यतिरिक्त मला काहीच सुचत नसे, पण मावशीपुढे आणि तिच्या नवऱ्यापुढे, नवरा कसला लग्न न करता दोघेही रहात होती. त्यांच्यापुढे माझी शक्ती कमी पडली आणि तिने मला जबरदस्तीने देहविक्रय करण्यास भाग पाडले. माझ्या रूपावर आणि देहावर तिच्या हातात पैसा खेळू लागला. ती तर माझे शिक्षणही बंद करण्यास निघाली होती. पण त्याबाबतीत मी चालूच दिले नाही. तर अशी आहे माझी कथा. खरं तर मलाही संसाराची खूप हौस आहे. पण त्यासाठी मी कोणाची फसवणूक करणार नाही. माझी संपूर्ण माहिती कळूनही जो मला स्वीकारण्यास तयार असेल तोच माझ्या आयुष्याचा साथीदार होऊ शकेल. तेव्हा तुम्ही नीट विचार करून निर्णय द्या.

हे सारे शंशाकने ऐकले. पण तरीही त्याला तिच्याबद्दल घृणा वाटली नाही. उलट त्याच्या मनातील प्रेम तिच्या प्रामाणिकपणामुळे अधिकच दृढ झाले. आणि त्याने तिला " मी तुझा आनंदाने स्वीकार करण्यास तयार आहे " असे सांगितले. तेव्हा अनघालाही कृतकृत्य झाल्यासारखे वाटून तिने शशांकच्या हातावर आपला हात ठेवून तो हळूच दाबला. आणि आपले मस्तक अलगदपणे त्याच्या छातीवर टेकवले. आणि त्याच क्षणी तिचे सारे दुःख विसरली.

आणि तेव्हढयात इन्स्पेक्टरांना चौकशीसाठी आत येतांना त्या दोघांनी पाहिले. अनघा लाजून पटकन् शशांक पासून दूर झाली. इन्स्पेक्टरांना मात्र अपराधी पकडण्यात आपली चूक झाली हे जाणवून हंसू आले.

● ● ●

: पू न म पें ट स :

आम्ही सर्व प्रकारचे

सिंथेटीक इनॅमल पेंटस,

सिंथेटिक आईल

बाऊड डिस्टेपर

वुड प्राईमर

रेड आक्साईड प्राईमर

अल्युमिनियम पेंटस्

व वार्निश

आमच्या खालील पत्यावर तयार करतो
व ते कंपनीच्या भावात, स्वस्त दरात विकतो

पूनम इन्टर प्राईजेस्

प्लॉट नं. ई. ४९ एम्. आय. डी. सी.
अजिठा रोड, जळगांव.

- चित्रपट आणि समाज -

किशोर प. वाघ,
एस.वाय.बी.कॉम.

चित्रपटांमुळे समाजावर वाईट परिणाम होतात असे अनेकांना वाटते. परंतु तसे बघितले तर चित्रपट हा एक बोलता चालता समाज आहे. समाजाचे चित्रीकरण चित्रपटांमध्ये दाखविले जाते. समाजातील चांगल्या व वाईट गुणांचे दर्शन चित्रपटांतून घडविले जाते. समाज अगोदर तयार झाला व चित्रपट हे समाजातील काही व्यक्तींनी तयार केले. चित्रपट हे एक सामाजिक शिक्षणाचे साधन होय. परंतु यातून चांगले शिक्षण किती व वाईट किती हे समाजातील व्यक्तींच्या मनावर अवलंबून आहे. प्राध्यापकांनी वर्गात कितीही जीव तोडून शिकविले तरी विद्यार्थी कॉपी केल्यावाचून रहात नाहीत. यांत प्राध्यापकांचा काय दोष ? त्याच प्रमाणे काही लोक चित्रपटातील गुंडगिरीचा आणि अश्लीलतेचा वापर समाजात वागतांना करतात ह्यात चित्रपटांचा काय दोष ? ह्या सर्व गोष्टी जरी चित्रपटांत दाखविल्या जात असतील तरी चित्रपटाच्या शेवटी ह्या सर्व गोष्टींना कलाटणी दिली जाते आणि अशा लोकांना पोलीसांच्या प्रसंगावधाने शिक्षा मिळतेच ही गोष्ट समाजातील लोक विसरतात. प्रत्येक व्यक्तीचा चित्रपट बघण्याचा दृष्टीकोन वेगवेगळा असतो. माणूस ज्या रंगाचा चष्मा परिधान करील त्याच रंगाचे जग दिसेल. अगदी असेच चित्रपटांच्या बाबतीत आहे. काही चित्रपट जगातील सर्वच माणसांना उपदेश देणारे काही देशाभिमानी तर काही पति-पत्नी यांनी एकमेकांशी कसे वागावे म्हणजे संसार सुरळीत चालेल यांचा बोध देणारे आहेत.

'कर्मयोगी' ह्या चित्रपटात पति-पत्नीचा संघर्ष घडवून आणला यांत पतीचा देवावरचा विश्वास नाहीसा झालेला असतो. चोऱ्या करणे, स्मगलिंग करणे व लवकर जगातील सर्वात श्रीमंत मनुष्य म्हणून प्रतिष्ठा कशी मिळेल हेच एकमेव ध्येय पतीचे असते. परंतु पत्नी थोडक्यात आनंद मानणारी असते. दोन खायला भाकरी आणि दोन कपडे अंगावर असले तरी भरपूर. ती आपल्या पतिबरोबर इतरांनाही भगवद्गीतेच्या ज्ञानामृताचे डोस पाजायची. मुख्यतः " हे माणसा तू कर्म करत रहा, तुझ्या कर्माचे फळ देव निश्चित देईल. कदाचीत फळ मिळायला वेळ लागेल. "

यांत भगवद्गीतेच्या दुसऱ्या अध्यायातील २२ व २३ व्या श्लोकांवर पुन्हा पुन्हा भर दिला आहे.

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा

न्यन्यानि संयाती नवानि देही ॥ २२ ॥
मनुष्याचा देह वस्त्रांप्रमाणे आहे. ज्याप्रमाणे मनुष्य जुनी वस्त्रे टाकून नवी वस्त्रे परिधान करतो, त्याच प्रमाणे शरीराचा मालक म्हणजे आत्मा जुना झालेला देह सोडून नवा देह प्राप्त करतो.

नैनं छिन्दान्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।
न चैन क्लेदय न्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥२३

आत्म्याला शस्त्रे तोडत नाहीत, अग्नि जाळू शकत नाही, तसेच पाणी भिजवत नाही अगर वायु सुकवीत नाही.

ही शिकवण गीतेत दिलेली आहे म्हणून त्या विशिष्ट धर्मातील लोकांनीच त्याचा बोध घ्यावा असा याचा अर्थ नाही. यावरून मला ' ईमानधरम ' ह्या चित्रपटातील संवाद मांडावासा वाटतो. ह्यांत वडिलांचा मार्ग वेगळा, मुलाचा मार्ग वेगळा. वडील काळा पैसा कमवितात व असेच आपल्या मुलानेही करावे, ऐश आरामात जीवन कंठावे अशी त्यांची इच्छा असते. परंतु मुलाचा समाज सेवा करणे, विविध धर्मांची पुस्तके वाचून त्यांतील शिकवण लोकांपर्यंत पोहोचविणे इ. सत्कृत्यांचा वडिलांना नेहमीच राग यायचा. त्यांनी मुलाला विचारले, तू रोज गीता, बायबल, कुराण घेऊन बसतो, ह्या पुस्तकांमध्ये काय ठेवलंय ? त्यावेळी मुलगा उत्तर देतो, ज्याप्रमाणे विविध देशातून रुपये डॉलर, फ्रॅन्क मिळतात. ही सर्व तुमची संपत्ती आहे, त्याचप्रमाणे गीता, बायबल, कुराण ह्यांमध्ये एकाच परमेश्वराने दिलेली लाख मोलाची शिकवण आहे.

भारतांतील अनेक लोक उच्च शिक्षणासाठी परदेशांत जातात, उच्च शिक्षण घेतात व तेथेच स्थायिक होऊन आपल्या बुद्धीचा वापर परदेशातील विकासाच्या कामी करतात. ' दर्द का रिश्ता ' ह्या चित्रपटांत पती व पत्नी दोन्ही डॉक्टर असतात, परंतु त्यांचे मार्ग थोडे वेगवेगळे. पतीला वाटते आपण अमेरिकेत घेतलेल्या शिक्षणाचा फायदा आपल्या देशातील लोकांना द्यावा म्हणून शिक्षणानंतर तो भारतात यायला निघतो. परंतु पत्नी यायला नकार देते कारण तिचे एक ध्येय कॅन्सर सारख्या रोगावर आळा कसा बसवावा हे असते व भारतात त्यासाठी अमेरिकेसारखे पुरेसे अत्याधुनिक साहित्य उपलब्ध नसते. शेवटी कायद्याचा आधार घेऊन दोघे एकमेकांपासून अलग होतात. भारतात आल्यानंतर डॉक्टर आपल्या कौशल्याने भरपूर पैसा मिळवू शकला असता. परंतु आपण ह्या समाजात जन्मलो, वाढलो, शिकलो, ह्याचा मोबदला समाजाला द्यायला हवा म्हणून वेळेवर जेवण नाही, झोप नाही. व रुग्णांची सेवा करणे हेच कर्तव्य डॉक्टर समजू लागला.

परंतु आज देशात ह्याउलट दृष्य नजरेस पडते. परदेशात उच्च शिक्षणासाठी गेलेले लोक तेथेच स्थायिक होतात. फारच कमी लोक परत येतात. एम्. बी. बी. एस्. सारख्या कोर्सला प्रवेश घ्यावयाचा असेल तर लाख रु. चे वर डोनेशन्स भरली जातात. अशा परिस्थितीतील भावी डॉक्टर रुग्ण जगणार की मरणार याची काळजी घेण्यापेक्षा आपण दिलेले डोनेशन्स अनेकपटींनी वसूल करण्यामागे असतो. हाच पैसा देशाच्या विकासासाठी उपयोगी पडला. व ज्याला खरोखर डॉक्टर होऊन समाजाची सेवा करावयाची आहे, अशांना संधी प्राप्त झाली तर किती उत्तम होईल.

श्रीमंत व गरीब यांचे भेद तोडून प्रेम व प्रेमानंतर विवाह व विवाहानंतरचे जीवन जीवनातील अनेक अडचणींवर मात करीत असतांना आपल्या घरातील, संसारातील कर्तव्य नायक कसा विसरत जातो, याचे वर्णन दर्शविणारा एक चित्रपट ' प्यासा सावन. ' ह्या चित्रपटात नायक व नायिका यांचे प्रेम जडते. यांचे प्रेम घडवून आणण्यास नायिकेचे आई-वडिल प्रयत्न करतात. परंतु ज्या व्यक्तीशी प्रेम घडवून आणायचे होते ती व्यक्ती म्हणजे तो नायक नव्हता ती व्यक्ती दुसरीच होती. हे नायिकेच्या आईवडिलांच्या लक्षात आल्या नंतर नायकाशी असलेले प्रेम संबंध तोडण्याचे प्रयत्न करतात. परंतु नायिका आईवडील धनदौलत ऐशआराम सोडून नायकाशी विवाह करते. नायकाला बऱ्याच प्रयत्नानंतरही नोकरी मिळत नाही. परंतु आपल्या बुद्धीमत्तेने तो व्यवसाय सुरु करतो. त्याला एक मुलगा ही असतो. परंतु नायक व्यवसायात इतका गुंतला जातो की, आता तो फक्त पैशांच्या मागेच धावत असतो. बराच पैसा जवळ असतांनाही तो आपल्या पत्नीला आजारातून वाचवू शकत नाही. नायकाने आपल्या पत्नीला वेळोवेळी प्रेमाने विचारपूस करून व पतीचे कर्तव्य पार पाडले असते, तर नायिका अधिक काळ जगू शकली असती. नायकाचा मुलगा मोठा झाल्यानंतर त्याचाही प्रेम विवाह होतो. तो ही व्यवसायात गुंततो. त्यामुळे तो ही आपल्या पत्नीकडे दुर्लक्ष करीत असतो. त्यामुळे त्यांच्यात भांडणे होत असत. अशा अनेक चुका नायकाकडूनही झालेल्या असतात. व नायक नेहमी आपल्या मुलाला त्याबद्दल मार्गदर्शन करीत असतो. परंतु शेवटी सून घर सोडून माहेरी जाते. चित्रपटाचा शेवट सर्वांच्या मनाला भेदून जातो. माणूस व स्त्री यांनी जिवनात कसे वागावे, माणूस जीवनात कशाप्रकारे चुका करतो. संतप्त पत्नीला कसे शांत करावे हे पुढील शब्दात नायकाद्वारे दिग्दर्शकाने मांडले आहे.

"आदमीका दिन तब निकलता है,
जब सूरज चढता है
औरत का दिन तब निकलता है
जब सूरज ढलता है।

आदमी दिनभरमे क्या करता हैं कहाँ जाता
उसे मालूम है की,
शाम होनेपर दूसरी सुबह तक
वह उसीका रहता है।

इसलिए वह शामको नहा धोकर
उसका इन्तजार करती है
जब यह इन्तजार बढ जाता है
तो वह उदास होती है।

बादमे यह उदासी गुस्सेमे बदलती है
ऐसे वक्त उसे,
शांतीसे, प्यारसे समझाना चाहीए।

औरत सावन हैं,
इसे प्यासा नही भेजना चाहिए,
उसे प्यारके अमृतसे सींचना चाहिए।"

प्यार करना आसान हैं, प्यार करके शादी करना आसान हैं, लेकीन निभाना मुश्कील है। शादी का मतलब दो जिस्मों की टक्कर नहीं, एक दूसरे को विश्वास और प्यार की परंपरासे पूर्ण करना है।

चित्रपट हे समाजाचेच एक अंग आहे. चित्रपट समाजाला सावधानतेचा ईशारा देणारे एक साधन आहे. हिंदी चित्रपटांमुळे तर सर्व देशभर हिंदी भाषेचा प्रसार करण्यास मदत झाली आहे व राष्ट्रीय एकात्मता साधण्यात हिंदी भाषेला फार मोठे श्रेय आहे.

● ● ●

—० हार्दिक शुभेच्छा ०—

हितेंद्र प्रोव्हीजन्स

वैशिष्टे:--

* किराणा
* जनरल
* स्टेशनरी

१०, लेवा बोर्डींग शॉपींग सेंटर
जळगांव. ४२५००१.

०: संक्रान्त :०

कु. रजनी एस्. देशपांडे
१२ वी कला

" हं ! या, या मुलांनो ! ! बसा ! "

माटेसर सुहास्य वदनाने सर्वांचे स्वागत करते झाले. नंतर ते घरात डोकवून म्हणाले, " अग ए, ही मुलं आली आहेत शाळेतली. " आतूनच ' आले ' असं म्हणत सौ. माटेबाई हातांत तिळगुळाचा डबा घेऊन बाहेर येतात.

पाचव्या इयत्तेतली मुलं सरांना आणि बाईंना तीळगूळ देऊन, वाकून नमस्कार करायला सज्ज होतात. प्रसन्न मनाने एकेक चमचा तीळगूळ वाटत माटेसर एकेकाला विचारतात. " देशपांडेचाच ना रे तू ? " हो " कोण तो ? " सौ. माटेबाईंचा प्रश्न.

" अग हा मिलिंद त्याचे वडिल नाही का मला विचारीत होते ? याला कॉन्व्हेंटमध्ये घालू का म्हणून ? " हो " आता आठवलं बघा. तुम्ही त्यांना म्हणालात नाही का ? कॉन्व्हेंटमध्ये मुलं भारतीय संस्कृतीच विसरतात असं " " बरोबर आणि हा रे कोण ? नविनच दिसतोय, दुसऱ्या टर्म मध्ये आला का ? " " हो सर, तो अतुल कुळकर्णी. त्याचे वडिल इथेच प्रोफेसर आहेत. " " असं का ? वा, वा ! छान ! ! " कुठं कुठं जाऊन आलात ? अजून जायचं असेल ना बऱ्याच ठिकाणी ? माटेसरांच्या या प्रश्नासरशी घोटाळणारी मुलं भानावर येतात. लगबगीन निघून जातात. शेजारचे भोसले येतात, " आहेत कां गुरुजी ? " असं तारस्वरात विचारीत आंत शिरतात. माटेबाई आतल्या खोलीत जातात. माटेसर त्यांचे स्वागत करतात. " " म्हटलं चला, वेळ आहे आणि मुलांची गर्दी नाहीय तेवढ्यात मास्तरांकडे जाऊन येऊ ! " " छान ! छान ! अग आण पाहू थोडा " " हं ! काय सर, संप काय म्हणतो तुमच्यां डिपार्टमेन्टचा ? " " संप ? व्यव-स्थित चाललाय वगैरे वगैरे विचारून मुलगा आजारी आहे त्याला आताच न्यायचय, तपासून घेतो. बरंय अरे हो वहिनी राहिल्याच की" भोसले आतल्या खोलीत जाऊन माटे बाईंना तीळगूळ देतात व घरी जातात.

काही वेळाने आठव्या आणि नवव्या इयत्तेतल्या मुलींचा घोळका येतो. तो प्रथम स्वयंपाक घरात जातो. माटेसर एकाग्रपणे प्रादेशिक बातम्या ऐकत असतात. मुली बाहेर येऊन सरांना तीळगूळ देतात. ते कौतुकाने बोलू लागतात.

" अरे वा ! हलवा तू केलास वाटतं. पांढरा शुभ्र झालाय " अहो ती कशी करील? एवढी

मोठी झाली अजून " अरे हो विसरलोच. आणि ही कोण ? " सर तुम्ही तिला ओळखलं नाही ?ती आपटयांची मेघा " " सर, तुम्हीच आम्हाला शिकवायला या ना " ! आँ ऽ हं! बघू. " सर त्या भूगोलाच्या सरांच आम्हांला काहींच समजत नाही. या विषयांत आम्ही नापासच होऊ " " नाही, नाही. असं काय होईल?" ते नविन सर खूपच छान शिकवितात. बर या तुम्ही आता "

मुली जायला निघतात. दारातच अकरावी बारावीच्या मुलांची पलटन उभी असते. माटेसर मुलांना आल्याचं पाहून वरकरणी आनंद दाखवितात. खरं म्हणजे याच मुलांनी टारगट पणाने वागून सरांसकट सर्वांना सतावलेले असते. मुलं आत येवून मिळेल ती जागा बळकावतात. एका पलंगावरच आठ नऊ मुलं दाटी दाटीनं बसतात. एक जण टेबलाच्या कडेवर शिटी वाजवीत तिरकस बघतो. हाच मुलांचा पुढारी.

" काय, कसं काय चाललंय ? " सध्या आराम आहे सर. संप चाललाय ना तुमचा ? " हं " " पण सर, संप संपल्यावर आम्ही एक्स्ट्रॉ तासांना थांबणार नाही. कोणी असे पिरेड घेतले तर आम्ही संप करू ! " बर, बर त्याच काय इथे आता ?

सर (एसेंनशियल) म्हणजे काय हो ? " त्याच काय इथे आता ? सर, मला भावेप्रयोग आणि कर्मणी प्रयोग समजले नाहीत. ते समजावून सांगाल ?" " इथे आता ? " सर – —" सर, मघाशी गंमतच झाली. आम्ही त्या कोपऱ्यावरच्या सरांकडे गेलो तर ते पेपर तपासत असतांना चक्क डुलक्या घेत होते. डुलक्या घेता घेता त्यांचे डोके एकदम भिंतीला आपटले गेले व एकदम जागे झाले ते पाहून आम्हाला एकदम हसू आले. असे सांगत असतांना माटेसर सुद्धा हसत असतात.

" बरंय सर, आम्ही निघतो, आमच्या ग्रुप[…] रात्री पिक्चरला जायचंय् "

अकरावी बारावीची मुलं तीळगूळ देतात. का[…] वाकून नमस्कार करतात. तर काही टाळता[…] एकजण बावळटपणे हस्तांदोलनासाठी हात पुढे कर[…] त्यावेळी त्याच्याकडे माटे सरांची पाठ असते. [...] प्रत्येकाला चमचा चमचा तीळगूळ देतात. का[…] मुलं आणखीन मागून घेतात. कोणाकडे कि[…] तीळगूळ मिळाला याची चर्चा करीत घराबाहे[र] पडतात. पावणे नऊच्या हिंदी बातम्या माटे [...] ऐकत असतात. तेव्हा कावळेसर येतात. " [...] चाललंय ? " " बसलो आहे, इतक्यात मुलं गेली " "[...] " हो, ती माझ्याकडूनच तुमच्याकडे आली, [...] म्हणत होती ? " " नेहमीचच. तुम्ही कामा[...] आलात की आम्ही संपावर जावू म्हणे ! मी त्या[...] चांगलाच दम भरला ! " " असं ? काय [...] आपल्या लांडगे सरांविषयी बोलल्लीत कां ती [...] " नाही बुवा ! " ' मी ही त्यांना दम दिला, म्ह[...] वाटेल ते, व टेल तिथे बोलू नका ! ' ' माग[...] वर्षीच्या मानाने यावर्षी मुलं कमीच आली, नाही [...] ' हो ना, सारच बदलतंय, मुलांना आता पूर्वीसा[रखा] आदरच वाटत नाही ! '

' यावर्षी वहिनींनी हलवा नाही केला वाट[...] ' नाही हो, संपामुळे सारंच कठीण होतय. '

' हो ना, प्रोफेसरांची मात्र मजा आहे. [...] त्यांना मात्र आपल्या सारखं या सणाविषयी [...] प्रेम नाही. ' ' नाही असंच काही नाही ! ' [...] आमच्या शेजारचे प्रोफेसर आजच संध्याकाळी [...] मुलांसह सिनेमाला गेले. बिचारी मुलं अंधार[...] परत गेली. आता बोला ! ' हेडसरांकडे [...] आलात की नाही ? ' , नाही, जायचय्, जाऊनच येऊ मुलांची गर्दीही नसेल तिथे म्हणजे त्या .... त्या विषयावर स्वस्थपणे बोलता येईल.

माटेसर आणि कावळेसर हेडसरांकडे जाऊन येतात रात्री दहा वाजतात. माटेबाई ' आपली आवड ' चा कार्यक्रम ऐकत असतात. तेवढ्यात माटेसर परत येतात. थोड्या वेळाने दारावर थाप पडते. माटेसर दार उघडतात तर दारात पाठक उभा. सरांचा जुना विद्यार्थी गरीब आणि प्रामाणिक अभ्यासू आणि कष्टाळू माटेसरांना आनंद वाटतो. पाठक आल्या आल्या तिळगूळाची पुरचुंडी सोडून सरांचे पाय धरतो सर त्याला बसायला सांगतात व आत वळून म्हणतात

" अग, हा पाठक आलाय तीळगूळाचा लाडू घेऊन ये. रेडिओचा आवाज कमी करून सर विचारतात काय पाठक ? कसं काय चाललंय तुझं ? ", ठीक चाललय सर तुमच्या आशीर्वादाने. " सध्या मी गिरणीत कामाला लागलोय्. पुढे शिकायचयं पण परिस्थिती नाही. आई आजारी असते आणि भावांची जबाबदारी माझ्यावर आहे. " तुझ्या त्या बहिणीचं लग्न झालं का रे ? नाही सर, तुम्हाला बोलावल्या शिवाय मी कसा राहीन ? सर, लग्न जुळविण्याची पद्धतच रानटी आहे. लग्न म्हणजे बाजारच आहे ! " खर आहे तुझं म्हणणं ! " काही वेळाने पाठक जातो. दार बंद करून माटेसर वळतात. सौ. माटेबाई स्वयंपाक घरातून बाहेर येतात. त्यांच्या हातात तीळगूळ देतात व म्हणतात " तीळगूळ घ्या गोड गोड बोला महिन्याची एक साडी घेत जा "

अकरा वाजतात, घरातला दिवा मालवतो, संक्रांत संपते. परस्परांना काही देत — — काही घेत – — — अशी संक्रांत येते व जाते.

● ● ●

: पथिकाश्रम :

निवासाची उत्तम
हवेशीर सोय
रेल्वे स्टेशन जवळ
जळगांव
पी. सी. राणे
प्रोप्रायटर

चहा, कॉफी, थंडपेय
– मिळण्याचे ठिकाण –

राज स्नॅक्स् बार
व्हि. डी. ओ. सेंटर
६१,६२ खांदेश शॉपिंग कॉम्प्लेक्स्
जळगांव

खुश खबर !

खुश खबर !!

नविन क्षेत्रात उतरलेले –

-- घुंगरु म्युझिक्स् --

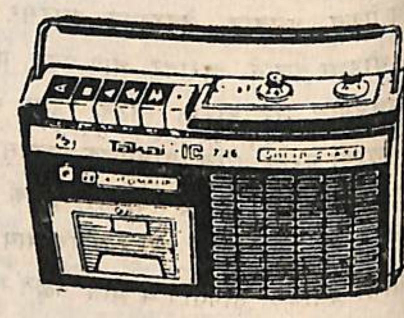

घुंगरु म्युझिक्स्

प्रभात सोडा फाउंटन शेजारी

नविपेठ, जळगांव.

With Best Compliments from—

कुठल्याही पुस्तकासाठी–

शालेय, महाविद्यालयीन, पॉलीटेक्नीक

आर्टस– कॉमर्स व सायन्स

त से च

कथा, कादंबरी, धार्मिक पुस्तके

लग्न पत्रिका यासाठी

वृन्दा बुक डेपो

पंजाब बँक समोर, म. गांधी रोड,

जळगांव-४२५००१.

☎ ४०४४ ४७८९ ३६२६

पाटणकर ब्रदर्स

६, नवी पेठ जळगांव.

फीनोलेक्स, पीव्हीसी पाईप

ट्रायगॉन मेटल डोअर फ्रेम इ.

चे अधिकृत वितरक

: कहाणी छात्रसेना देवतेची :

मिलीन्द मनोहर वाणी

टी.वाय्.बी.एस्सी.

बटालियन सीनिअर अंडर ऑफिसर

ऐका, ऐका ! छात्रसेना देवता तुमची कहाणी. आटपाट नगर होतं. नगर सुखी होतं, संपन्न होतं. त्या नगरात एक गरीब श्रमजीवी रहात होता. पै–पैसा साठवून त्याने आपल्या मुलाला मोठ केलं. शहरात शिकायला पाठवलं. राजू त्याचं नांव. ! राजू पहिल्या पासूनच मोठा चौकस आणि धोरणी. थोरामोठ्यांची मुलं कॉलेजात शिकत होती, तशीच गरीबांचीही होती. हुषार होती, तशीच मठ्ठ ही. देखण्या मुली होत्या तशाच कुरूपही होत्या. कुरूप मुलींना मुलं ताई म्हणायची. तर सुंदर मुलींमागे फिरायची. हसत खेळत कॉलेजात वावरत होती. कशाची काही कमतरता नव्हती. अशाच एका कॉले–जात वसतीगृहात राजू राहू लागला.

एका रविवारी काय घडलं ? सकाळची वेळ राजू जागा झाला, शेजारच्या खोल्यांतून काही गड–बड धांदल चालू होती. राजू बाहेर आला, पाहू लागला. तो कुणी कडक इस्त्रीचा ड्रेस चढवतय् तर कुणाचं बुट पॉलीश चाललयं ! त्याला मोठं नवल वाटलं. तो लगबगीन पुढं आला, विचारू लागला. दोस्तांनो आजचा दिवस सुटीचा ना प्रॅक्टीकल ना, पीरियड. मग एवढ्या भल्या सकाळी उठून, एकसारखा ठाकठीक पोषाख करून चाललात तरी कुठं ? कुणा वसंत सेनेच्या आराधनेसाठी ?

संजू त्याचा मित्र. तो म्हणाला, " आम्ही आरा–धना करतो ती छात्रसेनेची, कुणा वसंतसेनेची नव्हे."

राजूने विचारले, " कोण ही छात्रसेना ? तिची आराधना कशाला करायची? कशी करायची ?"

संजू म्हणाला, "तुला रे कशाला सांगू सगळं ? उतशील मातशील घेतला वसा टाकून देशील. "

राजू म्हणाला, नाही नाही, उतणार नाही, मातणार नाही, घेतला वसा टाकणार नाही. सांगना हा वसा घ्यायचा तरी कसा ?

संजू म्हणाला, " ये घरी तू संध्याकाळी. सांगतो माहिती सगळी. " संध्याकाळ झाली. राजू त्याच्या घरी गेला. संजूने त्याचा हात धरला. प्रेमानं खुर्चीवर बसवलं. गरमगरम थालीपीठ खाऊ घातलं. मग राजूने विचारलं, छात्रसेना हा वसा कुणासाठी, कशासाठी ? "

संजू म्हणाला, ऐक हा वसा प्रत्येक विद्यार्थ्यांसाठी ! मुलगा असो की मुलगी. शाळेतला असो की कॉलेजातला, कसला भेदभाव नाही. फक्त शाळेतल्यांना छोटा वसा अन् कॉलेजमधल्यांना मोठा वसा. आता, वेगवेगळ्या देवतेची पूजा म्हणजे अखेरीस एकाच देवाची पूजा ! होय की नाही ? तसंच आहे इथं. भूदल, नौदल , वायुदल जे आवडेल त्याचा वसा घ्यायचा.

राजू म्हणाला, "ते खरं पण असा वसा घेतल्याचं काय फळ ?"

संजू म्हणाला, 'ऐक ! आजचं जीवन स्पर्धेचं, नोकरी चाकरीचं. म्हणशील तर, मागणी कमी पुरवठा जास्त. मग काय होतं, जिथंतिथं हुरहुन्नरीपणा बघतात, जो वरचढ त्यालाच वाव मिळतो. हा वसा घेतल्यानं पुढं जायला मिळतं, आत्मरक्षणाचं तंत्र कळतं, सांघिक जीवनाचं महत्व समजतं. मुख्य म्हणजे आपला आत्मविश्वास जागा होतो.

राजूनं विचारलं, 'हे होतं तरी कसं ?' संजू म्हणाला, चारी अंगांनी शिकायला मिळतं म्हणून ! कोणी कवायत करतं तर कोणी नेमबाजी. कोणी जलतरण तर कोणी गिर्यारोहण ! जे आवडेल त्याच्यात रस घ्यायचा. याने काय होतं, माणसाचा एकाकीपणा, एकलकोंडेपणा जातो. अन् मिळून-मिसळून वागणारी आज्ञाधारक बहुगुणी अशी व्यक्ती कुणाला आवडणार नाही?

राजूनं विचारलं, ही आराधना किती काळ करायची ? संजू म्हणाला, तीन वर्ष! त्यानंच इच्छीत फळ मिळतं. वाटलं तर एक वर्ष अधिकही करायला हरकत नाही. राजूनं विचारलं, 'ह्याचे काही नियम ? संजू म्हणाला, हो तर ! आराधनेच्या काळात खाकी वस्त्र वापरावीत. तीही स्वच्छ नीटनेटकी, पायापासून डोक्यापर्यंत. वापरावयाच्या सर्व वस्तु कशा लख्ख चक्क हव्यात. वेळेपुरत्याच त्या घ्याव्यात, त्याचं पावित्र्य जपावं, शरीराची टापटी व स्वच्छता ठेवावी. निर्मळ तनमनानं आराधनेला जावं. तिथल्या वडीलधाऱ्यांनी सांगितलं ते नेमा करावं, वितंडवाद टाळावा. हसऱ्या चेहऱ्या आज्ञापालन करावं, नेहमीची साधना स्वत: करावी मात्र वर्षातून एकदा, दोनदा सोबत्यांसह वेगळ्या ठिकाणी जमावं, बारा रात्री एकत्र रहावं. एक राहण्याचा लाभ काय ? तर कोण कसा आहे, त्याच्याकडं पाहिल्यानं समजत नाही, त्याच्याबरोब राहील्यानं समजतं. सोयी गैरसोयीं सोसून टणकप येतो. वाऱ्या वादळांशी झुंझायचं बळ येतं. ना प्रकारचे अनुभव येतात. अनुभव गाठीशी बांधल्या मनाची श्रीमंती येते.

राजूने विचारलं, "यासाठी मंत्र कोणता ? संजू म्हणाला, "एकता-अनुशासना" चा अष्टाक्ष मंत्र. तो मनी स्मरावा. एक पथ्य मात्र पाळा विचारपूर्वक वसा घ्यावा. निष्ठापूर्वक पूर्ण करा धरसोडपणाचं फळ शून्य. अन् हा वसा विद्या करतांनाच घेता येतो. वेळ गेली, वय वाढलं की फक्त पश्चात्ताप ! वेळेचं चाक थांबतं का कधी म्हणून करंटेपणा करू नकोस. आली संधी ग नकोस ! या एका पंथात दोन कामं साधत समाजपुरूषांची सेवा अन् मातृभूमीचं ऋण.

राजूनं निश्चय केला, वसा घेतला, यथा पूर्ण केला. छात्रसेना देवीच्या कृपेनं त्याला सो दिवस आले. जसा त्याचा मनोदय पूर्ण झाला, वसा घेणाऱ्या सर्वांचा होवो ! ही साठा उत्त कहाणी पांचा उत्तरी सुफळ संपूर्ण !

सर्व प्रकारच्या क्रीडा साहित्याचे प्रमुख विक्रेते

खान्देश स्पोर्ट्स्

स्थापना १९३७ ☎ ४३७६

नवी पेठ जळगांव. (जि. जळगांव)

आमचेकडे सर्व प्रकारचे क्रीडा साहित्य अत्यंत चांगले आणि माफक भावात मिळते. तसेच व्यायामाचे साहित्यही आम्ही पुरवतो.

समक्ष अगर पत्राद्वारे चौकशी करा.

जेटकिंग मर्फी नेल्को

फिलीप्स रेडिओ व ट्रान्झिस्टर

-विक्री व दुरुस्तीचे विश्वसनीय ठिकाण-

मे. संजय रेडिओ ट्रेडर्स

१०२, पोलन पेठ, दाणा बाजार जळगांव

न्यु प्रिन्स टेलर्स

भास्कर मार्केट, जिल्हा पेठ

कॉलेज रोड, जळगांव

लेडिज स्पेशालिस्ट

☎ P.P.3061

सुमधुर नवीन व जुन्या हिट गीतांसाठी जळगांवात थोडयाच कालावधीत नावाजलेले संगिताचे माहेरघर —

सरगम म्युझिक कलेक्शन

जळगांव

ठिकाण— खान्देश मिल शॉपिंग सेंटर

जळगांव ४२५००१ (महाराष्ट्र)

प्रोप्रा. महेन्द्र लोटवाला

" लेडीज व्हरायटीचा भव्य संगम "

सतगुरु फॅन्सी स्टोअर्स

४९, फुले मार्केट जळगांव.४२५००१.

फॅन्सी नाव्हेल्टीज, सौंदर्य प्रसाधने, प्रेझेन्टेशन, आर्टीकल्स, साडी फॉल, ब्रेसिअर्स परकर.

☎ ४००१
४१०१

निवासाची सोय

पार्टींची खास सोय (एअरकूल)

हॉटेल तिरुपती

जिल्हा रोड, एस. टी. स्टॅन्ड जवळ

जळगांव (महाराष्ट्र)

सुमधूर गीतांसाठीं व

–० नविन क्षेत्रात उतरलेले ०–

खात्रीशीर सर्व प्रकारचे टेपरेकार्डस्, व कॅसेट आणि रेकॉर्डस् मिळण्याचे एकमेव ठिकाण व विक्री व दुरुस्ती एकवेळ अवश्य भेट द्या.

पायल म्युझिक हाऊस

शास्त्री टॉवर रोड, केळकर मार्केट समोर

जळगांव

☎ ३३४५

सर्व प्रकारची मेकॅनिकल व इलेक्ट्रॉनिक घड्याळें दुरुस्ती व खरेदीसाठी विश्वासपात्र एकमेव ठिकाण

प्रफुल्ल वॉच कं.

म. गांधी रोड

जळगांव

उपकार

कु. हेमलता पाटील
१२ वी कला विभाग

शुभा एक गरीब व समंजस मुलगी होती. तिच्या घरची परिस्थिती अत्यंत गरीबीची होती. त्यातच तिच्या आईला दमा होता व वडिलांचा ओढा अध्यात्ममार्गाकडे जास्त होता. शुभा एकटीच असली तरी तिला जास्त शिकता आले नव्हते. पास झाल्यावर तिने श्री. साने ह्यांच्या वर्तमान–पत्राच्या कचेरीत प्रुफे तपासण्याची नोकरी धरली होती. सान्यांची कचेरी त्यांच्या घराला लागूनच होती. त्यामुळे साहजिकच शुभाची ओळख सौ. साने वहिनींशीही झाली होती. सौ. सानेवहिनी स्वभा–वाने खूपच चांगल्या होत्या. त्यामुळेच नोकर व मालकीण हे नाते त्यांच्यात कधी झाले नाही. त्यांना शुभाबद्दल एक प्रकारचे प्रेम वाटत असे व शुभाही त्यांच्याशी अगदी घरच्याप्रमाणे वागत असे.

एकदा कचेरीतील काम संपल्यावर सानेवहि–नींनी शुभाला विचारले, " शुभा, अग मला तुझ्या अण्णांना भेटावयाचे आहे? केव्हा येऊ ते त्यांना विचारशील का ? "

" का हो वहिनी, काय काम काढले अण्णांकडे?
" आहे आपले असेच ! नंतर समजेल तुला ! "

वहिनी म्हणाल्या आणि त्यांचे काय काम होते ते लवकरच शुभाला कळले. त्यांनी तिच्यासाठी एक स्थळ आणले होते. स्थळ चांगले व श्रीमंत होते. व विशेष म्हणजे त्यांच्या हुंड्याविषयी कांहीही अपेक्षा नव्हत्या. त्यांना फक्त गरीब व समजुतदार मुलगी हवी होती. त्या मुलाला एकच बहीण होती. पण आईवडिल नव्हते. लहानपणापासूनच काकांनी ह्या बहिणभावंडाना सांभाळले होते. त्या मुलाला कॉले–जच्या दुसऱ्या वर्षाला असतानांच अचानक वेडाचे झटके येऊ लागले होते.त्यामुळे श्रीमंत असूनही त्याचे लग्न जमत नव्हते.

साने वहिनींनी हा मुलगा विजय शुभासाठी पसंत केला कारण शुभा गरीब व समजुतदार होती. ती विजयला सांभाळून घेईल असे त्यांना वाटत होते. आणि विजयला अधुनमधून झटके येत असल्याने बाकी वेळेस ती सुखानं राहील असे त्यांना वाटत होते. शुभाच्या आईवडिलांची संमती मिळताच एका सुमुहूर्तावर शुभा ही सौ. शुभदा दीक्षित बनली. तिलाही विजय आवडत होता. पण काही वेळेस त्याला झटका आला की तो कामातून जात असे. विजयला बरे करण्यासाठी शुभाने पुष्कळ प्रयत्न केले पण काहीच उपयोग होऊ शकला नाही. तिची ननंद माया मोठी गोड मुलगी.

एके दिवशी मायाच्या सुदैवाने एक चांगले स्थळ तिच्यासाठी आले. मुलगा मानसतज्ञ होता. गावातच त्याचा मोठा बंगला होता. व त्याला लागु-नच दवाखाना होता. अर्थातच ते स्थळ सर्वांना पसंत पडले आणि महिन्या भरातच मोठया थाटामाटाने मायाचे डॉ. सुधीरशी लग्न झाले. सुधीर मायाला खूप जपत असे.

एकदा सुधीर व माया दोघेजण विजय व शुभाला भेटायला आले होते. " काय जिजाजी, आमच्याकडे यायला बरे जमले तुम्हाला ? तुमच्या दवाखान्याने कसे काय सोडले तुम्हाला ? विजय हसत हसत म्हणाला.

" अहो सालेजी, बायको रुसू नये म्हणून दवाखाना सोडून यावे लागते असे ! " सुधीरनेही हसत म्हटले. अशाप्रकारे थट्टा चालली असतांनाच शुभाने फळांची डीश व सुरी बाहेर आणली व ती ही थट्टेत सामील होऊन सुरीने फळे कापू लागली आणि अचानकच विजयला एकदम झटका आला. विजयने जणुकाही पॅरेलिसीस झाल्यासारखे हातपाय ढिले सोडले व जीभ बाहेर काढली, व अगदी लोळागोळा होऊन तो खाली पडला. डॉ. सुधीरला ते आव्हान वाटले. आपल्या वैद्यकीय ज्ञानाचा उपयोग करून विजयला बरे केले पाहिजे ही भावना त्याच्या मनात रूजली. व आपल्या बुद्धीला हे आव्हान घेऊनच तो मायासह घरी परतला. विजयला बरे करायचेच अशा निश्चयाने त्याने त्याच्या केसचा अभ्यास केला. त्याच्या पुर्वायुष्यातील काही घटनांचा संबंध ह्यात आहे कां? ते ही पाहिले. मायाला, आणि तिच्या काकांना त्याबद्दल बारीक सारीक माहिती विचारली व मग सुधीरच्या लक्षात आले की विजयला चाकू, सुरी पाहिली की मग असा झटका येतो. त्याचे कारणही त्याने शोधले. रोगाचे निदान झाले.

विजय लहानसा असतांना एकदा कोणी उद्देशाने त्याच्यावर चाकू, सुरे घेऊन हल्ला करण्या आला होता. तेव्हपांसूनच चाकू, सुरीचे भ त्याच्यामनांत घर करुन बसले. चाकू किंवा सु दिसताच त्याला तो प्रसंग आठवे व मग त्या झटका येत असे.

अधिक माहितीसाठी सुधीरने शुभाला विचारले, " फक्त चाकू, सुरी पाहिल्यावरच त्या झटका येतो कि केव्हांही येतो. " तेव्हा शुभा आठवले की मागे एकदा ती सुरीने भाजी का असतांनाच विजयने ते पाहिले व त्याला झट आला होता. हे तिने सुधीरला सांगितले. आणखी एक प्रसंग तिने सांगितला, " एकदा रात्री झोपा याच्या वेळेस मी विजयला फळे कापून देण्यास म्हणून सुरी घेऊन आली, पण त्याचवेळेस त्या अचानक झटका आला होता, पण तो कशामुळे आ हे मला समजलेच नाही. "

मग मात्र सुधीरने सर्व डॉक्टरी कौशल्य पणा लावून त्याच्या मनांतील ही सुरीची भिती का टाकली, व सुधीरच्या प्रयत्नांना यश येऊन वि अगदी खडखडीत बरा झाला. आता तो चाकू, सु हाताळायचा पण त्याला वेडाचा झटका येत न शुभदाला खूप आनंद झाला. तिने मायाला म्ह " माया तुझे व सुधीरचे उपकार कसे फेडू मी मला तुम्ही माझा विजय मिळवून देऊन नवे जी दिले आहे. " त्यावर माया म्हणाली, " अग व मला सुधीर मिळवून देऊन माझे कोसळणारे आ तू सावरले होते, तर सुधीरने तुला विजय मिळवून दिला. ह्यात उपकार वगैरे काही न हं ! " आणि दोघीही मनमोकळे हसल्या.

आजचा विद्यार्थी बेशिस्त का?

पाटील विजयकुमार हरी
१२ वी सायन्स, (एच)

कोण होतास तू
काय झालास तू
अरे वेडया कसा
वाया गेलास तू!

आम्ही विद्यार्थी " वाया गेलेले, बेशिस्त" म्हणून बदनाम झालेले. जो उठतो त्याची हीच ओरड, कुठे पूर्वीचेसालस नम्र, आज्ञाधारक विद्यार्थी नि कुठे आजचे उद्धट आणि बेशिस्त विद्यार्थी ! कुठं ते क्रांतीवीर छातीवर गोळया घेणारे व फासावर जाणारे नि कुठे आजचे 'प्रेमवीर' मुलींच्या मागे फिरणारे विद्यार्थी.!

मित्रांनो, प्रत्येक जण आम्हाला उपदेशाचे डोस पाजतोय. कारण त्याला पैसा पडत नाही ना. पण मला सांगा आम्ही काय स्वर्गातून टपकलो आहोत ! समाजातलेच आहोत ! पाणी आणि द्रव्य वेगळे आहे का? अग्नी आणि उष्णता, साखर आणि गोडी एकच नाहीत काय ? तसेच समाज व आम्ही एकच नाहीत काय ? मग बेशिस्त पणांचं खापर आमच्या वरच का ?

घरात, शाळेत, कॉलेजात, समाजात काय दिसतंय. आई घर मोलकरणीवर टाकून महिला मंडळात जाते. बाबांचा तर घरी पत्ताच नसतो. लहान भावंड खाण्यापुरती घरात. ऑफीस मध्ये लोक काय काम करतांना दिसतात.? छे -- नाव नको. !

शाळेत तरी काय चालते ? पोर्शनच इतका भरमसाठ असतो की अक्षरशः वर्गात झोप येते. ज्याच्यावर नितांत श्रद्धा ठेवावी असे शिक्षक बोटावर मोजण्या इतकेंच. या साऱ्या गोष्टींचा आधी विचार करुनच मग आमच्या बेशिस्त पणावर चर्चा करायला हवी

समजा आम्ही माना मोडून रात्री जागून हाडाची काडं करून अभ्यास करून चांगले गुण मिळविले तर मिळतो का आम्हाला कॉलेजात प्रवेश? लागतात आम्हाला नोकऱ्या ? घरात याव तर आई म्हणते नुसता बसलास काय माशा मारत ! खटपट कर, अर्जकर. तेच ते ऐकुन कंटाळून जिवाला विरंगुळा म्हणून रस्त्यात उभे रहावे तर " रस्त्यात मवाल्यासारखा काय चकाटया पिटतोय." असे बाबांचे ऐकले की तळपायाची आग मस्तकाला जाते.

समाज झोपला, घंटा वाजविल्याशिवाय तो जागाच होणार नाही. लहानमूल भूक लागली की दुधासाठी रडणारच! किंवा कंदीलातील तेल संपल

की दिवा फडफडणारच ! आमच्या गरजा समाज पुरवित नाही. म्हणून आम्ही ओरड करणारच! त्याप्रमाणेच आमची कृत्ये बेशिस्तपणाची नाहीत तर समाजाला जाग करणारा तो एक धोक्याचा लाल कंदिल आहे. आधी समाजातील इतर घटकांनाही सुधारावायला हवे.

समाजात नजर वळविली तर पांढरी टोपी घातलेला गुंड, अंगठा बहाद्दर, पान तंबाखू चघळत, अश्लील विनोद करत हें ऽऽ हें ऽऽ हसत मोटारीतून हिंडतोय्. गुन्हे करीत सहीसलामत सुटतोय्. वैभवात लोळायचं असेल तर शिक्षण नसले तरी चालेल हाच आमच्यापुढे आदर्श ! कसला मग तो अभ्यास ? आणि कुठला आला ध्येयवाद !

कसं आणि किती पटवून दयावं ? काही मुलांना आदल्या दिवशी प्रश्नपत्रिका मिळते. गर्भश्रीमंत मुलाला कमी उत्पन्नाचा दाखला मिळतो. अमक्या तमक्याचा म्हणून कमी मार्क्स असतांना देखील मेडिकलला प्रवेश मिळतो. पण एखाद्या गरीब स्कॉलर मुलाला प्रवेश नाहीतर तो चिडणारच. विद्यार्थी रागानें प्रतिक्रिया व्यक्त करणार नाही तर काय गप्प बसणार ? असा विद्यार्थी काय बेशिस्त ?

मी खात्रीनें सांगतो, समाजानें आम्हाला शिवाजी द्यावा, आम्ही मावळे होतो की नाही ते बघा ! समाजानें आम्हाला नारद द्यावा की, आमच्यातील वाल्याचा वाल्मिकी होतो की नाही याचा अनुभव घ्या ! समाजाने असे चित्रपट काढावेत की आम्ही कर्तव्याच्या हाकेला ओ देतो की नाही ते पहावे.

बांधवांनो खरच आम्ही बेशिस्त नाही हो ! आम्हालाही चांगलं व्हावसं वाटतच. सुरांच्या सप्तकातूनच संगीत बनते ना ? तसाच आमचा तुमच्या म्हणजे समाजाच्या सुरात मिसळून म्हणजे गोड संगीत निर्माण होईल. वडिलधाऱ्यांना पुन्हा कळवळून सांगतो, आम्हाला समजून घ्या. नाही, आम्ही बेशिस्त नाही. आम्हाला चांगले नागरिक व्हायचंय् !

मित्रांनो, माझ्या मनातील सांगू —

नवीन स्वप्नें नव्या योजना
नवीन आशा नवीन कल्पना
नवे ज्ञान विज्ञान अमुच्या
सदा असे सांगाती !
[illegible] भविष्य
अमुच्या हाती !! भविष्य अमुच्या हाती

विद्यार्थी मित्रांनो, लक्षात ठेवा—

चल चल रे नौजवान
रुकना तेरा काम नहीं
झुकनें का भी नाम नहीं !

०– क्षमस्व –०

अज्ञान

रमेश बोरोले
एम्.कॉम्. (सीनिअर)

वडगांव तसे लहानसे पण सुरेखसे गांव ! डोंगराच्या कुशीत लपलेले व हिरवेगारपणाची दुलई वर्षभर पांघरुन बसणारे ! खाऊन पिऊन गांव फार सुखी होते रामभाऊ अशा सुंदर व समृद्ध गांवचे पाटील. त्यातून सद्वर्तनी व चांगले सुस्वभावी मग गांवकऱ्यांमध्ये दबदबा राहायला आणखी काय पाहिजे ? पाटलांची वहाण गावातल्या रस्त्यावर करकर वाजली की घरातला कर्ता माणूस पटकन बाहेर येऊन रामराम ठोकणार. पाटलांना ओसरीवर बसण्याचा व चहा पिऊन जाण्याचा आग्रह होणार असे रामभाऊ म्हणजे मोठेच प्रस्थ होते.

किशोर हा रामभाऊ पाटलांचा एकुलता एक नवसासायासाने झालेला मुलगा. लहानपणापासून लाडाकोडात वाढलेला. तोंडातून शब्द निघायचा अवकाश, बाजूला दोन चार नोकर तो झेलायला तत्परतेने तयार! कुठलीही गोष्ट असो, किशोरने मागितली आणि मिळाली नाही असे कधी घडलेच नाही किशोर या वर्षी दहावीला बसला होता. उद्या त्याचा रिझल्ट लागणार होता. पाटील त्याच्या रिझल्टकडे डोळे लावून बसले होते. 'बोर्डात येणे' वगैरे प्रकार त्यांना फारसा माहीत नव्हता. कारण ते स्वतः शाळेचा उंबरठा फक्त 'बिगारी' पुरता चढलेले होते. अक्षर ओळख आणि आकडे ओळख झाल्यावर शाळेला त्यांनी सोयिस्कररीत्या रामराम ठोकला होता. पण नशीब बलवत्तर होते व व्यवहार चांगला जमत होता- म्हणून आज इतक्या मानमरातबीने गावात राहू शकत होते व त्यांचा जमहो चांगला बसला होता. तेव्हा अशा इंग्रजीतला '**A**' माहीत नसणाऱ्या पाटलांच्या, एकुलत्या एक पोराबद्दल काही अपेक्षा असतील तर नवल नाही तो गावात पहिल्या नंबराने पास झाला. तरी पाटलांना पुरे होते. तेच त्यांना "आमचा किशोर लई गून मिळवून शान पहिला आला." हे सांगायला पुरेसे होते.

एकदाचा तो रिझल्ट लागला व पाटलांची इच्छा फळाला आली. किशोन 'लई गून' (५० टक्के) मिळवून गांवात त्या शाळेत पहिला आला. पाटलांना स्वर्ग दोन बोटे उरला. सगळया गावाला पेढे वाटले गेले. शाळेतील मास्तर किशोरचे अभिनंदन करायला घरी आले व मग पाटलांचे पुढचे बेत सुरू झाले. गावातल्या एखाद्या महत्वाच्या प्रश्नावर विचार विनिमय करण्यासाठी पंचांची व इतर महत्वाच्या मंडळींची भरली नसेल, इतका वेळ पाटलांच्या ओसरीवर सभा झाली. किशोरच्या पुढच्या शिक्षणक्रमाचा विचार सुरू झाला. पाटलांनी आपली इच्छा बोलून दाखवली की, त्या कुळकर्ण्यांच्या पोरासारखा

की दिवा फडफडणारच ! आमच्या गरजा समाज पुरवित नाही. म्हणून आम्ही ओरड करणारच! त्याप्रमाणेच आमची कृत्ये बेशिस्तपणाची नाहीत तर समाजाला जाग करणारा तो एक धोक्याचा लाल कंदिल आहे. आधी समाजातील इतर घटकांनाही सुधारावायला हवे.

समाजात नजर वळविली तर पांढरी टोपी घातलेला गुंड, अंगठा बहाद्दर, पान तंबाखू चघळत, अश्लील विनोद करत हँ ऽ ऽ हँ ऽ ऽ हसत मोटारीतून हिंडतोय्. गुन्हे करीत सहीसलामत सुटतोय्. वैभवात लोळायचं असेल तर शिक्षण नसले तरी चालेल हाच आमच्यापुढे आदर्श ! कसला मग तो अभ्यास ? आणि कुठला आला ध्येयवाद !

कसं आणि किती पटवून द्यावं ? काही मुलांना आदल्या दिवशी प्रश्नपत्रिका मिळते. गर्भ श्रीमंत मुलाला कमी उत्पन्नाचा दाखला मिळतो. अमक्या तमक्याचा म्हणून कमी मार्क्स असतांना देखील मेडिकलला प्रवेश मिळतो. पण एखाद्या गरीब स्कॉलर मुलाला प्रवेश नाहीतर तो चिडणारच. विद्यार्थी रागानें प्रतिक्रिया व्यक्त करणार नाही तर काय गप्प बसणार ? असा विद्यार्थी काय बेशिस्त ?

मी खात्रीनें सांगतो, समाजानें आम्हाला शिवाजी द्यावा, आम्ही मावळे होतो की नाही ते बघा ! समाजानें आम्हाला नारद द्यावा की, आमच्यातील वाल्याचा वाल्मिकी होतो की नाही याचा अनुभव घ्या ! समाजाने असे चित्रपट काढावेत की आम्ही कर्तव्याच्या हाकेला ओ देतो की नाही ते पहावे.

बांधवांनो खरच आम्ही बेशिस्त नाही हो ! आम्हालाही चांगलं व्हावसं वाटतच. सुरांच्या सप्तकातूनच संगीत बनते ना ? तसाच आमचा सूर तुमच्या म्हणजे समाजाच्या सुरात मिसळून घ्या म्हणजे गोड संगीत निर्माण होईल. वडिलधाऱ्यांना पुन्हा कळवळून सांगतो, आम्हाला समजून घ्या नाही, आम्ही बेशिस्त नाही. आम्हाला चांगले नागरिक व्हायचंय् !

मित्रांनो, माझ्या मनातील सांगू —

नवीन स्वप्नें नव्या योजना
नवीन आशा नवीन कल्पना
नवे ज्ञान विज्ञान अमुच्या
सदा असे सांगाती !
या मंगल देशाचे आहे भविष्य
अमुच्या हाती !! भविष्य अमुच्या हाती !

विद्यार्थी मित्रांनो, लक्षात ठेवा—

चल चल रे नौजवान
रुकना तेरा काम नहीं
झुकनें का भी नाम नहीं !

०– क्षमस्व –०

अज्ञान

रमेश बोरोले
एम्.कॉम्. (सीनिअर)

वडगांव तसे लहानसे पण सुरेखसे गांव ! डोंगराच्या कुशीत लपलेले व हिरवेगारपणाची दुलई वर्षभर पांघरुन बसणारे ! खाऊन पिऊन गांव फार सुखी होते रामभाऊ अशा सुंदर व समृद्ध गांवचे पाटील. त्यातून सद्वर्तनी व चांगले सुस्वभावी मग गांवकऱ्यांमध्ये दबदबा राहायला आणखी काय पाहिजे ? पाटलांची वहाण गावातल्या रस्त्यावर करकर वाजली की घरातला कर्ता माणूस पटकन बाहेर येऊन रामराम ठोकणार. पाटलांना ओसरीवर बसण्याचा व चहा पिऊन जाण्याचा आग्रह होणार असे रामभाऊ म्हणजे मोठेच प्रस्थ होते.

किशोर हा रामभाऊ पाटलांचा एकुलता एक नवसासायासाने झालेला मुलगा. लहानपणापासून लाडाकोडात वाढलेला. तोंडातून शब्द निघायचा अवकाश, बाजूला दोन चार नोकर तो झेलायला तत्परतेने तयार! कुठलीही गोष्ट असो, किशोरने मागितली आणि मिळाली नाही असे कधी घडलेच नाही किशोर या वर्षी दहावीला बसला होता. उद्या त्याचा रिझल्ट लागणार होता. पाटील त्याच्या रिझल्टकडे डोळे लावून बसले होते. 'बोर्डात येणे' वगैरे प्रकार त्यांना फारसा माहीत नव्हता. कारण ते स्वत: शाळेचा उंबरठा फक्त 'बिगारी' पुरता चढलेले होते. अक्षर ओळख आणि आकडे ओळख झाल्यावर शाळेला त्यांनी सोयिस्कररीत्या रामराम ठोकला होता. पण नशीब बलवत्तर होते व व्यवहार चांगला जमत होता- म्हणून आज इतक्या मानमरातबीने गावात राहू शकत होते व त्यांचा जमहो चांगला बसला होता. तेव्हा अशा इंग्रजीतला '**A**' माहीत नसणाऱ्या पाटलांच्या, एकुलत्या एक पोराबद्दल काही अपेक्षा असतील तर नवल नाही तो गावात पहिल्या नंबराने पास झाला. तरी पाटलांना पुरे होते. तेच त्यांना "आमचा किशोर लई गून मिळवून शान पहिला आला." हे सांगायला पुरेसे होते.

एकदाचा तो रिझल्ट लागला व पाटलांची इच्छा फळाला आली. किशोन 'लई गून' (५० टके) मिळवून गांवात त्या शाळेत पहिला आला. पाटलांना स्वर्ग दोन बोटे उरला. सगळ्या गावाला पेढे वाटले गेले. शाळेतील मास्तर किशोरचे अभिनंदन करायला घरी आले व मग पाटलांचे पुढचे बेत सुरू झाले. गावांतल्या एखाद्या महत्वाच्या प्रश्नावर विचार विनिमय करण्यासाठी पंचांची व इतर महत्वाच्या मंडळींची भरली नसेल, इतका वेळ पाटलांच्या ओसरीवर सभा झाली. किशोरच्या पुढच्या शिक्षणक्रमाचा विचार सुरू झाला. पाटलांनी आपली इच्छा बोलून दाखवली की, त्या कुळकर्ण्यांच्या पोरासारखा

किशोर बी 'विंजिनीयर' व्हावा म्हणून ! सगळ्यांनी ही कल्पना उचलून धरली. मुंबईला शिक्षणाची सोय लई चांगली असे कुणी एका शहाण्याने सुचवले म्हणून सर्वानुमते किशोरला मुंबईला पाठवायचे ठरले.

पुढच्याच आठवड्यात कॉलिजेस् सुरू आहेत म्हणून कळले व किशोरच्या जाण्याची तयारी जोरात सुरू झाली. कॉलेज जीवनातल्या बऱ्याच गमती-जमती शहरात शिकणाऱ्या कुलकर्ण्यांच्या मुलांकडून त्याने ऐकल्या होत्या. त्या मजा प्रत्यक्ष अनुभवायला मिळणार म्हणून तो फार खुषीत होता आता तिकडे आई-वडिल असणार नाहीत. शद्ब झेलायला नोकर असणार नाही या गोष्टी त्या मजे पुढे अगदी क्षुद्र वाटत होत्या. मुळात त्याची वृत्ती उनाडपणा करण्याकडे, पण इथे पाटलांच्या धाका-खाली गाडी जरा रुळावर चालली होती.

ॲडमिशन वगैरे होण्याच्या दृष्टीने कुणी शहाणे सुरते माणूस बरोबर असावे, म्हणून गांवचे मास्तर, पाटील व किशोर सामानाच्या लवाजम्यासह अखेर मुंबईला निघाले. कॉलेज ॲडमिशन, होस्टेल ॲडमि-शन असे सगळे सोयस्कर झाले व वडगांवकर किशोर एकदाचा 'मुंबईकर' झाला. किशोरची होस्टेल वगैरेची सगळी व्यवस्था लावून देवून पाटील जायला निघाले. अभ्यास महत्वाचा, पैसा लागला त्यासाठी तरी फिकीर नको वगैरे सांगून ते दाटल्या कंठाने निरोप घेऊन गेले.

दुसऱ्या दिवसापासून किशोरचे कॉलेज जीवन सुरू झाले. किशोरचा पार्टनर सीनियरला होता, म्हणजे त्याचा ' दादा ' च तो ! अभ्यासात खितपत पडण्यापेक्षा कॉलेज जीवन एनजॉय करण्याकडे त्याचा जास्त कल होता. त्याची रोजची मजा पाहून किशोर आश्चर्यचकित झाला व नंतर त्याच्या-

कडे आकर्षितही होऊ लागला. कारण शहरी जी व त्यात मुंबईसारखे शहर, शिवाय आता प्र कोणाचाच धाक नाही. त्यामुळे त्याची मूळची प्र उचल खाऊ लागली.

किशोरच्या पार्टनरने त्याच्या घरची परिस्थि समजून घेतली. पैशाची सुबत्ता व अडाणी व ही जोडी जमल्यावर तो फारच खुष झाला. त्या किशोरच्या प्रवृतीत होणारा बदलही त्याच्या ती नजरेतून सुटला नव्हता. सगळ्या पिरियडस्‌ना ब णारा एकही प्रॅक्टीकल न बुडविणारा किशोर आ रोज नवे निमित्त काढून दांड्या मारायला ला होता. आता हे हळूहळू बिघडू लागलेले पा आपल्या जाळ्यांत सापडणार हे त्याने बरो ओळखले.

आणि झालेही तसेच ! कारण किशोरला क मुंबईची खास माहीती नव्हती व त्याच्या बरो मजा करायला कुणीतरी चांगला 'गाईड' त्या हवाच होता. आता वडिल महिन्याला पाठ असलेली रक्कम त्याला पुरेनाशी झाली हो वडिलांकडून जास्तीत जास्त पैसे मागवून घ्याय कोणती युक्ती काढावी हे त्याला अगदी सुचेन झाले होते. आपल्या ह्या सगळ्या अडचणी त्या पार्टनरला सांगीतल्या. अशा **Difficulti** सोडविण्यात त्याचा पार्टनर अतिशय हुषार होता.

अशानी वडिलांकडून पैंसे उकळायची आयडि लवकरच त्याच्या सुपिक[?] डोक्यात शिज लगेच दुसऱ्या दिवशी किशोरच्या वडिल तातडीचे पत्र गेले की, अभ्यासासाठी, इथे त्या सर्व सोयी लॉग-टेबल (**sin tan**) सह अतिशय जरूर आहे. व ती कमीत कमी हजार रुपयांची तरी जरुरी आहे, तेव्हा पैंसा पाठवण्या

तावडतोब व्यवस्था करावी. त्या शिवाय ह्याचा अभ्यास अगदी खोळंबून बसला आहे. प्रॅक्टीकल्स पूर्ण करणेही त्याला अशक्य आहे. पाटलांना हे पत्र मिळाले तेव्हा त्यांची पैंशांची तशी अडचण होती, पण मुलाच्या अभ्यासाचा खोळंबा नको म्हणून तावडतोब त्यांनी पैंसे पाठवून दिले.

पैंसे मिळायची युक्ती सफल झाल्याचे पाहून किशोर व पार्टनरला फारच आनंद झाला व पुढच्या वेळेला पैंसे मागवून घेण्यासाठी आता कुठल्या वस्तूचे नांव पुढे करावे याचा ते विचार करू लागले. लगेच **Fractional Box** चे नांव त्यांच्या डोळ्यापुढे चमकले, त्यासाठी पुन्हा ५०० रू. ची मागणी झाली. पण **Journal** नामक तीन पुस्तकांसाठी कमीत कमी ४०० ते ५०० रु. लागतात असे पत्र गेले. पुढच्या टर्ममध्ये पुन्हा **Dissect-ion Box** या साठी हजार रुपयांची मागणी झाली. रामभाऊ फारच बुचकळ्यात पडले. किशो-रला आपण ज्या अभ्यासक्रमाला घातले आहे, तो खूप खर्चिक आहे व त्याला खूप पैसे लागतात. एव-ढेच त्यांना माहीत होते. पण म्हणून दर महिना-पंधरा दिवसाला अशी ५०० ते १००० रुपयांची मागणी ऐकून ते चक्रावून गेले.

दिवाळीला थोडे दिवस किशोर भेटून गेल्या नंतर तो बराच दिवस भेटला नव्हता व त्याच्या पाचशे-पाचशे व हजार-हजार रु. च्या वस्तूंबद्दल पाटलांना फारच उत्सुकता असल्यामुळे त्यांनी मुंबईला जाऊन किशोरला भेटून यायचे ठरवले. किशोर दिवाळीत घरी आला तेव्हा त्याने **Log table Weight Box** यांच्या केलेल्या वारे-माप वर्णनामुळे पाटलांच्या मनात काही भलत्याच कल्पना उभ्या होत्या. किशोरच्या खोलीत गेल्या बरो-बर त्याच्या कपड्यांपेक्षा व इतर वस्तूंपेक्षा एका

कोपऱ्यात भले मोठे कोरे करकरीत ' टेबल ' व दुसऱ्या कोपऱ्यात ' वजनांची मोठी पेटी ' उभी असलेली दिसेल, असे चित्र त्यांच्या डोळ्यापुढे उभे होते. पण प्रत्यक्षात मात्र तसे काहीच घडले नाही. त्यांनी किशोरच्या खोलीत पाऊल ठेवले तो सगळी-कडे चित्र विचित्र रंगाच्या व आकारांच्या कप-ड्यांच्या पताका फडकतांना दिसल्या. पण ज्या गोष्टी बघण्यासाठी ते उत्सुक होते त्या गोष्टी कुठेच दिसेनात.

किशोरशी पंधरा-एक मिनिटे इकडच्या तिक-डच्या गप्पा झाल्यानंतर मात्र आपली उत्सुकता पाटलांना दाबून ठेवता येईना. त्या गोष्टींबद्दल पाटलांनी प्रश्न विचारल्यावर किशोर गडबडला. एवढ्या ' प्रचंड ' गोष्टी आपण कुठे ठेवल्या सांगावे हे त्याला सुचेना. पण अशावेळी नेमका त्याचा पार्ट-नर त्याच्या मदतीला धावून आला. त्याने पाटलांना समजावून सांगितले की, त्या गोष्टी त्याला खोली-वर लागत नाहीत; पण प्रॅक्टीकल करतांना मात्र त्या गोष्टी नसल्या तरी पदोपदी अडते. त्यामुळे त्या वस्तु किशोरने प्रयोगशाळेत ठेवल्या आहेत व आज नेमका रविवार असल्यामुळे कॉलेज बंद ! म्हणून त्या वस्तू त्यांना बघणे शक्य नाही. बाहेरच्या कुणालाच प्रयोगशाळेत प्रवेश नसतो. तशीही सरांची परवानगी काढून एकवेळ किशोरने त्यांना प्रयोग शाळेत नेले असते पण रविवार असल्यामुळे त्याला नाईलाज होता.

मुंबईत कोणी इतर नातेवाईक नसल्यामुळे व इतर काहीएक काम नसल्यामुळे आता फार काळ तिथे थांबणे पाटलांना शक्य नव्हते, म्हणून संध्याका-ळीच ते परत निघून गेले. किशोर भेटल्याचा जरी त्यांना आनंद झाला तरी इतक्या अमूल्य वस्तु बघा-यला मिळाल्या नाहीत म्हणून ते मनांतून फार खिन्न

झाले होते. वडिलांना एकदा स्टेशनवर पोहोचवून आल्यावर किशोरचा जीव अगदी भांड्यात पडला व एक फार मोठे संकट टळल्याचा त्याला आनंद झाला.

पण हा त्याचा आनंद फार काळ टिकला नाही. कारण त्यानंतर अगदी थोड्याच दिवसांनी शिक्षणसोडून ताडबतोब वडगांवला निघून येण्याबद्दलचे पाटलांचे खरमरीत पत्र त्याला मिळाले. वडिलांचा जळजळीत राग प्रत्येक शब्दाशब्दांतून व्यक्त होत होता. दोन दिवसांच्या आत किशोर परत आला नाही तर कामाचा सगळा पसारा बाजूला सारून आपण स्वत: जातीने किशोरची उचल बांगळी करायला तिथे येवू असा निर्वाणीचा इशारा द्यायला पाटील विसरले नव्हते. ते असे अचानक गाडे उलटायला काय कारण झाले असावे याचा काहीच थांग किशोरला लागेना.

त्याचे असे झाले, कॉलेजला अचानक सुटी मिळाल्यामूळे जवळच्या शहरी सायन्सलाच शिकत असणारा पाटलांचा लांबचा पुतण्या काकांकडे येवून राहिला होता. पाटील मोठ्या कौतुकाने किशोरच्या कॉलेज जीवनाचे वर्णन त्याच्याजवळ करीत होते. त्याचा दर महिन्याचा खर्चाचा आंकडा ऐकूण पुतण्या आश्चर्य चकितच झाला. व एवढा पैसा कसा काय लागतो असे त्याने विचारताच पाटलांनी त्याच्या **Log table** व वजनाच्या पेटीची सुरस कथा ऐकविली. हे सगळे ऐकल्यावर पाटलांच्या अज्ञानाला हंसावे की कीव करावी हेच त्याला कळेना. पण पाटलांना असे अज्ञानाच्या अंधारात चाचपडत ठेवणे त्याला बरे वाटेना. शिवाय आपण आताच या प्रकरणाला तोंड फोडले नाही तर काकांचा एकुलता एक किशोर हाताबाहेर जाईल हे सत्यही त्याला दृष्टीआड करता येईना.

प्रथम जेव्हा पुतण्या म्हणाला की, या सर्व गोष्टी मी तर आता बरोबर घेऊन आलो आहे, तेव्हा पाटलांना खरेच वाटेना. पण आपल्या लहानशा बॅगेतून त्या ' तथाकथित महान ' गोष्टी त्याने बाहेर काढून दाखवायला सुरूवात केली मात्र क्षणाक्षणाला पाटलांचा रागाचा पारा चढायला लागला. कोवळा व एवढासा वाटणारा किशोर आपल्याला इतका फसवू शकेल ही कल्पनाच त्यांना असह्य होती.ती भिंतीवरील फडफड करणारी पानें आपल्या अज्ञानाची कीव करीत हसत आहेत असे त्यांना वाटू लागले. त्यांच्या दणकट तळहाताच्या कुठल्या कोपऱ्यात जाऊन पडलेली वजन पेटी बघतांना त्यांचे डोके अक्षरश: जड झाले. त्यांच्या नुसत्या बोलण्या सरशी थरथरणारी त्यातली वजनें पाहून तेच रागाने थरथरू लागले. आपल्या अज्ञानाचा आपल्या चिमुरड्या मुलाने इतका भयंकर फायदा घ्यावा याचा त्यांना अतोनात संताप झाला. किशोरला नीट वागण्याची समजूत व संधी देण्याचा, पुतण्याचा सल्ला न मानता त्यांनी किशोरला कडक पत्र लिहिले. अशा रितीने आपल्या वडिलांच्या अज्ञानाचा फायदा घेणाऱ्या व कुमार्गाला लागलेल्या ' मुंबईकर ' किशोरला पुन्हा वडगांवकर व्हावे लागले. !

● ● ●

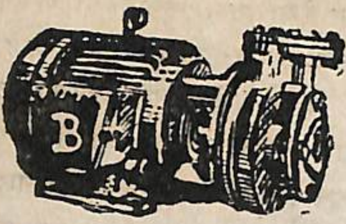

टेक्समो [कोईमतूर]

☎ ३४५३ दुकान
३२१४ घर

मोनोब्लॉक, कपल्ड, डोमेस्टीक सबमर्सीबल पंपस्

हेड ऑफिस –

रुरल सप्लायर्स

पोलन पेठ, जळगांव.

ब्रँचः –
नया मोटर स्टॅन्ड

बुऱ्हानपूर (म. प्र.)

☎ ८५९

पंपसेट प्रत्यक्ष वर्कींग पहावे व खात्री झाल्यावरच खरेदी करा.

★ इथं नाविण्य जन्म घेतं !

साजन सरिता

कापडाचे भव्य शो रूम

स्टेशन रोड, जळगांव

☎ ५४१८.

'व्यसन हे फॅशन बनल्यामुळे होणारे चारीत्र्यहनन'

सोनवणे प्रभाकर जिजाबराव
एम्.कॉम्. [ज्युनिअर]

(जळगांव जिल्हा दारूबंदी निबंध स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक प्राप्त लेख)

आज आपल्या देशाची किंवा समाजाची स्थिती पाहिल्यास असे आढळून येईल की, आजचा बहुतेक समाज व्यसनाधीन बनलेला आहे, आणि विशेष म्हणजे ज्या वेळेस व्यसनाचे फॅशनमध्ये रुपांतर होते, त्यावेळेस त्याचे काय परिणाम होतात हे सर्वश्रुत आहे. व्यसने दोन प्रकारची असतात. चांगल्या गोष्टीचे आणि वाईट गोष्टीचे. पण नेहमीच्या नियमाप्रमाणे वाईट व्यसनांचाच विकास होत असतो, अशी कितीतरी प्रकारची व्यसने आपल्याला सांगता येतील.

आजच्या समाजांत प्रमुख बोकाळले गेलेले व्यसन म्हणजे दारु, दारुचे दुष्परिणाम किती भयंकर होतात, याची कल्पनाच करता येणार नाही. वास्तविक थंड प्रदेशांत राहणाऱ्या लोकांना मद्य आवश्यक असते पण आपला देश उष्ण कटीबंधात आहे. व पूर्वी इंग्रजांचे राज्य असल्यामुळे इंग्रजांमुळे दारुचा प्रसार मोठ्या प्रमाणावर झाला. इंग्रजांची व्यापारीवृती, शिस्त, प्रामाणिकपणा इ. चांगल्या गुणांकडे दुर्लक्ष करुन मद्य पिण्याच्या सवयीचे आपल्या लोकांनी मोठ्या प्रमाणावर अंधानुकरण केले. आज कोठल्याही बाबतीत पाश्चात्यांचे अंधानुकरण करणे ही आपल्याकडील फॅशन होऊन बसली आहे.

दारुमुळे आज अनेकांचे संसार उध्वस्त झालेले आहेत. जे दारु पिऊन येतात, त्यांच्या घरची परिस्थिती पाहवत नाही. बिचारी घरांतील लक्ष्मी चार घरांची मोलकरीण बनून कसातरी घरसंसार चालवत असते, आणि हे महाशय संध्याकाळी झोकून डुलत डुलत, गटारीचा वास घेत घरी येतात, आणि येताच घरात भांडणाला सुरुवात होते. मग त्या बिचारीला मारहाण केली जाते. मुलांना मारझोड केली जाते पण पत्नी ही सती सावित्री, पतीव्रता असल्यामुळे तो ज्या लाथेने मारतो परत त्याचीच पूजा करते. घरांत पुरेसे खायला अन्न नसते. अशामुळे सर्वच बाबतीत मुलांचा विकास खुंटतो, आणि मोठेपणी बापाच्या पावलावर पाऊल टाकूण व्यसनी बनत असतात. ज्या लोकांना दारुचे व्यसन असते, ते त्याचे समर्थन करतांना आढळतात. ते म्हणतात, 'आमचे दुःख विसरण्यासाठी आम्हाला दारुचा आश्रय घ्यावा लागतो.' पण सत्यस्थिती वेगळीच असते. दुःख विसरण्याचा तो काही एकच मार्ग नसतो. ज्यांना एक वेळेस खायला मिळत नाही, ते सुद्धा व्यसनाधीन होतात. आज समाजाच्या खालच्या

वर्गात, तो वर्ग अशिक्षित असल्यामुळे दारुचे व्यसन मोठ्या प्रमाणावर आढळते. म्हणून खालचा वर्ग सुशिक्षित झाल्याशिवाय त्यांना व्यसनाचे दुष्परिणाम कळायचे नाहीत. म्हणून जर दारुचे व्यसन आटो-क्यात आणायचे असेल तर खालचा वर्ग सुशिक्षित केल्याशिवाय गत्यंतर नाही.

दारु हे प्रमुख व्यसन ! या बरोबरच अनेक दुय्यम पण घातक व्यसने समाजात फैलावलेली आहेत. त्यांत सिगारेट, विडी ओढणे, या व्यसनाचा तरुण पिढीवर सर्वाधिक प्रभाव आहे. आजचा तरुण घरी एक वेळ खायला नसेल तर चालेल, पण तोंडात विडी किंवा सिगारेट पाहिजे. हे व्यसन अशि-क्षितांप्रमाणे सुशिक्षितांमध्ये देखील मोठ्या प्रमाणा-वर आढळते. यामध्ये कॉलेज कुमारांचा मोठ्या प्रमाणावर समावेश आहे. आजचा कॉलेज विद्यार्थी सिगारेटच्या अधीन झालेला आहे, ज्यावेळेस सिगारेट पिणाऱ्यांच्या टोळक्यात एखादा न सिगरेट पिणारा विद्यार्थी सापडतो, त्या वेळेस त्याच्यावर सक्ती केली जाते. त्याला बळजबरीने सिगारेट पाजली जाते आणि जर त्याने नाकारली तर " तू सिगारेट पित नाहीस ? अरे सिगारेट पीना तो मर्द का काम है ! " असे डॉयलॉग ऐकवले जातात. आज-कालचा तरुण जणु सिगारेट पिता आले म्हणजे जीवन जगता आले असे समजतो. सिगारेटचे परिणाम किती घातक होतात हे सर्वांना ठाऊक आहे. सिगा-रेटींमुळे सेकंदा सेकंदाने आयुष्य घटत जाते. कर्करोग होण्याची शक्यता असते. हे सर्व शास्त्रज्ञांनी सप्रमाण सिद्ध केलेले आहे, पण तिकडे कुणीही लक्ष देत नाही. सिगरेट पाकिटावर स्पष्ट असा इषारा दिलेला असतो. सिगरेट पिणाऱ्यांची शरीरे कशी असतात ती आपणास दिसतातच. शरीरात फक्त हाडांचा सापळा असतो. ओठ पूर्णपणे काळे पडलेले असतात आणि नेहमी खोकणे चालू असते. सिगरेटचे व्यसन हे पूर्णतः फॅशन म्हणून केले जाते. त्याच्या मुळाशी दुसरी काहीही परिस्थिती नसते आणि अ म्हटले जाते की, आजची तरुण पिढी ही उद्या देशाचे आधारस्थंभ आहेत. पण असे व्यसनां किडलेले तरुण काय बोडक्याचा राज्यकारभा करणार ? अशा खांबांवरची स्वातंत्र्याची इमार कशी मजबूत राहील ?

व्यसनाची वाढ आज अनेक मार्गांनी हो असते. व्यसनाचा प्रचार आणि प्रसार करणारे प्रमु माध्यम म्हणजे चित्रपट. आजची तरुण पि चित्रपटवेडी आहे. आज चित्रपटात जे दाखवि जाते, त्याची तरुण पिढीकडून नक्कल केली जाते अमक्या पिक्चरमध्ये नायक अशा पद्धतीने सिग ओढतो म्हणून आजचे तरुण त्या पद्धतीने सिग ओढायला शिकतात. अमक्या चित्रपटातील खलना अशा पद्धतीने तंबाखू खातो, म्हणून मी त्या पद्ध तंबाखूखातोअसे सांगणारे अनेकजण भेटतात. व्यसन सुरुवात ही केव्हाही फुकटाने होत असते. आज मित्राने आग्रह केला म्हणून दारु प्यालो. काय मित्राला नाही म्हणवेना, म्हणून सिगरेट प्या असे अनेक जण सांगतात. पण पुढे मात्र स्वतः पैशाने प्यालेली देखील अपुरी वाटू लागते. व्यसनाधीन लोक व्यसनासाठी चोरी करा देखील मागे पुढे पाहात नाहीत. इतकी त्या पातळी खालावते. शेवटी ते घरातील भांडी विकायला देखील कमी करीत नाहीत.

आजची तरुण पिढी व्यसनाच्या इतक्या अ झालेली आहे की, तिला स्वतःचे हित, अहित काही कळत नाही, आणि व्यसन फैलावण्याचे साधने म्हणजे अंधानुकरण व जाहिरात. बहु व्यसनांचा फैलाव अंधानुकरणाने होतो. तो सिगा पितो म्हणून मी पितो असे सांगणारे सुद्धा मह भेटतात. पण तो थोडा आजारी पडला स्पेशालिस्ट डॉक्टरकडे जातो व तू आजारी तर तुला साध्या औषधीगोळ्या देखील मिळत नाहीत. हे आजच्या तरूणाला कळत नाही. विशेष म्हणजे चांगल्या गोष्टीच्या अनुकरणाकडे दुर्लक्ष करुन वाईट गोष्टीचे अंधानुकरण त्वरीत केले जाते. त्या मुळे व्यसन फैलावण्यास मदत होते आणि कोणतेही व्यसन संसर्गजन्य रोगाप्रमाणे असते. त्याची एकदा लागण झाली की, ते वाढतच जाते. चित्रपटातील नायकला शिंक जरी आली तरी तो उपचारासाठी परदेशात जात असतो. आणि आपण कॅन्सरने जरी आजारी पडलो तरी साधे उपचार सुद्धा काही वेळेस मिळू शकत नाहीत. हे सत्य आजचा तरुण विसरलेला आहे.

व्यसनाधिनांचे चारित्र्य इतके किळसवाणे असते की, विचार न केलेला बरा. ते व्यसनाच्या नशेत आई वडिलांना देखील मारायला कमी करीत नाहीत. ज्यादेशा-तील तरुण पिढी पूर्ण पणे व्यसनाधीन आहे. त्या देशातील जनतेचे चारित्र्य किती खालावलेले असेल याची कल्पना येते.

आजकालचे पुढारी दारुबंदीवर भाषणे देतात आणि घरी गेल्यावर थकलो म्हणून एकदोन पेग मारतात! आपल्या देशातील हे कटूसत्य आहे. कारण शेवटी ते आपले प्रतिनिधी असतात. एकंदरीत आज व्यसन हे हायसोसायटी पासून खालपर्यंत पोहोचलेले आहे. फरक एकढाच की श्रीमंताचे व्यसन पैश्यानी झाकले जाते तर गरीबांचे उघडे पडते, म्हणून आज हजारो गरीब खोपडी पिऊन मरतांना आढळतात.

आज व्यसनबंदी, समाजसुधारणा इ. कितीही वल्गना केल्या जात असल्या तरी संपूर्ण समाज सुशिक्षित व सुसंस्कृत झाल्याशिवाय व्यसनांना आळा बसणार नाही. व्यसनी माणसांवर एक प्रकारे बहिष्कार टाकला गेला पाहिजे. समाज व्यसनाला मोठा दुर्गूण मानते असे व्यसनी माणसास वाटले पाहिजे.

प्रत्येकाने मनाशी अंतमुर्ख होऊन सद्सद् विवेक बुद्धीने व अंतिम हितीच्या दृष्टीने थोडा जरी विचार केला तरी व्यसनातील दोष कळू शकतील व व्यसन आटोक्यात येऊ शकेल. आणि जर व्यसन आटोक्यात आले तर देशातील तरुण पिढ्यांचा खऱ्या अर्थाने विकास होवून राष्ट्राचे चारित्र्य ऊंचाऊ शकेल.

● ● ●

JAIRAM

Tailor

183, Navi Peth; JALGAON. 425001

आपल्या सेवेत सहर्ष सादर करीत आहोत
अति शक्तिमान ट्रॅक्टर
HMT Zetor 5911

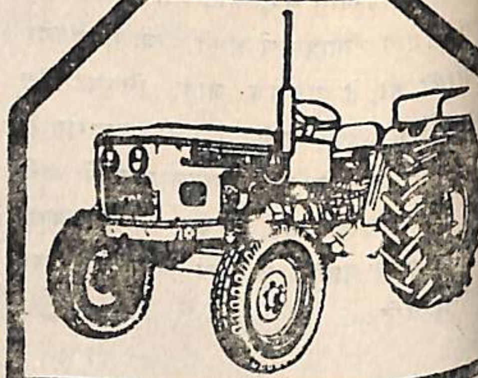

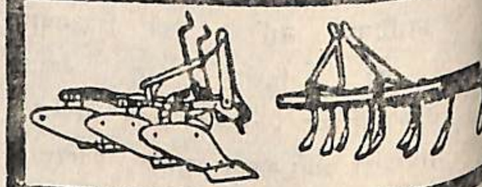

एच.एम.टी.झेटर ट्रॅक्टर्स स्पेअर पार्टस व इंजिन ही उपलब्ध

आमच्याकडे ट्रॅक्टरवर चालणारी शेतीपयोगी सर्व अवजारे नांगर, वखर, केणी, सरीरेझर, कॉम्प्रेशर, सीनालिका व हीरे पंजाब ISI मार्कचे थ्रेशर मिळतील २ व ४ चाकी हैड्रोलिक, स्प्रिंग टाईप ४ ते १० टनापर्यंत क्षमतेचे आपल्या सोयीनुसार ट्रेलर बनवुन देवू.

साखर कारखाने, नगर पालीका व कॉन्ट्रॅक्टर्स यांच्या सोयीसाठी फ्रन्ट लोडर हायड्रोझर हायड्रो स्केपर डिट्चर्स मिळतील. तसेच अद्यावत सर्व्हिस स्टेशन सर्व प्रकारच्या ट्रेलरची दुरुस्ती व विनामुल्य योग्य सल्ला मिळेल. कृपया बुकींगसाठी त्वरीत संपर्क साधा. (शाखा)

मे. पंकज ऑटो
सी १/१ औद्योगिक वसाहत, अजिंठा रोड, जळगाव, फोन ६६६२

हेड ऑफीस. फोन. ४३८३
मे. पंकज ऑटो
५४. सिंधी कॉलनी, जालना रोड, औरंगाबाद

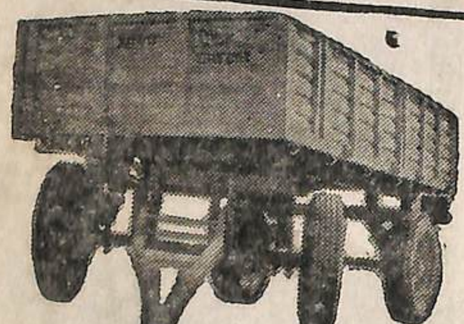

प्रविण ट्रेलर
एक वर्षाची गॅरेन्टी व फ्री सर्व्हिस
खास वैशिष्ट्यपुर्ण डिझाईन असलेले ट्रॅक्टर ट्रेलर आपल्या पसंतीनुसार टायर किंवा हुक आवडता रंग तसेच हॉयड्रोलिक पध्दतीने टिपींग होणारे व ऊस वाहतुकीसाठी ४ चाकी अेकमेव अष्टपैलू ट्रेलर
मे. प्रविण मेटल वर्क्स
सी, १/१ औद्योगिक वसाहत, जळगाव, फोन. ५१५२

सुप्रसिध्द 'पंकज ट्रेलर' चे निर्माते
• स्प्रिंग टाईप व हायड्रोलीक • एक वर्षाची गॅरेंन्टी व फ्री सर्व्हिस
मे. अशोक इंडस्ट्रीज ७ पोलन पेठ, जळगाव, फोन. ४०७५

DHARMA

आंतर महाविद्यालयीन कबड्डी विजेता संघ

श्री. सुनिल एम. गगडाणी
एम्. कॉम्. सर्वप्रथम ८२-८३

आंतर महाविद्यालयीन फुटबॉल विजयी संघ

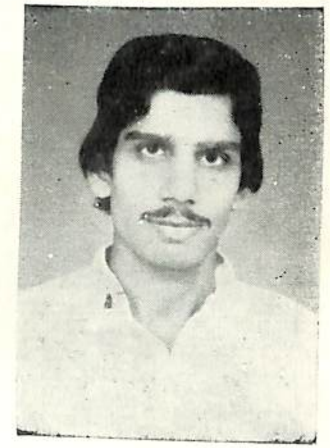

पुणे विद्यापीठ कबड्डी खेळाडू
उपकर्णधार (कबड्डी)

आंतर महाविद्यालयीन टेबल टेनिस विजयी संघ (मुली)

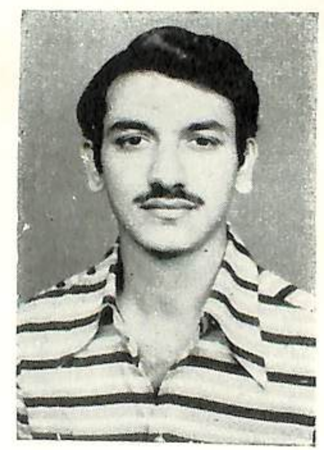

श्री. योगेंद्र सोळुंकी उपकर्णधार
पुणे विद्यापीठ हॅण्डबॉल खेळाडू

हिंदी नाटिका 'पानी गगे न डबरे' हिंदी महासभा
पुणे-मुंबई येथे द्वितीय क्रमांक

पु. जे. महाविद्यालयातील पुणे विद्यापीठ संघातील खेळाडू

'कथा दिनूच्या मृत्यूपत्राची' या एकांकिकेतील कलाकार

कु. मेघा खंडाळकर
पुणे विद्यापीठ हॅण्डबॉल खेळ
विद्यार्थिनी प्रतिनिधी

कु. सुनीता कर्णिक हॅण्डबॉल वि
खेळाडू बी. कॉम.-सर्वप्रथम

कु. गौरी चिपळूणकर
१२ वी विज्ञान-सर्वप्रथम

''पावसाचे गाणे'' या एकांकिकेतील कलाकार
पुरुषोत्तम करंडक, पुणे येथे द्वितीय पारितोषिक

कु. मेघना आठवले
एम. एस्सी. (गणित) सर्वप्रथम

आंतर महाविद्यालयीन बास्केट बॉल विजयी संघ (मुली)

श्री. गोविंद मनसुटे, रोटरी क्लब,
पाचोरा आयोजित 'एकपात्री
नाटयप्रयोग' या स्पर्धेत प्रथम क्र.
व रु. १०१ रोख बक्षीस

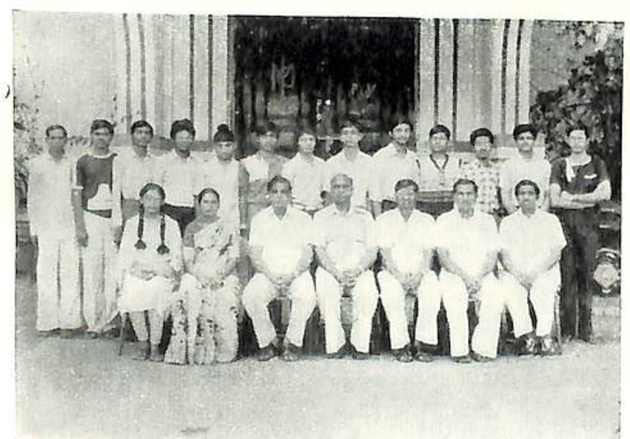

कनिष्ठ महाविद्यालय, पोहणे स्पर्धेतील
विभागीय पातळीवरील उपविजेते

कु. सुनंदा जोशी
बी. एस्सी. परीक्षेत सर्वप्रथम

कनिष्ठ महाविद्यालय विज्ञान मंडळ कार्यकारिणी

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेचे उद्घाटन प्रसंगी डॉ. आण्णासाहेब वेंडाळे ज्योत प्रज्वलित करतांना

आंतर महाविद्यालयीन हॅण्डबॉल विजयी संघ (मुले)

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेच्या स
प्रसंगी भाषण करतांना जिल्हाधिका
श्री. भास्करराव पाटील

श्री. विश्राम अभ्यंकर राष्ट्रीय पात
खो खो विजयी संघातील सुवर्णपदक
यांचा प्रमुख पाहुणे श्री. एन. सी. जो
हस्ते सत्कार

अजन्ता

हिन्दी विभाग

आधुनिक युग मे जब विज्ञान ने समुद्रों और पर्वतों का अन्तर दूर कर एक देश को दूसरे के पास पहुँचा दिया है, जब अणुबम की अन्तक छाया में भी अमर मानवता जाग उठी है और जब ध्वंस की लपटों के नीचे भी निर्माण के अंकुर सिर उठा रहे है, तब हम अपने मनों की दूरी बढ़ाकर संदेह के प्रचार खडे कर और विरोध के स्वरो मे बोलकर अपनी महान् परम्पराओ की अवज्ञा ही करेंगे।

महादेवी वर्मा —

अ नु क्र म णि का

अ.नं.	विषय	लेखक
१)	बहुमुखी प्रतिभा सम्पन्न कवि – जयशंकर प्रसाद	कु. लता महाजन
२)	समय का मूल्य	राजेंद्र धांडे
३)	वैवाहिक जीवन में असंतोष क्यों ?	सौ. निशा एस. चौधरी
४)	वह कौन थी ?	जयराज छपरीबंद
५)	आधुनिक मीरा – महादेवी वर्मा	सौ. सुलोचना नारायण पाटील
६)	दिवाला . . .	हेमंत सोपान पाटील

बहुमुखी प्रतिभासम्पन्न कवि जयशंकर प्रसाद

कु. लता महाजन
एम्. ए. हिन्दी

आधुनिक हिन्दी साहित्य का वास्तविक प्रारंभ जयशंकर 'प्रसाद' की कृतीयोंके साथ होता है। प्रसाद जी सही अर्थों में एक बहुमुखी प्रतिभा संपन्न कवि हैं। उन्होने साहित्य की जिस भी विधा पर लेखनी चलायी उसे पूर्णता तक पहुँचाया। यही कारण हैं कि आज जब कि उनके अन्य समकालिन साहित्यकारोंकी रचनाएँ समय के साथ साथ पुरानी पड गयी है, लेकिन प्रसाद जी का साहित्य आजभी रुचिपूर्वक पढा जाता हैं और उसमें आधुनिक चिंतन और मननका स्त्रोत दिखायी देता हैं।

जयशंकर प्रसाद जी का जन्म वाराणसी के एक सम्पन्न वैश्य घराने में संवत १८४९। इ. स. १८८९ में हुआ था कहा जाता है कि उनका जन्म शंकर के वरदान स्वरुप हुआ था इस लिए इनका नाम जय-शंकर प्रसाद रखा गया। इनका परिवार सुंघनी साहू के नाम से प्रसिद्ध था। प्रसादजी के पिता श्री. देवी प्रसाद एक कुशल व्यवसायी और उदार हृदय के होने के साथ साथ साहित्य प्रेमी भी थे। उनके घर साहित्यिकों का जमघट लगा रहता था। और समय-समय पर गपशप होती रहती थी। इस साहि-त्यिक वातावरण का प्रभाव प्रसादजी पर बाल्यकाल से ही पड रहा था।

प्रसादजी की स्कूली शिक्षा बहुत कम हो सकी थी, लेकिन उन्होने घरपर ही संस्कृत साहित्य का गहरा अध्ययन किया था। संस्कृत के साथ साथ आपने अंग्रेजी और उर्दु पर भी अच्छा अधिकार प्राप्त किया था। प्रसादजी का परिवार धार्मिक परिवार था। बचपन से ही उन्हे विभिन्न तीर्थों की यात्रा करने का अवसर मिला। इन यात्रा से जहां प्रसादजी की धार्मिक भावनाओं को परिपक्वता प्रदान की, वहां भिन्न भिन्न नगरों और तरह तरह के लोगों को देखने का अवसर भी दिया। इन यात्राओं का प्रसादजी की पैनी दृष्टि ने पूरा लाभ उठाया। साहित्य के प्रति अनुराग होने के साथ-साथ प्रसादजी को स्वास्थ्य निर्माण और कसरत का भी बहुत शौक था। बचपन में ही आपके पिता और चाचा का देहान्त हो गया था। घर की जिम्मेदारी प्रसादजी के बडे भाई पर आयी। कुछ दिनोंबाद उनका भी देहान्त हो गया और घर के संचालन का दायित्व प्रसादजी के कन्धों पर आ गया। उस समय घर ऋण के बोझ के नीचे दबा सिसक रहा था

प्रसादजी का जीवन एक मौन साधक का जीवन है। आप अपने समय की साहित्यिक दल-बंदियों में न उलझ कर एकान्त मन मे साहित्य साधना में रत

रहते थे। उसी कारण आप साहित्य सभाओं में भी बहुत कम जाते थे। अपनी दुकान पर मित्रों के साथ बैठकर साहित्य चर्चा करना आपको पसंद था।

प्रसादजी निरभिमानी किंतु आत्म-विश्वासी व्यक्ति थे। मुलत: आप गंभीर प्रकृती के थे किंतु यथा अवसर हास्यविनोद में भी समान रुप से रुची लेते थे। आप देशभक्ति के कायल थे। लेकिन राज-नैतिक स्वतन्त्रता को ही सब कुछ न मानकर सांस्कृतिक जागरण को भी समान रुपमे महत्व देते थे।

वास्तव में प्रसादजी रस और आनन्द के कवि है। आप संघर्ष और सुख दोनों की स्थितियों को स्वीकार करते है। लेकिन रचना की परिसमाप्ति सुख और समरसता की स्थिती मे ही करते है। आप रस को ही काव्य की आत्मा मानते है। यद्यपी प्रसाद साहित्य में सभी रसों का संचार है, तथापी शृंगार और करुणा का ही बाहुल्य है।

'कामायनी' प्रसादजी की अमर रचना है, और भारतीय साहित्य ही नहीं, विश्व-साहित्य का अमूल्य रत्न है। इस महान कृति में प्रसादजी के सम्पूर्ण जीवनका अनुभव उनकी कला का प्रौढता और शाश्वत मानव मूल्यों का सर्वेक्षण एक साथ उपलब्ध है। जन्म, मृत्यु, प्रेम, वात्सल्य, ईर्ष्या, मोह आदि मानव प्रवृत्तियों का बहुत ही सूक्ष्म विवेचन इस कृति में देखने को मिलता हैं।

प्रसादजी केवल कवि नही थे। नाटक, उपन्यास, कहानी, निबंध आदि सभी साहित्यिक विधाओंपर उनका समान अधिकार था। आपके नाटक "चन्द्रगुप्त" "स्कन्दगुप्त" "ध्रुवस्वामिनी" आज भी रंगमंचपर प्रस्तुत किए जाते है। कथा लेखन क्षेत्र मे प्रसादजी कलावादी थे किन्तु बादमे प्रेमचन्दजी के सम्पर्क मे आनेपर आपके पर प्रेमचन्दजी का प्रभाव पडा। प्रेमच प्रभाव के कारण हीं आपने "तितली" ग्रामीण पृष्ठभूमिपर आधारित उपन्यास आपका अन्तिम अधुरा उपन्यास "इरावती" यथार्थ की भूमिपर आधारित हैं।

रसवादी और आनन्दवादी होंते हु प्रसादजीके काव्यमे लौकिकता का अभा आप जीवन कें गंभीर अभिप्रायो के सौन्दर्य की उद्दाम अभिव्यक्ति के सा आपकी कविता मे एक उत्स्फूर्त अध्या चेतना भी हैं। इसलिए उनमे रहस्य का झीना वातावरण पैदा हो जाता हैं। कबी बाद हिन्दी मे रहस्यवादी काव्य के प्रणेताओं प्रसादजी का नाम सर्वोपरि हैं।

प्रसादजी नें जहाँ काव्यमे अपनी सांस् और वैदिक चेतना को वाणी दी हैं, वहीं और कहानीवों में इतिहास के स्वर्ण-स्थलों उठाकर उनका पुनरुद्धार किया हैं। हिन्दी और पद्य साहित्य को बौद्धिकता की प्रसादजी ने ही पहले पहले प्रदान की। साहित्यपर बौद्ध धर्म की वेदना और करुणा अमिट प्रभाव है। आनन्दवाद का संमिश्रण आपकी कृतीयो मे हैं। यदि गंभीरता से प्र के साहित्यपर दृष्टीपात किया जाय तो उनमें ऐसा दर्शन भी उपलब्ध होता हैं जो नियतिवाद, आनन्दवाद, और गांधीवाद का जुला समन्वय वादी दर्शन हैं।

प्रसादजी नें अपने समसामायिक युग चेतना को ही अपने साहित्य का स्त्रोत बना हैं। इसलिए आपके सम्पूर्ण साहित्य मे सांस् दार्शनिक पृष्ठभूमि देकर भी आपनें अपनी समका-लीनता की रक्षा की है। आपका श्रृंगार भी इसलिए सात्विक हो उठता हैं कि उनमे सांस्कृतिक और साहित्यिक परिष्कार है। प्रकृति के सौन्दर्य को आपने इतनी कुशलतासे शद्वबद्ध किया है कि हिन्दी काव्य मे एक नयी छटा बिखर उठी है।

बीती विभावरी जाग रही।
अम्बर पनघट मे डूबो रही, ताराघट उषा नागरी।
खग-कुल कुलसा बोल रहा, किसलय का अंचल डोल रहा।
लो यह लतिका भी भर लायी, नव मुकुल नव रस नागरी।

प्रसादयीं के सम्पूर्ण कृत्तित्व में एक सात्विक सौन्दर्य और पवित्रता है।

केतकी गर्भसा पीला मुंह,
आंखों में आलस भरा स्नेह,
कुछ कृशता नई लजीली थी,
कंपित लतिका-सी लिये देह।

उनके काव्य का प्रमुख स्वर सौन्दर्यवादी है। पर वह मानव कल्याण की भावनासे ओतप्रोत है। यद्यपि वे एकान्त साधक थे पर वे अपने लक्ष्य को जानते थे और--

अपने में सब कुछ भर कैसे,
व्यक्ती विकास करेगा।
यह एकान्त स्वार्थ भीषण हैं,
अपना नाश करेगा।

प्रसादजी का ऐसा साहित्यिक व्यक्तित्व है, जिसमें हमें सम्पूर्ण हिंदी साहित्य का विकास उप-लब्ध हो जाता है। वीरगाथा काल का दर्शन आपकी उन कृतियों मे है, जिनमें आपने इतिहास पुरुषों को अंकित किया है। भक्तिकाल की पवित्रता और मानव-कल्याण की भावना उनका मूल स्वर है। "चित्रधार" काव्य में रीतिकालीनता का खुमार है, तो आगे की कविताओं मे उन्मुक्त रोमांटिकता है।

"कामायनी" महाकाव्य में उनकी सम्पूर्ण यात्रा और सांस्कृतिक संस्कार उपलब्ध है। आज की नयी कविता की प्रयोगशीलता का प्रारम्भ भी उनकी कविताओं में परिलक्षीत हैं। गद्य क्षेत्रमें भी प्रसादजी ने रोमांटिकता से यथार्थ की ओर यात्रा की है और नाटकों में उनकी पुनरुत्थानवादी दृष्टि के दर्शन होते हैं।

जयशंकर प्रसाद-छायावाद के प्रमुख चार स्तंभों प्रसाद, निराला, पन्त, महादेवी में सर्व प्रमुख तो हैं ही। इस साहित्य युग के सुत्रपात कर्ता भी हैं। छायावाद की दार्शनिक पृष्ठभूमि का आधार प्रसादजी का दर्शन ही है।

● ● ●

— बरसात —

एक बार कहींपे हर एक ऋतु में
सिर्फ बरसातही होती रही
एक कौआ चिढकर बोला,
"हे राम, कैसा जमाना आया है।"
सारी ऋतुएँ बरसात की हो गयीं
सामने की डाली पे बैठी
एक मैना
आह भर कर बोली,
"नहीं रे पगले
शायद किसीका साजन परदेस गया है"

कु. मुक्ता महाजन
एस. वाय. बी. ए.

अनमोल मोती

❊ मौन

१ मौन अंतर की भाषा है ।

— टैगोर

२ मौन सर्वोत्तम भाषण है ।

— गांधीजी

❊ हँसना

जब भी संभव हो सहा हँसो,
यह एक सस्ती दवा है ।

— बायरन

❊ समय

१ मैंने समय को बरबाद किया,
समय मुझे बरबाद कर रहा है ।

— शेक्स पियर

❊ गलती

गलती सब करते हैं,
लेकिन जो उसे बार बार
दोहराते हैं, उनके समान
बेवकुफ कोई नहीं ।

— सिसरो

योगराज डी. महाजन
१२ वी विज्ञान

स द मा

साथ न छोडा आँखोंने
आज भी आसुओं का
मुद्दत से बांधे कुछ सपने
फल ना मिला अरमानों का

चोट खायी दिल ने गहरी,
बंधन था कच्चे धागों का ।

मचले हुए जजबात मेरे,
बने सहारा यादोंका ।

प्यासे थे अरमान मेरे,
साथ था अपना कुछ पल्का,
खयाल उसका अजीब था ।

पहलेही बहते जख्मोंको
दर्द मिला हैं यादों का
सह लेता ये दर्द मगर
ना सहता सद्मा यादों का ।

प्रमोद पी. चौधरी
बी. ए. जनरल

-: स म य का मू ल्य :-

राजेंद्र धांडे
टी.वाय.बी.कॉम.

अंग्रेजी मे एक कहावत हैं " टाईम इज मनी " सचमुच आज के युग में समय बहुत ही महत्वपूर्ण है । कीमती चीज है ।

लेकिन आज ही क्यों बहुत प्राचीन काल से समय को महत्वपूर्ण स्थान मिला है । इसलिए तो एक संस्कृत सुभाषितकारने कहा है, " काव्य-शास्त्र विनोदेन कालो गच्छति धीमताम् "

और भी कई उदाहरणों से स्पष्ट होता है कि, प्राचीन काल से समय का कितना महत्व था । उस कालके हरकारे पैदल डाक पहुँचाया करते थे । जरा-सी देर होने पर उन्हे मौत की सजा दी जाती थी । प्राचीन काल से सुसंस्कृत सिंधु संस्कृतिने समय का मूल्य जानकर उसके माप के लिए अनेक वस्तुएँ बनवायी थी । सूर्य की छाया से बनी घडियां उदयपूर जयपूर, देहली, इंदौर में है जिन्हे देखने के लिए हजारों लोग आते है । इतना होते भी हम समय का मूल्य पूरी तरह से जाच नहीं सके ।

समय का दुरुपयोग न करते हुए और सतत कार्यक्षम रहने से हमारा स्वास्थ और मन अच्छा रहता है । देशकी प्रगती के लिए नवयुवकों को समय के बंधनों का पालन करना चाहिए । वैज्ञानिक युग मे हमें हर क्षेत्र में काम करते समय, समयका बंधन रहता है । नहीं तो हमारा जीवन स्वैर हो जायेगा और चंद्र तथा मंगल की मिलों पर पायी हुई विजय का कोई अर्थ नहीं होगा ।

हमारे माता-पिता कहते हैं कि, अपना काम वक्तपर करते जाओ । एक मुहावरा भी प्रसिद्ध है, " कल करे सो आज कर, आज करे सो अब " इस प्रकार हम समय निकल जाने पर कुछ नहीं कर सकते । छोटे बच्चों को यदि बचपन में सुसंस्कृत नहीं किया तो न केवल उनका भावी जीवन कष्टमय होगा बल्की देश की प्रगती में भी बाधा उत्पन्न हो सकती है । उसी प्रकार देश रक्षण के लिए जवानों को सतर्क रहना पडता हैं । अगर उन्होंने समय पर अपना काम नहीं किया तो देश की आजादी खतरें में पड सकती है । इस प्रकार हर क्षेत्र में समय का महत्व है, और हमेशा रहेगा । आप जानते हैं कि प्रयोगशाला में हम प्रयोग में समय का कितना महत्व है ?

प्रकृति भी समय की पाबन्द है । वर्षा, ठंड, गर्मी भी कितने क्रम से आते है ? सूर्य-चंद्र का प्रकाश देना, नदियों का बहना, सागर का ज्वार-

भाटा लाखों सालोंसे और वह भी समय पर चलते आये हैं। पक्षियों का देशांतर भी इसका एक अच्छा उदाहरण है। ह्दय की धडकनें कितनी निश्चित होती है? प्राकृतिक परिस्थितियों पर समय की पाबन्दी से ही मानवने विजय पायी हैं, जिससे वह आज प्रगति के चरम सीमा पर पहुँचा है। प्रकृति भी अपने कार्योंसे हमें समय का मूल्य बताती है।

छोटी छोटी बातों मे भी समय का मूल्य छिपा है। समय पर स्कूल में आना, पेपर निर्धारित समय में पूरा करना, नियमित खेलना, आदि बातों को हमनें नहीं अपनाया तो क्या होगा? हम माता–पिता समाज की नजरों से गिर जायेगें, हमारा जीवन तुच्छ हो जायेगा।

नेताजी सुभाषचंद्र बोस का एक किस्सा मशहूर है। एक बार वे आझाद हिंद सेना की सलामी लेने वाले थे। तैय्यारी पूर्ण होने की सूचना मिलतेही वे सलामी स्वीकार करने के लिए गये। कुछ मामुली बातें अधूरी रह गयी थीं। उन्होने कमांडरको उसका कारण पूछा। कमांडर ने जबाब दिया, "अभी एक घंटे मे काम पूरा करता हुँ। सुभाषचंद्र ने कहा, हिन्दुस्तान की आजादी में एक घटे की देर। मै कभी बर्दाश्त नहीं कर सकता।"

और आखिरी का किस्सा बताये बिना नहीं रहा जाता। अमेरिका के प्रथम राष्ट्रपति जार्ज वॉशिग्टन ने एक बार अपने कुछ मित्रों को तीन बजे भोजन के लिए निमंत्रित किया था। उनके मित्र कुछ मिनट बाद देर से पहुँचे। उन्होने राष्ट्रपति को भोजन करते हुये पाया। यह देखकर उन्हे बडा बुरा लगा। राष्ट्रपति ने कहां, क्षमा कीजिए। खाना मेज पर लगाने से पूर्व मेरा रसोइया मुझसे यह भी नहीं पूछता कि मेहमान आ गये या नहीं। वह केवल यही पूछता है कि, समय हुआ या नहीं।"

इस प्रकार महापुरुषोंकी जानकारी प्राप्त कर हमें यह स्पष्ट रूपसे दिखाई देता है कि, वे अप जीवन में "समय का मूल्य" यथार्थ से जानते थे।

जन सामान्य को भी समय को उचित मह देना चाहिए। अन्यथा इस जरासी देर के गंभी परिणाम भुगतने पडते हैं। स्टेशन पर पहुचने जरासी देर हो गयी तो गाडी चल जाएगी। परीक्षा भवन में जरासी देर हुई तो परीक्षा भवन में बैठ नहीं दिया जायेगा। और एक साल बेकार जाएगा! आज भी देखो न यदि मैं जरा-सी करता तो इस निबंध को लिखने का मौका मिलता! ऐसा है समय का मूल्य!

समय का सद्पयोग करना हमारा कर्तव्य और आज के वैज्ञानिक युग में तो यह औ आवश्यक है!

● ● ●

– ग ज ल –

अब जिंदगी बहार के काबिल नही है।
ये दुनियाँ प्यार के काबिल नही है।।
बुझने लगा है चिराग जिंदगी का।
ये चिराग मजार के काबिल नहीं है।।
डाली से छुटा हुवाँ मै एक फुल हूँ।
ये फुल गुलजार के काबिल नहीं है।।
क्यु पलटके देखे मुझे कोई।
ये बन्या दिदार के काबिल नहीं है।।
सुनकर तडप उठेगा जमाना।
ये दर्द इजार के काबिल नही है।।

सोपान नेमाडे,
टी. वाय बी. कॉम.

वैवाहिक जीवन से असंतोष क्यो?

सौ. निशा एस. चौधरी
एम. ए. (सिनिअर) हिन्दी

"वैवाहिक जीवन में असंतोष क्यो?" यह शीर्षक मेरे ख्याल से दोनों स्तर के लोगो के लिए उपयुक्त सिद्ध होगा। एक तो हम जैसे लोगों के लिए जिनका विवाह हो चुका है, और जो थोडी बहुत मात्रा मे, अपने वैवाहिक जीवन के खट्टे मिठे अनुभवोंका आनंद लूट चुके है। दूसरे उन लोगोंके लिए जिनका विवाह भविष्यमे या निकट भविष्यमे होने वाला है और हो सकता है। शायद उन्हे भी इन्ही परिस्थितीयोंसे गुजरना पडे।

"यों तो सभी जीते हैं और सुख पानेकी लालसा सभी को रहती हैं, लेकिन सुख से जींना सचमुच एक कला है! वैवाहिक जीवन इसी कला की कसौटी है। लडके और लडकियाँ ज्योंहि युवावस्था में कदम रखते हैं वे एक साथी के अभाव को महसूस करने लगते हैं। विवाह इसी अभाव की पूर्ती करता है।" "लेकिन विवाह के कुछ दिनों के बाद ही, कभी-कभी यह सुनने में आता है कि पति-पत्नी में मेलजोल नहीं है।" लेकिन हमारे सोचने-समझने के ढंग का हमारे जीवन पर बहुत असर पडा है।

आज 'पति-पत्नी' अपने-अपने दायरों में कैद हैं। मानसिक और भावनात्मक स्तर पर दोनों में कोई तालमेल नहीं है। आखिर, 'ऊब' 'घुटन' और 'तनाव' की स्थित में जिन्दगी की गाडी कबतक चल सकती है? जीवन की गाडी केवल 'भावनात्मक प्रेम' से नहीं चलती है। जब तक उसका आधार यथार्थ की पटरी नहीं होती; तब तक गाडी अबाध-गति से चल ही नहीं सकती।

वैसे तो आज के जीवन में घुटन और संत्रास सभी ओर अपने विकराल रूप में दिखाई देते ही है, पर इसका सबसे बडा शिकार हुआ है, 'परिवार' और उसमें भी 'दाम्पत्य-जीवन'। विवाह के कुछ वर्षो बाद ही पति-पत्नी एक दूसरे से ऊबे हुए तनाव से त्रस्त दिखाई देने लगते हैं। बहुत-सी पत्नियों को प्रायः यह कहते हुए सुना जाता है कि 'पहले तो हम एक दूसरे के लिए सब कुछ थे, बल्कि इससे भी अधिक, किन्तु अब वह बात नहीं रही? अब 'इन्हे', मुझमें कोई रूचि ही नहीं रही है।"

पति को भी कुछ इसी प्रकार की अनुभूति होती है–

"अब वह बात नहीं रही, जो पहले कभी थी"

इसका मुख्य कारण यह हैं की अधिकांश स्त्री–पुरूष एक बहुत बडी आकांक्षाओं की तस्वीर बनाकर वैवाहिक जीवन का आरंभ करते हैं, पर धीरे-धीरे दोनो की, छोटी-छोटी बातों से वह तस्वीर टूटनें लगती है। ऐसे समय मे दोनों ही अपने–अपने को ठगा हुआ सा महसूस करते है और इस संसार मे खुद को अकेला पाते है।

एक साथ, एक घर मे, करीब होते हुये भी एक दूसरे के लिए अजनबी हो जाते हैं। वे अपने–अपने बनाये हुए घेरो मे बन्द हो जाते है, वे नहीं जानते हैं कि दूसरे के मन मे क्या

है। यह वही स्थिति होती है, जहाँ से ऊब और तनाव शुरू हो जाता है।

इस वैज्ञानिक युग मे, हर कार्य को कम से कम समय मे, मशीन की गति से पूरा करने के उपाय निकल आए हैं, पर " प्रेम " और " मानव- मन " को समझने के लिए कोई छोटासा रास्ता भी नहीं निकल सका। आज के दैनिक जीवन मे हम देखते हैं कि अधिकांश पति- पत्नी दोनो ही नौकरी करनेंवाले होते है, जिसकी वजह से वे इतनी तेजी और गडबडी मे होते हैं कि दोनों को साथ बैठकर, कभी एक दूसरे को समझाने, कुछ कहने- सुनने का मौका ही नहीं मिल पाता है।

पति और पत्नी दोनों चाहे घंटो अपने अपने कामों मे व्यस्त हो पर क्षण भर के लिए आँख मिल जाने पर भी दोनों समझ जाते है कि, " वह अदृष्य बन्धन अभी क्या है "। दिनभरके बाद मिलनेपर, पति पलभरके लिए पत्नी का हाथ, अपने हाथोमे लेकर जो कुछ व्यक्त कर सकता है, वह अनेक पति- पत्नी घंटो वाद- विवाद करने बादभी नहीं समझ पाते है। " पति- पत्नी " के आपसी झगडे और मनमुटाव पर कोई कानूनी पाबन्दी तो नहीं है, लेकिन कानूनी पाबन्दी तो कई बातों पर नहीं होती, फिर भी वह की नही जाती।

प्रत्येक व्यक्ती को अपनी समस्या पहाड़ जैसी लगती है और व्यक्ती उसका तुरन्त समाधान करना चाहता है। पर प्रत्येक समस्या तुरन्त सुलझाई नहीं जा सकती है, उसके लिए धीरज और मेहनत की आवश्यकता होती हैं। कुछ समस्याएँ ऐसी होती है जो कभी भी हल नहीं हो पाती। यह वास्तवमे, अत्यन्त दुर्भाग्य पूर्ण स्थिती होती है पर " ऐसी समस्याओं के साथ जीनें की आदत डाल लेना ही उसका सर्वोत्तम व एक मात्र समाधान है "। इस प्रकार के दुःख तो लहर के समान उठते हैं और समाप्त हो जाते हैं। इसलिए हमे यह याद रखना चाहिये कि कही ये जीवन मे और हमारे सम्बन्धों को स्थाई दरारे न डाल दे। राई का पहाड़ न बना यदि हमारे जीवन मे ऐसा मौका आये भी तो पहाड़को लाँधनें का प्रयत्न करना चाहिये।

अपने दैनिक जीवन में भी दोनों को प्रेम महत्व समझना चाहिए। विवाह का अर्थ केवल शरीरों का मिलन नहीं है। ये ऐसे शरीर है, जि दो धड़कते हुए ह्दय भी हो। विवाह कोई साम जिक समझौता नहीं है, वह एक पवित्र बंधन है दोनों को ही एक दूसरे के लिए उठाना चाहि उसके पहनावे, शौक, पसन्द आदि का ख्याल रख चाहिए। दोनों को ही अपने साथी को यह अनु कराना चाहिए कि, ' वह ही उसके जीवन में स अधिक महत्वपूर्ण व्यक्ति है।

वैवाहिक जीवन को सुखी व सफल बनाने लिए यदि पत्नि अपना सहयोग देती है तो पति भी उसे सहयोग देना चाहिए। केवल एक हाथ ताली नहीं बजती। जब तक दोनों एक दूसरें के को नहीं समझेंगे, दोनो के मन में एक दूसरे के सु-कोमल भावनाऐं नहीं होंगी, तब तक वैवा जीवन में असंतोष इसी प्रकार पनपता रहेगा।

एक ही छत के तले रहना, एक ही खा खाना और अपने बच्चों के माता-पिता बनना इसी को पति-पत्नी सच्चे अर्थ में नहीं बनाता इसके लिए मित्रता, प्रेम और एक दूसरे को सम का प्रयास बहुत जरूरी ही नहीं, वरन् आवश्यक है। जहाँ दोनों में ' कामरेडशिप ' नहीं पति-पत्नी बने रहने का नाटक व्यर्थ है।

" मै एक ऐसे ' परिवार ' की अभिलाषी जिसमें हर सदस्य को एक दूसरे पर पूर्ण वि हो, जहाँ प्यार का साम्राज्य हो, और प्रत्येक, दूसरे के दुःख को, स्वयम् स्वीकार कर लेने सारे सुख ' उसे ' दे देने के लिए सदैव ह्दय तत्पर हो। ऐसे परिवार मे फिर दुःख-दुःख न रहे रहेगा, शोक-शोक न रहेगा, रोग-रोग न वहाँ केवल होगी सुख . . . . और शांती।

वह कौन थी ?

जयराज छपरीबंद
(बारावी कला)

जाड़े का मौसम था। वातावरण में इतनी कडाके की थंड थी अगर सर से कान तक " टोप " लगाया होता तो मेरे कान के पापड बन जाते थे। ट्रेन धीमी गति से चल रही थी। रात के साडेबारह बजने को थे, गाडी " चंदनगढ़ " स्टेशन पर आ रुकी। मैने अपना सामान लिया और गाडी से नीचे उतर पडा। थोडी देर बाद गाडी चली गयी। स्टेशन पर चारों और सन्नाटा छा गया।

आजकल मैं डॉक्टरी कर रहा था, और कुछ दिनों की छुट्टी में मित्र के आमंत्रण पर " चंदनगढ़ " आया हुआ था।

मैनें स्टेशनपर चारों और नजर डाली तो मुझे ऐसा एहसास हुआ कि, शिवाय मेरे इस स्टेशनपर और कोई नहीं उतरा है। मैं स्टेशन मास्टर के ऑफिस की और चल दिया। देखा तो वहां एक " पोर्टर " खर्राटे भर रहा था। मैने उसे जगाया। वह हडबडाता हुआ उठा, और मेरी ओर इस तरह से घुरकर देखने लगा मानों मैं किसी स्टेशनपर नहीं बल्की श्मशान भूमि मे आ पहूँचा हूँ।

मैने बडी विनम्रता से पूंछा, " भाईसाहब, यहां से गांव कितनी दूर है ? "

उसने उबासी देते हुए एक बार सर से पैर तक मुझे घुरकर देखा, फिर बोला, " वैसे तो बहुत दूर भी है, और ज्यादा दूर भी नहीं। "

उसका वह विचित्र जबाब सुनकर मैं सहम गया। मैने विस्मय से पूछा, ' बहुत दूर भी है और ज्यादा दूर भी नहीं ! '

' जी हाँ ! ' वैसे तो गाँव यहाँसे सिर्फ ६ मील की दूरी पर है, इसलिए ज्यादा दूर नही है, किंतु इस कडाके की सर्दी मे वह काफी दूर है। वैसे भी यहाँ कोई तांगा या रिक्शा नहीं है, पैदल ही गाँव जाना पडता है।

उसका वह सूचकतापूर्ण उत्तर सुन मैने कहा, ' देखिए मै इस गांव मे नया-नया आया हुँ और मुझे इस जगह के बारे मे कोई जानकारी नही है। क्या रात गुजारने के लिए यहाँ कोई जगह नही हैं ?

' जी हाँ, है। ' स्टेशन से थोडी ही दूरी पर एक ' वेटिंग रूम ' था जिसमे उसने मेरी रात गुजारने की व्यवस्था कर दी। मैने फँन ऑफ किया और अंगडाई लेते हुए बेंच पर बैठ गया। उस

विशाल ' वेटिंग रूम ' मे मैं अकेला ही था, इसलिए मुझे वहाँ बडा अकेलापन महसूस हो रहा था। मुश्कील से आधा घंटा बीता होगा, मुझे नींद आने लगी और ठंड भी बहुत लगने लगी। मैंने एक चादर निकाली और उसे लपेटकर बेंचपर लुठक गया

रात के दो बजे होंगे, घर्र घर्र की आवाज ने मेरी नींद उडा दी। छत की ओर देखा तो मैं इतना घबरा गया कि बेंच पर से फर्श पर गिर पडा, क्योंकि फॅन तेजी से घुम रहा था। आश्चर्यके साथ-साथ भय की लकीर मेरे हृदय को छू गयी। मैंने फॅन ऑफ किया और वैसे ही बैठा रहा।

अचानक जोर से कोई दरवाजा खटखटानें लगा। मेरे आश्चर्यका रुपांतर अब पूरी तरह " भय " मे हो गया। पंखे का अपनेंआप चालू हो जाना, फिर अचानक दरवाजेका खटखटाना ये दोनो घटनाएँ मुझे भय कंपित कर रही थी। दरवाजा खटखटानेंका क्रम लगातार बढता ही गया और वैसेही मेरे हृदय की गति भी बढती गयी। दाँत कड-कड् बजनें लगे। बडी मुश्कील से मैं आगे बढा और कांपते हाथोसे दरवाजा खोला। सामनें का दृश्य देखते ही मै इतना घबरा गया कि इतनी कडाके की थंडी मे भी मेरे बदन से पसीना फूटने लगा।

दरवाजे मे एक सुंदर लडकी – बिखरे हुए बाल, सफेद साडी और होटोपर एक फीकी मुस्कान लिए खडी थी।

मैनें कंपकपाती आवाजमे पूछा, आप कौन है ? माफ करना मैंने आपको तकलीफ दी, मैं यही थोडी दूरीपर अपने माता- पिता के साथ रहती हुँ। मेरी माँ की तबीयत बहुत खराब है, वे बेहोश हो गई है। मेहेरबानी करके डॉक्टर साहब आ मेरे साथ चलिए। मेरी माँ की जान खतरेमे है

मै पहलेही बहुत घबराया हुआ था, कि मुझे एक बात ने घबरा दिया कि इस लडकी कैसे पता कि मैं डॉक्टर हुँ। लेकिन सोचने या बहस करनेका समय नही था क्योंकि लडकी बार-बार मुझे जल्दी चलनेको कह थी। मैंने झट से अपनी अटैची उठाई और उसकेसाथ चल दिया। ठंड के मारे मेरा बु हाल था, लेकिन आश्चर्य की बात यह की लडकी मेरे आगे-आगे बडे आराम से चल रही थी

आखिर किसी तरह हम एक पुराने मकान सामने आ पहुँचे। लडकी ने अंदर बुलाया एक चारपाई की ओर संकेत किया। ' चारपाई एक वृद्ध स्त्री बेहोशी की हालत मे पडी हुई मैंने जल्दी से उसे इंजेक्शन दिया और पास ही कुर्सी पर बैठ गया। '

' चाय पीजिए ' अचानक पीछे से आ आवाज ने मुझे चौका दिया। वही लडकी हाथ चाय कीं प्याली लिए खडी थी। मैंने इन्कार नही किया, क्योंकि उसवक्त मुझे चाय की स जरूरत थी। प्याली खाली करके मैंने उसे देदी औ बुढीयाँ के होश मे आने का इन्तजार कर लगा।

बैठे बैठे कब मेरी आंख लग गयी मुझे पता नही चला। जब आँख खुली तो देखा सुबह चुकी है और बुढीया होश मे आ चुकी थी इतने मे एक वृद्ध अंदर आये। मुझे देखते दोनों के नेत्र सजल हो उठे।

अपने आंसू पोछते हुए बूढे ने पूछा "लेकीन बाबुजी इस घने जंगलमे आपको यहाँ, कौन ले आया ?

बुढे का वह विचित्र सवाल सुनकर मुझे झटका सा लगा।

" अपनी लडकी ही मुझे रातमे यहाँ लेकर आयी थी।

' यह आप क्या कह रहे है, ' दोनो एकसाथ चीख पडे। मै भी विस्मय मे पड गया।

' बाबुजी, मेरी बेटीको मरे हुए दो साल बीत चुके है, और आप कहते है, मेरी लडकी ले आयी।'

यह कहते हुए बुढे ने एक पुरानी संदूक से तस्वीर निकाली और मेरी ओर बढा दी।

तस्वीर को देखते ही मेरे सारे शरिर मे एक कंपकपी छुट गयी। मुझे ऐसा लगा जैसे मेरे शरिर का सारा खून सूख गया हो। क्योंकि तस्वीर उसी लडकी की थी जो रात को मुझे यहाँ लायी थी।

मैंने घर मे इधर-उधर नजर दौडाई। सचमुच लडकी का घर मे नामोनिशान नहीं था। मुझे लगने लगा, जैसे सारा घर मुझ पर गिर पडने वाला हो। मैंने जल्दी से अपनी अटैची उठाई और लंबे डग भरता हुआ गाँव की ओर चल पडा।

चलते वक्त भी मेरे दिमाग मे यही एक सवाल बार-बार खटक रहा था, नहीं बल्कि मुझे भय का एहसास लग रहा था, जब की लडकी को मरे दो साल बीत चुके है, फिर रात मे मुझे यहाँ तक लाने वाली कौन थी ?

सवेरे-सवेरे मै अपने मित्रके यहाँ पहुंचा। मित्र ने मेरा स्वागत करते हुए कहा, ' अरे भई यह सवेरे-सवेरे कौनसी ट्रेन आ पहुँची !'

' सवेरे की नहीं, मै तो रात की ट्रेन से आया हुँ। ' कहते हुए मेरी जबान लडखडा रही थी।

मित्र महोदय ने मुझे शरबत का ग्लास थमाते हुए जिज्ञासा प्रकट की, फिर रात भर कहाँ ठहरे थे।

' वेटिंग-रूम मे, ' मैंने दबी हुई आवाजमे कहा।

' अरे वां ! फिर तो बडे मजे की नींद सोए होंगे।

' जी ' मैंने शरबत से गले को तर करते हुए कहा।

● ● ●

सवाल ? जबाब –

सवाल

बंधनोंकी चार दिवार में
मै कैद हूँ
बाहर समाज बैठा है पहरेपे,
कैसे बचाओगे सांवरे ?

जबाब

अभी भी अपने श्याम पे
संदेह है बावरी,
सुन–
धीरेसें बांसुरी की धुन छेडुंगा ....
उन सुरों कों अपने मन मे समा लेना,
वह तुम्हे मेरे पास ले आयेगी
मै तुम्हे दिलमें छुपा लुंगा
बैठाने/लगाने दो दुनिया को पहरा

कु. मुक्ता महाजन
एस. वाय. बी. ए.

घायल

तुम्हारी नशीली निगाहो मे हम घायल हो गये हैं,

ऐसा लगता हैं हम तुम्हारे पैरो की पायल हो गयें है

एक पायल अच्छी जो आप के पैरो को छू लेती हैं,

जिंदगी हमें बस गम ही गम देती है।

गम सहने कीं हमें आदतसी हो गयी है,

मगर तुम्हारें चेहेरे की खुशी कहाँ गुम हो गयी हैं।

घायल हम हुए है, दर्द भी हमको होगा,

इसका इलजाम भी कोई आपको न देगा।

क्योंकि नजरे भी हमने ही मिलाई थी,

जमाना सिर्फ हमको कोसेगा।

तुम इसका कोई दुख ना करना,

दुख तो घायलों का जाम हैं।

अरे सुख और दुख ही जिंदगी का नाम है,

और उसपर कविता लिखना,

हम दीवानों का काम हैं।

सुनिल इंगळे.

एफ. वाय. बी. एस्सी.

कुछ साईन बोर्ड

सिनेमा घर पर-

इस सिनेमा घर में ५० साल से उपर के लोग भी सिनेमा देख सकते हैं, बशर्ते उनके माता-पिता साथ

एक क्लिनिक मे

यदि आप हमसे केंसर का इलाज करायेंगे तो टी.बी का इलाज मुफ्त किया जायेगा।

एक कब्रस्थानमे मे-

हमसे दो कब्र एक साथ खुदवाने पर एक छोटी मुफ्त मे खोदी जायेगी।

एक दुकान पर-

हमारे यहाँ शुद्ध घी मिलता है। झूठा शाबित करने वाले को ५०० रु. इनाम।

हम तीन आदमियों को रू. ५०० दे भी चुके हैं।

संगीता बुधानी

बारावी सायन्स

आधुनिक मीरा-महादेवी वर्मा

सौ. सुलोचना नारायण पाटील.

१२ वी कला

इंग्लंड की महिला पंतप्रधान श्रीमती मार्गारेट थॅचर के कर कमलों से, दूसरे महान भारत देश की, [जहाँ महिला ही पंतप्रधान है] महान कवयित्री महादेवी वर्मा को ढाई लाख का **ज्ञानपीठ पारितोषिक** दिया जाना सचमुच इतिहास का मणिकांचन योग है। हिन्दी के विशाल साहित्याकाश पर यह 'नीरभरी' दुख कीं बदली ★ महादेवी ★ करीब चार तपों से छायी हुई है, और उसपर करुणाका, मानवता का अमृतसिंचन लगातार कर रही हैं। काव्य के क्षेत्र में छायावाद का वह एक आधारस्तंभ रही। वैसे तो महादेवी [मांगल्य और करुणा की देवता] समूचे भारतीय स्त्री जीवन की करुणा का ही प्रतिनिधित्व करती है। भारतीय नारी के गौरव में उन्होने चार चाँद लगा दिए। जिस '**यामा**' काव्यसंग्रह को यह पारितोषिक मिला उस में उनके 'नीहार,' 'रश्मि,' 'नीरजा,' और 'सांध्यगीत' यह चार कलाकृतियाँ समाविष्ठ हैं। कुल मिलाकर गीत संख्या १८५ है।

महादेवी बडी भाग्यशाली महिला हैं। बचपन में हुए असफल विवाह की बात अगर छोड दी गई तो उन्हे जिंदगी में किसी भी बात की कमीं नहीं थी, न है। उनकी साहित्य कृतियों को रसिकों ने सर आँखों पर उठाया। उन्हे सब प्रकार के मानस मान प्राप्त हुए और पारितोषिक प्राप्त हुए। उत्तर प्रदेश सरकार का एक लाख का "भारत-भारती" पारितोषिक इंदिराजी के हाथों से लेना इस कारण अस्वीकार किया कि, उन्होने इमर्जन्सी लायी और लेखन स्वातंत्र्य का संकोच किया। उस वक्त महादेवीजी ने कहा था कि, "मुझे खुद महात्मा गांधीजी के हाथों से पारितोषिक मिलने का सौभाग्य प्राप्त हुआ है।" पद्मविभुषण के किताब से भी महादेवीजी सम्मानित है। आश्चर्य की बात तो यह हैं कि उन्होने जिंदगीभर वेदना के गीत गाए और आँसुओं की कवयित्री कहलायी। लेकिन इन जान लेवा दुःखो से उनकी मुलाकात ही नहीं हुई। अभाव और दैंन्यकी अंगारों पर उन्हे नहीं चलना पड़ा। एक संपन्न और सनातनी परिवार में उनका जन्म हुआ। पिता गोविंदप्रसाद वर्मा फरिदाबाद के संपन्न और प्रतिष्ठित नागरिक थे। माता हेमरानी देवी बडी श्रद्धालु और धार्मिक वृत्ति की थी। बचपन से ही मीरा के गीतों की लोरियाँ उन्होंनें सुनी। इसी कारण महादेवीजी पर बचपन से ही अध्यात्मके संस्कार दिखाई देते है। "आधुनिक मीरा" का महादेवी का रुप इसी मूलाधार पर खडा है।

भक्ति के पद माँ के मुखसे सुनते सुनते वह सोती थी और जागती भी थी। इसी संस्कारों से

यह ' मीरा ' अवतारित हुई। साथ ही साथ बचपन से ही भगवान गौतम बुद्ध के दर्शन का और उनकी करुणा का गहरा प्रभाव था। कुछ काल तक तो बौद्ध भिक्षणी बननेंका भूत भी उनके सिरपर सवार था। लेकिन घरके लोगोंका तिव्र विरोध होने के कारण वह विचार भले ही सफल न हुवा हो लेकिन उस दर्शन का, बुद्ध की करुणा का दुःखवाद का जबरदस्त प्रभाव उनके गीतोंपर रहा है। मनुष्य के मर्त्य जिवन से इस सृष्टी का और सृष्टिकर्ता परमात्मा का उनको अधिक आकर्षण है। कभी कभी तो मानवी जीवन की यह दैन्यव्यवस्था देखूं या उस सृष्टि की ओर या उसके कर्ता को देखूं, ऐसी दोलायमान अवस्था होती है।

" देखें खिलती कलियाँ या
प्यासे सूखे अधरों को
तेरी चिर यौवन सुषमा
या जर्जर जीवन देखूं ।

" दुविधा " इस गीत में वह पूछती है, " कह दे माँ क्या अब देखूं " उन्हे संभ्रम होता है कि नील कमल पर डोलनेवाले दैवमौक्तिक देखें या म्लान चेहरेपर की आंसुओं की लडियां। सुगंधी और शीतल हवा से महक उठे या उन आर्तो की आहों को सुने। एक धागा उन्हे अलौकिकता से जोड देता है, तो दूसरा लौकिक विश्व से बांध रखता है।

कभी उन को जीवन " विरह का जल जात " लगता है और " अश्रुचुनता दिवस इस का अश्रुगिनती रात " ऐसी अवस्था हो जाती है। फिर आंखे अश्रुओं की टंकसाल हो जाती है, तो सीना आंसुओं का कोष बन जाता है। ऐसा इस दुःख की सम्राज्ञी का रुप इस गीत में दिखाई देता है।

भारतीय दर्शन जादा तर अद्वैतवाद का ही दर्शन है। आद्य शंकराचार्य का प्रभाव इस संस्कृती और साहित्यपर आजतक विद्यमान है। यहाँ के साधक को आत्मा का परमात्मा से जीव का के साथ रिश्ता जोडने की उत्कट चाह हो यही भक्ति साहित्य कि आत्मा भी हैं, और का अंतिम साध्य भी। और इसका साधन विध भक्ति। दास्य और सख्य भक्ति " मधुरा " भक्ति को भी मान्यता प्राप्त है आत्मा प्रेयसी और परमात्मा को प्रियकर उपासना कि जाती है मीरा जैसे स्त्रीसंतों ने भक्ति को अपनाना कुछ विशेष नहीं लेकिन संतों ने भी खुद को परमात्मा की प्रेयसी मा

इस आधुनिक मीरा ने न तो पैरों में बांधे न ' लोकलाज ' खोयी। लेकिन मी ' घायल की गति ' को महादेवीजीने उ ' घायल हो कर ' जाना है। उनकी तडपती का आक्रोश उनके गीतों में मीरा के पदो के ही है। " नीरजा " काव्यसंग्रह के गीतों में वर्णन बडा प्रभावशाली है। इस ' प्रिय ' का तो प्रत्यक्ष होना असंभव है, तो कम से कम भी उसके दर्शन हो जाय यही चाह है। फि एकक्षण एकही बार सपनों का मिलन ! फि युग की मिलन की तृष्णा नष्ट हो जाएगी तृप्ती आ जाएगी। उस क्षण के लिए वह मु वार देती है। यह गीत देखो–

" तुम्हे बाँध पाती सपनो में
तो चिरजीवन की प्यास बुझा लेती उस
छोटे क्षण अपने में
साँसे कहती अमर कहानी
प्रिय मैं लेती बाँध मुक्ती सी सौ
लघुत्तम बंधन अपने मे ?

नीरजा

लेकिन वह कठोर प्रियकर बेचारी प्रि को तडपाता है। और उसका जीवन ' वि जलजात ' बन जाता हैं। ' आंसुओं का दृग अश्रु की टकसाल' इन शब्दों मे मिलन के अभाव का दुःख बडी तीव्रता से व्यक्त किया। आध्यात्मकी दृष्टि से अगर हम इसे ' डार्क नाईट ऑफ दी सोल' [आत्मा की अंधेरी रात] कहे तो कुछ गलत नही रहेगा। लेकिन इस अवस्था में भी आत्मारूपी प्रेयसी कहीं भी भटक नही जाती। वियोगावस्था की भयावहता में भी वह अपने आशादीप को बुझने नहीं देती। वह दीपक को सौम्यता से हमेशा जलते रहने का संदेश देते हुए कहती है।

मधुर मधुर मेरे दीपक जल !
युग युग प्रतिदिन, प्रतिक्षण, प्रतिपल,
प्रियतम का पथ आलोकित कर !

यह कैसी अनन्यनिष्ठा है। अपने जीवन का अणु रेणु गला गला कर प्रकाश का सागर भर देना चाहती है। यहाँ तो महादेवी की नायिका एक और महान भारतीय नारी का भी प्रतिनिधीत्व करती है। उस दीपक को बुझने का भी डर नहीं है। क्योंकि उसे महादेवी जी पलकों की ओट में रखती है।

आँखे तो भर आती है। गला भर आता है फिर भी ' प्रिय ' से प्रर्थना करती है। न रोती है– न बिलखती।

मेरा सजल मुख लेते,
यह करुण मुख ले ते। साध है तुम

इस विरह में आवेश होकर भी संयम है। फिर प्रिय की दी हुई वेदना, वेदना होकर भी सुखकारी है। क्योंकि प्रिय के लिए किया गया समर्पण दूसरी और अलौकिक आनन्द भी देता है। जैसा आनन्द हुतात्मा को बलिदान में मिलता है।

लौकिक जीवन में प्रिय के मिलन में जन लज्जा का डर है। और बहुत सी बाधाऐ भी हैं। लेकिन सूक्ष्म और अलौकिक आत्मिक मिलन में कौन व्यघात उत्पन्न कर सकता है ? यह कैसी अनोखी अवस्था है ? इस विरहावस्था में भी अखंड मिलन का ही सुख मिलता हैं। एक गीत में वह पूँछती है, ' विरह हैं या अखंड संयोग। '

यहाँ कवयित्री की मोक्ष की या सासुज्यता की अपेक्षा भी नहीं है। क्योंकि सायुज्यता में भी तो परमेश्वर रुप हो जाना पडता है। इस आत्मविलय में या अद्वैत में ' स्व ' को तिरोहित होना पडता है। भारतीय अद्वैती संत की ' द्वैत ' की कल्पना में सुख मानते है। भक्ती सुख के लिए ' द्वैत ' भी चाहते हैं। यहाँ महादेवीजी एक गीत में द्वैत-अद्वैत के पार चली जाती है।

पाने में तुम को खोऊं।
खोने में तुम को पाऊं।।

"तुम्हे प्राप्त करना याने तुम्हे ही गमाना है। और तुम्हे गमाना याने तुम्हे ही प्राप्त करना है। " यह कैसा मिठा विरोधाभास है।

अगर ऐसी अवस्था मे "प्रिय के लिए आत्मत्याग हो जाय तो क्या चिंता। वह तो जीवन की सफलता ही है।

"चिंता क्या है हे निर्मम ;
बुझ जाय दिपक मेरा।
हों जाय तेराही,
पीडा का राज्य अंधेरा।।

यहा हानी होगी भी तो "प्रिय" की ही होगी। फिर महादेवी का "प्रिय" परमात्मा ही हैं यह समझने में कठनाई नहीं आती।

दीपक तो महादेवी की प्रिय प्रतिमा है। "दीपशिख" में तो वह बार बार आती है। फिर इस आधुनिक मीरा के जीवन की तुलना दीपक [illegible] सिवा और किस चीज से हो सकती हैं ; उनका [illegible] जीवन सौम्यता से, अखंडतासे, पवित्रतासे जल[illegible] रहा है और जलता रहेगा।

...

'आती याद तुम्हारी ....'

मीठी यादें भर जाती हैं, चींड वनो की शाम
झीलों में तरते तिरते है, सपनोंके नजरें
वादियाँ आज पहन लेती है, कोहरोंके गजरे,
घाटियाँ आज काजल, नयनों में हैं सजती
चन्द्र किरणों की शबनम, की पेंजनिया बजती,
दिन ढलतेही संवर जाती है, चीड वनोंकी शाम।

काफिले धुंएँ ठहर ठहर कर चलते,
मूंगमई, सुरमई, चंपयी रंग बदलते,
जाफरान के खेत महकते, सरे शाम से,
लोक धुनों के स्वर, लहराते पहलगामसे,
मीठी यादें भर जाती है, चीड वनों की शाम।

हर पल आती है, याद तुम्हारी,
मौसम मादक हो उठता, सपने गुलनारी,
सोनमर्ग की सर्व हवाएँ, प्यासी लगती
सिगडी के अंगारोसी, इच्छाएँ जगती,
सन्नाटा ओढे पसर जाती हैं, चीड वनों की शाम
मीठी यादें भर जाती है, चीड वनों की शाम।

हर्षा आर. भाटीया
एफ.वाय.बी.कॉम.

-: दिवाला ....:-

हेमंत सोपान पाटील
१२ वी आर्टस्.

" ज्योती आखिर तुम समझनेकी, कोशिश क्यों नहीं करती ? और ....

और यह सब मै किसके लिये कर रहा हुँ" । मेरे इस वक्तव्य का ज्योती नें बहुत गुस्से मे जबाब दिया " जो कुछ भी हो आप मुझसे दूर-दूर रहतेहो। बाते करना तो दूर ही। मेरा बनाया हुआ खाना तक नही खाते। क्यो करते है आप ऐसा " .... आखिर क्यो ? मै तो आपकी धर्मपत्नी हूँ। और इस नाते मेरे सुख तथा भावनाओंका ख्याल रखना आपका कर्तव्य बनता हैं। न की मुझसे दूर-दूर भागना। देखो मै यह सब .... और बर्दाश्त नही कर सकती। समझ गये आप ..."

मै जब ऑफीस से घर लौट रहा था। रास्ते मे ज्योती को क्या कहना है इसका हिसाब लगा रहा था। जबसे हम विवाहबंधन मे बंध चुके थे। तब से आज तक लेकर मै ज्योती के गुस्से का ज्यादा-से- ज्यादा भयानक रूप जान चूका था। और उसी गुस्से का नमुना इस दिन घर पहूँचतेही मुझे पेश आया था वैसे यह स्वाभाविक भी था।

बी. एस. सी. / केमिस्ट्री मे फर्स्टक्लास पाकर मैंने व्यावसायिक शिक्षा भी उपरांत एक बरस में प्राप्त कर " जिल्हा उद्योग केंद्र " मे अपनी प्रोजेक्ट रिपोर्ट पेश कर दी थी। बस क्या था केवल औपचारिकताएँ बाकी थी। क्योकि औद्योगिक गुणवत्तासे भरपूर वह प्रोजेक्ट तो बिना किसी रूकावट के पास हो गया और केवल दो बरस बाद ही फैक्टरीसे उत्पादन निकालना शुरू हो गया। बहुत मुश्कीलो के बावजुद मेरे जीवनका यह प्रमुख सपना साकार हूआ था। उस वक्त तक के सभी प्रयास, समय, धन जो भी हो उस फैक्टरी शुरू होने के पीछे लगा था। काम आया था। फिर भी .... वह नया उद्योग होनें के नाते सिर्फ इतना कुछ काफी नही था। यह तो शुरूवात थी। उसे " रुटीन " मिलने के लिए कम-से-कम पाँच बरस तो अलगसे अवश्य चाहिये थे। साथही साथ उस समय कोई भी जरासी गलती या अभाव उग्ररूप धारण कर सकती थी। जो नये उद्योगों मे अक्सर होने का भय लगा रहता है। इसका पुरा ख्याल रखना चाहिए था। अन्यथा सब प्रोजेक्ट पानी में चला जाता। यह तो आज इत्तफाक था कि, मेरे शादीशुदा जीवन की शुरूवात भी उसी समय हुई थी। जिस समय मेरी फैक्टरी शुरू हुई थी। तब मुझे क्या पता था कि, इस विवाह उद्योग को भी " रुटीन के लिये पाँच बरस लग ही जाते है। और जब तक उसे रुटीन न मिले पूरे लगन और मेहनतसे

काम लेना पडता है। जैसे जब हमारा विवाह संबंध होनेवाला था। ज्योतीको यह बरसवाली बात कहने का मुझे मौका ही कहां मिला था कि, ज्योती इस बारे मे कुछ सोचती।

जहां-तक पाँच बरस-तक पत्नीसे एकदम अलिप्तता की जरूरत थी। ऐसा तो किसी उद्योगशास्त्र के ग्रंथ मे नहीं लिखा था। फिरभी .... मेरे बारें में परिस्थितीही कुछ ऐसी थी कि, मुझे मेरी पत्नी ज्योती से अलिप्तता का मजबूरन स्विकार करना पडा था। क्योंकि, एक तो नया उद्योग और उसे रुटीन की जरूरत, ऐसी अवस्था में मुझपर वासना का अंमल होना तो मॅनेजमेन्ट हाथ बटा सके ऐसा अपना कोई नहीं था। नजदीकी रिस्तेदार नज्दीक वास्तव्य मे नहीं थें। माता-पिता बचपनमेंही चल गये थे। बाद में सिर्फ अकेला था। और फिर पत्नीसुख की जो स्वाभाविक जरूरत होती हैं। वह तो पाँच बरस बाद भी पूरी हो सकती थी। पैंसे तो आनेवाली हरसमय नाजुक परिस्थितीयों में मुझे साथ देनेवाला कोई अपना चाहिए था। मेरे मन में धैर्य, स्थैर्य तथा उत्साह पैंदा करनेवाला चाहिए था। और यही कारण था मेरी शादी करनेंके पीछे। हां सिर्फ शादी.... .... ! क्योंकि, यह भी जरूरी था कि, पत्नी साथ कम-से-कम पाँच बरस तक कोई शारिरीक संबंध न हो पाए। यह तो उस नवविवाहिता के साथ सारासार अन्यायही था। जिसके साथ मै शादी करने जा रहा था पर मैं भी क्या करता मैं मजबूर भी था। और इस बारें में मेरा अपना विचार भी था कि, शारिरीक वासना कभी भी पूरी हो सकती है। लेकिन जीवनका ध्येय, सपना केवल तभी पूरा हो सकता है। जब ठिक समय पर प्रयास किये जाए। और.... तो शादी करने के बाद अलिप्तता ही प्रणय भावना उद्दिपित होनें से बचने का एक मात्र उपाय था। जो मैं किसी हद्-तक और कुछ किमतपर चाहता भी था।

एक दिन ज्योती कहने लगी। " रमे[...] यह फॅक्टरी उद्योग हमारे लिए इतना जह[...] .... कि, हम संसार के आनंद का भ[...] नहीं उठा सकते। क्योकि न आप कही को[...] सी नौकरी करें और हमारे छोटे संसार [...] सुख और चैन से चलाएँ। हमे नहीं चाहिए [...] पैंसे और वह शोहरत जो हम दोनों के बी[...] पैदा करें।" ज्योती के इस वक्तव्य से मैं स[...] द्विधा मे पड गया था। ज्योती नें कितनें दि[...] अपनी समझदारी का परिचय दिया था। [...] ज्योती .... इस पलभर के मानवी जीव[...] किसका क्या भरोसा? ----- ऐसे मे बिना [...] साहस और ध्येय के सामान्य आदमी की तर[...] की बैंल की तरह जीवन बिताना केवल निर[...] नही बल्कि उसमे कोई पुरुषार्थ भी नही। [...] भलेही सफल न होऐं। पर साहस और [...] इस मानवी जिवनमें महत्वपूर्ण है। "मैंने [...] दिया था। अपने सुझांवका कोंई असर [...] जानकर ज्योती को निराशा का घुंट पिना पड[...]

ज्योती अगर मुझे समझने की कोशिश [...] तो थोडी बहुत उम्मीद थी। कि, मैं अपनी [...] में काम में पूरी लगन के साथ जुट जाता। [...] ज्योती तो दिन-प्रती-दिन उतावली होतीं जा[...] थी। ऑफिस जानें मे मुझें अवरोध पैंदा क[...] मुझे हर तरह आकर्षित करना। फिल्मी डा[...] बोलना। इस तरह ज्योती अपना दिन बिताती [...] ज्योती हांलाकी पढी लिखी थी। लेकिन [...] इतने संकुचित विचार थे, कि बस् मैं तं[...] जाता था।

उस दिन प्रॉडक्शन मॅनेजर की बात सु[...] मै गहरी निराशा में पड गया था। 'सर कंप[...] मैनेजमेंट ढिला होनेकी वजहसे, प्रॉफिट [...]

दूर-दूर भागता है। और अब इसके आगे अगर कंपनीको कुछ होगा तो बस लॉस .... सॉरी सर" इतना कहकर वह चला गया था। जिस फॅक्टरी के लिये मेरी पत्नी ज्योतीसे अलिप्तता के साथ-साथ संघर्ष भी करता रहा था। उस फॅक्टरी की दुर्दशा मुझसे देखी न गयी। मुझे फॅक्टरी देखनें को भी पिडा महसुस होने लगी थी। जिसकी वजहसे मै घरपरही जादा समय काटने लगा। और ठिक इसी परीस्थितिका ज्योतीनें फायदा उठाया। आखिर वह प्रयासोंमे सफल हो गयी थी। मै जब मानसिक अवस्थासे गुजर रहा था। ज्योतीका सौदर्य मुझपर हावी हो गया था। इससे तो ज्योती को शांती महसूस हुई होंगी। यह घटना घटी तो सही लेकिन, बादमे मै क्रोधसे भडक उठा था पता नही क्यों। संतप्त मनस्थितीमे ज्योती को एक थप्पड जमाकर घरसे निकल जानेको कहा। वह रोती हुई कुछ कहती मायके चली गयी थी। मैंने उसके चले जाने का बिलकुल गम नहीं किया। फिरभी इस घटना का मुझे पश्चाताप करना पडा था। ज्योती जानेसे मानसिक अस्वस्थता घटनेकें बजाय बढनें की ही जादा संभावना थी।

इस पारिवारीक संघर्ष की तरह उधर फॅक्टरी मे भी हर-तरह के संघर्ष शुरू हो गये थे। वरिष्ठ अधिकारीयोंकों कंपनीका उत्पादन जारी रखने तथा कर्मचारीयोंको संयमित रखनें मे काफी कठिनाई महसुस हो रही थी। यहांतक की एक सेक्शन बंद कर देना पडा। कंपनी दिनों दिन कंगाल होती जा रही थी। जो भी हो कंपनीका उत्पादन जारी रखनें के लिये तो फायनान्सरोंसे ऋण लेना ही पडा था। क्योंकी बैंकवाले तो अब और ऋण देनें को तैयार नही थे फॅक्टरीमें इतनी गडबड केवल मॅनेंजमेंट के कारण हुई थी। और मॅनेजमेंट ठिक न होने कारण पारिवारीक संघर्ष था। वह भी केवल मेरी पत्नीके बेलगाम वासना के कारण होता था। उस अवस्था मैं सच कहा जाए तो वह मेरे पास चाहिए थी। जब लॉस सर्वोच्य शिखर प्राप्त करनेंके लिये तरस रहा था।

इन्ही कारणों की वजह से मेरा मानसिक संतुलन डोलने लगा था। उसके पहलेकी कोई भयानक आपत्ती आऐ। मैंनें 'सायकॉलॉजी स्पेशालिस्ट' से उपचार लेना शुरू कर दिया था। अनुसार मुझे पत्नीकी बहुत जरुरत थी उसी वक्त कुछही दिनों तबियत में जरा स्थैर्य आनें लगा। इसीमे ज्योती का खत मिला था।

प्रिय रमेशजी, सादर प्रणाम,

जल्दही आप पिता बननेंवाले है। आपकी भलाई इसीमे हैं कि, आप मुझे यहाँ आकर ले जाइएगा। पिछली बाते भुल जाना पसंद करती हैं। वरना आप मेरा गुस्सा जानते है। और यह गुस्सा अब आखरी होगा। कहते हैं आग जब अपनी चरमसीमापर होती हैं, तो पूरे शोर से भडकती है। उसके बाद अगर कुछ बचता हैं तो बस् भस्म . . . सोचिए वक्त ना गँवाए।

आपकी- सौ- ज्योती.

मै पिता बननेंवाला था। इससे मनको थोडी बहुत शांती महसूस हुई थी। लेकिन क्या इस कंपनी के सरगर्मी को छोडकर कही जा भी सकता था? और इस हालत ज्योती की तरफ जानें का तो मेरे खयाल से सवाल ही नही उठता था। बहुत कुछ उपाय करनेंके बावजुद लॉस आनें का बिलकुल नाम नही ले रहा था। वरन् कई लाखोको छोड चुका था। ऐसी अवस्था मे भी दिन बीतते ही गये।

वह भी क्या इत्तफाक था। जब ज्योती द्वारा भेजी गयी नोटीस और " लास्ट रिझल्ट " की

फायनान्सरोंकी नोटीस मुझे एकहीं दिन मिले। और दोनोही तरफ मुझे एक ही दिन दो बजे बुलाया गया था। मैं जिवन की ऐसी तराजूपर खडा था। जिसके एक पल्लेमे फॅक्टरी तो दूसरे मे पत्नी ज्योती। जिस पले पर हाथ रखता वह भारी होता था। उसका मतलब यह था। एक तरफ मेरे जीवन का सपना जिसके अंदर मेरे साहस और ध्येय का परिक्षण होना था। जिसमे मेरे प्रयास, समय, धन यह सब काफी मात्रा मे खर्च हो चुका था। यहाँतक कि, मेरा शादीशुदा जीवन की बहुत कुछ इसमे बर्बाद हो चुका था। और दूसरी तरफ मेरी सहधर्मचारिणी जिंदगीभर का साथ निभानेका वादा करनेवाली मेरी पत्नी 'ज्योती' जो पत्नीसुख और शादीशुदा जीवन की स्वाभाविक जरूरतें पूरी करने-की क्षमता रखनेवाली एक औरत यानीकी मैं जहाँ से अपने साहसी जीवन शुरू करने गया था। वही पर आ गिरा था। अपने विचारों द्वंद्व के बाद मैं ज्योती की तरफ ही चला गया। "आखिर आप आ ही गये न, मुझे मालुम था। आप जरुर आयेंगे।" ज्योतीनें मेरा आनंद भरें स्वर में स्वागत किया था। लेकिन मेरा ध्यान फॅक्टरीपर था। मै जल्दही वहाँके फोनपर झपट पडा। "सर, कंपनी का दिवाला हो चुका है। फायनान्सरोनें फॅक्टरी पर कब्जा कर लिया है। प्रॉडक्शन मॅनेजर की मृदु आवाज थी। रमेश, यह देखो अपना लडका " ज्योतीं उत्साहमें बोली। मै तो बस मेरी ही धुंन मे मग्न था। "आपही इसका नाम रखिएगा।" ज्योती कह रही थी। और मैं तो अपने आपसे दिवाला.... दिवाला.... दिवाला.... बार बार कहता ही जा रहा था।

—० आकाशवाणी के सौजन्यसे प्राप्त ०—

साया

सुबह पीता हूँ शाम पीता हूँ
एक नशिला जाम पिता हूँ
तेरे नाम मे भी कुछ नशा है प्यारे
बस दिन रात तेरा नाम पीता हूँ।

न जाने क्यू दर्द सा हुवा जाता है
जिस मे नित्य सहता रहता हूँ
जालीम कम न हो फीर भी
तेरी यादों की दवा देता हूँ।

तेरे साये के लिए हमदम
बस खोया खोया फीरता हूँ
जहाँ मिले जाये तेरा नक्शे कदम
मैं उसी को चूम लेता हूँ।

"धनराज" क्या सुने कीसी की
मैं तुझपर एहतेमाद करता हूँ।
तू बेफिक्र ही सही
मैं तुझसे प्यार करता हूँ।

धनराज चौधरी
तृतीय वर्ष वाणिज्य

खानदेश कॉलेज एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष डॉ. बेंडाळे अध्यक्षीय भाषण करतांना

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धांचे समारोप प्रसंगी ध्वजारोहण

ाचार्यांच्या कार्यालयात प्राचार्य नेमाडे व ब्रिगेडियर वाय. के. यादव चर्चा करतांना

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धांचे वेळी प्रमुख पाहुण्यांना खेळाडू ध्वजवंदन करतांना

"बज्मे उर्दू" मु. जे. महाविद्यालय
"शबे गझल" (गझल नाईट)

वसतिगृह मेस कार्यकारिणी ८३–८४

विद्यार्थी वर्ग प्रतिनिधी ८३–८

वसतिगृह स्नेहसंमेलन एकांकिका

पुणे विद्यापीठ प्रौढ शिक्षण प्रकल्प अ
श्रीमती लता चौधरी प्रौढ शिक्षण केंद्रास

विद्यापीठ प्रतिनिधी श्री. बी टी. पाटील जिल्हा रा. से.
योजना युवक नेतृत्व शिबीरार्थी यांचे समवेत

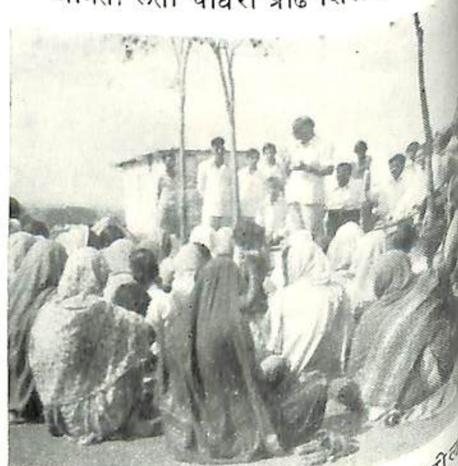

हरी विठ्ठलवाडी येथे प्रौढ शिक्षण केंद्रातील
मार्गदर्शन करतांना प्राचार्य नेमाडे

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धांची ज्योत नेत असतांना
पुणे विद्यापीठ खेळाडू

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धाचे वेळी समारोप प्रसंगी
प्रमुख पाहुणे येत असतांना

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेच्या वेळी विद्यापीठ ज्येष्ठ
सदस्य श्री. एन्. सी. जोशी यांचा सत्कार करतांना
प्राचार्य नेमाडे

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेच्या समारोप प्रसंगी
प्रमुख पाहुणे श्री. भास्करराव पाटील यांचा सत्कार
करताना प्राचार्य नेमाडे

पुणे विद्यापीठाचे ज्येष्ठ सदस्य श्री. एन. सी. जोशी
भाषण करतांना

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेच्या वेळी संस्थेचे अध्यक्ष
डॉ. बेंडाळे, श्री. एन. सी. जोशी यांचा सत्कार करतांना

आंतर महाविद्यालयीन कबड्डी विजयी संघाचे सर्टिफिकेट घेतांना इंडियन गेम्स् सेक्रेटरी श्री. किरण जावळे

पुणे विद्यापीठ क्रिडा मंडळाचे अध्यक्ष प्राचार्य नेमाडे यांचा विद्यार्थिनी प्रतिनिधी कु. खंडाळकर सत्कार करतांना

पुणे विद्यापीठ क्रिडामंडळाचे अध्यक्ष प्राचार्य नेमाडे आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धांचे वेळी भाषण करतांना

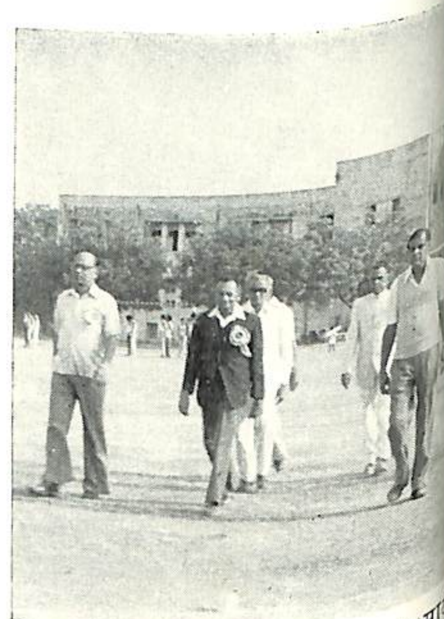

आंतर विभागीय स्पर्धांचे उद्‌घाटन करण्यासा
येत असतांना डॉ. आण्णासाहेब बेंडाळे

आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धांचे वेळी अध्यक्ष
डॉ. बेंडाळे यांचा सत्कार करतांना प्राचार्य नेमा

AJINTHA

English Section

" The progress of civilization is marked by its milestones of the great discoveries and inventions. The masterpieces in the art museums, the great plays and novels, the music of the orchestra and the opera, the solutions of complicated and astronomical problems, the discoveries in the chemical laboratories, the airplanes and electrical appliances are all the results of creative thinking. "

From What Is Creative Thinking?

by- Catherine Patrick

INDEX

Sr.No.	Subject	Author
1)	The Nature & Function of Criticism	Sk. Mhd. Iqbal. Sk. Usma
2)	Shakespearean Tragedy	Mrs. Pradnya Rane
3)	American Literature	Mansoori
4)	Woman—a Slave Still ?	Saraf P. D.

'The Nature and Function of Critictsm'

Shaikh Mhd Iqbal Sk Usman.
M. A. [English] Sr.

Criticism is an activity of the human mind, distinct from the creative which results in works of art.

The function of criticism is to criticise a work of art brings out its excellence, point out the defects, and thus finally judge its artistic qualities. In other words, criticism must interpret and elucidate in order to judge. The critical activity is directed towards arts and artists.

A critical theory is built on a literary theory. The idea of what critism is varies in accordance with the idea of literature. Thus new-classical criticism derives from new-classical literary theory, the romantic criticism derives from Romantic Literary theory, and existential criticism is the product of exictential literary theory. We are not certainly making rigid demarcation between critical and literary theories. Often they blend into one.

No philosopher or a literary thinker has been able to produce a universallv acceptable theory of poetry. On the contrary, there are a large number of poetic theories dealing with the origin, nature and function of poetry. Further more, a literary theory again takes its origin in a given philosophy of life. The interpretations of life vary, and this variation in turn effect our views of poetry, and these views, further determine critical theories. Here we must take into consideration that no criticism is possible without a philosophy of life even a philosophy which rejects all philosophies. Let us take some statements of critics on the nature and function of criticism —

(1) To set up as a critic is to set up as a judge values. - I.A. Richards.

(2) Criticism is a disinterected endevour to learn and propogate the best that is known and thought in the world.
– Methew Arnold.

(3) To feel the virtue of the poet or the painter, to disengage it, to set it forth, are the three stages of the critics duty. – Walter Pater.

(4) According to victor Hugo : " Is the work good or bad ? that is criticism's domain. "

(5) J. E. Spingarn makes the sole task of criticism to answer three questions. :

What has the artist tried to express? How has he succeded in expressing it ? Was it worth expressing ?

(6) Carlyle's conception of criticism is of a piece with his idealism. The critic must enquire :

Whether and how far this aim (the aim of the poet) this task of his accorded not with us . . . . but with human nature, and with the natnre of things at large; with the universal principles of poetic beauty . , . . as it stands written in the hearts and imagination of all men.

(7) According to D. H. Lawrence, " Literary criticism can be no more than a reasoned account of the feeling produced upon the critic by the book he is criticizing. Criticism can neve be a science, it is in the first place, much too personal, and in the second it is concerned with values that science ignores. The touch stone is emotion, not reason. We judge a work of art by its effect on our si cers and vital emotion, and nothingelse. "

We notice that in ancient days the function of criticism had not become problematical. Neither Plato nor Aristotle troubled themselves much about the nature of the critical function. For Dryden a Dr. Johnson, criticism was the art judgement. For wordsworth, criticism essentially interpretation. And accord to Colericge, criticism must formulate principles, of poetic composition. account of the Victorians pre-occupa with the criticism of life, literary criti was brought into close affinity discussion on contemporary problems thought and belief. Arnold's cri writing shows this widening of the sp of critical enquiry. The impressionist the early 20th Century restricted criti to the formulation of subjective impres

Serious and detailed enquiries in 20th Century with the nature of cri function and process begin T. S. Eliot's essay in " The Sacred Wo Eliot, while conceding that literary criti is not autotelic, mainly restricts hi to comparison and analysis in critic With the new critics the state of criti becomes equal to that of creative litera itself. The special service rendered by criticism, lies in responding to a wi felt demand, in contemporary tho for intellectual discipline, the craving standards, the revolt from confusion the inpatient quest for an accept hierarchy of values.

Wordsworth, Coleridge, Arnold, T Elith, all so much widened the scop literary criticism. T. S. Eliot in fact to the extent of maintaining that distinction between creative ages critical ages should vanish, and criti is as much as valuable activity, as creation According to him, it is one of criticism's supreme function to assist creation, and the best part of creation itself is criticism. He says : " The critical activity finds its highest, its true fulfilment in a kind of union witn creation in the labour of the artist. "

The scope of criticism, today is co-extensive with that of the humanities. This is a conclusion which will be supported even by the psychological or socilogical critics. Northope Frye in his Anatomy of criticism points out the different function of four types of criticism, i. e. Historical criticism, ethical criticism, Archetypal criticism, and Rhetorical criticism. In his conclusion he refers to the fact that modern theories of criticism embrace the humanities in their educational aspects. Literary criticism today has to concerm itself with the problems of education also.

Now we know very well what is crticism and what is its function. Now will consider the value and the importance of criticism in our life. When we interpret a novel or a play or a poem, we interpret it as a work of art. By reading the poem we know only the surface meaning of that poem. And by interpreting the poem we go into the deep. We know the hidden meaning of that poem. Because poetry is suggestive and not descriptive. The poet only suggests by interpreting the poem we come to know the real meaning of the poem. And we get more joy and delight after understanding the clear idea.

And for this purpose, I have come to this conclusion that I. A. Richards method of " Practical Criticism is very apt one. When he was professor, he gave his student the poem and asked to interpret it without any background, and information about the author of that poem. But his student could not interpret it without any background.

The remedy which I. A. Richards suggest to read the poem is, so to speak, a vaccum ridding the mind of every preconceived idea as its, probable meanig or quality for getting, if you know it; even the name of its author, and concentrating simply and solely upon the words themselves, and then to read and re-read it until every word, every image, every change of metre or rhythm, has made itc full impact. This method is the only apprcch to poetry in self evidenc.

But this method has some limitations too. We know that liturature is the product of the society. If we don't know anythinig about the culture, the society of the age in which the poem was written then it is very hard to get the real meanig of that particular word or phrase which is the product of that age. So we cannot say possibly that this method of interpreting the poem or the piece of art is useful. Criticism is not based on any philosophy. It is not a Science. But it is an activity of the human mind.

Literature can never be aesthetically pure or abstractly contemplative. There can be no such thing as abstract literature as there is such a thing as abstract painting. By its nature-- because its medium, language, is used by almost everybody in all sorts of everyday situations, and because it tries both to say and to be-literature is an art which invites impurities.

We might call it the most creaturely of the arts. Perhaps this is also a source of its strength. No other arts,no way of exploring human experience, bodies out so wholly and many dimensionally ' the felt sense of life, ' makes us feel, first of all that the experience must have been just like that, that desire and will and thought would all have been caught up with those gestures, those smells, those sounds It is not reality, it is a mirroring,but it mirrors more nearly than any other imaginative or intellectual activity the whole sense of an experience.

Literature is both in time and outside time. It is in time because it works best when it creates a sense of a certain time and place and of particular persons, when it works through (and re-creates) identifiable life and manners.-----

It is outside time in two ways. First, in a sense, we are all used to : that, if it is rooted in time and place and is imaginatively penetrating it will go beyond particular time and place and speak about our common humanity will become -- as we used to say more readily - universal.

By- Richard Hoggart

' Shakespearean Tragedy.'

Mrs. Pradnya Rane
M.A. (Jr.) English

Shakespeare is really the master and glory of English tragedy. A tragedy is a story of a tragic hero fighting against the calamities with the weapon of strong will and with the principle of moral universe against the principle of evil. The tragic trait of the hero, which is also his greatness, is fatal to him and to meet the calamities, the smaller man might have given up but the hero cannot give up. He errs by action or omission and his error joining with other causes brings his ruin. Thinking too much is a tragic flaw of Hamlet, acting promptly is that of Othello similarly credulity of King lear and over ambition of Macbeth make them total tragic figure. One tragic flaw makes man suffer and Shakespeare pins the nerves of human species and by this sense he achieves universality.

The great tragedies are full of disaster, wrong and suffering and the world they reveal is of darkness and remorse. The noblest spirits are broken, the wages of mortal effect are failure. There is a beauty in the hero or heroine's natures with marks their tragic fate more lamentable. Evil is not bad, but under suffering, it becomes worse. Both Brutuas and Hamlet are intellectuals but the failure in each is connected with their intellectual nature and reflective habit. In all the four tragedies Hamlet, Othello, King Lear and Macbeth, human nature itself shapes and produces not mere sadness but horror also. Schlegel called Hamlet " A tragedy of thought. "

Character is destiny in Shakespeare, but if fate is a Character then it is the phychic sex more than it sphysical base which is driving force behind fate and character. Shakespear has given sex the central place in human individual before Frud.Besides frende 'Romeo and Juliet' and " Antrony and Cleopatra", in which the hero and heroines tragic end is based on mutual reversal of their characteristics as man woman but woman initiating in each case as in the four tragedies,

In Hamlet the mother-son relationship motivate the action of Hamlet's life, in Othello there is the jealousy situation in married love, in King Lear the father-daughter relationship with a situational control of two daughters and in Macbeth the driving force of the inordinate ambition of his wife. All these are examples of the unbalanced set of sex psyche and result into unhappiness due to lack of control of the character over the situation.

Shakespeare introduces ghosts witches and the supernatural atmosphere to affect the fate of the hero. The supernatural gives conformation and a distinct form to inward movements already present and exerting influence. The supernatural agency has a close relation with the character. The ghost in Hamlet, the prompting of the witches in Macbeth are the proofs and satisfied the superstitious Elizabethan audience. In Julius Ceasor the supernatural is presented in different form.

In Shakespeare the inner conflict exists alongside the outer conflict. Such a conflict within the mind of the hero would seem to have been for Shakespeare one of the prime essentials in his conception of tragedy. In Hamlet, the outer conflict remains into the relations of Hamlet to his uncle a d Laertes but the inner struggle is to be discovered in Hamlet's mind the moral scruples of religion. In Othello the other conflict is between Iago, Cas and Desdemona. But the inner conflict i mind of Othello. In king Lear two g clearly marked groups of characters ra themselves under the banners of wrong Right or of Evil or Good - and the clash these two in the other conflict, but the in in the mind of King Lear, in Macbeth outher in Macbeth and lady Macbeth the inner between ambition and conscie in the hero's mind, and these inner fo are subtly delineated by Shakespeare.

Most of the tragedies allow to ' chan or ' accident ' an appreciable influence some point in the action, It may be cal chance or accident. Romeo never r Frier's message about the potion and t Juliet did not awake from a long slee minute sooner, an accident that Edm arrived at the prison just too late to s Cordelia's life, an accident that Desdem dropped her handkerchief at the m fatal moment, an accident that pi ship attacked Hamlet's ship so that he w able to return to Denmark.And an opera of this accident is a ' fact ' in human life

Referring to the final effect Ni observed in his book ' studies Shakespeare ' that, " The tragedy g however, or, those who have s elements of good in their nature, are gi one reward before their end The r conception of their own actions; pai as it may be but sheds light into th soul. The new light sets a form of fe attitude towards life which banishes f of evil in their beings. " Hamlet rises fr soul torment to self condemnation; Lear gains a new manhood after his mental and physical torture, Macbeth realizes a new beauty in existence and it is a consciousness of error. The fresh attitude towards life colours the final movement of all Shakespeare's heroes. The weary calm of Hamlet, Othello's last great soliloquy Lear's innocent awakening, the tired musings of Macbeth accompany with the enternal calm of death.

● ● ●

'Riddle me or Who am I'

Neve Kiran Vasantrao
XII th Science.

She is very dear and near to me. I love her heartily. My love to her is unselfish. She never disturbs me. Sometimes she becomes angry with my faults. Now it is the time of her coming. I am always ready for her.

I find myself in an unusual condition. If I do not see her face for long I become uneasy. And when she comes, my mind fumbles and is confused as to what I shall talk to her on our first meeting. If she finds me dishonnest and misbehaving, she seems to be excided in a moment. I feel very unhappy when she becomes angry with me. It is quite a tragedy of mine. She is a terror to every body. When she once goes away again, all find a great relief.

Now that I have described her do you do know who she is? Not yet? If you forget her how will you get a reward from her?

It is the exact time for her coming . . . & watch, be ready. She is coming quietly . . . Her name is . . . Examination.

★ DREAM ★

Mahajan B. L.
F.Y.B.Com. (A)

Dream of elation
You are mine

Dream of escape
A glass of wine

My dream
Trying to smile.

The Book

Oh, Pupil, look at me !
I am your friend and guide
Hate me not, neglect me not,
I am by you in storm and tide.

Not a mere paper
But the fountain of knowledge
To quench your thirst
In the desert of life at every stage.

Oh, Pupil use me always
When you are in dejected mood
Receive from me the bliss of peace
When you are bitter with the world.

Saraf P. D.
M.A. (Economics)

'LOVE'

Love to love
Heart to heart
My love for you
Will never depart
Put a big 'M'
Add a small 'e'
And remember 'Me'.

Chaudhari D
M.Com. (Jr.)

AMERICAN LITERATURE

Mansoori
M. A. (Jr.)

Whereever there are people, there will be a literature. A literature is a record of human experience and people are always impelled to write down their impressions of life. They do it in diaries and letters, in pamphlets and books, through essays, poems, plays and stories etc.

There was a time when one could doubt about the existence of American Literature. " Who reads American books? " The British critic Sydney Smith scornfully asked in - 'The Edinburgh Review' in 1820. " Literature the Americans have none . . . it is all imported " But such question could not be asked to-day. Today a stage has been reached where one can say that in different Universities English literature will be replaced by American literature. Everyone reads American books. They command the attention of sizable readers all over the world. American authors win Nobel prizes; American novels are translated into many languages. Americans have something to say in their literature, and what they say has meaning for the remainder of the world. It is no longer looked upon as a country that merely inhales and exhales European literary ideas. It is not thought of as a Frontier of Europe, as it once was,

American literature had a long period of apprenticeship. It fumbled and made errors like all the other literatures of the World. It imitated the style and subject matter of European writers, those having major influence of Europe upon it. Europe watched it with increasing interest. At last it accepted American literature as something more than a pale carbon copy of its own.

American literature begins with the First English colonies at Plymouth and Boston. The colonists come to the New world to find religious freedom and to find more prosperous way of living. But they came in no spirit of revolution; they came as Englishmen, bearing with them the wealth of English legend, ballad and poem, the richness of English language. They did

not call themselves American as that term was long used only for the Indians.

The American people from the colonial times untill now have written countless essays and songs, poems and plays, novels and short stories. Some are badly written many are well done. There is space here for only the most important and the best. But even a short summary shows something of the splendid accomplishment of American literature, after it emerged from its crude colonial beginnings over 300 years ago.

The early settlers who first came over from Europe to America had no time to write books They brought copies of the Bible and the prayer book with them, and those were enough for their literary needs. Books other than the Bible had little influence on the thinking of the puritans. When the Puritans did compose something, it was usually concerned with the relationship between themselves and their God.

Even to-day American literary traditions are not very old. The early colonists came to America with intellectual baggage that had been picked up all over Europe. The other was that which came from the New England Group remaining behind. The optimism of the frontier was checked by the rigid mind of the New England Puritan. Until 1900, American literature could not decide whether to wear a grave frock coat or rough hickory shirt But a literary tradition was rising. Sharp differences were rubbed away and a new spirit emer It was the American literary tradition.

Like other national literatures, Ameri literature was shaped by the history of countrp which produced it. For almo century and half, America was mere group a colonies scattered along the east seaboard of the North America contin By the end of the 19th century too, it taken its place among the powers of world. All these factors in the develop of the United States moulded the litera of the country.

Influence of History on American Li:era

The growth of American literatu bound up with the growth of America nation. The early settlers in America there for various reasons. In the century further immigrants went, driv poverty and hardship from their own populated countries - Irish, Scandina Italians, Poles and others.

These historical factors influenced growth of American literature in vari ways. In the first place, the early settle were ' separate ' that is; there were colonies or settlements rather than nation. Secondly, all these people their roots in a European tradition. Am had no folklore of its own; it had no such as the Iliad in Greek or Beowulf English, which related a heroic and va past, American writers were really Euro writers living in America, and even the they might have left Europe for some long time, their writing was clearly influenced by and for the most part merely an imitation of European, and particularly of English literature. American writing in 18th century and early 19th century wholly reflected these conditions. The writers were gathered chiefly around New York or in Massachusetts.

There are two major influences on American literature -

1) Puritanism and 2) Transcendentalism

1) Puritanism – The discipline of the family was far more rigid. Howthrone described the little puritans as ' the most nitolerant brood that never live. '

Howthrone Comments ironically on the puritauical ideas of the time. The great people of those days spoke and thought ' of human existence as a state merely of trial and warfare ' and avowed their readiness to sacrifice goods and life at the behest of duty. ' And these people (puritan) never rejected such means (comfort, luxury) as lay within their grasp. The Reverant Mr. Wilson is a lover of comfort and luxury.

2) Transcendentalism–

Transcendentalism emerged as a full flegedmovement in American literature was the original and probably the best systematic expression of the transcendent-talist philosophy. There after the movement continued to expand.

1) As a revolt aganist the sterile uniterian orthodoxy, then as a protest against the continuing cultural dependance of America on Europe., and Finally as a profound exploration of the spiritual foundation and moralimplication of the new democracy. As a Zenith in writings of Emerson, Thoreau and Alcott and by its Challenge to fresh speculation in Howthrone, Melvill and Wnitman– its vitalising effects upon American art and literature remain unrivalled.

2) Transcendentalism depicts pervasive moralism and Puritanism. The transcendentalists were even disposed to interpreat life ethically (to subordinate the aesthetic intellectual economic and political aspects of human nature to man's significance as a moral agent.

Types of American Literarure–

America has produced every type of literature and has done it well. The writing has been largely experimental, never bound by rules. European forms were followed for a while and put aside in favour of new ones. American literature developed its own standards. It used the best of the Eurojean and added to it its own. The forms of literature are poetry, drama, novel narrative diaries and histories.

● ● ●

Bhaskar V. Rane

ARCHITECTS

INTERIOR DESIGNERS.

347, Navi Peth, Krisak Bhawan

JALGAON.

☎ 4689

M/s. Parag Construction.

PVT. LTD.

11, Hareswar Nagar, Ring Road,

JALGAON.

Government Approved Building Contractors.

मनपसंत पान, बार व सर्वप्रकारची सिगारेट साठी अवश्य भेट द्या.

-: अनमोल पान सेंटर :-

एल्. आय. सी. समोर जुने कॉटन मार्केट,

ज ळ गां व.

आमच्या कडे लग्नासाठी लागणाऱ्या विडयांच्या पानाची ऑर्डर स्विकारली जाईल.

टिप :- लग्नपत्रिका व छपाईची कामे स्वीकारली जातील

Woman– a Slave Still ?

Saraf P. D.

M. A. [Economics]

I was going through some magazine and was surprised to find that a lady had to go from one table to another to get permission for the ration card. She was alone.

We talk so much about equality and women's lib every day. Even theoretically we have it in our constitution. But in practice we are still bound by traditions Every woman must write her father's name before marriage and husband's name after marriage with her own name. A girl must obey her parents before marriage and her husband after marriage. And afterwards as she grows older, she has to obey her son. Why should she be the sheer follower and slave throughout her life ?

It is true that women are physically more delicate than men but as far as intelligence is concerned they are equally sharp and in some fields like arts, music and dancing, they have excelled men.

If man is the bread winner she is the keeper of the house. It is said the hand that rocks the cradle rules the world. It means it is the mother who is the inspiration, guide and nurse of a child she teaches him what to do In one's life mother's role is more important than father's. Then why should she be suppressed throughout her life ? Now a days comparatively more stress is laid on girl's education but it is not for the sake of her career but rather because the educated girls are preferred in the marriage market. And after marriage a very few percentage of graduate or post-graduate girls get opportunity to use their talents. Even if they are willing they have to suppress their feeling and remain inside the four walls of the house.

Of course this does not mean that men should start cooking and managing the house hold affairs and ladies should get freedom to learn according to their aptitudes. At least they should get enough scope in social life to utilise their talents.

ENDOWMENT & PRIZES 1983-84

Prize	Recipient
1) Kher Gambhirmal Prize for the best student in the College during the year 1983-84.	Miss. Chaudhari Chhaya Bhagwat.
2) P. V. Ratnaparkhi Prize for standing first at the F.Y.B.A. & FYBSc Sem. Examination, 1983.	Mahajan Mukta Jagannath.
3) D. U. Wani Prize for obtaining highest number of marks in Mathematics at the XII Sc. Examination, 1983.	Miss Chiplunkar Gauri Ramkrishna.
4) V. V. Gandhe & Satyabhama Gandhe Prize for the student for obtaining highest number of marks in Marathi Special at T.Y.B.A. Examination, 1983	Chiplunkar Manjusha Vishnu.
5) Dr. K. V. Paradkar Prize for the student who stands first at the XII Sc. Exam. in Biology.	Patil Narayan Ramdas.
6) Prof. M. N. Advant Endowment Prize for the student for obtaining highest No. of marks in Marathi (Spl.) at the T.Y.B.A. Exam. 1983.	Chiplunkar Manjusha Vishnu.
7 (Narmadabai Navalram Patil Prize for the student for obtaining highest number of marks in Marathi (Spl) at the TYBA Exam. 1983.)	Chiplunkar Manjusha Vishnu.
8) Manubhai Desai Prize for the student from khandesh who has highest No. of marks at the X th Examination amongst those joining this College.	Baviskar Vijay Padmakar.
9) Barjibhe Endowment Prize for obtaning highest no. of marks in English at XII Arts Examination 1983.	Patil Vandana Vithalrao
10) D. R. Nadkarni Science Prize for the Student who stands first at the XII Sc. Exam. 1983.	Miss Chiplunkar Gauri Ramkrishna.
11) Tapiram Bhagwan Chaudhari and Ramabai Chaudhari (Thorgavan) Prize for– a) The student who stands Ist in XII Sc 1983.	Miss Chiplunkar Gauri Ramkrishna.
b) For standing first amongst lady student in XII Arts Examination, 1983	Miss Naik Seema Prabhakar.
12) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the students obtaining highest marks in S.S.C. (X th) & joining this College in 1) Arts, 2) Science 3) Commerce.	Miss Pathak Swati Laxman.(Arts) Baviskar Vijay Padmakr (Science) Vora Vandana Vasant (Commerce)
13) Mrs. Shantabai Patil (Hyedrabad) Scholarship to be awarded to the student obtaining highest no. of marks in HSC (XII th) in 1) Science 2) Arts & 3) Commerce & joining this College in 1) F.Y.BSc 2) F.Y.B.A & 3) F.Y.B.Com] respectively.	Kolhe Rajana Govind (Science) Patil Vandana Vithalrao (Arts) Iyer Alamelu Hariharan (Commerce)
14) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the student standing Ist at the T.Y.B.Com Examination, 1983.	Miss Karnik Suchita Aravind.

15) Prof. A. G. Chiplunkar prize for obtaining highest No. of marks English (Spl.) at the T.Y.B.A. Exam. and joining this College in M A. offering English as Special subject. — Shri Gosavi Shailendra Dinkar. (1983)

16) Mahadeo kashinath Thatte prize to be awarded to student obtaining highest No. of marks in Chemistry (Principal) at T.Y.Bsc. without any back-log. — Patil Jaywant Tarachand (1982) Miss Umbarkar Sunita Baliram. (1983)

17)Vimal father Bhoju Chaudhari prize for lady student obtaining highest No. of Marks in Chemistry (Principal) at T.Y. BSc. — Miss Umbarkar Sunita Baliram. (1983)

18) Patil-Potnis prize for any student in any class from XII to Post-Graduate with "good character", good academic record (desirable but not essential) , working in College Mess for self-help and Continuning his college education. — Shri Pandit Gondu Ramkrishna(1983)

19) M.J. Arts & Science College Co-op. Consumers, 'Society's prize for the student obtaining highest number of marks in Economics at M.A. Examination, 1983 — Miss Gadhe, Ashalata Rupa.

20) M.J. Arts & Science College Co-op. Consumars, 'Society's prize for the student who stands first

a) XII Arts — Miss Naik Seema Prabhakar.
b) XII Science — Miss Chiplunkar Gauri Ramkrishna
c) XII Commerce — Iyer Alamelu Hariharan

کے سوزِ دروں کو آپ کے سامنے رکھ رہے تھے۔ اور وہ خوش تھے
کہ خدا کے حضور میں کسی نے تو ان کے دل کی بات کہنے کی
جرأت کی۔ مگر یہ تو ایک حکمت تھی۔ امتِ مسلمہ کو آئینہ
دکھانے کی۔ اس لئے جب اقبال نے جوابِ شکوہ لکھا تو
خدا کی طرف سے ماضی کے سارے کارناموں کا اعتراف کراتے
ہوئے اسلاف کے سوزِ جگر کی اہمیت کی اظہار دیا اور دو
ٹوک انداز میں صاف صاف کہلوا دیا کہ خدائے تعالیٰ عادل
ہے اس کی کسی سے رشتہ داری نہیں جو جینے کا حق ادا کرے
گا نوازا جائے گا۔ جب تک تم نے کیا تم نوازے گئے
اور جب دوسرے کر رہے ہیں تو وہ نوازے جائیں گے۔

؎ عدل ہے فاطرِ ہستی کا ازل سے دستور
مسلم آئیں ہوا کافر تو ملے حور و قصور
تم میں حوروں کا کوئی چاہنے والا ہی نہیں
جلوۂ طور تو موجود ہے موسیٰ ہی نہیں

اور اس طرح بڑی حکمت سے مسلمانوں کی سر
بلندی کا نسخہ بیان کر کے امتِ مسلمہ کے ذہن کو موڑ
دیتے ہیں ؎

کی محمدؐ سے وفا تو نے تو ہم تیرے ہیں
یہ جہاں چیز ہے کیا لوح و قلم تیرے ہیں

گویا کہ مسلمانوں کی ذلت و خواری ان کی غربت
و افلاس، اس کی پستی اور جہالت اصولِ اکرم کی عدم
پیروی کی وجہ سے ہے اور چونکہ یہ نسخہ خدا کی زبان
بتایا گیا ہے جس کی وجہ سے بے عمل سے بے عمل شخص
بھی سوچنے کیلئے اپنے آپ کو مجبور پاتا ہے اقبال تو
یہاں تک جھنجھوڑ دیتے ہیں

؎ بتوں سے تجھ کو امیدیں خدا سے نا امیدی
مجھے بتا تو سہی اور کافری کیا ہے؟

گویا کہ خدا سے نا امید ہونا کفر ہے۔ مسلمانوں کو
کبھی اپنے خدا سے نا امید نہیں ہونا چاہیئے ایسے مسلسل
تگ و دو کرتے رہنا چاہیئے۔ تا کہ میدانِ عمل میں دوسروں سے
وہ پیچھے نہ رہ سکے اس لئے کہ یہ دنیا دار العمل ہے یہاں تو
صرف اس کو ملے گا جس نے کچھ کیا ہے۔

غرض اقبال نے بڑی حکمت و دانائی سے سارے
مسلمانوں کے سامنے ان کا آئینہ بتا دیا اور ان کے دربار کی
ذمہ داری انہیں پر ڈال کر دہ نسخہ بھی بتا دیا کہ تم اس
پستی تک کیوں کر پہنچے اور اسلاف کیوں کر اس بلند مقام
پر فائز ہوئے جس سے تم محروم کر دیئے گئے ہو۔

وہ معزز تھے زمانے میں مسلماں ہو کر
اور تم خوار ہوئے تارکِ قرآں ہو کر

اقبال نے مسلمانوں پر یہ بھی واضح کر دیا کہ
تمہاری زندگی کا دستور العمل "قرآن" ہے اس سے روشنی
اور ہدایت حاصل کرو اور رسول صلی اللہ علیہ وسلم
کے اسوۂ مبارکہ کو سامنے رکھو اور اطاعتِ خدا
وندی میں لگ جاؤ۔

بس یہی "پیغامِ اقبال" ہے اور یہ
پیغام اقبال نے "بانگِ درا" کے ذریعہ "شکوہ"
اور "جوابِ شکوہ" کے ذریعہ اپنی فارسی مثنویات
کے ذریعہ عالمِ اسلام کو بھی دیا اور ان کی رہنمائی
بھی کی۔

***

کتابت: فیاض ایم کام مالیگاؤں
طباعت: نوودانی پریس مالیگاؤں

تھی ہماری پس ماندگی اور تنزلی کا علاج کیا ہے؟"
ایک نے تڑپتے ہوئے لہجہ میں سوال کیا۔
"صرف اور صرف اسلام" دوسرے کا پُر اعتماد انداز میں جواب تھا
"روس کو افغانستان سے نکلنا ہی پڑے گا!" اس کی زبان سے نکلا جو عالمی اخبار پر زور دے رہا تھا
"ارے برادر اقبال ہم کو اگلا ہفتہ "برائی مٹاؤ ہفتہ" کے طور پر منانا ہے۔ چلو پروگرام تیار کرتا ہے"۔ "ارے! اذان کا وقت ہو گیا چلا جائے ورنہ جماعت چھوٹ جائے گی"

یہ چند تصویریں ہیں ورنہ ہماری ایسی نہ جانے کتنی تصویریں ہیں۔ پہلی تصویر یہ ذہن نشین کراتی ہے کہ ہمارا نوجوان نہیں جانتا بلکہ اس کا مقصدِ حیات کیا ہے؟ وہ کیوں اس دنیا میں بھیجا گیا ہے؟ اپنی ذمہ داری برائی سے روکنا اور بھلائی کی طرف بلانا سے بے خبر صرف وہ فلمیں دیکھنا جانتا ہے وہ کھیلوں اور تفریحوں کا دیوانہ ہے۔ ایسے صرف لذت چاہیے خواہ وہ کیسے بھی ہو جنسی ادب اور مادیت اس کے حواس پر چھائے ہوئے ہیں۔ وہ صرف فیشن کے بدلتے ہوئے معیار پر نظر رکھتا ہے۔ وہ نہیں جانتا کہ یہ دنیا کن مسائل سے دوچار ہے۔ اور خود اس کا وجود اغیار کے شکنجہ میں کس طرح جکڑا ہوا ہے۔

ان کے رنگ ڈھنگ دیکھ کر کوئی بھی نہیں کہہ سکتا ہے کہ یہ روشن تصورات زندگی کے مالک ہیں۔ کیوں کہ یہ تو خود دوسروں سے اجالے کی بھیک مانگ رہے ہیں۔ ان کی لاپرواہی ان کی شخصیت کا کھوکھلا پن ظاہر کرتی ہے یعنی ذمہ داری کا عدم احساس۔ مگر اس کے باوجود — آخر کی لکیروں سے جو تصویر بنتی ہے اس میں امید کی کرن دکھائی دیتی ہے۔ ایک نوجوان طبقہ ایسا بھی ہے جو اپنی حقیقت سے باخبر اور ذمہ داری محسوس کرتا ہے اس کے باوجود کہ مغربی نظریات کی شکست کے بعد نمایاں مغرب کی طرف مادیت کا فتنہ اسمگل کیا گیا ہے جس میں بدقسمتی سے ہر خاص و عام گرفتار ہے۔ ایسے سر پھرے نوجوان بھی ہیں جو قوم کی حالت دیکھ کر تڑپ اٹھتے ہیں اور اسلام کی سربلندی اور اس کی اشاعت کیلئے تڑپ اٹھتے ہیں اور اپنی بہترین صلاحیتیں و قوتیں صرف کر رہے ہیں۔ ان کی سرگرمیوں اور صلاحیتوں کا رخ اصلاحِ معاشرہ کی طرف ہے وہ چاہتے ہیں کہ اسلام سربلند ہو اور انسانیت کو اس کا حق ملے کسی کی جان و مال عزت و آبرو کو کوئی خطرہ نہ ہو۔ امن و سکون پیدا ہو تاکہ ہر ایک چین کی سانس لے سکے ملک میں بلکہ پوری دنیا میں عدل و انصاف کی حکمرانی ہو۔

آئیے! ہم خود فیصلہ کریں کہ ہم کس راہ کے راہی ہیں ہماری منزل کہاں ہے اور کیا ہے؟ ایسا تو نہیں کہ ہم سب کی سرگرمیاں اور صلاحیتیں منفی رخ میں لگی ہوں اور ہم شعوری یا غیر شعوری طور پر شیطان کے ہاتھ مضبوط کر رہے ہوں؟ غور کیجئے کیا یہ صحیح ہے؟

خدارا! آنکھیں کھولئے! ہر برحق گروہ کے ساتھ اپنی قوت کو ملا لیجئے۔ اپنا وزن ان کے پلڑے میں ڈال دیجئے خود کو پہچانیے اور پھر دوسروں سے اپنی حقیقت منوائیے۔

***

بانگِ درا — علامہ اقبال کا اساسی کارنامہ

شیخ محمد اقبال شیخ عثمان!
ایم اے (انگلش لٹریچر)

ڈاکٹر سر شیخ محمد اقبال، اس حکیم الامت نے ...ت سے قوم کو بیدار کرنے کی کوشش کی انہوں نے ...ے بڑی ہلکی پھلکی نظموں سے کام لیا، بڑی مدھم ...رنے آلاپے اور بڑے پروقار انداز میں شاعری ...ر زیار استہ اپنایا اور پوری قوم کو ایسی نظموں کے ...توجہ کرنے میں کامیاب ہو گئے۔ تب قوم ان ...دیدہ ہو گئی۔ اور ان کی صلاحیتوں کی معترف ہو گئی ...مشاہدہ کیا کہ قوم خوابِ غفلت سے بیدار ہو رہی ...انگڑائی آرہی ہے اور کچھ آنکھیں مل کر بیٹھ ...تو انہوں نے فرد کی خودی، قوم کی زندگی، ...شیرازہ بندی کی اہمیت، غلامی سے نفرت ...تڑپ، مقصد کی لگن اور آزادی کی دیوی پر ...قربان کر دینے کا جذبہ بیدار کرنے کے لئے قوم کو آمادہ ...آواز میں ایسا جادو تھا جس سے ... مسحور ہو ...ان کا گرویدہ ہو گیا۔ ان کے اشعار گلی اور ...میں گنگنائی دینے لگے انہوں نے حب الوطنی کا راگ ...کہ اس کے بغیر ملک کو آزاد کرانے اور انگریزوں سے نجات پانے کی کوشش ممکن نہیں تھی۔

ہمارے معاشرہ کی سب سے بڑی بیماری ایک ...لوگ پس آمادہ مصیبت کو تقدیر پہ محمول کر بیٹھے رہتے تھے جس کی وجہ سے حالات سے پنجہ آزمائی کا حوصلہ پست سے پست تر ہوتا جا رہا تھا۔ علامہ اقبال نے اس بیماری کا علاج بھی بڑے نفسیاتی انداز سے کیا۔ مسلمان کا عقیدہ ہے کہ قسمت خدائے تعالیٰ کے ہاتھوں ہے وہ جو چاہے کرتا ہے۔ ہم بندوں کو اس کی مشیت میں پر مارنے کا یارا نہیں ہے اور اس طرح یہ شراب الست بے عملی کا بہانہ بن کر رہ گئی ہے۔ اقبال نے اس بیماری کا علاج اس طرح کیا کہ وہ خود خدا سے شکوہ کر بیٹھا۔ اور اس طرح مسلمانوں کا ماضی اور حال ان کے سامنے کھول کر دکھایا۔ اس نظم میں اقبال نے خدا سے جس انداز میں شکایت کی ہے یہ اس کا حصہ ہے دنیا گونگی بیٹھی ہوئی تھی اور شکایت کا یارہ نہیں پاتی تھی اور اقبال خدا سے لڑ رہے تھے اور وہ بھی اس طرح کہ

کبھی ہم سے کبھی غیروں سے شناسائی ہے
بات کہنے کی نہیں تو بھی تو ہرجائی ہے

خدائے تعالیٰ سے اس انداز کی شکایت کی کوئی جرأت بھی نہیں کر سکتا تھا مگر جب اقبال نے جرأت کی تو لوگوں کی آنکھیں کھل گئیں۔ اپنا ماضی آنکھوں میں پھر گیا۔ خدا سے عدم التفات کی شکایت ان کے دل کی آواز تھی گویا کہ اقبال شکوہ میں امتِ مسلمہ کے دل کے تاروں کو جھنجھوڑ رہے تھے ان میں ارتعاش پیدا کر رہے تھے ایمان

طرف ہو آگ برابر لگی ہوئی"، تو طالب علم ایک سے دو پھر
تین یا ایک دو تین ہو جاتا ہے۔ کبھی سے ٹوٹ کر (بلکہ
توڑ کر بھی) محبت کرنا اسی کو کہتے ہیں۔

ایک دفعہ یونیورسٹی ایک صاحب پر اس
طرح فریفتہ ہو گئی وہ صاحب بڑے پتھر دل نکلے پھر سے
چھان بین کروایا اور نہ صرف پاس بلکہ یونیورسٹی
میں اول آئے (اسی لئے محبت کی ہو گی) اب آپ کہیں
گے کہ ایسے میں یونیورسٹی کو چلو بھر پانی ہی کافی ہے تو
یہ اس کی محبت کا سراسر مذاق ہو گا۔

کمپیوٹر کا استعمال تو آجکل ہر شعبوں میں ہونے
لگا ہے لاٹری انعامات سے لیکر تو کالجوں اور یونیورسٹی
کے نتیجوں تک اور اگر یہی حال رہا تو حکومت کو جلد ہی
اس معاملہ میں غور کرنا پڑے گا کہ ان مشینوں کی حد بھی
درجہ بندی (بوقت ضرورت منصوبہ بندی) کی جائے اور
کیوں نہ ہو اس کے استعمال کی ضرورت ہمارے منتریوں
کو بھی ہونے لگے گی۔ ان کے لئے پی اے کبھی کبھی خود
مستی بھاشن لکھ لکھ کر تھک جاتے ہیں اور ہنگامی
حالات (الیکشن کے وقت) میں تو ان بیچاروں کی نیندیں
حرام ہو جاتی ہیں اس لئے یہ تمام تقریریں مرکزی خیال کو
ایک ہی رکھتے ہوئے الفاظ کی ہیر پھیر سے ٹیپ کر لی
جائیں گی اور کیا عجب کہ مصروفیات کے وقت صرف
ان کی تقریر کا کیسٹ ہی سنا دیا جائے ویڈیو کیسیٹ
اس لئے مفید ہو گا کہ اس میں لیڈروں کی تقریر کرنے کے
خاص انداز اور حرکات سے بھی عوام لطف اندوز ہوں گی
اور پھر "ویڈیو جلسے" بھی ہوا کریں گے جس میں رسم
تکلیف پوشی سے لے کر رسم شکریہ تک کے مناظر بنائے
جائیں گے۔

سنا ہے امریکہ اور دیگر "ترقی یافتہ" ممالک میں
کچھ کلبوں میں اس طرح کی مشینیں بھی نصب ہیں جس میں
شادی کے خواہش مند مرد و عورتیں اپنے نام پتے اور
عمر (عورتیں بھی) اپنی اپنی عادتوں خصلتوں اور پسند کو
ایک فارم پر بھر کر دیتے ہیں۔ اس طرح ان کے جوڑے
کمپیوٹر کے ذریعہ بن جاتے ہیں اس طرح کی شادیاں
کامیاب بھی ہو سکتی ہیں کیوں کہ شادی کی ناکامیابی
کا سہرا کمپیوٹر کے سر آسانی باندھا جا سکتا ہے ویسے
بھی اس لئے اچھا ہے کہ جب "پسند اپنی اپنی" دھیرے
دھیرے "ناپسند" ہو کر "اپنی" نہیں رہ جاتی اس وقت
خود ہی کو غلط چناؤ پر کوسنا پڑتا ہے۔ دوسری صورت
میں یہ الزام اپنے سر آنے سے بچ جاتا ہے۔

آج کل محبہ خانوں میں اس کی ضرورت محسوس
کی جا رہی ہے ہو سکتا ہے۔ ہماری سرکار نسبندی کے
ساتھ ساتھ "دیسی دارو" کی دکانوں کے لائسنس کی طرح
ان محبہ خانوں کو ایک عدد اس قسم کی مشین بھی مہیا کر
دے جس سے گاہکوں کو چناؤ کے لئے وقت ضائع
نہیں کرنا پڑے گا۔

کمپیوٹر کے غلطی کرنے پر اگر ہم نہ بھی متفق
ہوں تو اس کا خالق غلطیاں کرتا ہے۔ جی ہاں! ایجادات
انسان کی ہی بنائی ہوئی مخلوقات ہیں یہ الگ بات ہے
کہ وہ اس کا ماتحت بن کر رہ گیا ہے۔ اس لئے تو وہ
کمپیوٹر کے فیصلے کو قبول کر لیتا ہے کہ اسے معلوم ہے
کہ جنت سے نکالے جانے سے لے کر آج تک اس کے
فیصلے ایک سے ہی ہیں۔

ہمارے ایک دوست ہیں نام کو ان کا
[...] کی ہے مگر چونکہ اس مصروف ترین اور مشینی دور
[...] پالے پڑے ہیں اس لئے "الو" بن کر رہ گئے ہیں۔ ان
[...] "الو" کہتے ہیں پر ہم کو بھی تب یقین آیا جب ان
کی نئی نئی شادی ہوئی تھی اور ہم مبارک باد دینے میں
[...] گئے تھے۔ چار پانچ ماہ بعد ہمارا ان کے ہاں جانا ہوا
[...] چلا کہ جناب کی بیگم ان کا نام "سلجھا" تھا
جناب پیار سے "سلّو" کہہ کر پکار رہے تھے اور جواب
[...] بیگم نے جب انہیں "الو" کہا۔ تھوڑی دیر بعد بچے
کے رونے کی آواز آئی ان کی بیگم اندر تشریف لے گئی
[...] ہم نے پوچھا کہ بھئی یہ ماجرا کیا ہے؟ آپ
[...] شادی ہوئے ابھی تو پانچ مہینے بھی نہیں ہوئے
[...] آپ نے جھینپتے ہوئے کہا "آپ تو
[...] ہیں کہ ہم نے "لو میرج کیا ہے"۔"
اور میں گھر لوٹتے ہوئے سوچ رہا تھا
[...] "سلجھا" کے احساس کے الو بننے کے بارے میں اور یہ
کہ شاید یہ محبت بھی مشینی اسٹائل ہو۔ **

پہچانیے

(انگریزی ادب)

[...] احمد شیخ امسیونا (ایم اے)

یہ مسلم نوجوان ہیں جو آپس میں گفتگو
کر رہے ہیں۔ "ارے بھائی! آج کل سینما میں کون
سی چل رہا ہے؟" ایک نے کہا۔
"ایکدم بور! "وہاں تو قدم ہی نہ رکھنا" دوسرے نے کہا
"یار! مجھے تو انگلش فلمیں بہت پسند ہیں۔ کیونکہ
اس میں سیکس کے آرٹ کو بہترین طریقہ سے پیش
کیا جاتا ہے"۔ تیسرے نے اپنا خیال ظاہر کیا۔
"پدمنی اچھی اداکاری کرتی ہے" دوسرے نے
ایک جملہ فضا میں اچھال دیا۔ "ہم بھی کس کی بات
لے بیٹھے اسے تو کچھ بھی نہیں آتا"
"ابے یہ باتیں چھوڑو یار منگنی کا وقت
نکلا جا رہا ہے۔ میں نے ایڈوانس بکنگ کرالی ہیں۔"
ایک نے گفتگو ختم کی
— یہ سب نوجوان ہیں، کالج اسٹوڈنٹ
— ایک اور رخ !!!
"کپیل دیو کا بھی جواب نہیں"، "ہاں ورلڈ
کپ کا جو ہیرو ہے۔ عمران کی جارحانہ بلے بازی کے
آگے تو کسی کا سورج چمکتا ہے، بوتھم تو غضب کا
کرکٹیر ہے"، "واقعی" تیسرا رائے ظاہر کرتا ہے۔
"ارے یار! پاکستان کی ٹیم اپنے ملک
کا دورہ کب کر رہی ہے؟" پُر اشتیاق انداز
میں سوال کیا گیا۔ "میری تو آخری آرزو یہی ہے
کہ محسن خاں کو دیکھ لوں۔ آہ!" ایک حسرت
آمیز لہجہ —!!!
"اچھا گھنٹی شروع ہونے والی ہے
میرے خیال میں اب چلا جائے، گڈ بائی!
گڈ بائی!" یہ بھی نوجوان تھے۔
جی ہاں! یہ بھی ایک رخ ہے۔

ہزاروں خواہشیں ایسی...

انصاری رابعہ محمد یعقوب
(ایم ایس سی مینٹو)
(زوولوجی)

خواہش یہ لفظ سنتے ہی ہمارے کان آنکھ تو درکنار دماغ بھی پوری طرح سے متوجہ ہو جاتا ہے۔ یہ ایک ایسا پراسرار طلسم ہے کہ جو کبھی بھی ختم نہ ہوتا اور نہ ہوا ہے۔ پورے وثوق کیساتھ کہا جا سکتا ہے کہ کبھی بھی اس طلسم کے ختم ہونے کا امکان نہیں ہے۔

ہم جب سے پیدا ہوئے ہیں یہ ہمارے بچپن کا ساتھی جوانی کا ساتھی ہے اور پھر یہ بڑھاپے میں بھی ساتھ دیتا ہے۔ مگر خدا ایک دن ایسا آتا ہے کہ انسان ہی اس کا ساتھ چھوڑ کر دوسری دنیا میں چلا جاتا ہے۔ جب بچہ اپنی ماں کی کوکھ سے جنم لیتا ہے تو کچھ وقت کے بعد اس کو غذا کی خواہش ہوتی ہے۔ جس کی وجہ سے وہ بے تحاشہ رو پڑتا ہے۔ جب تک اس کی خواہش کو پورا نہ کیا جائے وہ برابر صدائے اشتہار بلند کرتا رہتا ہے۔ اس کے بعد وہ ہاتھ پاؤں پھیلانا شروع کر دیتا ہے اگر دھنا ہے تو اس کو سرد ہوا کی ضرورت ہوتی ہے اور اگر سردی پڑتی ہے تو گرم کپڑے چاہییں ورنہ وہ نیند بھر سوئے گا نہیں اور نہ ہی والدین کو سونے دے گا۔ جب ذرا بڑا ہوتا ہے بعد ضرائی لیبار وہ پہلے پرائمری اسکول میں داخل ہوتا ہے۔ یہ وہ منزل ہوتی ہے جب بچہ اپنے حواس خمسہ کا استعمال اچھی طرح پہچاننے لگتا ہے اور اپنی آنکھ کان ناک منہ اور جلد کے ذریعہ

روز بروز نت نئی خواہشات سے اپنے والدین کو آشنا کرتا رہتا ہے۔ مثلاً میں جب بڑا ہو جاؤں گا تو ڈاکٹر انجینئر، پروفیسر، منسٹر، ہیرو بنوں گا وغیرہ وغیرہ۔

بچہ پرائمری اسکول سے سکنڈری اسکول اور پھر کالج میں قدم رکھتا ہے اس وقت اس کے اندر کافی عقل آجاتی ہے پھر وہ اپنی عقل کے سہارے بہت سارے کام انجام دیتا ہے، جیسے کھیل کود، سینما بینی، سگریٹ نوشی اپنے والدین سے مکاری اور دوسروں سے غنڈہ گردی وغیرہ۔

مشہور سائنس داں سر اسحاق نیوٹن نے اپنے تھرموڈائنامکس کے پہلے قانون میں بیان کیا ہے کہ

"Energy neither be created
nor be destroied, But one
form of energy can be change
en to the another form."

یہی معاملہ ہماری خواہشوں کا ہے یہ بھی کبھی ختم نہیں ہوتیں البتہ اس کی شکلیں تبدیل ہوتی رہتی ہیں جوں جوں انسان ترقی کی منازل طے کرتا ہے وہ یہی آرزو رکھتا ہے کہ میں اور آگے بڑھوں اور اس وجہ سے اپنے قوت متخیلہ کو آرام کرنے سے باز رکھتا ہے۔

کوئی بادشاہ ہے تو وہ یہی سوچے گا کہ میں تمام دنیا کو فتح کر لوں کوئی عالم ہے تو وہ چاہے گا کہ مجھ کو اور علم حاصل ہو۔ طالب علم کو یہ تمنا ہوتی ہے کہ وہ

تمام مضامین میں پاس ہو جائے۔ اگر پاس ہو جاتا ہے تو سوچتا ہے کہ میں فرسٹ کلاس آ جاتا تو اچھا تھا اس طرح وہ آگے کی ہی سوچتا ہے۔ دمبدم یہ خواہش اس کی جبلت ہے کوئی گداگر روز آنہ ایک روٹی مانگ لیتا ہے اور وقت دراز ہو رہتا ہے تو اسے بھی یہی آرزو رہتی ہے کہ اب میں کل کسی اور اچھی جگہ مقام کر دوں کسی ہوٹل میں بھیک مانگنے جاؤں گا۔

غرض کہ اس طرح ہر شعبہ میں خواہش نے ہماری ترقی کی منزلوں کو طے کرایا ہے جہاں بہت ترقیاں ہیں پستیاں بھی پائی جاتی ہیں اسی دور نے انسان کو مذہب سے اتنا دور کر دیا کہ یہ اپنے آپ کو وہ ہوا میں اڑتا ہوا خیال کرتا ہے اپنے فرائض کو انجام دینے کی بجائے دیگر کاموں کو اس قدر اپنانے لگا ہے کہ اپنے فرائض بھولنے لگا ہے نتیجتہً اتنی برائیاں اس دور میں پھیل گئی ہیں کہ انسان اب انسان نظر نہیں آتا وہ خود نہیں چاہتا کہ اس کو مذہبیت کا احساس ہو۔ کسی شاعر نے کیا خوب کہا ہے ؎

ہزاروں خواہشیں ایسی کہ ہر خواہش پہ دم نکلے
بہت نکلے مرے ارماں مگر پھر بھی کم نکلے

یہی معاملہ ہر انسان کا ہے اگر اس کے آگے دنیا کی دولت لا کر رکھ دی جائیں تب بھی اس کی خواہشات ختم نہ ہوں گی۔ یہ ایک اٹوٹ اور لامتناہی سلسلہ ہے جو تمام دنیا و مافیہا کو ختم کرنے کے بعد بھی ختم نہیں ہوگا ایسا لگتا ہے اور ہے بھی ایسا

ہی ہمیں چاہیے کہ خواہش ضرور کریں لیکن اس کی اچھی شکلیں اختیار کریں جس سے ہمیں کچھ فائدہ ہو ساتھ ہی یہ بھی خیال رکھا جائے کہ ہمارے عقائد اور فرائض پر حرف نہ آئے۔

الغرض ہمیں ہر نیک و بد خواہش کا شکار ہو کر نہیں رہنا چاہیے بلکہ نیک خواہشات تحت ہر طرح سے اپنے معاشرہ کو پستی میں جانے سے پہلے ہی بچانے کی کوشش کرنی چاہیے۔

***

محبت مشین اسٹائل

مسعود اختر (بی ایس سی سال آخر)

اس مشینی دور میں محبت بھی اب مشینی ہونے لگی ہے، بلکہ مشین کے ذریعہ بھی کی جا سکتی ہے۔ مثلاً طلباء سے یونیورسٹیوں کو محبت کمپیوٹر کے ذریعہ ہو جاتی ہے یعنی آپ اگر سال آخر کے طالب علم ہوں تو آپ کو کمپیوٹر کے ذریعہ (ہو سکتا ہے رشوت کی بیماری اب کمپیوٹر کو بھی لگی ہو) کسی مضمون میں حاصل شدہ نمبرات ۴۰ سے ۴۰ کروا دینا یہ کام صرف چند لمحوں میں کر دیا جاتا ہے اور پھر طالب علم اس کے دام محبت میں گرفتار ہو جاتا ہے۔ پردیش جاتے ہوئے عاشقوں کے پیر بھی محبوبائیں ایسے ہی پکڑتی ہیں کبھی کبھی یہ محبت یک طرفہ ہوتی ہے۔ اس صورت میں طالب علم یا تو "تالاب" میں پناہ لیتا ہے یا پھر نیند کی لاتعداد گولیوں سے مدد لیتا ہے اور جب "دونوں"

۸۴

اجنتا

اردو سیکشن

-URDU SECTION-

अजेंठा - AJAN…

مولجی جیٹھا آرٹس
کامرس اینڈ سائنس
کالج جلگاؤں

…روفیسر ڈاکٹر
…ختار احمد فخر
صدر :-
…شعبۂ اردو و فارسی ایم جے کالج جلگاؤں

غزل

چہرہ ترا، یا پھول ہے کوئی گلاب کا
قائم ہے تجھ سے رنگ عروسِ شباب کا

جس دن سے میں نے آپ کو دل میں بسا لیا
میں مستحق ہوا ہوں وفا کے عتاب کا

اب آرزو ہے کوئی، نہ امید ہے نہ آس
یارب! یہ کیسا دور ہے میرے شباب کا

کرتا ہوں آپ کو میں خفا صرف اس لئے
ایک حسن لاجواب ہے غصہ جناب کا

عشرتؔ ہے دل کے ہاتھوں سے مجبور آدمی
ورنہ یہ جذبِ عشق تو عالم ہے خواب کا

رؤف عشرت
ایس وائی بی اے
جلگاؤں

…रा. से. योजना युवक नेतृत्व शिवीराच्या समारोप प्रसंगी संस्थेच्या उपाध्यक्षा सौ. चंद्रिका देसाई

महाराष्ट्र एन. सी. सी. डायरेक्टर ब्रिगेडियर वाय. के. यादव प्राचार्य नेमाडे एन. सी. सी. ऑफिसर्स व अंडर ऑफिसर्स समवेत

…से. योजना जिल्हा समन्वय समितीच्या सदस्यांना कॉलेजने वाढविलेली लिंबूची झाडे दाखवितांना

गारबर्डी धरण (पाल) पुणे विद्यापीठ ट्रेनिंग १९८३–८४

…शहरात वृक्ष दिंडी आयोजित केली होती त्यावेळचे दृश्य

वसतिगृह स्नेहसंमेलन समूह नृत्य

कला वाणिज्य मंडळ
ज्यु. कॉलेज १९८३–८४

जळगांव विभागीय खेळाडू

स्नेहसमेलन
गरबा भांगडा नृत्यात
भाग घेतलेले विद्यार्थी

जीवशास्त्र मंडळ कार्यकारिणी
८३–८४

'C' सर्टिफिकेट परीक्षेत
'A' श्रेणीत उत्तीर्ण झालेले
एन. सी. सी. छात्र

महाराष्ट्र एन. सी. सी. प्रमुख
ब्रिगेडियर वाय. के. यादव यांचे
मु. जे. महाविद्यालयात स्वागत

आंतर महाविद्यालयीन हॉकी
विजयी संघ (मुले)

रा. से. योजना मोहाडी शिबीराचे उद्‌घाटन करतांना
जळगांव तालुका पंचायत समिति सभापती
श्री. मुरलीधरदादा सोनवणे

कु. सीमा नाईक
१२ वी आर्टस् परीक्षेत महाविद्यालयात
सर्वप्रथम

जिमखाना अहवाल

(ज्युनिअर कॉलेज)

या वर्षी पावसाळी सत्रातील तालुका पातळी वरील स्पर्धा जळगांव येथे झाल्यात. त्यात आपल्या ज्यूनिअर महाविद्यालयाचे खो-खो (मुले) व बास्केट बॉल (मुले) व हॉकी हे संघ विजयी झालेत. त्यात खोखोमध्ये विश्राम अभ्यंकरने त्याच्या हुलकावणी देण्याच्या प्रॅक्टीसमुळे दोन्ही डाव नाबाद खेळून साऱ्या प्रेक्षकांना मंत्रमुग्ध केले. त्याचप्रमाणे उमेश कोतवाल, सुनील पाटील, रविंद्र चौधरी व संतोष माहेश्वरी यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. बास्केट-बॉलमध्ये भावेश शहा, जयंत देशमुख, गिरीष बोंडे व किरण सरोदे यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला. हॉकी मध्ये हेमंत फिरके, मोहन अपस्तंभ, जितेंद्र दिघे व अनंत पाटील यांच्या उत्कृष्ठ खेळांनी विजयश्री संपादन केली. फुटबॉलचा संघ उपविजयी झाला. त्यात हेमंत फिरके, मोहन अपस्तंभ, नंदकिशोर चौधरी, जितेंद्र दिघे यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला. 'खोखो मुलींचा संघ निश्चित यश संपादन करेल अशी आशा होती, पण दुर्दैवाने उपविजेते पदावर समाधान मानावे लागले. त्यात निता गाजरे, मनीषा जोशी, निता वारके, शर्मीला महाजन यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. मुलींचा टेबल टेनीस संघ उपविजयी झाला. त्यात अलका अग्रवाल व पिंकी जैन यांचा खेळ उत्कृष्ठ झाला.

जिल्हा पातळीवरील स्पर्धा जळगांव येथेच झाल्यात. त्यात आपल्या खो-खो (मुले) व बास्केट बॉल (मुले) या दोन्ही संघांनी पुन्हा विजयाची पताका फडकावली. त्यात अनुक्रमे विश्राम अभ्यंकर, उमेश कोतवाल, सुनील पाटील, रविंद्र चौधरी व माहेश्वरी यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठरला. तर बास्केटबॉल मध्ये भावेश शहा, जयंत देशमुख, किरण सरोदे, गिरीष बोंडे व शिरीष अमृतकर यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला.

हॅन्डबॉल या नवीन खेळाचा समावेश याचवर्षी करण्यात आला. ह्या जिल्हा पातळीवरील स्पर्धा अमळनेर येथे झाल्यात. त्यात आपल्या संघाने उप-विजेतेपद मिळविलेले असून त्यात भावेश शहा, जयंत देशमुख, जितेंद्र दिघे यांचा खेळ उत्कृष्ठ झाला.

तसेच पोहण्याच्या जिल्हा पातळीवरील स्पर्धा-मध्ये खालील सर्व स्पर्धकांनी विजेतेपद मिळविलेले आहे.

१)	इंदरपालसिंग ग्रोव्हर	४०० मी. फ्री स्टाईल
२)	संजय तालापल्ली	२०० मी. बॅकस्ट्रोक
३)	दीपक फालक	२०० मी. फ्री स्टाईल
४)	संजय जोशी	१०० मी. बॅकस्ट्रोक
५)	अतुल जावळे	४००मी. वैयक्तीक मिडल रिले
६)	नितीन नारखेडे	१५००मी. फ्री स्टाईल

१) ४ / १०० मी फ्री स्टाईल विजयी संघातील खेळाडू—

१) कु. संतोष प्रधान २) मनीष ठुसे ३) जितेंद्र दिघे ४) दीपक फालक

२) ४ / १०० मी. मिडले रिले विजयी स्पर्धक—

१) मिलिंद वायकोळे २) जगदीश पाटील ३) आशीष दावलभक्त ४) विपीन बेंडाळे

कु. निरुपमा बेंडाळे ने १०० मी. बॅकस्ट्रीक व १०० मी. ब्रेस्टस्ट्रीक मध्ये प्रथम क्रमांक मिळवला तर संतोष मंडोरे ने १०० मी. फ्रीस्टाईल मध्ये उपविजेतेपद मिळविले. सर्व विजयी खेळाडूंचे हार्दिक अभिनंदन. खो-खोच्या विभागीय पातळीवरील स्पर्धा धुळे येथे झाल्यात. त्यात दुर्दैवाने खो-खो मुलांच्या संघास अपयश आले. त्यात विश्राम अभ्यंकरची राज्यपातळीवरील स्पर्धेसाठी निवड झाली. जालना येथे झालेल्या राज्यपातळीवरील निवड चाचणीतही विश्राम अभ्यंकरने आपल्या दैदिप्यमान खेळाने साऱ्या प्रेक्षकांना मंत्रमुग्ध करून टाकले व तेथेही त्याची निवड राष्ट्रीय पातळीवरील स्पर्धासाठी झाली. कलकत्ता येथे झालेल्या राष्ट्रीय पातळीवरील खो-खो ला विजयश्री मिळून त्यात विश्राम अभ्यंकर यांस सुवर्ण पदक मिळाले गेल्यावर्षी प्रवरा नगर येथे झालेल्या सब ज्यूनिअर राष्ट्रीय खो-खो स्पर्धेत महाराष्ट्राकडून त्याने केलेल्या नेत्रदीपक यशाबद्दल त्यास अष्टपैलू खेळाडूचे पारितोषिक मिळाले होते. त्याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन.

बास्केटबॉल व पोहणे या विभागीय पातळीवरील स्पर्धा ठाणे येथे झाल्यात. त्यात दुर्दैवाने बास्केटच्या संघास अपयश पत्करावे लागले. पोहण्याच्या स्पर्धामध्ये ४ / १०० मी. फ्री स्टाईल रिले उपविजयी झाला त्यातील स्पर्धक दिलीप फालक, जितेंद्र दिघे, मनीष ठुसे हे होत.

४ / १०० मी. मिडले रिले उपविजयी संघा[illegible]तील स्पर्धक—

१] जगदीश पाटील २] मिलिंद वायकोळे
३] आशिष दावलभक्त ४] विपीन बेंडाळे

दीपक फालक २०० मी. फ्री स्टाईल उपविज[illegible] संजयमालापल्ली २०० मी बॅकस्ट्रीक उपवि[illegible] झालेत. तर संजय जोशी १०० मी. बॅकस्[illegible] तृतीय व इंदरपालसिंग ग्रोव्हर ४०० मी. [illegible] स्टाईल तृतीय क्रमांकाचे मानकरी ठरलेत. [illegible] खेळाडूचे हार्दिक अभिनंदन.

हिवाळी तालुका पातळीवरील स्पर्धा जळ[illegible] येथेच झाल्यात. त्यात हॉकी मुले व बॅडमि[illegible] मुलांचे दोनही संघ विजयी झालेत. हॉकीम[illegible] हेमंत फिरके, जितेंद्र दिघे, रविंद्र चौधरी, [illegible] पाटील, मोहन अपस्तंभ यांचा खेळ उत्कृष्ठ ठ[illegible] तर बॅडमिंटन मध्ये मनीष ठुसे व संदीप [illegible] यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला. बॅडमिंटन मुलींचा [illegible] उपविजयी झाला. त्यात कु. रविंद्र कौर छाबर[illegible] कु. सोनिया मुळीक यांचा खेळ उत्कृष्ट [illegible]

वैंयक्तिक स्पर्धामधील विजयी स्पर्धक –

१) मोहन अपस्तंभ -हातोडा फेक
२) सुरेश महाजन – उंच उडी
३) हेमंत फिरके – बांबू उडी
४) अनील देशपांडे – २००मी.व१५००मी धा[illegible]
५) किशोर चव्हाण – ५००० मी. धावणे
६) कु. संगीता सरोदे –१००मी. हँडल्स, ४००[illegible] धावणे, भालाफेक प्र[illegible]

लहान गटातील विजयी स्पर्धक –

१) प्रदीप नारखेडें –गोळाफेक व ८००मी. धा[illegible]
२) संजय के. पाटील—हातोडा फेक
३) अनंत पाटील – उंच उडी
४) विश्राम अभ्यंकर– १०० मी. धावणे
५) राजेश पाटील – २०० मी. धावणे.
६) विजय वाणी – ४०० मी. धावणे.
७) नितीन नारखेडे – १५०० मी. धावणे.

४<१०० मी. रिले विजयी स्पर्धक —

१) विश्राम अभ्यंकर २) राजेश पाटील ३) संतोष माहेश्वरी ४) इंद्रपालसिंग ग्रोव्हर.

मुली : लहान गट —

१) कु. जयश्री पानसे – गोळाफेक प्रथम

सर्व विजयी स्पर्धकांचे अभिनंदन

जिल्हा पातळीवरील हिवाळी स्पर्धामध्ये खालील सर्व खेळाडू विजयी झालेत --

१) प्रदीप नारखेडे – गोळा फेक
२) संजय के. पाटील– हातोडा फेक
३) राजेश पाटील – २०० मी. धावणे.
४) विजय वाणी – ४०० मी. धावणे
५) कु.संगीता सरोदे– ४०० मी. धावणे प्रथम व भालाफेक उपविजयी.
६) कु. जयश्री पानसे-गोळा फेक तृतीय

हिवाळी जिल्हा पातळीवरील हॉकी मुले व बॅडमिंटन मुले दोनही संघ उपविजयी झालेत. हॉकीमध्ये हेमंत फिरके, जितेंद्र दिघे, रविंद्र चौधरी अनंत पाटील, मोहन अपस्तंभ व बॅडमिंटनमध्ये संदीप कपे व मनिष ठुसे यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला.

सर्व खेळाडुंचे हार्दीक अभिनंदन

जिमखान्याचा सतत वाढता पसारा सावरतांना सहकार्यात सिंहाचा वाटा असणारे प्राचार्य नेमाडे उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू जोशी व डी. एच. महाजन, ज्युनि. प्रमुख व्ही. जे. चौधरी, प्रा. पी. जी. अभ्यंकर यांनी आपला अमुल्य वेळ खर्च करून वेळोवेळी जे अमोल सहकार्य दिले त्याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

त्याचप्रमाणे प्रा. पी. बी. चौधरी, प्रा. सुधाकर भोळे, प्रा. उभाळे, प्रा. सौ. तळेले, श्री. अरुण जावळे यांनी संघव्यवस्थापकाची भुमिका योग्यरित्या सांभाळून केंलेल्या सहकार्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

तसेच सर्व वर्षाच्या कार्यवाहीत कबड्डी, खो-खो बास्केटबॉल असोसिएशन, नगरपालिका, एस. टी. डेपो, टेलीफोन एक्सचेंज, जळगांव या संस्थांनी प्रा. अे. यू. चव्हाण व इतर ज्या प्राध्यापकांनी व क्रीडा प्रेमींनी सहकार्य केले त्या सर्वांचा मी आभारी आहे.

प्रा. व्ही. जे. चौधरी — प्रमुख, ज्युनिअर कॉलेज,

बी. एम. महाजन — क्रिडा प्रमुख

एम. जे. ज्युनिअर कॉलेज, जळगांव.

कनिष्ठ कला आणि वाणिज्य मंडळ, १९८३-८४

या शैक्षणिक वर्षाकरिता वाणिज्य मंडळाच्या चेअरमनपदी प्रा. एस. ए. चौधरी यांची नेमणूक झाली. तर कला मंडळाचे चेअरमन म्हणून प्रा. ई. बी. माळी यांची नेमणूक झाली. दोन्ही

मंडळांच्या नेमणुका शांततेत आणि उत्साहात पार पडल्या. या निवडणुकीत वाणिज्य मंडळाचे जनरल सेक्रेटरी म्हणून श्री. वसंत नेमाडे हे निवडून आलेत. तर वर्गप्रतिनिधी म्हणून संजय भोळे, मुकेश कोल्हे, प्रकाश राणे, अमृत सोनवणे, चंद्रकांत पाटील, कमलाकर पाटील, विजय पाटील, हिरालाल सोनवणे आणि विद्यार्थिनी प्रतिनिधी म्हणून कु. अलका नंदनवार यांची निवड झाली. त्याचप्रमाणे कला मंडळाचे जनरल सेक्रेटरी म्हणून श्री. सुरेश सोनवणे हे निवडून आलेत. तर वर्गप्रतिनिधी म्हणून सतीश जुनागडे, प्रदीपसिंह देशमुख, कु. संघमित्रा बिऱ्हाडे (विद्यार्थिनी प्रनिनिधी) यांची निवड झाली.

वाणिज्य मंडळाचे उद्घाटन प्रा. व्ही. जे. चौधरी यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रताप कॉलेज अमळनेर येथील वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ. जी. डी. फेगडे यांच्या हस्ते झाले. कला मंडळाचे उद्घाटन कनिष्ठ महाविद्यालयीन प्रमुख प्रा. व्ही. जे. चौधरी यांच्या अध्यक्षतेखाली आपल्याच वरिष्ठ महाविद्यालयातील डॉ. प्रमिला भिरूड यांच्या हस्ते झाले.

मागील वर्षाप्रमाणे या वर्षीसुद्धा कला आणि वाणिज्य मंडळातर्फे संयुक्तपणे कार्यक्रम आयोजित करण्यात आलेत. सप्टेंबर महिन्यामध्ये सोयगांव कॉलेजचे प्राचार्य भगवान देशमुख यांच्या कथाकथनाचा विद्यार्थ्यांचा आवडता कार्यक्रम पार पडला.

दरवर्षाप्रमाणे यावर्षीसुद्धा दिवाळीच्या सुटीत नोव्हेंबर महिन्यामध्ये एक लांबची २२ दिवसांची दक्षिण भारत सहल आयोजित करण्यात आली होती. ही सहल जळगांव-तुळजापूर-सोलापूर-विजापूर—हंपी-हासपेट-बंगलोर-शिवकांची-विष्णूकांची-तिरूपती-मद्रास-महाबलीपूरम्-रामेश्वर-मदुराई-कोडाईकेनॉल-उटकमंड-म्हैसूर-श्रीरंगपट्टण-श्रवणबेळगोड-कोल्हापूर-महाबळेश्वर-पुणे-शिर्डी-जळगांव अशी आयोजित करण्यात आलेली होती. या सहलीत

विद्यार्थ्यांना ऐतिहासिक, भौगोलिक, धार्मिक आ नैसर्गिक सृष्टीसौंदर्य असलेली सर्व स्थळे पाहाव मिळाली. अशा प्रकारची सहल आरामगाड आयोजित करण्यात आलेली होती.

कनिष्ठ महाविद्यालयीन दुसऱ्या सत्रात ' भा प्रमुख गडकरी ' या विषयांवर जळगांव येथील द. वि. गंधे यांचे अभ्यास पूर्ण व्याख्यान त्याचपमाणे या सत्रात जळगांव येथील औद्योगि वसाहतीमधील आधुनिक तंत्राने निर्माण कर आलेली रेमण्ड वुलन मिलला औद्योगिक भेट दे आली. व विद्यार्थ्यांना अभ्यासाच्या प्रात्यक्षिका माहिती देण्यात आली. त्याचप्रमाणे जानेवारीम ' जाहिरात आवश्यक की अनावश्यक ' या अभ्या क्रमाच्या संबंधीत विषयावर वाद-विवाद आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेत प्रथम पा तोषिकाचे मानकरी श्री आशिष दावलभक्त हे ठ तर द्वितीय आणि तृतीय क्रमांकाचे पारितो अनुक्रमे कु. वर्षा पाठक व कु. अलका नंदन यांनी पटकाविले. याच महिन्यामध्ये रांगोळी स्प सुद्धा आयोजित करण्यात आली होती. या रांगो स्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक कु. संगी पटवे यांनी पटकविले तर द्वितीय आणि तृती क्रमांकाचे पारितोषिक कु. अलका नंदनवार व कु विनिता महाजन यांना मिळाले. तसेच उत्तेजना पारितोषिके सुद्धा देण्यात आली.

स्नेहसंमेलनाचा कार्यक्रम ७ व ८ जानेवारी रोजी मोठ्या उत्साहात आणि आनंदात पार पडल स्नेहसंमेलनाच्या पहिल्या दिवशी कॉलेज असेंब्ली हॉलमध्ये " मीना बाजार " मोठ्या था मांडण्यात आला होता. स्नेहसंमेलनाच्या दुस दिवसाच्या कार्यक्रमात विविध क्रीडा स्पर्धा घेण्या आल्यात. त्यानंतर अल्पोपहाराचा कार्यक्रम झा त्याच दिवशी दुपारी विविध कलागुणांनी सं असलेला करमणुकीचा कार्यक्रम झाला.

याच्या शेवटी कनिष्ठ महाविद्यालय प्रमुख प्रा. व्ही. जे. चौधरी यांच्या अध्यक्षतेखाली आणि उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. जोशी यांच्या हस्ते बक्षिस वितरणाचा कार्यक्रम झाला. शेवटीं शेला पागोटे हा कार्यक्रम होऊन या वर्षाच्या कला आणि वाणिज्य मंडळाच्या कार्यक्रमाची सांगता झाली. वरील कार्यक्रमात ज्या प्राध्यापकांनी, शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी, विद्यार्थ्यांनी विद्यार्थीनींनी सहकार्य दिले त्या बद्दल त्यांचे आभार!

प्रा.ई. बी. माळी	प्रा. एस. ए. चौधरी
चेअरमन,	चेअरमन
क ला मं ड ळ	वा णि ज्य मं ड ळ
जी. एस.– सुरेश सोनवणे	जी. एस.–वसंत नेमाडे

विज्ञान मंडळ १९८३–८४

दरवर्षाप्रमाणे यंदाही विज्ञान मंडळाची स्थापना होऊन, निवडणूक मोठया चुरशीनें पण शांततेत पार पडली व प्रत्येक वर्गातून वर्गप्रतिनिधी व शास्त्र विभागातून एक विद्यार्थी प्रतिनिधी निवडण्यात आला.

मंडळाचे उद्घाटन समारंभास नामवंत प्राध्यापक श्री. एम्. एम्. थत्ते हे प्रमुख पाहुणे लाभले. त्यांनी आपल्या भाषणात अमेरिकेतील शिक्षण पद्धती विषयी विद्यार्थ्यांना उपयुक्त माहिती दिली. मंडळानें वर्षभरात भरघोस कार्यक्रमाद्वारे विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिण विकासात मोलाची भर घालण्याचा प्रयत्न केला. मंडळातर्फे दक्षिण भारताची शैक्षणिक सहल आयोजित करण्यात आली.

विज्ञान मंडळ वर्षभरातील सर्व कार्यक्रम पार पाडण्यात सहकार्य करणाऱ्यांचे आभारी आहे.

श्री. सुनिल तळेले	प्रा. एस. एल. नेमाडे
विद्यार्थी प्रतिनिधी	विज्ञान मंडळ, प्रमुख.

आमचेकडे लग्न समारंभाचे व भाषण समारंभाचे तसेच सर्व प्रकारचे शुभ कार्याचे फोटो काढून मिळतील.

(कलर व ब्लॅक अँड व्हाईट फोटोसाठी)
तसेच सर्व प्रकारचे फ्लॅश फोटों साठी.

मुकेश फोटो स्टुडिओ
रथाजवळ, जळगांव

पत्ता ब्रँच नं. १) १७३ जिल्हापेठ, जळगाव

-० जळगांवच्या कलात्मक व्यवसायात ०-

नाविन्यपूर्ण व सर्वांग सुन्दर छपाईसाठी
अल्पावधीत सुप्रसिद्धिस आलेला

अनमोल प्रिन्टिंग प्रेस

६३६, बारी वाडा, विठ्ठलपेठ जळगांव.

- आमची खास वैशिष्टे -

प्रो. रतनलाल बारी
बी. ए. (स्पे. इंग्रजी)

१] मुंबई व पुण्याच्या बुकवर्क सारखे बुकवर्क (प्रकाशकांना आव्हान व सुवर्ण संधी)
२] वेळेवर काम, गिऱ्हाईकांचे संतोष पूर्ण अभिप्राय.
३] कलर प्रिंटींग व सर्वोत्कृष्ट बाईडींग.
४] त्वरीत सेवा.

- लेडीज ड्रेस मेकर्स -

- न्यू फॅशन टेलर -

पत्ता-लहान कोर्टी जवळ,
जळगांव.
(महाराष्ट्र)

★

पत्ता- म. ज्योतिबा फुले मार्केट
दुकान नं. ७७,
जळगांव (महाराष्ट्र)

—० लेडीज ड्रेस स्पेशालिस्ट ०—

प्रोप्रा. बी. एस. सोनवणी

From the Makers Of Life Saying Surgical Dressings

Telegram : RUBYCOT
Telephon. 4176

RUBY SURGICAL & ALLIED PROUDUCTS PVT. LTD.

REGD OFFICE & FACTORY:
A 43-44 M. I. D. C. INDUSTRIAL AREA, AJANATA ROAD.

JALGAON. 425001
(MAHARASHTRA)

जिमखाना विभाग

अहवाल १९८३-८४. (सीनिअर कॉलेज)

१९८३ — ८४ वर्षासाठी जिमखाना निवडणूक फक्त विद्यार्थी प्रतिनिधी साठी घ्यावी लागली. बाकी सर्व विभागांच्या निवडणूका बिनविरोध झाल्या खालील प्रमाणे जिमखाना समिती स्थापन झाली. --

१) प्राचार्य डी. एस्. नेमाडे – अध्यक्ष
२) उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. जोशी- व —,,— डी. एच्. महाजन { उपाध्यक्ष
३) प्रा. नारायण खडके – क्रीडा प्रमुख
४) श्री. बी एस्. पाटील – ऑफिस प्रमुख
५) ,, प्रमोद चौधरी – जनरल सेक्रेटरी
६) ,, सुहास नारखेडे – हॉकी सेक्रेटरी
७) ,, रत्नाकर नेमाडे – बॉस्केटबॉल सेक्रेटरी
८) कु. मेघा खंडाळकर – अॅथलेटिक्स व लेडीज रिप्रेझेंरेटिव्ह
९) श्री. प्रमोद कोल्हे – विद्यापीठ प्रतिनिधी

यंदाचे वर्षी पुन्हा एकदा अनपेक्षितपणे जळगांव विभागाचे यजमानपद आपल्या महाविद्यालयाकडे आले. त्यामुळे आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यांचे नियंत्रण आणि आंतरविभागीय सामन्यांचे आयोजन अशी दुहेरी जबाबदारी सांभाळावी लागली. आपल्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य श्री. नेमाडे यांची पुणे विद्यापीठ क्रिडा मंडळाच्या अध्यक्षपदी निवड झाली ही अत्यंत अभिमानाची बाब आहे.

आंतर महाविद्यालयीन सामने – ऑगस्ट महिन्याच्या सुरवातीला बुध्दीबळाच्या सामन्यांनी सुरवात झाली. त्यात श्री. पाटील पी. एस्. यांची विभागीय सामन्याकरिता निवड झाली. एवढीच जमेची बाजू. टेबल-टेनिसच्या सामन्यामध्ये पुरुष विभागास आपणास यश मिळाले नाही, परंतु विद्यार्थीनींनी विजेतेपद मिळवून त्याची भरपाई केली. कु. छाया चौधरीची जळगांव विभागाच्या कर्णधारपदी नियुक्ती झाली. व कु. नंदा कुळकर्णीची तिची साथीदार म्हणून निवड झाली. आपल्या फुटबॉल संघाने भुसावळच्या बलाढ्य संघाचा त्यांच्याच क्रिडांगणावर पराभव करून गेल्या वर्षाच्या पराभवाचा वचपा काढला. सर्वश्री हेडेन, रॉडीक्स, योगेंद्र सोळुंकी, अतुल तडवी, नयन मानकर, चकोर मानकर, राजीव शेळके यांचा खेळ चांगला होऊन त्या सर्वांची विभागीय सामन्याकरीता निवड झाली. आंतर-विभागीय सामन्यातही श्री. हेडेन, रॉडिक्स यांचा खेळाचा प्रभाव पडून त्यांची विद्यापीठ संघात निवड झाली. संघाचे व श्री. रॉडीक्स यांचे अभिनंदन.

कबड्डीमध्ये आपल्या संघाने दरवर्षी प्रमाणे चांगला खेळ करुन अंतीम सामन्यापर्यंत सहज

मजल मारली. पावसाने व्यत्यय आणल्याने अंतीम सामना होऊ शकला नाही. व आपल्या संघास संयुक्त विजेतेपद पत्करावे लागले. या सामन्यात श्री. कोगटा, चंद्रकांत सोनवणे, शरद बियाणी, अतुल तडवी, प्रमोद चौधरी, यांचा खेळ बहारदार होऊन त्यांची विभागीय सामन्याकरीता निवड झाली. विभागीय सामन्यांसाठी श्री. शाम कोगटा व शरद बियाणी यांचा खेळ वाखाणण्याजोगा झाला व त्यांची विद्यापीठ संघात निवड झाली श्री. शाम कोगटा ह्याची विद्यापीठाच्या कर्णधार आणि शरद बियाणी ह्याची उपकर्णधार म्हणुन अभिनंदनीय निवड झाली. त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन त्यांना श्री. अॅड. सीताराम बाहेती यांनी मार्गदर्शन केले.

बास्केटबॉलमध्ये मुलांचा व मुलींचा असे दोन्हीही संघ आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात विजयी ठरले. १) महाजन व्ही. एस्. २) राणे व्ही. के. ३) नेमाडे आर. आर. ४) देसले यशवंत व बारी टी. के. यांची जळगांव विभागातर्फे निवड झाली. तर मुलींमध्ये कु. प्रीती वेद ची जळगांव विभागाच्या कर्णधार म्हणून निवड झाली. कु. पाटील एस्. डी., कु. बजाज ए. डी., कु. एस्. व्ही. जोशी, कु. शुभांगी भोसेकर, कु. नीता वेद यांची जळगाव विभागातर्फे निवड झाली तर कु. सुरेखा पाटीलची विद्यापीठ संघात निवड झाली.

बास्केटबॉल प्रमाणेच हॅण्डबॉल व हॉकी या दोन्ही खेळात मुले व मुली यांचे संघ विजयी होऊन उभय संघाच्या विजयाची आपल्या महाविद्यालयाने हॅट्टीक नोंदविली.

आंतरमहाविद्यालयीन मुले हॉकी स्पर्धा आपल्या महाविद्यालयाने आयोजित केल्या. त्यामध्ये जळगाव विभागाचे कर्णधार म्हणून श्री. फा[illegible] शेख याची निवड झाली. व २) विभागीय खे[illegible] म्हणून राजेन्द्र महाजन, योगेन्द्र सोळंकी, [illegible] शेळके, अतुल तडवी, हॅडेन रॉडिक्स, तडवी एन्[illegible] विठ्ठल गोरे व विनोद सदानी यांची विभा[illegible] सामन्यांकरीता निवड झाली. व मुलींमध्ये सुचिता कर्णिक हीची जळगांव विभागाच्या क[illegible] म्हणून निवड झाली. मेघा खंडाळकर, श[illegible] जगताप, रूपा मिरजगांवकर, सुरेखा पा[illegible] अलका बजाज यांची विभागीय सामन्यांक[illegible] निवड झाली. व पुणे विद्यापीठ संघात कु. श[illegible] जगताप यांची निवड झाली.

आंतरमहाविद्यालयीन हॅण्डबॉल मुले व [illegible] दोन्ही संघ विजयी ठरले. जळगाव विभा[illegible] कर्णधार पद म्हणून योगेन्द्र सोळुंकी याची [illegible] झाली. विभागीय खेळाडू म्हणून रत्नाकर [illegible] महाजन व्ही. एस्., राणे व्ही. के. देसले [illegible] यांची विभागीय संघात निवड झाली. व मुली[illegible] कु. सुचिता कर्णिक ह्रीची जळगाव विभा[illegible] कर्णधार म्हणून निवड झाली. विभागीय खे[illegible] म्हणून कु. शुभांगी भोसेकर, मेघा खंडाळ[illegible] सुचिता जोशी, सुरेखा पाटील, नीता वेद, [illegible] वेद, शर्मिला जगताप यांची निवड झाली. विद्या[illegible] संघात योगेंद्र सोळुंकी, २) देसले वाय. डी. ३) [illegible] सुचिता कर्णिक ४) कु. मेघा खंडाळकर.

बॅडमिंटन मुलांमध्ये आंतरमहाविद्यालय स्प[illegible] आपल्या महाविद्यालयाचा संघ उपविजयी ठ[illegible] १) श्री. पाटील नरेंद्र २) शेखर जाखेटे [illegible] खो-खो मध्ये श्री. किरण जावळे यांची विभा[illegible] सामन्याकरिता निवड झाली. या पलिकडे [illegible] उल्लेखनीय कामगिरी होऊ शकली नाही.

आंतरमहाविद्यालयीन वजन उचलण्याचे स्पर्धेत मात्र चॅंपीअनशिप मिळविण्याची शान गेल्या ५ वर्षापासून कायम ठेवली. सर्वश्री. मधुकर पाटील, भालचंद्र चौधरी हे आपल्या गटात पहिले आले तर नेमाडे व सतीश खडके, राजेश शर्मा हे आपल्या गटात अनुक्रमे २ रे व ३ रे आले. जळगांव विभागाच्या संघात श्री. मधुकर पाटील ह्यांची निवड झाली. यांना मार्गदर्शन प्रा. अशोक पाटीलने केले. धावण्याच्या स्पर्धेत कु. सुरेखा पाटील ८०० मिटर्स व १५०० मिटर्स धावण्यात सर्वप्रथम आल्या.

आंतरविभागीय स्पर्धा दि. ८, ९, १० डिसेंबर ८३ ला आपल्या महाविद्यालयाच्या भव्य क्रिडांगणा-वर यशस्वीपणे आयोजित करण्यात आल्या. अत्यंत कमी कालावधीमध्ये स्पर्धा घ्याव्या लागल्या. ज्या प्राध्यापक बंधूनी व कर्मचारी वर्गाने आम्हाला सहकार्य केले, त्याबद्दल त्यांचे आभार मानतो.

या सामन्याचे उद्घाटन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. अण्णासाहेब बेंडाळे ह्यांचे शुभहस्ते व समारोप लोकप्रिय जिल्हाधिकारी श्री. भास्करराव पाटील यांच्या शुभहस्ते थाटात संपन्न झाला. संचालना-करता पोलीस बॅंड पथक बोलविण्यात आले होते. समारोप प्रसंगी विद्यापीठ क्रिडा मंडळाचे सदस्य उपस्थित होते. व श्री. एन. सी. जोशी व श्री. एल. टी. देशमुख यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन केले. विभागीय सामने आयोजना करीता श्री. आर्डे गुरुजी- कन्याशाळा, नामदेव येवले, वेरुळकर गुरुजी श्री. ए. यु. चव्हाण, सूर्यवंशी व डागवाले यांनी अविरत मेहनत घेऊन सामने यशस्वी करण्यांत सहकार्य केले, त्याबद्दल आम्ही ऋणी आहोत व आंतरमहाविद्यालयीन व विभागीय सामन्यांकरिता आम्हास नगरपालिका जळगाव, बी. अॅन्ड सी. डिपार्टमेंट, प्ले सेंटर पोलीस अधिक्षक, विद्या निकेतन वगैरे संस्थांनी मदत केली. त्याबद्दल त्यांचे ऋण व्यक्त करतो. यावर्षी आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात महाविद्यालयाने ७ विजेती पदे व १ चॅंपीअनशिप मिळविली. जळगाव विभागाच्या निरनिराळ्या संघातून एकूण २९ मुलींची व ४६ मुलांची अशी एकुण ७५ खेळाडुंची निवड झाली.

विद्यापीठाच्या ५ संघातून ९ खेळाडूंची निवड झाली (दि. २५ फेब्रुवारी तारखेस जिमखाना पारितोषिक वितरण समारंभ विद्यापीठ कार्यकारिणीचे जेष्ठ सदस्य श्री. नानासाहेब एन्. सी. जोशी ह्यांच्या शुभहस्ते आपल्या संस्थेचे अध्यक्ष अण्णासाहेब डॉ. जी. डी. बेंडाळे यांच्या अध्यक्षतेखाली पार पाडला)

जळगाव विभागाच्या निरनिराळ्या संघात निवड झालेले खेळाडू-

१] टेबल - टेनिस
१) कु. छाया चौधरी - विभागीय कर्णधार
२) कु. मंदा कुळकर्णी

२] फुटबॉल (मुले)
१) श्री. योगेंद्र सोळुंकी- विभागीय कर्णधार २) अतुल तडवी ३) नयन मानकर ४) चकोर मानकर ५) श्री. हेडेन रॉडिक्स ६) राजीव शेळके ७) नरेंद्रसिंग अहलुवालिया

३] कबड्डी (मुले)
१) श्री. शाम कोगटा - विभागीय कर्णधार २) श्री. शरद बियाणी ३) प्रमोद चौधरी ४) श्री. चंद्रकांत सोनवणे ५) अतुल तडवी

४] हॉकी (मुले)
१) श्री. फारुख शेख- विभागीय कर्णधार २) श्री. हेडेन रॉडीक्स ३) आर. डी. महाजन ४) सुहास नारखेडे ५) योगेंद्र सोळुंकी ६) अतुल तडवी ७) तडवी एन्. ए. ८) राजीव शेळके

५] हॉकी (मुली)

१) सुचिता कर्णिक- कर्णधार
२) कु. मेघा खंडाळकर, ३) कु. शर्मिला जगताप
४) कु. रूपा मिरजगांवकर ५) कु. सुरेखा पाटील
६) कु. अल्का बजाज.

६] हँडबॉल (मुले)

१) योगेंद्र सोळुंकी- विभागीय कर्णधार
२) आर. आर. नेमाडे ३) व्ही. एस. महाजन
४) व्ही के. राणे.

७] हँडबॉल (मुली)

१) सुचिता कर्णिक- विभागीय कर्णधार
२) सुचिता जोशी, ३) मेघा खंडाळकर, ४) कु. शर्मिला जगताप ५) नीता वेद ६) प्रीती वेद, ७) कु. शुभांगी भोसेकर, ८) सुरेखा पाटील

— विद्यापीठ संघात निवड झालेले खेळाडू —

१) फुटबॉल – हेडेन रॉडिक्स
२) कबड्डी – श्री. शाम कोगटा- विभागीय कर्णधार
– शरद बियाणी- उपकर्णधार
३) हॉकी – कु. शर्मिला जगताप
४) हँडबॉल – योगेंद्र सोळुंकी, यशवंत देसले, सुचिता कर्णिक, कु. मेघा खंडाळकर.
५) बास्केटबॉल – कु. सुरेखा पाटील.

जिमखान्याचा अवाढव्य पसारा सावरणेकरीता प्राचार्य नेमाडे, उपप्राचार्य श्री. डी. डब्ल्यू. जोशी व श्री. डी. ए च्. महाजन व तसेच प्राध्यापक बंधू व सर्व खेळाडू तसेच जिमखाना सेक्रेटरीज व विद्यार्थी यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल आभार.

पी. पी. चौधरी
जनरल सेक्रेटरी

प्रा. नारायण खडके
क्रिडा प्रमुख

कु. मेघा खंडाळकर
विद्यार्थी प्रतिनिधी

कला मंडळ

वार्षिक अहवाल १९८३-८

१९८३-८४ वर्षासाठी पुढील प्रमाणे का कारिणी निवडण्यात आली.

चेअरमन :- डॉ. तेजपाल चौधरी
सभासद :- प्रा. चारूदत्त गोखले
प्रा. शामकांत कुलकर्णी
प्रा. सुरेश जावळे
प्रा. जे. टी. अत्तरदे
प्रा. एन्. डी. चौधरी

विद्यार्थी प्रतिनिधी :-

श्री. सोपान नेमाडे (जनरल सेक्रेटरी)
कु. शर्मिला जगताप (महिला प्रतिनिधी)
श्री. चंद्रशेखर त्रिपाठी (नृत्य समिती)
श्री. जयप्रकाश बाविस्कर (")
श्री. राजेश शर्मा (नाट्य समिती)
श्री. रमेश भोळे (")
श्री. राजेंद्र मनसुटे (वैयक्तीक स्पर्धा समिती)
श्री. एस. एस. सैय्यद (")

उद्घाटन :-

कला मंडळाचे उद्घाटन दि. १८ जुलै १९८ रोजी माननिय भाईसाहेब या शि. महाजन शुभहस्ते झाले. त्या प्रसंगी ठाणे येथील कला उत्क कु. मुग्धा चिटणीस यांचा कथाकथनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.

स्पर्धकांचे सुयश :-

अखिल भारतीय विद्यार्थी परिषद यांच्यावतीने धरणगाव येथे झालेल्या गीतगायन स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयातर्फे कु. संजवनी पाठक आणि श्री. राम देशपांडे यांनी भाग घेतला. आणि प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस पटकावुन फिरती ढाल जिंकली व या वर्षा साठी विजयश्रीचे दार उघडले. या स्पर्धेत श्री. राम देशपांडे यास प्रथम क्रमांकाचे वैयक्तिक पारितोषिक ही मिळाले.

या नंतर महाराष्ट्र कलोपासक यांचे विद्यमाने पुणे येथे झालेल्या पुरूषोत्तम करंडक स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाची एकांकीका " पावसाचे गाणे " यास द्वितीय क्रमांकाचे सांघिक पारितोषिक ' हरिभाऊ करंडक ' मिळाले. श्री. रमेश भोळे यांना सर्वोत्तम दिग्दर्शनाचे आणि श्री राम देशपांडे यांना वाचिक अभिनय नैपुण्याचे पारितोषिक सुद्धा मिळाले. या एकांकिकेत सर्वश्री रमेश भोळे, राम देशपांडे, सुबोध सराफ, कु. वसुधा जोशी आणि कु. शर्मिला जगताप अभिनयांत उत्कृष्ट ठरले.

या वर्षी आपल्या महाविद्यालयातील कलावंतांनी दादर येथील महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा पुणे यांच्या वतीने आयोजित झालेल्या हिन्दी एकांकिका स्पर्धेत प्रथमच भाग घेतला. या स्पर्धेत सादर करण्यात आलेल्या ' पानी गये न ऊबरे ' या हिन्दी एकांकिकेस द्वितीय क्रमांक मिळाला. त्या बरोबरच सर्वोत्कृष्ट ध्वनिसंयोजनासाठी श्री. महेश जोशी यांना तसेच सर्वोत्कृष्ट नाट्य लेखनासाठी प्रा. तेजपाल चौधरी यांना वैयक्तिक पारितोषिक मिळाले.

पुणे विद्यापीठ युवक महोत्सव प्रसंगी चोपडा येथे झालेल्या विभागीय एकांकिका स्पर्धेत ' अस्मिता ' या एकांकिकेस प्रथम क्रमांक मिळाला. ही एकांकिका ' जैन करण्डक लघुनाट्य स्पर्धेत ' द्वितीय आणि जामनेर येथे लोकहितवादी मंडळ यांच्यावतीने आयोजित एकांकिकास्पर्धेत प्रथम ठरली. या स्पर्धेत गोविंद मनसुटे यांना उत्तम दिग्दर्शनाचे वैयक्तिक पारितोषिक तसेच उत्कृष्ट टीमवर्क चा बहुमानही मिळाला. सर्वश्री महेश जोशी, गोविंद मनसुटे, चंद्रशेखर त्रिपाठी, राजेंद्र यादव, राजेंद्र मनसुटे, राम देशपांडे, दिलीप दोरकर आणि राजेश शर्मा यांचे अभिनय अविस्मरणीय ठरले. त्याचप्रमाणे ' जैन करण्डक स्पर्धेत ' श्री. राजेंद्र यादव यांना द्वितीय क्रमांकाचे अभिनय नैपुण्याचे पारितोषिक मिळाले.

' कथा दिन्नूच्या मृत्यु पत्राची ' या एकांकिकेचं सुयश ही अभिमानास्पद आहे. या दर्जेदार हास्य एकांकिकेस जामनेर येथे द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले. तसेच शुभांगी भोसेकर यांना उत्कृष्ट अभिनय नैपुण्यासाठी प्रथम पारितोषिक देण्यात आले. या एकांकिकेतील कलावंत सर्वश्री राजेंद्र मनसुटे, शशांक देशमुख, विलास जुनागडे यांचे अभिनय नैपुण्याचे प्रेक्षकांनी खूप कौतुक केले.

रोटरी क्लब तर्फे पाचोरा येथे आयोजित एकपात्री प्रयोग स्पर्धेत प्रथम आणि द्वितीय क्रमांकाचे दोन्ही पारितोषिके आपल्या महाविद्यालयातील मनसुटे बंधूंनी जिंकले. या स्पर्धेत श्री. गोविंद मनसुटे यांना प्रथम आणि राजेंद्र मनसुटे यांना द्वितीय क्रमांक मिळाला.

शिवाय आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी रोटरेक्ट क्लब मनमाड, लायन्स क्लब अहमदनगर आणि सारडा महाविद्यालय अहमदनगर येथे झालेल्या सुगम संगीत आणि कथाकथन स्पर्धांमध्ये भाग घेऊन उत्कृष्ट कलादर्शन घडविले.

युवक महोत्सव-

या वर्षी पुणे विद्यापिठ युवक महोत्सवात आपल्या कॉलेजचे पन्नास विद्यार्थी सहभागी झाले त्याप्रसंगी सादर केलेले समुह नृत्य, समुह गीत, एकांकिका, पथनाट्य, पेटीवादन, नाट्य संगित तबला वादन आदी कार्यक्रम दर्जेदार होते या महोत्सवी श्री. राजेंद्र डोळे यांना रजत पदक मिळाले तसेच कु. संजीवनी पाथरवट आणि श्री. महेश जोशी यांना अस्मिता या एकांकी केतील भूमिकेबद्दल अनुक्रमे द्वितीय क्रमांकाचे वैयक्तिक पारितोषिक मिळाले.

स्नेह संमेलन-

सुदीर्घ काळानंतर या वर्षी महाविद्यालयामध्ये स्नेह संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले. दोन दिवसांच्या या बहुरंगी कार्यक्रमात मनोरंजक क्रिडास्पर्धा, विविध करमणुकीचे कार्यक्रम आणि चार एकांकीकाच्या प्रयोगांचा समावेश होता. सर्व कार्यक्रमास उत्तम प्रतिसाद मिळाला.

विविध गुण दर्शन-

आकाशवाणी जळगांव केंद्रावर आपल्या महाविद्यालयातील कलावंतांचा 'विविधगुणदर्शन' हा कार्यक्रम प्रसारीत करण्यात आला. या कार्यक्रमात श्री. राम देशपांडे आणि श्री जयन्त बोबडे यांचे गायन, कु. वसुधा जोशी यांचे काव्यवाचन, श्री. विलास जुनागडे यांचे 'मोनोलोग' (नाट्यांश) आणि श्री. दीपक चांदोरकर यांचे तबलावादन अतिशय उत्कृष्ट दर्जाचे होते.

जाहीर कार्यक्रम-

विद्यार्थी कलावंतांना प्रेरणा देण्यासाठी चार जाहीर कार्यक्रम ठेवण्यात आले. या कार्यक्रमात कु. मुग्धा चिटणीस, श्री भैया उपासनी यांचे कथाकथनक, औरंगाबाद येथील कलावं कुमार कडाळे यांचे एकपात्री प्रयोग आ येथील दोन कलाकरांचे पेपर-क्राफ्टचे प्र यांचा समावेश होता.

आभार-

विविध कार्यक्रमासाठी मा. प्राचार्य नेमाडे, उपप्राचार्य डी.डब्ल्यु. जोशी महाजन, प्रा. म. मो. केळकर, प्रा. मो. प्रा. ए. जी. कर्णीक, प्रा. राजा महाजन, आर. चिरमाडे, प्रा. टी. के. अत्तरदे, प्रा. कोल्हे, प्रा. शरद छापेकर यांनी केलेल्या आणि सहकर्याबद्दल मंडळ त्यांचे आभा या शिवाय बाहेरील अनेक व्यक्तींचे सहकार्य लाभले त्याबद्दल त्यांचेही आ आहोत या प्रसंगी श्री. सुनिल पाठक श्री. राजदेरकर, आकाशवाणी केंद्राचे अधि भगवंत इंगळे. श्री. सैयद आणि प्रका यांचा उल्लेख करणे आवश्यक आहे. अनेक विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी आणि महा शिक्षकेतर वर्ग यांनी जे सहकार्य केले आहे.

'सर्वांचे मनःपूर्वक आभार'.

सोपान नेमाडे
विद्यार्थी प्रतिनिधी
कला मंडळ

डॉ. तेजपाल
अध्यक्ष
कला

वाङ्‌मय मंडळ आणि शलाका

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना साहित्य आणि वाङमयाची आवड निर्माण होऊन त्यांच्यातील साहित्य विषयक कलागुणांना उत्तेजन देण्याच्या हेतूने साहित्य आणि वाङ्मय मंडळामार्फत व्याख्याने, कथाकथन, काव्यवाचन स्पर्धा यासारख्या विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. या सर्वच उपक्रमांना विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे प्रतिसाद दिला.

या वर्षी या मंडळातर्फे पुढील मान्यवर व्यक्तींची उदबोधक व्याख्याने आयोजित करण्यात आली,

व्याख्यात्याचे नाव—

१) श्री. यदुनाथ थत्ते
विषय— अध्यक्ष
सर्वधर्म समभाव— प्रा. लता पाटणकर

२) श्रीमती गोदावरी परूळेकर
जेव्हा माणूस जागा होतो अध्यक्ष प्रा.दि. ह. महाजन

३) प्रा. श्री. परळीकर(स.प. महाविद्यालय पुणे) हिंदी कादंबरी तौलनीक अभ्यास— अध्यक्ष— प्रा. पु. ग. अभ्यंकर.

४) प्रा. श्री. बिवलकर (नासिकरोड महाविद्यालय) हिंदी काव्याचा तौलानिक अभ्यास— अध्यक्ष— प्रा. सौ. प्रमिला भिरूड.

५) श्री. अरविंद गजेंद्रगडकर (लेखक व संगीतज्ञ) भारतीय संगीत एक अभ्यास— अध्यक्ष— प्रा. प्राचार्य नेमाडे.

या मंडळाचाच एक उपक्रम म्हणून विद्यार्थ्यांच्या साहित्याविष्काराला उत्तेजन देणारे "शलाका" द्वैमासिक प्रकाशित केले जाते. या द्वैमासिकाच्या प्रती जिल्ह्यातील व आसपासच्या काही महाविद्यालयाकडे प्रदर्शनासाठी पाठविल्या जातात. 'शलाका' द्वैमासिका बद्दल विविध महाविद्यालयाकडून प्रसंसोदगार आलेले असून या उपक्रमाचे स्वागत केलेले आहे.

कथाकथन, काव्यवाचन व काव्यगायनाच्या स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या. व विद्यार्थ्यांना उत्तेजनार्थ पारितोषीके देण्यात आली. परीक्षक होते डॉ तेजपाल चौधरी व डॉ. प्रमिला भिरुड.

१. कथाकथन— प्रथम अरविंद चौधरी
द्वितीय रवि पांडे

२. काव्यवाचन— प्रथम जगदीश पोळ
द्वितीय अरविंद चौधरी

३. काव्यगायन— प्रथम राम देशपांडे
द्वितीय अरविंद चौधरी

चेअरमन— प्रा. सु. का जोशी
प्रा. डॉ. तेजपाल चौधरी
प्रा. श्री. र. याज्ञिक
प्रा. श. मु. छापेकर
प्रा. सौ. उषा सावंत

विद्यार्थी प्रतिनिधी—

अरविंद चौधरी,	शमा जगताप
विलास जुनागडे,	छाया तुरीले,
मंगला नाईक,	विद्या देशपांडे
मकरंद देशमुख,	वंदा जोशी,
शैलेजा वडगुजर	वसुधा जोशी.

वादविवाद मंडळ

वादविवाद-कौशल्याचे आजच्या व्यावहारिक जगतातील महत्व लक्षात घेऊन या कौशल्यात वाढ करता यावी या दृष्टिकोनातून वादविवाद मंडळा-मार्फत विशेष परिश्रम घेण्यात आलेत. विद्यार्थ्यांना वेगवेगळ्या विषयांवर आपले विचार मांडण्याची वेळोवेळी संधी देण्यात आली.

विविध संस्थांमार्फत महाविद्यालयीन व राज्य पातळीवरील आयोजित केलेल्या वादविवाद स्पर्धात सहभागी होण्यासाठी महाविद्यालयाचे संघ पाठविण्यात आलेत. या स्पर्धांमधून विद्यार्थ्यांनी नैपुण्य प्रकट करून व्यक्तिगत पारितोषीके व सांघिक पारितोषिकेही मिळविलीत.

जामनेर येथील लोकहितादी मंडळातर्फे आयोजित केलेल्या स्पर्धेत श्री. विजय बाविस्कर व श्री. शशांक देशमुख या संघाने द्वितीय क्रमांकाचा चषक व व्यक्तिगत पारितोषीके मिळविली. धरणगाव येथे अ. भा. वि. प. तर्फे झालेल्या वादस्पर्धेत श्री. जगदीश पोळ, श्री. देशपांडे यांनी प्रथम क्रमांकाची ढाल (संघाची) व व्यक्तिगत पारितोषिके मिळवली. भुसावळ येथील स्पर्धेत जगदीश पोळ यांना तिसरे पारितोषिक मिळाले.

कनिष्ट महाविद्यालयातर्फे हया वाद- विवाद स्पर्धाचे स्वतंत्रपणे आयोजन करण्यात आले. "जाहिरात आवश्यक की अनावश्यक" या विषया-वरील स्पर्धेत अशोक दावलभक्त प्रथम आले तर कु. वर्षा पाठक दुसऱ्या आल्या. तिसरे पारितोषिक कु. अलका नंदनवार यांना मिळाले. स्पर्धेत तीस पस्तीस विद्यार्थ्यांनी हिरीरीने भाग घेतला होता.

वाद-विवाद मंडळाला विद्यार्थी वर्गा[कडून] मिळणारा सहभाग व प्रतिसाद सतत वाढता आहे ही बाब महत्वाची ठरावी.

चेअरमन- प्रा. श. मु. छापेकर

सदस्य- प्रा. शा. न. पाटील

" प्रा. एम्. एल. पाटील

" प्रा. ई. बी. माळी

विद्यार्थी प्रतिनिधी

अरविंद चौधरी, शशांक देशमुख

ग्रंथालय वार्ता

ग्रंथालय म्हणजे ज्ञान साधनेची अखंड आ[णि] अक्षय पाणपोई असते. सुसज्ज ग्रंथालय हे प्रत्ये[क] शिक्षण संस्थेचे गौरवास्पद भूषण असते. आम[च्या] महाविद्यालयाचे ग्रंथालय ही एक अभिमाना[ची] बाब आहे. दरवर्षाप्रमाणे १९८३-८४ या वर्षी विविध विषयावरील १३८५ ग्रंथ विकत घे[ण्यात] आले. त्यामुळे आजमितीला ग्रंथालयातील ग्रं[थसंख्या] (यु.जी.सी. स्कीमसह)७३३८५ झालेली आ[हे.] ग्रंथालयातील अभ्यासिका सकाळी ७-३० ते सं[ध्या]काळी ५ पर्यंत व संध्याकाळी ७ ते रात्री १० [वाजे]पर्यंत अशी सतत उघडी असते. विद्यार्थी वर्ग बहुसं[ख्येने] दीर्घकाळपर्यंन्त अभ्यासिकेचा लाभ घेतात. गावा[तील] विद्यार्थ्यांनाही अभ्यासाच्या सोईसाठी रात्री [ग्रंथ]ालयाच्या या काळात ला. ना. सार्वजनिक विद्याल[याची] अभ्यासिकेची सोय उपलब्ध करून देण्यात [आली] आहे.

१) पुस्तक पेढी योजनेतून जवळ जवळ १३५ विद्यार्थ्यांना पुस्तके देण्यात आली.

२) एस. वाय. बी. ए. आणि टी. वाय. बी. ए. मराठी स्पेशल आणि संस्कृत स्पेशल विद्यार्थ्यांना वर्षभर अभ्यासासाठी पुस्तके देण्यात आली.

३) विद्यार्थ्यांना अभ्यासात उपयुक्त अशी नियतकालीके अभ्यासिकेत ठेवण्यात आली.

४) यावर्षी ज्यूनिअर कॉलेजमधील विद्यार्थ्यांना अवांतर वाचनाची अधिक गोडी लागावी यासाठी आम्ही "अक्षर मेवा योजना" कार्यान्वित केली. मराठीतील श्रेष्ठ आणि ज्येष्ठ लेखकांचे उत्तमोत्तम ग्रंथ विद्यार्थ्यांना केव्हाही वाचता यावेत यासाठी अभ्यासिकेत ठेवण्यात आले. या अभिनव योजनेमुळे ज्यूनिअर कॉलेजातील बहुसंख्य विद्यार्थ्यांना उत्तमोत्तम ग्रंथांच्या वाचनाचा लाभ झाला.

वरील योजने प्रमाणेच विद्यार्थ्यांना उपयुक्त ठरतील अशा विविध योजना दरवर्षाप्रमाणे याही वर्षी राबविण्यात आल्या.

ग्रंथालयाचे कामकाज सुविहीतपणे वर्षभर चालू असते. या कामी सर्वांचा चांगला प्रतिसाद मिळत असतो. यादृष्टीने प्राचार्य नेमाडे, उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. जोशी उपप्राचार्य दि. ह. महाजन, लायब्ररी इन-चार्ज डॉ. सु. रा. चिरमाडे ग्रंथालय समितीतील सर्व सदस्य व ग्रंथालयातील सर्व कर्मचारी वर्ग या सर्वांचे हार्दिक सहकार्य लाभले. त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

पी. डी. बऱ्हाटे

ग्रंथपाल,

मु. जे महाविद्यालय, जळगांव.

फिजिक्स फोरम्-अहवाल १९८३-८४.

१९८३-८४ हे शैक्षणिक वर्ष फिजिक्स फोरमचे सहावे वर्ष होय. यावर्षी चेअरमन म्हणून प्राध्यापक यु. जी. पाटील यांची नियुक्ती करण्यात आली. विद्यार्थ्यांची विज्ञान अभिरुची वाढविण्याच्या दृष्टीकोनातून तसेच शास्त्रीय विचारांचे क्षितीज रुंदावण्यासाठी अनेक उपक्रमाद्वारे विविध कार्य-क्रमाचे आयोजन केले गेले.

सर्वप्रथम वर्गप्रतिनिधी व जनरल सेक्रेटरीची निवड करण्यात आली. सर्वच प्रतिनिधींची बिनविरोध निवड करण्यात आली. सर्वच प्रतिनिधी बिनविरोध निवडून आलेत.

जनरल सेक्रेटरी- श्री. नारखेडे टी. एस.

वर्गप्रतिनिधी-

१) श्री. पाटील के. वाय (टी. वाय. बी. एससी.)

२) श्री. खडसे व्ही. आर. (एस.वाय.बी.एससी.ए.)

३) „ शिरसाळे डी.आर. (एस.वाय.बी.एस्सी.बी)

४) „ धांडे ए. डी. (एस. वाय. बी. एस्सी.सी)

५) „ रोटे ए. जी. (एफ्. वाय. बी. एस्सी.)

विद्यार्थिनी प्रतिनिधी- कु. फडके जे. एम्.

नंतर फोरमच्या कार्याचे उद्घाटन जळगाव आकाशवाणी केंद्राचे स्टेशन इंजिनिअर मान्यवर श्री. एस. जी रानडे यांचे शुभहस्ते झाले. त्यांनी "Broadcasting in India"- A Technical Aspect. ह्या विषयावर सविस्तर असे व्याख्यान दिले. उद्घाटन समारंभाचे अध्यक्ष स्थान आमचे विभाग प्रमुख आदरणीय प्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांनी भुषविले होते. या मंडळाने विद्यार्थ्यांसाठी पुढील विविध प्रकारचे कार्यक्रम आयोजित केले.

१) श्री. एस. एस. विसपुते, अमळनेर ह्यांचे "Theory of Relativity & Gravitation" या विषयावरील व्याख्यान.

२) प्रा. पी. बी. बोरोले, कॉलेज ऑफ इंजिनिअरींग, जळगांव यांचे "Organization of microcanputer" ह्या विषयावर विश्लेषणात्मक भाषण.

३) विज्ञान कुतुहल, तसेच विशेष वैज्ञानिक माहितीसाठी वॉलपेपरचे संचलन.

४) शास्त्रीय विषयावर आधारित चित्रपट दर्शन.

५) सेमीनार, विषयः– "The work of Scientist that enlighten me"

६) सामुहिक चर्चा– विषयः– "Semester system improves the standard of education and Quality of science education"

वरील सामुहिक चर्चेत व सेमीनार ह्यांत अनेक विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला.

७) जळगाव आकाशवाणीला भेट.

८) पारितोषिक वितरण.

पारितोषिक वितरणाचा समारंभ आमचे प्राचार्य डी. एस नेमाडे यांचे अध्यक्षतेखाली संपन्न होऊन त्यांचेच शुभहस्ते विशेष प्राविण्य दाखविणाऱ्या विद्यार्थ्यांना तसेच ज्यांनी फोरमच्या उपक्रमात विशेष यश संपादन केलं अशा विद्यार्थ्यांना दर्जेदार बक्षिसे देण्यात आलीत. हा बहुमान खालील विद्यार्थ्यांना मिळाला.

श्री. कुलकर्णी एन. एम्., श्री. पाटील आर. आर. (टी. वाय. बीएस्सी.) कु. पी. डी. बऱ्हाटे, श्री. विवेक आर. जोशी (एस.वाय.बी.एस्सी.) श्री. आर. एल. पाटील, अजय पुंडलिक (एस. वाय बी. एससी.) कु. नूतन भोसले, श्री. नारखेडे टी. एस. (टी. वाय. बी. एससी.) वगैरे उत्तेजनार्थ बक्षिसेही देण्यात आलीत. व[...] विद्यार्थ्यांचे हार्दिक अभिनंदन.

फोरमच्या सर्व कार्यास प्राचार्य, उप[...] तसेच माझे सहकारी प्राध्यापक व सर्व व[...] धींनी वेळोवेळी अमोल सहकार्य दिले. या स[...] मनःपुर्वक फिजिक्स फोरमतर्फे आभार मानतो[...]

प्रत्यक्षाप्रत्यक्ष मिळालेल्या सहका[...] कृतज्ञ आहोत.

टी.एस.नारखेडे
जनरल सेक्रेटरी.

प्रा.उल्हासराव घ. [...]
चेअरमन,
फिजिक्स फोरम.

राष्ट्रीय सेवा योजना
अहवाल

सन १९८३–८४ च्या शैक्षणिक वर्षात[...] सेवा योजनेच्या कार्याचा प्रारंभ महाविद्या[...] साफसफाई व स्वच्छता या कार्यक्रमाने[...] राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या कार्याचे उद्घाटन[...] नीय प्राचार्य डी. एस. नेमाडे यांचे शुभहस्ते[...] यावर्षी राबविण्यात आलेले विशेष कार्यक्रम[...] प्रमाणे आहेत :—

१) मोहाडी येथील विशेष उन्हाळी शिबीर

हे शिबीर दि. २१–६–८३ ते ३०–६–८३ या कालावधीत आयोजित करण्यात आले. वीस कलमी कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून या शिबीरात वृक्षारोपणावर भर देण्यात आला. मोहाडी गावातील प्रत्येक घरासमोर कमीत–कमी एक वृक्ष लावून त्याची जोपासना करण्याची जबाबदारी कुटुंब प्रमुखांवर सोपविली. वृक्ष वाढवून त्यापासून होणारा लाभ कुटुंबाला मिळत असल्यामुळे प्रत्येकाने ही जबाबदारी स्वेच्छेने सांभाळली. या कार्यक्रमासाठी नाशिक वन विभागाच्या अधिकाऱ्यांनी वृक्षसंवर्धनाचे महत्व पटवून दिले. इतर कार्यक्रम नेहमीप्रमाणे झालेत.

२) कोकण पुरग्रस्तांसाठी निधी जमविणे

कोकणात पावसाच्या पुराने थैमान घातल्यामुळे अनेक लोक बेघर झालेत. त्या विपत्तीग्रस्तांसाठी जिल्हाधिकारी जळगांव यांनी दि. २७ ऑगष्ट ८३ रोजी मदतनिधी गोळा करण्याचे दृष्टीने शहरात मिरवणूक काढली. त्यात आमच्या प्राध्यापकांनी व स्वयसेवकांनी सक्रिय भाग घेतला. तसेच महाविद्यालयातून वर्गणी गोळा करुन रु. २०००/- पर्यंत निधी जमविला.

३) जळगांव शहरातील वृक्षदिंडीत सहभाग –

वृक्षसंवर्धनाचे महत्व लक्षात घेवुन जिल्हाधिकाऱ्यांनी दि. १९–९–८३ रोजी वृक्षदिंडी आयोजित केली होती. त्यात आमच्या विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला व लोकांना वृक्षसंवर्धनाचे महत्व पटवून दिले.

४) हरी–विठ्ठल वाडीत रस्तेदुरुस्ती –

हरी–विठ्ठलवाडी ही राष्ट्रीय सेवा योजनेने दत्तक घेतलेली आहे. शहरातील बेघरांना जिल्हाधिकाऱ्यांनी या ठिकाणी रहाण्यासाठी जागा दिल्याने येथील वस्ती सतत वाढत आहे. त्या ठिकाणी जीवनावश्यक सुविधा निर्माण करण्याचे दृष्टीने आम्ही प्रयत्नशील असतो. संबंधित अधिकाऱ्यांना भेटून त्यांच्या अडचणी सोडविण्याचा प्रयत्न सतत चालविलेला असतो. वाडीतील लोकांना वापरायला सोपे जावे म्हणून नवीन आखणीप्रमाणे रस्ते खोदणे व पावसाचे पाणी व्यवस्थित वाहून जाण्यासाठी कच्च्या गटारी तयार करणे इ. कामे सुरू असतात. गरज पडल्यास वैद्यकीय मदत पोहचविणे, वस्तीतील निरनिराळ्या जातीच्या, धर्माच्या व वर्णाच्या लोकांमध्ये परस्पर स्नेहभाव वृद्धींगत करणे, त्यांनी परस्परांशी प्रेम भावनेनें वागावे व संकटकाळी एकत्र यावे इ. साठी वेळोवेळी सांस्कृतिक कार्यक्रम आखणे व काही प्रमुख व्यक्तींची व समाजसेवकांच्या भेटी आयोजित करणे. लघुउद्योग सुरु करता येण्याच्या दृष्टीनें बँकेकडून आर्थिक मदत मिळवून देण्यात मध्यस्थी करणे इ. कामे आमच्या राष्ट्रीय सेवा योजणेमार्फत या वाडीत सतत सुरू असतात.

५) जळगांव जिल्हा नेतृत्व शिबीरः—

जळगांव जिल्हा राष्ट्रीय सेवा योजना समन्वय समितीचे यजमानपदी दोन वर्षाकरीता मु. जे. महाविद्यालयांत असल्यामुळे या वर्षाचे जळगांव जिल्हा राष्ट्रीय सेवा योजनाचे नेतृत्व शिबीर आमचे महाविद्यालयात दि. १०–११–८३ ते १९–११–८३ या कालावधीत आयोजित करण्यात आले. शिबीराचे उद्घाटन पुणे विद्यापीठाचे कुलसचिव सुभाषचंद्र भोसले यांचे शुभहस्ते करण्यात आले. युवक नेतृत्व बांधणीच्या दृष्टीने विविध प्रकारणी भाषणे आयोजित करण्यात आली. शिबीरासाठी एकूण ८० विद्यार्थी विविध महाविद्यालयातून आले होते. भाषणासाठी सर्वश्री मा. ब्रीजलाल पाटील, डॉ. सदाशिव आठवले, जळगांव. प्रा. श. रा. राणे, फैजपूर, प्राचार्य जोशी धरणगांव, प्रा. फेगडे, खिरोदा प्रा. मनोहर सराफ, भुसावळ. प्राचार्य डी. एस्

नेमाडे व उपप्राचार्य डी. एच्. महाजन, जिल्हा उद्योगकेंद्र अधिकारी श्री. बी. एन. पाटील यांना पाचारण करण्यात आले. शिबीराचा समारोप डॉ. चंद्रिकाताई देसाई यांच्या हस्ते करण्यात आला.

६) सुजदे येथील विशेष हिवाळी शिबीर

सालाबादप्रमाणे यावर्षीही आमच्या रा. से. योजने-तर्फे विशेष हिवाळीं शिबीर सुजदे येथे १६-११-८३ ते ५-१२-८३ या कालावधीत संपन्न झाले. या शिबीराचे वैशिष्टच असे की, श्रमदानाच्या कार्यक्र-मात गावातील प्रत्येक कुटुंबाचा सहभाव मिळविला व सार्वजनिक कार्य आर्थिक अडचणी शिवाय संघ शक्तीने कसे यशस्वी करता येते याचा प्रत्यय गावक-ऱ्यांना आणून दिला. गावातील प्रत्येक कुटुंबातून एक बैलगाडी व एक मनुष्य मिळवून नदीच्या पुरानें वाहून गेलेला गावाच्या मध्यातील रस्ता प्रचंड रस्ता तयार केला. त्याचप्रमाणे दि. २६-११-८३ रोजी गावातून वृक्षदिंडी काढून वृक्ष लागवडीचा शेतकऱ्यांना होणारा फायदा समजा-वून दिला व त्यांनी पुढील वर्षांकरिता प्रचंड प्रमाणात वृक्षारोपण करावे अशी जाणीव निर्माण करून दिली. इतर कार्यक्रम नेहमी प्रमाणे पार पडले.

७) कुटुंब - जीवन शिक्षण शिबीर—

महाविद्यालयीन युवक- युवतींसाठी रोटरॅक्ट क्लब जळगावच्या मदतीनें कुटुंब- जीवन शिक्षण शिबीर दि. ८-१-८४ रोजी आयोजित करण्यात आले. या शिबीरात मुला-मुलींच्या लैंगिक समस्यां विषयी पुण्याचे डॉ. साठे यांनी महत्वपूर्ण मार्गदर्शन केले.

८) रक्तदान—

दि. ३-१-८४ रोजी रेडक्रॉस सोसायटी, जळगावतर्फे आयोजिलेल्या रक्तदान शिबीरात रा. से. योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी इतका प्रचंड प्रति[sic] दिला की, त्यांना सर्व विद्यार्थ्यांचे रक्त घेता[...] अशक्य झाले. व त्यांनी पुढे आणखी [...] प्रकारचा कार्यक्रम आखण्याचे सांगितले.

९) दि. २८, २९, ३० जानेवारी या [...] जळगाव येथे भरलेल्या ५८ व्या अखिल भा[...] मराठी साहित्य संमेलनात स्वयंसेवक म्हणून आ[...] विद्यार्थ्यांनी फारच परिश्रम घेतले. संमेलन [...] करण्यात मोठा वाटा उचलला.

या वर्षाचे कार्यक्रम यशस्वी करण्या[...] ज्यांचे आम्हाला सहकार्य लाभले, त्यामध्ये मा[...] डी. एस. नेमाडें उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. [...] उपप्राचार्य डी. एच. महाजन, जळगाव ता[...] पंचायत समितीचे सभापती श्री. मुरलीध[...] सोनवणे, मोहाडी येथील सरपंच श्री. भि[...] सोनवणे, सुजदे येथील सरपंच श्री. पंडी[...] सोनवणे इ. चा प्रामुख्यानें समावेश आहे. [...] विद्यापीठ राष्ट्रीय सेवा योजना समन्वयक [...] एन्. के. पाटील यांचे वेळोवेळी बहुमोल मार्ग[...] लाभले. त्यांनी शिबीरास भेट देवून विद्या[...] कौतुक केले.

प्रा. एम्. डी. बोंडे

प्रा. व्ही. जे. चौधरी

प्रा. एस. एस. राणे

प्रा. ए. एस. भोळे.

कार्यक्रम अधिकारी,

राष्ट्रीय सेवा योजना, मु. जे. महाविद्यालय, ज[...]

राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण योजना

भारत सरकारच्या २० सुत्री कार्यक्रमातील १६ व्या कलमानुसार पौढशिक्षण योजना आपल्या महाविद्यालयाद्वारा राबविली जाते. राष्ट्रीय सेवा योजनेने दत्तक घेतलेल्या हरी विठ्ठल वाडीत पौढ शिक्षणाची १० केंद्रे चालविली जातात. त्यापैकी ८ स्त्रियांचे व २ पुरुषांचे वर्ग आहेत. या केंद्राचे उद्घाटन प्राचार्य डी. एस्. नेमाडे यांच्या हस्ते २ ऑक्टोबर या गांधी जयंती शुभ दिनी करण्यात आले. उद्घाटनपर भाषणात प्राचार्यांनी वाडीतील लोकांना शिक्षणाचे महत्व समजावून दिले. त्यावेळी सर्व जनसमुदाय भारावून गेला होता. त्यावेळी स्त्रिया व पुरुष स्वच्छेने नियमितपणे दररोज वर्गात येत असतात. प्रौढांना शिकविण्याचे काम त्या वाडी-तील सुशिक्षित स्त्रियाच करीत असतात. व पर्यवेक्ष-काचे काम आर. एस. महाजन पहातात.

स्त्रियांना पौढ शिक्षण केन्द्रामध्ये लिहीण्या-वाचण्या पासून ते आरोग्य, भारत सरकारच्या गरीबां साठीच्या योजना, राष्ट्रीय एकात्मता इ. विषयी शिक्षण दिले जाते.

पुणे विद्यापीठाच्या प्रकल्प अधिकारी श्रीमती लता चौधरींनी दि १३-१-८४ ला केन्द्रांना भेट दिली व पौढ स्त्रियांशी हितगुज केले. त्यावेळी स्त्री-पुरुषांच्या शिक्षण घेण्याचा उत्साह व प्रगती पाहून त्यांनी प्रशंसोद्गार काढले.

या कामासाठी आम्हाला सर्वश्री प्राचार्य डी. एस्. नेमाडे, उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. जोशी, उपप्रा-चार्य डी. एच्. महाजन, हरि-विठ्ठल वाडीतील मराठी शाळेचे मुख्याध्यापक, उपमुख्याध्यापक भरतसिंग राठोड, जोशी गुरुजी, वाडीतील रहिवाशी हरीभाऊ, लोटनभाऊ व नथुभाऊ यांचे यशस्वी सह-कार्य लाभले.

संयोजक,

राष्ट्रीय पौढ शिक्षण योजना

भूगोल विभाग

यंदा भूगोल विभागातील खालील प्राध्यापकांनी आपले शोध निबंध सादर केले.

१] दिनांक २, ३, ४ ऑक्टोबर १९८३ रोजी ' निमार भूगोल असोशिएशन ' तर्फे आयोजित सेमी-नार साठी प्रा स. दि. सिरसीकर व प्रा. अे. एस्. भोळे यांनी " A Geographical Analysis of Place names in Konkan " हा शोध--निबंध बावन्न गजा, जिल्हा निमाड (मध्य प्रदेश) येथे सादर केला.

२) दिनांक २४ ते ३० डिसेंबर १९८३ रोजी National Association of Geographers, India (NAGI) या संस्थेने व अलीगढ मुस्लीम विद्यापीठाच्या सहकार्याने आयोजित सेमीनारसाठी प्रा' आर. आर. भालसिंग व प्रा. मिस. एस. एस. पिंपरकर सहभागी झालेले होते. प्रा. आर. आर.

भार्लसिंग व प्रा. अे. पी. चौधरी यांनी " Town planning a case study of Jalgaon city " हा शोध निबंध सादर केला.

३) दि. ९ ते १४ फेब्रुवारी १९८४ रोजी Indian Institute of Geographers (IIG) या संस्थेने व गुजराथ विद्यापीठाच्या सहकार्याने आयोजित सेमीनारसाठी अहमदाबाद येथे प्रा. स. दि सिरसीकर प्रा. एस. आर. पाटील, प्रा. आर. आर. भार्लसिंग व प्रा. अे. एस. भोळे उपस्थित होते. येथील सेमीनार मध्ये प्रा. आर. आर. भार्लसिंग व प्रा. अे. पी चौधरी यांनी संयुक्तरित्या " Flouriculture in Nagar District A case study & Sarola Kasar- Village " हा शोध निबंध वाचला.

४) दि. ४ मार्च १९८४ रोजी " जळगांव जिल्हा भूगोल मंडळातर्फे " आयोजित शिबिरास प्रा. स. दि. सिरसीकर, प्रा. बी. एम पाटील, प्रा. अेस. आर पाटील, प्रा. अे. पी. चौधरी, प्रा. आर. आर. भार्लसिंग, प्रा. मिस एस. एस. पींपरकर, प्रा. एस. एम. रडे उपस्थित होते. या शिबीरात " Dumpy level " या प्रात्यक्षिक भूगोलाच्या विषयावर डॉ. एस. सी. गुप्ते (पुणे विद्यापीठ) यांचे मार्गदर्शन लाभले.

५) दि. १२ मार्च ते २० मार्च या काळात भूगोल विभागातील तृतीय वर्ष बी. एस. सी. व बी. ए. या वर्गाच्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल ' गोवा ' येथे गेली होती.

जीवशास्त्र मंडळ

या वर्षी जीवशास्त्र मंडळाचे उद्घाटन दि १९/९/८३ रोजी जळगाव जिल्ह्याचे पो प्रमुख- " डॉ. प्रमोद ब्रिसारिया " यांच्या शुभ झाले. त्या प्रसंगी त्यांनी ' **हिमालयाची उत्प** या विषयावर बोधप्रद व्याख्याने दिले.

जीवशास्त्र मंडळाच्या चेअरमन पद जबाबदारी यावर्षी प्रा. बी. के. परदेशी यां सोपवण्यात आली होती. सभासद नोंदणी हो प्रत्येक वर्गातून प्रतिनिधी निवडण्यात आलेत. प्रतिनिधींनी श्री एम. एम नेहते टी. वाय. बी. सी. झुआलॉजी याची एकमताने (जनरल) से म्हणून निवड केली.

सालाबाद प्रमाणे प्रा अे. जी. कर्णीक व डॉ. पी. आय. चौधरी यांनी (Fragrance) भित्ती पत्रिकेचे संचालन केले. त्याचप्रमाणे आठवड्यात एक वनस्पती व एक (Museum specimens) यांची ओळख देणारी " Exhibition Window " प्रा. पी. चौधरी, प्रा. आर. अे. पाटील प्रा. सोमवंशी प्रा. अे. टी. भंगाळे यांच्या मार्गदर्शनाखाली कार्यान्वित करण्यात आली.

यांच्या व्यतिरिक्त जीवशास्त्र मंडळाने खा कार्यक्रम आयोजित केले होते.--

१) दि. २८/९/८३ रोजी " एक पांच उत्तरे " हा विनोदी व मनोरंजनपर क्रमात खालील व्यक्तींनी भाग घेतला.

प्रश्नकर्ते -- प्रा. अे. जी. कर्णीक.

उत्तर देणारे --

१) डॉ. अे. टी. जावळे, युरॉलॉजीस्ट आणि आरथोपेथीक सर्जन, जळगाव.

२) श्री. लियाकत अली सैय्यद-- ड्यूटी ऑफीसर आकाशवाणी, जळगांव.

३) प्रा. एम. एम. केळकर-- संस्कृत विभाग प्रमुख मु. जे. कॉलेज, जळगांव.

४) ॲडव्होकेट-- जे. टी. जाधव, जळगाव.

५) प्रा. राजा महाजन-- मराठी विभाग, प्रमुख मु. जे. कॉलेज, जळगांव.

२) ३-१-८४ रोजी श्री. एम. वाय. पाटील व डॉ एल. वाय. पाटील यांचे " His impressions & American Life and Education " या विषयावर व्याख्यान झाले.

३) दि. २२--१--८४ रोजी ' पाल ' येथे प्रा. अे. जी. कर्णीक यांच्या मार्गदर्शनाखाली सहल आयोजित केली होती.

४) दि ७--२--८४ ला प्रा. एस्. आर. पुणतांबेकर यांचे " खिड़की झरोखे से " या विषयावर मनोरंजक व माहितीपर व्याख्यान झाले.

५) २४/२/८४ ला डॉ. एन. बी. कुरकुरे, एम. एस. एफ. आर. सी. एस. यांचे " My Educational & Social experiences in England या विषयावर व्याख्यान झाले.

६) दि. २६/२/८४ ला "बायॉलॉजी डे" चा कार्यक्रम झाला. सदर कार्यक्रमात प्राचार्य डी. एस. नेमाडे, उपप्राचार्य डी. एच. महाजन प्रा. एम. एस. केळकर प्रा. व्ही. जे. चौधरी, बायॉलॉजीचे स्टाफ मेंबरर्स आमंत्रीत प्राध्यापक, एम. एस. सी. सिनिअर व ज्युनिअर झुआलॉजीचे विद्यार्थी, टी. वाय. बी. एस. सी. झुआलॉजी विद्यार्थी, टी. वाय. बी. एस. सी. बॉटनी विद्यार्थी यांनी भाग घेतला होता.

७) दि. २२/३/८४ ला जीवशास्त्र मंडळाच्या सदस्याना " तोफा " हा चित्रपट दाखविला.

वर्षभर झालेल्या सर्व कार्यक्रमांना सर्व स्टाफ मेंबरर्स व विद्यार्थ्यांनी मला सहकार्य केले त्याबद्दल चेअरमन म्हणून मी सर्वांचे आभार मानतो.

प्रा. **बी. के. परदेशी**
चेअरमन
जीवशास्त्र मंडळ

एन. सी. सी. अहवाल

१९८३–८४

सालाबाद प्रमाणे १९८३–८४ मध्ये आपल्या महाविद्यालयातून ३७२विद्यार्थी विद्यार्थिनींनी एन.सी. सी. चे प्रशिक्षण पूर्ण केले. महाविद्यालयातील एन. सी. सी. विभाग तर्फे वृक्षारोपन श्रमदान व प्रशिक्षण शिबिरे आयोजित करण्यात आली. रक्तदान कर–ण्यात आपले महाविद्यालय नेहमी प्रमाणे यावर्षी देखील आघाडीवर आहे.

वृक्षारोपणांचा कार्यक्रम जि. प. अध्यक्ष आबा साहेब के. डी. पाटील यांच्या हस्ते व उपस्थितीत पार पडला.

महाविद्यालयास एन. सी. सी. चे डायरेक्टर ब्रिगेडियर वाय. के. यादव यांनी भेट दिली. महावि–द्यालयातील एन. सी. सी. कामाबद्दल त्यांनी प्रशंसा केली. त्याच प्रमाणे ग्रुप कमांडर कर्नल रघुबिरसिंग मेजर शर्मा यांनी महाविद्यालयास भेट दिली.

अखिल भारतीय पातळीवर आयोजित शिबी–रात अंडर ऑफिसर एम. ए. पटेल याने गुलमर्ग येथील वाटर स्केटींग कोर्समध्ये भाग घेऊन प्रथम क्रमांक मिळविला. ॲडव्हान्स लिडरशिप मनाली येथील शिबिरात अंडर ऑफिसर अनंत पाटील याने प्राविण्य दाखविले. भोवाली (उ. प्रदेश) येथील बेसिक लिडरशिप कोर्स सार्जंट एस. टी. जुनागडे याने पूर्ण केला. आर्मी अॅटचमेन्ट शिबिरात (कामठी) आठ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. कोल्हापूर येथील प्री. आर. डी. शिबिरासाठी सार्जंट एस पी. पाटील याची निवड झाली होतीं. सेकंड लेफ्ट. एस. एम. रडे यांचे बरोबर अंडर ऑफिसर डी. एल. जयचंडी पहार (प. बंगाल) इथे गिर्यारोह शिबीरात भाग घेतला. विद्यापीठ गिर्यारोहण लेफ्ट. ए. पी. चौधरी यांचे मार्गदर्शनाखाली (रावेर) येथे पूर्ण झाले.

सेकंड लेफ्टनंट एस. एम रडे यांनी कोर्स कामठी येथे पूर्ण करून त्यांचीं पदोन्नती ते आता लेफ्टनंट म्हणून काम पाहू लागले

विद्यार्थ्यांचे वार्षिक प्रशिक्षण वरणगाव तर विद्यार्थिनींचे वार्षिक प्रशिक्षण यवतमाळ येथे घेण्यात आले. त्याचप्रमाणे ध्यांचे विशेष वार्षिक प्रशिक्षण शिबीर प्राचा परवानगीमुळे महाविद्यालयात घेणे शक्य शिबीरासाठी भूगोल विभाग प्रमुख प्रा. एस. मिरसीकर आणि सहकारी प्राध्यापक यांनी सहकार्य दिले.

एन. सी. सी. विद्यार्थी — विद्यार्थी दोन्ही परीक्षांचा निकाल १०० टक्के लागला.

नागर कोयल येथील बेसिक लिडरशि मध्ये CPI योगिनी सरोदे CQMS गोता CPI किरणबाला या विद्यार्थीनी सहभागी आर्मी अॅटेचमेंट कॅंप पुणे येथे sgt बिन्हाडे दिवाण जावून आल्या. सोनाली पोतनीस शर्मीला शर्मा या क्रास कंट्रीच्या स्पर्धेसाठी येथील कॅंपला जावून आल्या. कानळदा समाजसेवा शिबीरात सर्व एन. सी. सी. र्थीनी सहभागी झाल्यात. ulo सुनंदा हिला एन.सी.सी. तर्फे स्कॉलर शिप मिळाली

महाविद्यालयात प्रजासत्ताक दिनी उप डी. डब्ल्यू. जोशी यांनी मानवंदना स्वीकारुन फडकविला. परेडचे संचालन अंडर ऑफीसर पाटील याने केले. या प्रसंगी विविध स्पर्धात येणाऱ्यास सर्वश्री अनंत पाटील दंडगव्हाळ, ग्रोव्हर मुदलीयार, आर. झेड. पाटील, एम. ए. पटेल, पी. आर. झोपे, एस. पी. काळे, तर विद्यार्थिनी मध्ये कु. शर्मिला शर्मा, कु. शैलजा बडगुजर, कु. मेहेंदळे, कु. मीना पटेल, यांना उपप्राचार्यांचे हस्ते मेडल्स देण्यात आलेत. त्याच प्रमाणे सी प्रमाणपत्र परिक्षेत प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण आल्या–बद्दल एम. एम. वाणी, पी बी. पाटील, एम. बी. भावसार यांना उपप्राचार्यांच्या हस्ते प्रमाणपत्र देण्यात आले.

प्राचार्य डी. एस. नेमाडे उपप्राचार्य डी. डब्ल्यू. जोशी उपप्राचार्य डी. एच. महाजन एन एम. एम. प्रा. व्ही. जे. चौधरी प्रा. एम. डी. बोंडे तसेच एन.सी.सीचे कर्नल शर्मा मेजर कोहली यांचे हार्दिक सहकार्य लाभल्या बद्दल आम्ही या सर्व श्रेष्ठीचे आभारी आहोत. एन.सी.सी.च्या वेळोवेळी होणाऱ्या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयातील प्राध्या–पकांनी सक्रीय सहकार्य दिल्याबद्दल आभारी आहोत.

लेफ्टनंट ए. पी. चौधरी
„ सौ. मालती जावळे
„ एस. एम. रडे
व सर्व अंडर ऑफीसर्स

वसतिगृह अहवाल

विद्यार्थी व विद्यार्थिनींच्या वसतिगृहाची उत्तरो–त्तर प्रगति होत आहे. अनेक सुखसोयी विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिल्या जात आहेत. शिवाय दरवर्षा पेक्षा यावर्षी विद्यार्थी व विद्यार्थिनींची संख्या सुद्धा वाढलेली आहे यावर्षी सुरवातीलाच माजी वसति–गृह प्रमुखांना भावपूर्ण निरोप देण्यात आला. त्याच वेळी नवीन वसतिगृह प्रमुखांचे सुद्धा स्वागत कर–ण्यात आले. दादासाहेब बोरोले यांचे ‘ आजचा विद्यार्थी ’ या विषयावर उद्बोधक भाषण झाले. त्याप्रसंगी अनेक विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी आपले प्रश्न माडून वक्त्यांकडून त्यांची उत्तरे जाणून घेतली. दसऱ्याच्या शुभ प्रसंगी मेसमधील कामगारांना विद्यार्थ्यांनी प्रेमाचे प्रतीक म्हणून काही वस्तु दिल्या. त्यांचे वितरण प्राचार्यांच्या हस्ते झाले. विद्यार्थिनीं–साठी ‘ Sex education ’ या विषयासंबंधी डॉ. साठे यांनी महत्वपूर्ण माहिती देऊन त्यासंबंधी ‘ स्लाईड्स ’ दाखविल्या. सौ. उषाताई चौधरी यांचे विद्यार्थिनींसाठी ‘ स्त्री जीवनाचे प्रश्न ’ या विषयावर भाषण झाले. यावर्षी वसतिगृहाचे स्नेह–संमेलन खेळीमेळीनें पार पडले. स्नेहसंमेलनात सांस्कृतिक कार्यक्रम तसेच ४ एकांकिका सादर करण्यात आल्या होत्या. विविध स्पर्धांमध्ये विद्यार्थ्यां–नी भाग घेऊन आपले नैपुण्य दाखवून बक्षिसे मिळविली. यावर्षी वसतिगृहाची सहल वेरूळ, दौलताबाद, औरंगाबाद, पैठण, जायकवाडी, नगर, पुणे, लोणावळा-खंडाळा, मंचर, शिर्डी याठिकाणी काढण्यात आली होती. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना रोजच्या जीवनापेक्षा आगळावेगळा आनंद उदभोगता येऊन बरेच अनुभव मिळाले.

प्रा. श्री. ए. पी. चौधरी
प्रा. सौ. जावळे

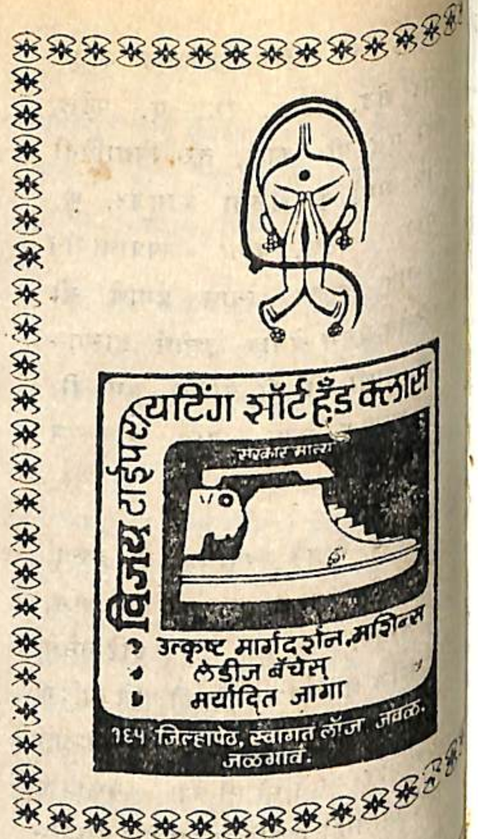

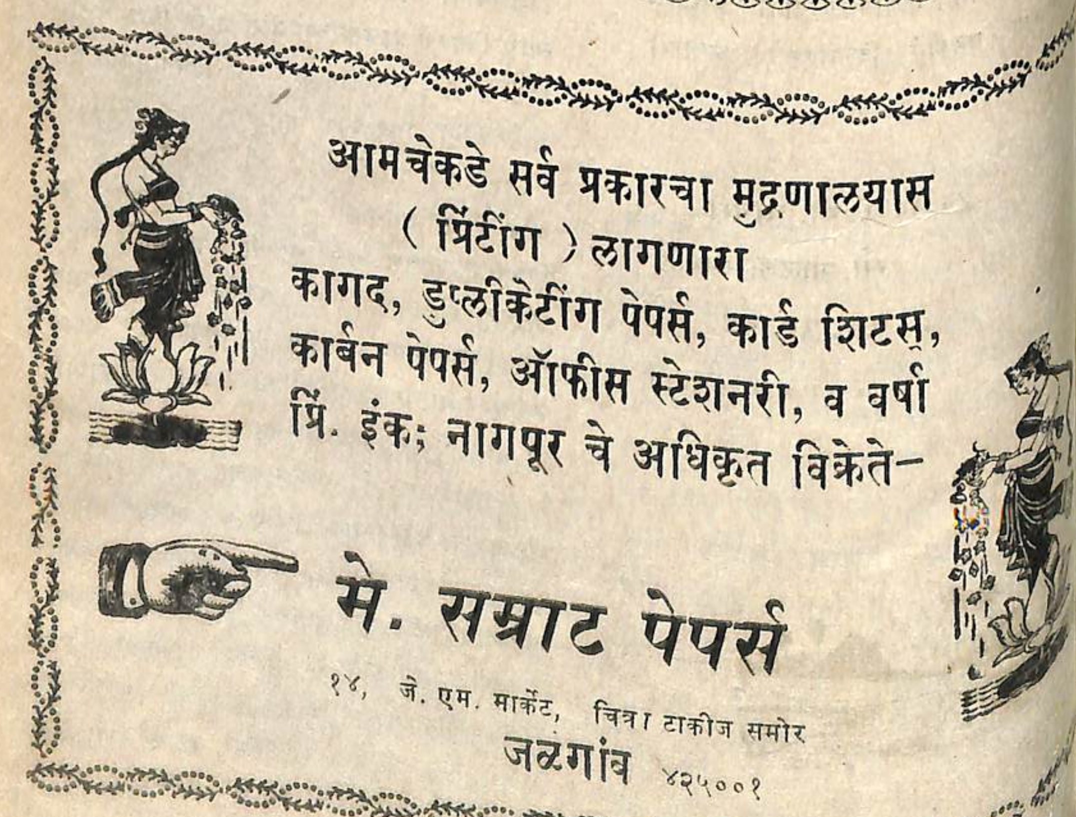

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यकारिणी ८३–८४

श्रीमती शशिकला कोल्हे
एम. ए. सर्वप्रथम

फिजिक्स कार्यकारिणी (सिनियर कॉलेज)

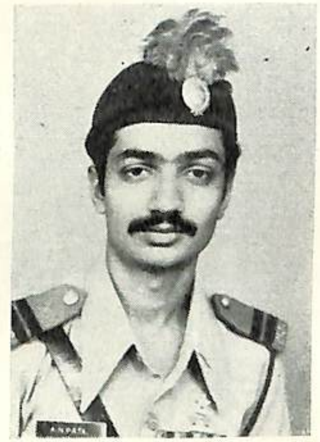

सिनियर अंडर ऑफिसर
श्री. अनंत पाटील–मनाली कॅंप सहभाग

प्लॅनिंग फोरम कार्यकारिणी

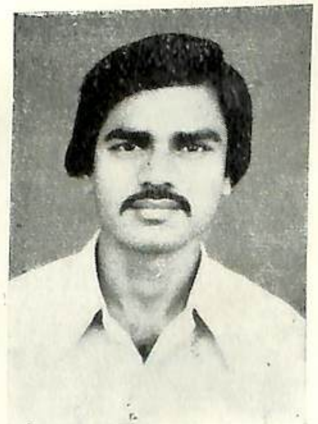

श्री. डी. आर. पवार
एम. एस्सी. (प्राणीशास्त्र) सर्वप्रथम

With Best Compliments from :

HOTEL MORAKO

OPPO SESSION COURT, NAVI PETH,
JALGAON 425 001.

THE LUXURIOUS AND COMFORTABLE STAY

PHONE : 4278 ☐ 5078 ☐ 3066 ☐ 3766 PBX

के. जोशी अँण्ड को. पुणे ३०.